

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

In quo ipsi adscripta haec continentur: Commentarii in Iob. Commentarii in Proverbia Salomonis. Homiliae quatuor Origenis in Canticum canticorum.

Commentarii in omnes Pauli Apostoli Epistolas. Quae omnia ad fidem vetustissimorum exemplarium multis mendis sublatis correcta sunt ... Qui autem horum ...

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

In Iob

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75132)

IN IOB PROOEMIUM

IOB qui dolens, vel magnus interpretatur, figuram Christi portauit. Amici verò eius figuram hæreticorum tenent, qui sub nomine Christi, Christum blasphemant & impugnant. Heliu verò & Baalam, typum præferunt philosophorum, qui à foris .i. extra fidem positi, insidiantur Ec-

clesiæ Dei. Isti enim pretiosa nomina sibi imponunt, quasi ipsi sint aurum Dei, vel præcipui speculatores eius. Eliphaz enim in Latino Dei mei aurum sonat. Baldad, præcipuus vetusta secreta. Sophar speculator vel buccina. Hi enim elati, pro eo quòd per naturæ bonum, aliqua sapienter prædicabant, apud se iactitantes seueritatem, cum assertores sint mædacij: quia de Christo, non vt diuinitati eius, sed vt ipforum impietati competit, sic loquuntur.

תהי
בלי
שקר

COMMENTARIUM IN IOB CAPUT I.

IR erat in terra Huz nomine Iob. Et erat vir ille simplex, &c. Huz & Buz filij fuerunt Nachor fratris Abrahæ, filij melche sororis Saræ: de cuius stirpe Iob descendit. Non sicut quidam falsò suspicantur de gente eù fuisse Esau. Nam Eliphaz nascitur de Ada vxore Esau, & regnauit in Theman, vnde etiã Themanites dicti est. Theman, Idumea, Seir, Daroma, Zebora, regio fuit Esau. Habitauit autè Iob vir magnus in terra Huz, quæ interpretatur consiliatrix.

Sed & Elchana, qui interpretatur possessio Dei, pater sanctissimi Samuelis propheta, vir vnus appellatur: non enim per diuersa mobilitas atq; instabilis ferebatur, sed firmus atque inconcusus persistens, vir vnus erat, & ierisco in monte Ephraim fructifero morabatur. In alta scilicet contèplatione virtutù, vt à nullis subiacentibus & circùlatriantibus vitiorum agitationibus, mentis eius sublimitas dei ceretur, vel vnitas scinderetur. Proinde hic vir magnus atque egregius Iob, in terra Huz habitasse perhibetur, quæ consiliatrix interpretatur. Non enim terra carnis eius, animum ipsius superabat, sed imperantis animi consilio, cuncta faciebat: vnde & ipse ait: *Pepigi factus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidè de virgine.* Hoc ergo consiliu & pactum quondam sibi inuicem inierunt, homo eius interior & exterior: vt terra, id est, caro eius, obediendo fieret consiliatrix spiritui, ne in ea dominaretur iniquitas. Et quia vir iuxta diuinum testimonium simplex erat, habitans in domo quatuor his pollebat virtutibus, prudentia, iustitia, fortitudine, temperantia.

^b Offerbat holocausta per singulos, &c. Pro filijs suis, quos

ita regebat, vt non tam pro præsentibus criminibus, quam pro occultis in corde peccatis, quæ hominum quoque fugere nouitiam possunt, diuinam clementiã, affiduis sacrificijs

exoraret. Priuilegium verò offerendi primogenitis, vel maximè regibus debebatur: pro excellentia videlicet sapientiæ vel nobilitate generis: Et quia typum Christi Iob ferè diximus, videamus nunc quid terra Huz in Christo significet. Terram hæc, assumptum verum hominem ex Maria intelli-

gimus, quæ ideo filio Dei assumente eam, consiliatrix dicitur, quòd per diuinitatem assumentis habitans in ea thesauri diuinæ sapientiæ & sciëntiæ absconditi: quæ sibi ita indissolubili cõnexione cõiungit, vt ipse in trinitate vnus sit filius Dei. Septè verò filij, septiformè Spiritus S. gratiã: & tres filie, legem, & prophetiam, & Euangeliu nobis videtur significare. Oues plebem Christi, propter innocentiam, quæ in baptismo sordes peccatorum deposuerint nominat. In camelis verò, gentium prauitatem, cum oneribus criminu & tortuosis sensibus ad Christum venientium ostendit. In bobus qui munda animalia sunt, Iudeorum plebem. In asinis verò immundum pecus, gentium populum demonstrat. Vnde Esaias ait: *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* scilicet quòd natiuitatè Christi in carne, & Iudæi ex parte, & gentes agnouerint, & in præsepi altaris domini, quasi munda animalia per baptismu accesserint, fortè ad hoc respicit illud Euangelij: *Iugum enim meum suauè est, & onus meum leue.* In iugo Iudeos in asino, ad què onus magis pertinet, gètes vt supra diximus significauit. Magnus dicitur Christus inter omnes orientales, secundum illud: *Vixit te Deus Deus tuus oleo letitiæ præ confortibus tuis.* Numerus verò animalium in septem & tribus millibus, atq; in quingentis, sacratus est. Nam septem, iuxta auctoritatem scripturaru, plenitudinè quandam facti mysterij significant, vt ibi. Septem spiritus, septem candelabra, septem Ecclesiæ. In tribus verò millibus, anima & corpus & spiritus, vel triformis doctrinã sciëntiæ, in Scripturis sanctis, siue

sacramentum beatæ trinitatis potest intelligi: pro eo quòd omnis multitudo credentium, trium dierum viam ambulans, ad perfectionè æternitatis desiderat peruenire. *Quin-*

HON
7.8.

Esai. 6

Matt. 11

Psal. 44

Apos. 1. d

A

genti verò, qui de quinq; confurgunt quinquuplicati, quinquaginta quinque faciunt, peractis lubrica: ætatis fragilitatibus, invitum perfectum hominem transfisse significat: & per decies quinos quinquaginta perveniunt, ita per decies quinquagenos ad quingentos ascendunt. Similiter ecclesiam totam, quæ columnam & firmamētum veritatis Christi figurat: in qua sensus nostri, vel purificationem, vel remissionem peccatorum accipiunt: quia in isto numero nō solum remissio peccatorum, sed etiam aduentus Sancti spiritus declaratur. Filij verò Dei, vel angeli, vel sancti intelligendi sunt, qui dono gratiæ Spiritus sancti filij Dei vocantur. Inter hos ergo diabolus astare dicitur: quia ex permissione Dei plerunq; sanctos audet tentare. Miranda filiorum Iob tam fraterna cōcordia. Sed quia Iob typum Christi portare ostendimus: hos inferius per figuram septem gratias Ecclesiæ esse dicimus, qui spirituali funguntur sacramentorum conuiuio, legem, prophetiam, & euangelia, quasi tres forores secum habentes, diuinorum eloquiorum intelligentiæ dapibus saturantur. In ruina verò domus, quæ oppressit filios Iob, antiquorum principum, regnorum persecucionem, vel laetitiam contra Ecclesiam ostendit. Qui verò solus permanfit vt nuntiaret, raritatem ipsorum persecutorum indicat. Sabai interpretantur captiui, & Chaldaei quasi dæmonia; hi nēpē captiui dæmonū impugnant Ecclesiam: hi non solum vbi possunt ambiunt greges dominicos, verum etiā eos igne suo, quem cæli esse mentiuntur, hæresibus, vel superstitionis prauitate cōsumunt. Præsentis etiam regum veni violentissimi similitudine violentæ, quatuor Euangelij velut angulis cōfirmatam Christi domum cōcœtiuntur: vt prædicti septem filij, & tres filia pariter cum ipsa domo intereant.

& effugi ego solus vt nuntiarem tibi. Sed adhuc illo loquente, venit alius & dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, & inuasunt camelos, & tulerunt eos, nec non & pueros percusserunt gladio: & ego fugi solus vt nuntiarem tibi. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit & dixit: Filij tui & filiabus vescētibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruiat regione deserti, & cōcussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt: & effugi ego solus vt nuntiarem tibi. ^a Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terrā, adorauit & dixit: Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factū est: sit nomen Domini benedictum. ^b In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, neq; stultum quid contra Deū locutus est.

CAPVT II.

B

Factum est autem cum quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino: venisset quoq; satan inter eos, & staret in cōspectu eius, vt diceret Dominus ad satan: Vnde venis? Qui respondens ait: Circumui terram & perambulauit eam. Et ait Dominus ad satan: Nunquid considerasti seruum meū Iob, quod nō sit ei similis in terra: vir simplex & rectus ac timens Deum, & recedēs à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem cōmouisti me aduersus eum vt affligerem eum frustra. Cui respondens satan ait: Pelle pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuā, & tange os eius & carnē, & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tua est: verūtamen animā illius serua. Egressus est igitur satan à facie domini, percussit Iob vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem eius: qui testa saniem radebat, sedēs in sterquilinio. Dixit autē illi vxor sua. Adhuc tu permanes in simplicitate tua: benedic deo, & morere. Qui ait ad illam: Quasi vna de stultis mulieribus locuta es: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare nō sustineamus? In omnib⁹ his nō peccauit Iob labijs suis. Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suites, & Sophar Naamathites. Condixerant. n. vt pariter veniētes visitarēt eū & cōsolarentur. Cumq; eleuassent procul oculos suos, nō cognouerunt eum. Et exclamantes plorauerūt: scissiq; vestibus sparserūt puluerem super caput suū in cœlum. Et sederunt cū eo in terra septē diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbū. Videbant enim dolorem esse vehementem.

CAPVT III.

Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, & locutus est: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo. Dies illa vertatur in tenebras. Non requirat eam Deus desuper, & non illustretur immaculatus agnus.

loqui non potuit sapientia patris, neq; peccatum committere immaculatus agnus.

CAPVT II.

Factum est autem cum quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino: venisset quoq; satan inter eos, & staret in cōspectu eius, vt diceret Dominus ad satan: Vnde venis? Qui respondens, &c. Nō quod Deus ignoret, sed vt nos doceat, quid responderit satan, qui interpretatur aduersarius, d. [¶] Videntes autem plagam eius, &c. Nam & oēs hæretici Christi amicos se esse dicunt, cuius se sanguine redemptos gloriatur. Et postmodum inimici efficiuntur eius, impugnādo Ecclesiam suam. Quod autē videntes plagam eius, sciderunt vestimenta, & miserunt puluerem super caput suum: illos hæreticos significat, qui Christum in gloria cælesti Deum credunt, incarnationem & passionem non credunt: sed opprobrij & humiliatione eius offēdit, in blasphemiam erumpentes, fidem scindunt, atque à corporis unitate discēdūt. Et puluerem mittentes super capita sua, terreo & mortuo sensu, corda sua operunt atq; obruunt. Omnia etiam tempore vitæ suæ, quæ in septem diebus ac noctibus continentur, indignum os suum confessione diuina, muta infidelitatis improbitate condemnant, & obstruunt os loquentium iniqua.

CAPVT III.

Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, &c. Post hæc, sicut ait scriptura huius historie (quem Moysen esse tradit opinio) Aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, dicens: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo. Iob typum habuit Saluatoris in se, humani generis mortalitatem desceuit: quæ propter peccatum ex Dei iusta sententia, homini inlicita est. Pereat dies, in qua natus sum: recedens per Christum immortalitatis, quam Adam reatu prauaricationis amisit, & abeat mors à me, quam alio delinquente contraxi. Et Hieremias: Maledicta dies, in qua natus sum. Vnde nulli dubiū est quod hi omnes prauaricationem Adæ detestentur. Spiritually ergo dies cum sua nocte: diabolus & mortalitas possunt intelligi: non quia dies sit, sed quia fuerit quando permanebat cum Deo, à quo recedens, factus est nox: vel quia impijs ac peccatoribus, in hac prosperitate, & felicitate gaudentibus, dies esse videatur. vnde dicitur.

[¶] Ausferetur ab impijs lux sua, &c. Hoc est, ne fiat eius memoria ante Deum in bonum. [¶] Non illustretur lumine, &c. Recognitionis Dei, vel penitentia.

^a ¶ Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua. Surrexit ad tolerantiam patientiæ. Nam & Iob, id est, Christus, ad pacem dandam Ecclesiæ surrexit, vt gestū significet vindictæ. Vestimenta verò scidit, fideles ab infidelibus separauit. Procidit in terrā, cum se de forma dei vsq; ad formam serui exinaniuit. Nudus egressus est de utero matris suæ, nulla videlicet sordē peccati originalis aspersus. Ex persona hominis ait: Dominus dedit, & dominus abstulit. Dedit pater bonos in hereditatem, & malos à regno filij sui seclutit.

^b ¶ In omnibus his non peccauit Iob labijs suis. Hoc ait: quia stultē

a ¶ Obscu-

a *Obscurent eum tenebrae, & umbrae mortis.* Tenebrae, peccata sunt & invidia.

b *Occupet eum caligo.* Id est, caecitas cordis.

c *Noctem illam tenebrosus turbo possideat.* Quia ad amaritudinem provocat Deum: sicut & ceteri satellites eius, furore irae Dei apprehensus, circumdatur omnibus malis, & inuoluatur. *Noctem illam tenebrosus turbo possideat*, id est, diabolus, qui diem felicitatis homini abstulit, & noctem inquietae vitae turbulentus inuexit.

d *Non computetur in diebus anni.* Annus Christi intelligitur, qui in cuncta reuoluit & continet. In huius ergo diebus anni, non computetur diabolus, id est, sanctorum numero non coniungatur.

e *Nec numeretur in mensibus.* Menses hoc loco sanctos Apostolos recte intelligimus, qui ut ligna paradisi, spirituales ecclesiae afferunt fructus.

f *Sic nox illa solitaria, & caeca.* Apostolorum scilicet praedicatione, ubi dies salutis agnoscitur, quem Abraham vidit & laetatus est.

g *Maledicant ei qui maledicunt diei: qui parati sunt suscitare Leuiathan.* Sancti utique diei praedicationis mortis suae cum detestatione maledicunt: qui non feruendo vitijs, suscitant contra se draconem, fortissimum scilicet hostem.

h *Obtenebrentur stella caligine eius.* Peccatores scilicet, qui in nocte saeculi diuitijs & honore lucere se putant: caecitatis caligine tenebrentur, & merito suo, Euangelij lumen non videant.

i *Expectet lucem, & non videat.* Nec nox praedicationis & mortis, in qua diabolus regnum tenet, potest lumen redemptionis Christi cognoscere: neque illi qui in ea nascuntur, nisi eam per baptismum renati destruxerint.

k *Nec ortum surgentis aurorae.* Resurrectionem Christi significat: unde in psalmo, vigilia matutina dicitur.

l *Quia non conclusit ostia ventris qui portauit me, &c.* Sub persona sua, humani generis plangit miseriae: quare iterum moriturus, mala istius vitae patitur: quare mortalem ipsa mors non extinxerit in vtero.

m *Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem cum regibus & consulis terra, &c.* Principes & reges & consules, & si in inferno squalores tartareos patiuntur: nunc tamen in corporibus suis tormenta non sentiunt, horum mortem mihi venire hac conditione voluissent.

n *Aut sicut abortiuum absconditum non subsisterem, &c.* Varijs modis & exemplis dicit, quod poenas istas, in quibus erat, non debuerat pati. *Quare non in vulua mortuus sum?* Et deinceps ait. *Nunc autem dormiens silerem, & somno meo requiescerem cum regibus & consulis.* Fortè exemplum contra eos est, qui dicunt non resurrecturos, nisi qui iuxta naturae ordinem nati fuerint. Si enim concepti moriuntur in vtero, necesse est quia viui fuerint: & quicquid moritur, haud dubie quia resurget. Ita quod in membris fuit & vixit, & natura minus dederit, hoc resurrectione in integrum reparabitur: sic enim humani generis instauratio in melius totum reddet, quod natura fraudauerat. Dicit etiam abortiuum, quae in natura humana degenerata sunt, a poenis esse aliena, quae sibi solitudines magis quam domus aedificant. Habitat enim diabolus in ciuitatibus desolatis, & in domibus deseritis: non habentes

hospitem Deum, & possident aurum, ut sunt phitotophi, & alij sapientes huius mundi, fulgorem boni ingenij, splendoremque eloquij.

o *Ibi impij cessauerunt à tumultu.* Proculdubio in inferno. Et sicut Septuaginta transtulerunt, ibi impij deposuerunt furorem suum, id est, typus & superbia, cum saeuitia in hoc saeculo gloriantium, humilitata est in inferno.

p *Et ibi requieuerunt fessi robore.* Sicut alia habet translatio, ibi requieuerunt fatigati corpore, ab oppressione utriusque & miseria: labore etiam istius mundi liberati.

g *Et quondam vincit pariter sine molestia.* Vincientes & quodam vincetos in inferno, dicit pariter habitare, sine iniuria tamen & molestia vinculatorum: non ita vtiliter ubi praeter poenas, captiuitate vel seruitute dura, diuersis etiam alijs calamitatibus, homines obligantur, dominatu & iniustitia iniquorum.

r *Non audierunt vocem exactoris.* Iussa imperantium, vel inique exigentium, non verentur.

s *Paruus & magnus ibi sunt, & seruus & liber à domino suo, &c.* Cum sit ergo, ut video, in inferno aequalitas personarum, & nullus de alterius dominatione formidat: cur mihi misero data est lux ista, & vita similis eis, qui in amaritudine animae suae sunt, cum meliora sint inferiorum ergastula, quam istius mundi miserabilis vita, cruciatibus plena, ubi praerangustij homines mortem quaerunt, & magno desiderio, ut veniat, expectant. Exemplum egregium adhibuit, dicens: *Quasi effodientes thesaurum: quia nimirum utique gratulantur, cum*

optatam sibi inuenerint sepulturam.

t *Viro cuius abscondita est vita, & circumdedit eum Deus tenebris.* De se dicit: sic itaque incedebam in mandatis Dei: credens quod mihi fructus iustitiae meae responderet: sed absconditum est meritum vitae meae, & pro hoc poenarum tenebris circumdatus sum, ita ut illud bonum mihi substractum sit, & hoc malum appositum. Quod autem poenas tenebrarum nomine dixerit: audi quid sequitur.

v *Antequam comedam suspiro, &c.* Inter ceteros cruciatus, etiam hanc ei diabolus infirmitatem infixerat, quam infirmitatem medici bolimiodos appellant, quae infirmitas talem habere dicitur poenam, ut ante cibum torqueatur agrotus, & sint ei post cibum indefinentes dolores. Unde dicit: *Quasi inundantes aqua, sic rugitus meus.*

x *Quia timor, quem timebam, euenit mihi.* Timebam enim peccando laedere Deum, & ille offensus, iram iustitiae suae in me exercet. Sed quid profuit cauisse à peccatis: quando quidem ut reus omnium peccatorum discernitur? Sequitur.

y *Et quod verebar accidit.* Alijs verbis ipsum repetit, quod superius dixerat. Pro conformatione dicti solent in scripturis talia iterari. Non arroganter haec dicit, ut faciat Deo iniuriam: sed conscientiae merito liberè loquitur.

z *Nonne dissimulaui?* Non reddendo retribuentibus mihi mala.

a *Nonne siliui?* Ut non delinquerem in lingua mea, posui ori meo custodiam.

b *Nonne quieui?* Sciens cum surrexerit in iudicio Deus, quod saluos facturus sit omnes mansuetos terrae.

c *Et venit super me indignatio.* Indignationem hoc loco

plagam

D

E

HON
7.8.

CAPVT

A

plagarum molem dicit, quam refert super se cecidisse, cuius pondere & doloribus se gemit obrutum: cum ipse esset, vt superius ait, moribus castigatus, quas penas in consequentibus, sagittas dicit, sicut ait: Sagitta Domini in me sunt: quarum indignatio ebibit spiritum suum, siue vltia translatio habet, ebibit sanguinem meum. Et proprie sagittae, vermes possunt intelligi: quia ab eis indefinitibus stimulis pungebatur, sicut ipse Iob ait: Et qui me comederunt, non dormiunt. Quos diabolus ad comedendum cum acriores faciebat, & illi quasi indignantes & irascentes, ita carnem eius moribus fodiebant, vt velut sagittae viscerum interiora penetraret. Explicite vbi Iob maledixit diem natiuitatis suae.

Infr. 6. a
Infr. 30. b

CAPVT IV.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Si coeperimus loqui tibi, &c.] Concepta ergo verba edit in iniuriam audientis, & dicit ita.

b ¶ Ecce docuisti multos. Id est, quamplurimos solertia tua & bonitate ab erroribus reuocasti.

c ¶ Et manus lassas roborasti. Ista ergo in sanctum Iob cum irratione dicuntur, & istum habet sensum: si haec & haec fecisses, quae dixi, nunquam in haec tanta mala ad exemplum mortaliu incidisses: quia Deum rerum omnium conditorem bonum scimus & iustum.

d ¶ Recordare, obsecro te, &c.] Ergo ignoras Abel in principio innocentem occisum, & Abraham Patriarcham propter uxorem suam fuisse periclitatum, & haec non discernens, generaliter das sententiam, vt cum alij hominum flagellentur a domino, vt emendentur: alij vt probentur, de quibus iste est, cui haec velut reum poenaru exprobras: tunc potius eos qui operabatur iniquitatem, flante Deo perijisse, id est, vt iudici sententia velut vento vehementissimo sublato a spe aeternae vita.

e ¶ Rugitus leonis, & vxor leaenae, & dentes, &c.] In rugitu leaenae & voce, sauitiam depradantis voluit significare.

f ¶ Tigris perijt, eo quod non haberet praedam, &c.] In tigris velocitate eius ad spoliandos homines, praedamque ex eis capiendam describit: cuius etiam catuli similes eius dissipati sunt & interempti. In alia editione pro tigris myrmix, id est, formica & leo, quem nos verius diabolus dixerimus: qui quando praedam agit de sanctis, tanquam de maioribus rebus, vt leo habet, dicitur: quando vero minima quaerit auferre, formica dicitur. Et quia sicut formica grana de area: ita ille cogitationes bonas auferre de cordibus hominum.

g ¶ Et quasi furtiuum suscepit auris mea venas susurrj, &c.] Id est, latenter ad aurem cordis mei, virtus sententiae, velut quodam spiramine penetrauit.

B

Gen. 4. b
Gen. 12. c

CAPVT IV.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Si coeperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies. Sed coeprum sermonem tenere quis poterit? Ecce docuisti multos & manus lassas roborasti. Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua tremantia confortasti. Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum? Recordare, obsecro te quis enim vnquam innocens perijt: aut quando recti deleti sunt? Quin potius vidi eos qui operantur iniquitate, & seminant dolores & metunt eos, flante Deo perisse, & spiritu irae eius esse consumptos. Rugitus leonis & vox leaenae, & dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris perijt, eo quod non haberet praedam, & catuli leonis dissipati sunt. Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtiuè suscepti auris mea venas susurrj eius. In horrore visionis nocturnae quando solet sopor occupare homines, pauper tinnit me & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt. Et cum spiritus me praesente transiret, inhoruerunt pili carnis meae. Stetit quidam cuius non cognoscebam vultum, imago coram oculis meis, vocem quasi aurae audiui. Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur: aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur velut a tineae. De mane vsque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in aeternum peribunt. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

CAPVT VI.

Voca ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Longe fient filij eius a salute, & conterentur in porta, & non erit qui eruat. Cuius messem famelicus comederit, & ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes diuitias eius. Nil in terra sine causa fit, & de humo non egredietur dolor. Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum. Quamobrem deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum. Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero. Qui dat pluuiam super faciem terrae, & irrigat aquis vniuersa. Qui ponit humiles in sublime, & moerentes erigit sospitate. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant. Qui apprehendit sapientes in astutia

extinguere, & nomen eius delere de terra. Vel in martyribus persecutorum Ecclesiae aduersantium dissipauit cogitationes: sicut Herodis in Petro. Et aliter: Non implent manus eorum quo volunt: quia alij eorum liberantur ad tempus, alij vero per ianuam mortis introducuntur ad vitam: & istos & illos saluabit Deus. Illos aperte liberando, hos occultè coronando. Qui apprehendit sapientes, &c.] Philosophos scilicet, vel Iudaeos

h ¶ Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, &c.] Dicitur quidem diabolo, qui quondam sanctus angelus fuit, quod in veritate non steterit, & ab illa sublimitate angelica propria voluntate decidit: sed tamen non est continuo generale: vt sicut in illo, ita & in omnibus angelis inueniatur prauitas, quae est peccatum. Omnis enim natura, sine dubio creata, capax peccati est: vt apparuit in angelo, de quo dixi, quia in veritate non stetit, tamen per donum & gratiam creatoris sui, ita in amorem charitatis illius transierunt, vt iam nec velint peccare, nec possint.

i ¶ Qui terrenum habent fundamentum, &c.] Si domus luteae sunt corpora nostra, fundamentum domorum nostrarum, vitam hanc temporariam esse credendum est, quia subtracta, domus luteae ruunt in mortem. k ¶ De mane vsque ad vesperam succidentur. In vno die, totam vitam hominum monstrauit: Quae in mundo vernat, in parulis floret, in iuuenibus conualescit, & roboratur matura aetate, in senioribus, tanquam in fructibus, & postremum in decrepita senectute conficitur, quae hic vesperam appellauit. Vnde est illud in psalmo: Mane sicut herba transeat, & reliqua: decidit in morte, induatur in cadauere.

CAPVT V.

Voca ergo, &c. Vidi stultum firmam radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Stultum dicit, qui de suis meritis gloriatur. Sed hic pulchritudine, nomine falsa felicitatis appellat, quae maledicenda est, & execranda est, quia eam sequitur interitus sempiternus.

m ¶ Cuius messem famelicus, &c.] Sitientes, famelici, & armati, diabolus & sui possunt intelligi, qui potestate accipiunt a Deo, vt valent iniquos, vel sitientes hominum mortem, omne scilicet bonum naturae: & quod nomine diuitiarum dictum est, ab eis velut haustum poculum absorbetur: vel homines iniqui, qui premunt subiectos.

n ¶ Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum. Id est, labor hominem monet, vt ab omnibus vitijs castigatus incedat.

o ¶ Qui facit magna & inscrutabilia, &c.] Vt in filio Dei homo Christus sit Deus, & per eum Ecclesia.

p ¶ Qui dissipat cogitationes malignorum, &c.] Iudaeorum videlicet, qui Christum putauerunt

C

Pal. 85.

D

Ad. n.

E Iudæos doctrina apostolica conuincens, & ad nihilum er-
rores eorum redigens.

a ¶ Per diem incurrent tenebras.] Dies erat Iudæis, de regno, sa-
cerdotio, lege, vnius etiam Dei religionis gloriandis, sed
non credentes in Christo tenebras perfidie inciderunt.

b ¶ Et quasi in nocte, &c.] Vtique
prosperitatis suæ, quæ cum so-
lito circa felices sæculi huius
splendore vanæ gloriæ amplius
fuerit, quæ se longa securitate
munitos, putabat eam usque ad
extremam vespere possessuros,
in tribulatione subita, quæ no-
ctis nomine dicta est, stupore
nimio, in angustijs coarctati,
mortis etiã timore pulsati, pal-
pare dicuntur, perditu vtiq; con-
silio quid facerent ignorantes.

c ¶ Porro saluum, &c.] Christum
à blasphemijs Iudæorum: quia
lingua eorum gladius acutus fuit,
dicendo, Crucifige eum.

d ¶ Et erit egeno spes.] Resurre-
ctionis Christi virtutem ostendit.

e ¶ De manu gladij, &c.] Sed vi-
deamus, ne forte gladium pec-
catum dicat, dimicans contra
animam hominis, vt eam sibi
acquiescentem prosternat.
Quod peccatum gladij nomi-
ne dicitur per prophetam, vt
ait: Speculator si viderit gladium
venientem.

f ¶ A flagello, &c.] Si conuer-
sus fueris ad Deum, interiora
tua, gladij verborum, per lin-
guam iaculati non penetrant:
& calamitates vel mala, quæ à
Deo irrogantur peccatoribus,
non timebis.

g ¶ In vastitate & fame ridebis.]
ridebis dicit, pro exultabis at-
que gaudebis: & lætus eris, cū
alios videris fame affici, siue
presenti, siue etiã intellectu-
ali.

h ¶ Et bestias terræ, &c.] Hæc se-
ptima, extremaque tribulatio
bestiæ terræ, possunt & ista ani-
mã, que sunt sine ratione in-
telligi, quibus ad deuorandū homines dantur in potestate:
& homines mali bestiæ appellantur, mores habentes similes
morbis bestiari: contra quas pugnasse se Ephefi dicit Apo-
stolus. Non formidabis ergo, inquit, hoc malum, cum cor-
reptus à domino, viam emendationis intraueris.

i ¶ Sed cum lapidibus, &c.] Lapidis per metaphorã, homines
dixit stabiles & quietos, qui sunt vtiq; iusti & sancti: hi nam-
que in modum lapidū firmi in Deo sunt, per regiones varias
constituti. Cū his itaq; habebis pactum solidæ charitatis,
vt ab eis nunquam te aliqua tribulatio possit auellere.

k ¶ Bestias terræ, &c.] Homines videlicet quondam feri &
mali, in innocentia vt oues effecti: nomen tamen pristinum
retinentes, sicut de Matthæo Euangelista dicitur: Matthæus
Publicanus.

l ¶ Et scies quod pacem habeat, &c.] Ab istis omnibus, quibus
velut ab hostibus expugnatur tabernaculum, vel habitatio,
siue domus corporis tui.

m ¶ Et visitans speciem tuam non peccabis.] Hoc dicit: Hominis
tui speciem ò Iob, vt diuina visitatione dignam exhibeas pe-
to: ac habitationis & habitantis nomine totum integrum
hominem signauit.

n ¶ Et scies quoniam multiplex, &c.] Spiritualiter de omnibus
sanctis dictum sentire possumus, quòd filios in operibus bo-
nis habeant. Isti tales filij cogitationum semine cõcepti, pa-
nuntur in opera, & sancti huius generationis multitudo

gloriantur: quoniam talibus magis quàm carnalibus filijs Deo
placere voluerunt. Potuit ergo Eliphaz, quasi consiliū dans
Iob, ita dicere: Si conuersus ad Deum fueris, ita vt te tuorum
operum antiquorum poeniteat, cordis tui virtutibus, velut
feminibus abundabis. De quibus opera bona, tanquàm sancti-

astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.
a Per diem incurrent tenebras, b & quasi in nocte
sic palpabunt in meridie. c Porro saluum faciet
egenum à gladio oris eorū, & de manu violenti
pauperem. d Et erit egeno spes: iniquitas autē con-
trahet os suum. Beatus homo qui corripitur à do-
mino. Increpationem ergo domini ne reprobes:
quia ipse vulnerat, & medetur: percussit, & manus
eius sanabunt. In sex tribulationibus liberabit te,
& in septima nō tanget te malum. In fame eruet
te de morte, & in bello e de manu gladij. f A fla-
gello linguæ absconderis, & non timebis calami-
tatem cum venerit. g In vastitate & fame ridebis,
h & bestias terræ non formidabis. i Sed cum lapi-
dibus regionum pactum suum, & bestias k terræ
pacificæ erunt tibi. l Et scies quòd pacem habeas
tabernaculum tuum, m & visitans speciem tuam
non peccabis. n Et scies quoniam multiplex erit
semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.
o Ingredieris in abundantia sepulcrum sicut in-
fertur aceruus tritici in tempore suo. p Ecce hoc
vt inuestigauimus, ita est: quod auditum mente
pertracta.

CAPVT VI.

R Espondens autem Iob, dixit: Vtinam appen-
derentur peccata mea quibus iram merui, &
calamitas, quam patior in statera, quasi arena
maris hæc grauior appareret. Vnde & verba mea
dolore sunt plena: quia: sagittæ domini in me
sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum,
& terrores domini militant contra me. f Nun-
quid rugiet onager, cum habuerit herbam: aut
mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit? i
Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale
conditum? u Aut potest aliquis gustare, quod gu-
statum affert mortem? Animæ enim esurienti et-
iam amara dulcia esse videntur. x Quæ prius no-
lebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi
mei

tra me: potest ipse diabolus cum suis intelligi: qui adhibitis
cruciatibus, vt cederet Iob, & vt innocentiam sanctitatemq;
amitteret, insuper terroribus minabatur: quod etiam multi
pericutores ministri diaboli, sanctis martyribus facere vo-
luerunt. Obsederunt in gyro tabernaculum meum. Ecce hic
manifestè ostendit, quòd velut hostes inimiciq; diaboli &
sui acriter militarent: hi enim maligni spiritus, diuerso mo-
do accipiunt potestatem, ad aliorum quidè damnationem,
aliorum verò emendationē, aliorum autem probationem
qui de suis moribus vel ministerio, mali siue terrores, vel et-
iam latrones nuncupantur. Omnia dedit in manibus eorū,
id est, prædonum. Omnia vtiq; quæ habui, siue filios meos,
siue substantiam: sicut & me ipsum dedit Deus in manibus
diaboli, siue suorum satellitum.

f ¶ Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam, &c.] Sicut enim
illa cum vel abundant pabulis, nullam quasi querelam
vocem emittunt, vt pabuli inopiam protestentur: simili
modo, inquiens, & ego: si pacem & quietem potius quàm
bellum haberem in membris, & in anima mea, nullum ser-
monem amarum asperumve proferrem.

i ¶ Aut poterit comedi insulsum, &c.] Quomodo ratio non finit
naturalis, vt quicquam insulsum comedi possit: ita ego nihil
insulsum, nihil stultum contra Deum, nihil quod non fidei
sale conditum esset, operatus sum.

u ¶ Aut potest aliquis gustare, &c.] Sicut enim nemo mor-

G

HON
7.8.

H

A

tificatum aliquod comedit, vt vite sue inimicus sit: ita ego peccatum contingere pertimescebam.

x ¶ *Que prius, &c. nunc cibi mei sunt.* Hoc est, verbis nunc pascor asperis & amaris, quæ mihi immensitas pœnalis extorquet. Hæc enim timebã meo ore depromere, quando in san-

a ¶ *Quis det vt veniat petitio mea, &c.* Hæc mihi sit cõsolatio, vt sine pœna vel cruciatu meorum, remedia mortis obtineã.

b ¶ *Et qui cepit ipse me, &c.* Hæc igitur mortẽ potestati diuinæ, lob solui exoptat: vt ab ea decidẽs cadat in hæc tẽporariam mortẽ, quatenus præsentes pœnas possit euadere: cũ velut arbor de hæc vita successus fuerit.

c ¶ *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, &c.* Caro mea corrumpitur sanie ac putredine vulnerum: quia non est in metallis fortitudo, velut lapidum, vt dolores non sentiam.

B

d ¶ *Ecce non est auxilium mihi in me.* Tam ex sua quàm ex persona Christi propheta hoc dicit.

e ¶ *Qui tollit ab inimico suo misericordiam, &c.* Misericordia est, ad miserias eorum qui tribulantur compatiendo mœrore cordis deflẽti: hanc vos dum amico nõ impenditis: timorem domini derelinquitis.

f ¶ *Qui timet pruinam, &c.* Timebam peccata etiam minima perpetrare: ne pro eis Dei in me vitio deserviret, & ecce nunc ita punior, tanquam scelerata immania commiserim.

g ¶ *Et vt incaluerit, &c.* Vbi feruere cœperat nomen eius in populis, in gloria suã loco nõ comparuit, velut nix cum calore dissoluitur.

h ¶ *Inuoluta sunt semita, &c.* Semitas virtutes animi dixit, in quibus vt Deo placeret, omni studio gradiebatur: has semitas malis, quæ patiebatur inuolutas atq; implicitas esse dicit, dum bonis vite sue, suppliciorum admiscerentur mala.

i ¶ *Considerate semitas, &c.* Id est, intrucimini ad hæc loca quæ dixi, & ipso silentio cognoscetis vera esse quæ dixi. Respicite ad vias diuersorum regnorum: per quas ad me omnium gentium frequentia confluebant, & videbitis eas raritate, imò solitudine hominũ desolatas.

k ¶ *Nunc venistis, &c.* Hoc dicit, quod & ipsi amici sui, excepto eius ruinã sibi simile formidarent. Nonne quicquid, nonne disimulauit, patientiam videlicet: aut vindictã malorum? Nonne silii, silentio cohibens linguã meam, vt non responderem exprobrãtibus mihi mala: vel ne in toto mihi dominaretur iniquitas.

l ¶ *Super pupillum, &c.* Desolationum scilicet a parentibus & amicis. m ¶ *Respondet obscuro, &c.* Non sit contradicendi studiũ, quod contentionis generat morbu: & ita demum animositatis caligine non perturbati, poteritis in me & vos, quod iustum est, iudicare.

o ¶ *Sicut ceruus, &c.* Similiter & ego me cõleque arbitrabor, sed prae vmbra refrigerij incurrit æstus pœnarum, & pro mercede mei operis, vacuus dimissus sum.

p ¶ *Et sordibus pulueris, &c.* Hoc etiam ad tormentorum pertinebat dolorem: vt sanies quæ de putredine feruentium vulnerum defluebat, sordibus infusa pulueris, cutem eius excicaret atque contraheret.

q ¶ *Nec aspiciet me visus, &c.* In ea enim pace & gloria, diuitijs & honore, vbi antea fui, iam non sum ab hominibus videndus.

r ¶ *Oculi tui in me, &c.* Quia oculi tui quasi iracundia pleni in me, idcirco sunt intẽdentes, vt plagas grauiiores inimici mei accumularent.

s ¶ *Neque cognoscer, &c.* Id est, pristina mundicius conuersatio, non est in homine commutatio.

t ¶ *Terrebis me per somnia, &c.* Hoc à Deo lob le pati dicebat, quod a demonibus patiebatur: quia ad ista faciendã, a Deo acceperant potestatem: qui ei toruis vultibus & minacibus sine dubio apparebant in somniis: stridentes etiam dentibus, & ad deuorandũ eum quasi ora apertẽtes, vt insolita visionis horrore excuteretur in lecto, & expegefactus somno aufereret, quo solẽt dolores nimij mitigari, & succederent iuges vigilie vt indefinẽtibus cruciatibus torque-

retur. Siue vulnera quæ vigilas oculis suis videbat quotidie, putrisq; sanies vermiumq; multitudo discurrentium per vulnerũ foneas, in somnis et a demonibus demonstrabantur.

u ¶ *Quamobrem elegit suspendium, &c.* Satius est, inquit, &

mei sunt. ¶ *Quis det vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, & qui coepit, ipse me conterat.* Soluat manũ suã & succidat me, & hæc mihi sit cõsolatio vt affligens me dolore nõ parcat: nec cõtradicam sermonib; sancti? Quæ est .n. fortitudo mea vt sustineã: aut quis finis meus vt patienter agam? ¶ *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.* Ecce non est auxiliũ mihi in me, & necessarij quoq; mei recesserunt à me. ¶ *Qui tollit ab inimico suo misericordiam, timorẽ domini derelinquit.* Fratres mei præterierunt me: sicut torrens qui raptim transit in cõuallibus. ¶ *Qui timent pruinam, irruet super eos nix.* Tempore quo fuerint dissipati peribit, & vt incaluerint, soluentur de loco suo. ¶ *Inuoluta sunt semita: gressuum eorum, ambulabũt in vacuũ, & peribunt.* Considerate semitas Theman: itinera Sabba, & expectate paulisper. Confusi sunt, quia speraui. Venerunt quoq; vsque ad me, & pudore cooperti sunt. ¶ *Nunc venistis, & modò videntes plagam meã timetis.* Nunquid dixi: Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi: vel liberate me de manu hostis, & de manu robustorũ eruite me? Docete me, & ego tacebo: & si quid fortẽ ignorauit instruite me. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum è vobis nullus sit qui possit arguere me? Ad increpandum tantum eloquia concinnastis, & in ventũ verba profertis. ¶ *Super pupillũ irruitis, & subuertere nitimini amicum vestrum.* Veruntamen quod cepistis, explete. Præbete aurem, & videte an mentiar. ¶ *Respondere obscuro absque cõtentione: & loquentes id quod iustum est, iudicate.* Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem: nec in faucibus meis stultitia personabit.

CAPVT VII.

Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. ¶ *Sicut ceruus desiderat vmbra, & sicut mercenarius præstatur finem operis sui: sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi.* Si dormiero, dicam quando confurgam, & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus vsque ad tenebras. Induta est caro mea putredine, & sordibus pulueris cutis mea aruit & contracta est. Dies mei velocius transierunt quam à tẽxente tela succiditur, & consumpti sunt absque vlla spe. Memento, quia venturus est vita mea, & non reuertetur oculus meus vt videat bona: ¶ *nec aspiciet me visus hominis.* ¶ *Oculi tui in me, & non subsistam.* Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descendit ad inferos non accendit, nec reuertetur vltra in domum suam: ¶ *neque cognoscer eum amplius locus eius.* Quapropter & ego non parcam ori meo: loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. Nunquid mare ego sum aut ceruus: quia circũdedisti me carcere? Si dixerò, cõsolabor me lectulus meus, & reuelabor loquens meorum, in stratu meo ¶ *terrebis me p somnia, & per visiones horrore concuties.* ¶ *Quamobrem elegit suspen-*

ditum, &c.] Satius est, inquit, &

peccato

E peccato multo tolerabilis, si victus cruciatibus, de morte mea cogitem, quam tuæ maiestati irrogem blasphemiam.

a Desperavi: Nequaquam ultra, &c.] Desperavi, loquendo hæc, quæ dicere non debueram. Pro hoc itaque verbo, quod se lapsum in peccatum deplorat, pœnitentiam illicò profite-

tur, dicens.

b Parce mihi Domine, &cæt.] Tanquam si diceret: in hoc tēpore pœnitentem suscipe, & obsecrati pro hoc delicto esto placabilis.

c Vsq̄uequo non parcis, &c.] Id est, ab istis pœnis mihi instantibus non desistis.

d Nec dimittis me, &c.] Inter cætera mala dolorum & cruciatuum, synanchim habuisse se perhibet, quæ tumore faucium hominis halitus intercluditur, & sæpè quasi laqueo strangulatus extinguitur.

e Peccavi, quid faciã, &c.] Peccavi in his q̄ dixi superius quæ me dicere non decebat, quid posui facere tibi qui iustus es?

f Quare me posuisti contrarium tibi? Dediti mihi copiam respondendi, vt dicerem tibi: iusto homini non cōueniunt pœnæ, quæ potius peccatoribus irrogantur: dum homo hæc dico Deo, creatura creatori, plac-

ma figulo.

g Et factus sum mihi metipsi grauius.] Quia seruus domino meo tam querula voce respondere non debui.

h Cur non tollis peccatum meum? Id est, aufers dolores meos, per quos qui eram hæcenus iustus, nunc peccare compellor?

i Et si mane me quaesieris, non subsistam.] Post istius sæculi noctem, in illius futuri sæculi principio, quando erit felix resurrectio beatorum, cum requisitus fuero, non inueniar: quia non ita dignus ero, qui sanctitatis merito, subsistam ante faciem tuam.

Quod si ab hinc peccator abiero, cui tu ante propitiatus nõ fueris, postea ante conspectum tuum, vbi sunt cæteri sancti, amplius non ero.

CAPVT VIII.

RRespondens autem Baldad Suites, &c.] Offensus est Baldad in sermonibus sancti Iob. Primum, quia temerè locutus fuisset ad Deum: deinde quòd diceret, quòd in regno fuisset cæteris regibus præpollentior, & quòd hanc plagam innocens pateretur: & notat eum ipse Baldad, quòd quasi non libera mente & sobria loqueretur, sed nescio quo spiritu potius ageretur.

l Nunquid Deus supplantat iudicium, &c.] Hoc dicit: quia iustitia Dei pateris, quæ mereris.

m Etiam si filij tui peccauerunt ei, &c.] Si filij, inquit, tui facientes mala, dimissi sunt à Deo, vt potestas quæ propter iniquitatem eorum in eos data est, interitendi eos haberet effectum, tibi in nullo nocere poterit: si tamen ipse adhuc iacens in stultitiæ cecitate, diluculo in agnitionem diuinæ iustitiæ consurrexeris, & pro tuis erroribus & delictis, Deum qui omnia potest concedere, fueris deprecatus. Qui quasi dormire videbatur, non audiendo te videlicet, nec videndo, confestim euigilabit ad te, ad preparandam felicitatē tuam instabit. Intantū vt si priora tua fuerint parua, nouissima tua multiplicentur nimis. Si ergo ad Deum conuersus fueris, inquit, ab iniquitatibus, propter quas nunc pœnas pateris,

& per satisfactionē, eum pro meritis tuis tibi valde iratum, reconciliare volueris: tantam eius gratiam cōtinuò possidebis, vt ad comparationem nouissimorū bonorum tuorum, quæ tibi subitò poterit compensare, priora satis parua & minima deponentur. Quos peccatores filius ille iunior in Euā-

Luc. 15.

gelio figurauit: qui cum bonū naturā, tanq̄ diuitias cum meretricibus. i. voluptatib⁹ vniēdo prodigus dissipasset, pœnitenti occiditur vitulus Christus: anulus quoq; fidei, quæ cuncta promissa certa impressione signatur, in manu ei tribuitur, & gressuum suorum accepit munimenta, vt super serpentes & scorpiones securus incedat: stola etiā æterna immortalitatis datur.

n Interroga enim generationem &c.] Hoc est dicere: quia nos hesterni sumus, interroga antiquos, & inuenies alios in diluuiō, alios in Sodoma, siue in diuersis locis pro peccatis suis diuersas accepisse sententias.

o Nunquid virere potest scirpus absque humore, &c.] Hoc est dicere: sicut scirpus vel carectum sine aqua viuere non potest: ita tu sine fomento atque humore iustitiæ, nequaquam permanere in pristina felicitate potuisti.

p Cū adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arefcit.] Dicit sanctum Iob, velut herbæ similitudine floruisse: qui antequam ad maturitatem fundatæ gloriæ perueniret, in tanta mala præcipitatus sit, ne in tēpore suo, quasi in plenitudine dierū consummato completoque florentissimo regno, manu potestatis Dei, in qua omnia regna consistunt, auferretur à sæculo. Ergo quia non ita egisti vt in pace, cōpleto tēpore tuo cōferreris in sepulcrum tuū: idcirco ante oēs herbas, id est, ante oēs peccatores (qui herbarum vocabulo sæpè di-

cuntur) solis ardore siccat⁹ es, id est, cum infidelibus tribulationibus corde cessisti. Quod autem ait, ante herbas omnes arefcit: quisquis hominum multarum est iniquitatum, sicut tu es, præ pondere criminum, ante incipit pœnas luere, quàm cæteri peccatores.

q Et spes hypocritæ peribit.] Hypocritæ simulantis sanctimoniam vitæ: hic autem secundū Dei testimonium simplex fuit, rectus & innocens, sicut ipse ait: Si ambulauim in vanitate.

r Non ei placebit recordia sua.] Grandis reuera recordia est & amentia, fictæ & simulatæ agere ante Deum: quod eis in prosperum non procedet, cum ille scrutator sit cordis & renis. Tales in euangelij arguuntur: qui sunt ornati de foris quasi specie sanctitatis, & intus peccati putredine pleni sunt, vt sepulcra mortuorum.

s Innietur super domum suam, &c.] Confidendo in se ipso, & confirmando carnem brachij sui, stare non poterit, sed magis cadet superbia. Quia omnis caro fœnenum est.

t Fulciet eam, & non conserget.] Conatur proprijs viribus se erigere: sed nequaquā consergere poterit: quia nõ est dominus fortitudo eius. In quā incumbentes firmissime continentur.

u Humectus videtur antequam veniat sol.] Felicitatem prosperantis hominis dicit: qui cum æstu tribulationis percussus fuerit, aduersitatibus frangitur, & omnis vitiorū pristina eius lætitiæ, consumptus tristitia exiccatur.

x Et in hortu suo germen eius egreditur.] In principio, inquit,

G

Luc. 15.

H

HON
7.8.

Iob. 31. a

Matt. 23 c

Esa. 40. b

E
Psal. 91. b

Psal. 92. e

F

Hier. 30. d

Aff. 1.

felicis suae peccator prosperè agere videtur, sed non permanebit, virentis herbae similis: haec est repentina iocunditas sicut in psalmo: *Cum exorti fuerint peccatores ut senam, & paruerint, id est, velut herbae in virore laetitiae praesentis emerferint, mox adueniente caumate peribunt, Iustus verò non ita* vt foenum florebit: cui, vt dixi, peccatorum gloria cõparatur: *sed sicut palma florebit, inquit propheta. Quae ita in profundum est radicibus stabilita, vt nec tẽpestatẽ metuat, nec solis ardorem formidet. Et cum sub sacro numero ad centũ vsq; nodos peruenerit, quibus altitudo eius solidè cõtinetur: tũc fructus afferet dulcissimos caritatis: in summo scil. perfectionis fastigio, quo se per incrementa virtutum quali per plurimorum quasdam ætates annorum ascendisse gloriatur.*

a ¶ *Super aceruum petrarum radices eius densabuntur.* Quoniam radices eius in terra bona solidata, vt fructus patientiæ afferrent, nõ figentur: sed super aceruum magis petrarum coartabuntur, non habendo illic vitæ humorem, moriturus vtique prius ariditate siccabitur.

b ¶ *Et inter lapides cõmorabitur.* Metaphoricos: lapides, infideles & duri cordis hoc loco posunt intelligi, inter quos quisque peccator cõmorabitur vitæ similitudine coequalis: qui Deum vt stolidia metalla non sentiunt. Aut certè lapides peccata nominauit. Vnde propheta ait: *Tollite lapides de via, id est, de via sanctæ conuersationis auferte peccata.*

c ¶ *Si absorberit eum de loco suo, &c.* Cum de hac vita ad loca squalida inferorũ transferendus absorptus fuerit, indignus vtique; conspectui Dei esse negabitur. Locus hominis dici potest qualitas conuersationis, vbi vel vitæ genere, vel mente consistit, id est, disciplina, vel gratia quam accepit, aut elegit sectari.

d ¶ *Hac est enim laetitia via eius.* Ironicòs dicitur, hæc est laetitia eius, velut si diceret: Sic in bonis operibus Deoque placentibus ambulauit dum viueret, vt ad ærumnas perpetuo perueniret.

e ¶ *Vt rursum de terra alij germinetur.* Facit vtique Deus vt iustus iudex, dum Iudæos incredulos à promissionibus quæ in Christo sunt, propter perfidiam exclusit, & gentes propter obedientiam intro milit. Siue in loco Iudææ Matthiam constituens, iusta iudicia sua declarauit.

f ¶ *Deus non projiciet simplicem: nec porriget manum malignis.* Id dicit, non inuauit vt faucatur operantibus iniquitatem: & tamen porrigit manum pietatis suae, vt peccatores ad penitentiam conuertat.

g ¶ *Donec impleatur risu os tuum, &c.* In risu, laetitiam cordis intellige. In iubilo, vocem exultantis aduerte.

h ¶ *Qui oderunt te, &c.* Cum vtique talis fueris, qualem dixi superius, qui oderunt te, merito confundentur.

i ¶ *Et tabernaculum impiorum non subsistet.* De Iob quidam hoc dicit, sed fallitur. Nam manifestum est tabernaculũ impiorum perituum in æternum, id est, diabolus & ministros eius, vel etiam praesens seculum.

CAPVT IX.

ET respondens Iob, &c. Noli ergo de me ita existimare, quod ego saltem cogitare hoc audeam, cum sciam quia creatura creatori suo in nullo possit penitus comparari.

¶ *Quis restitit ei, &c.* Quis contra Deum agens non sibi

bellum iræ eius commouit, sicut Dathan & cæteri? m ¶ *Qui transulit montes, &c.* Metaphoricòs, montes homines siue angeli intelligendi sunt: quorum elatio mentis intantum intumuit, vt excelsis montibus comparetur.

n ¶ *Et columna eius concutuntur.* Colũnas hoc loco pro stabilitate terræ intelligamus: quã Deus super semetipsam immobilissima mole fudauit.

o ¶ *Qui præcipit soli, &c.* Pervicissitudines diei & noctis: dispositione Dei gubernatis omnia quotidie fieri ita videmus.

p ¶ *Qui facit arcturum & orionem, &c.* In his stellarũ signis, quæ sunt in firmamento caeli, penè omnibus stellis notiora, totam militiam astrorum dicit ad regimen Dei pertinere: quæ magna & mirabilia homines ignorant. Vnde ipse dominus ait: *Nunquid nosti ordinem caeli, & ponis rationem ipsius?* Item moraliter. Qui commouet terram de loco suo. Hominem Deus de loco vitæ prioris commouit, & delectabiles cogitationes, sed noxias, quibus quasi columnis incubans ac requiescens in eis sustinebatur, concussit & in firmavit, vt eum ad sanctitatem vitæ commutaret. Qui præcepit soli, & non oritur. Peccatoribus cordis cæcitate percussis, non sol oritur iustitiæ Christi, siue stellarũ, id est, sanctorum merita, quibus alij ab alijs distabunt in claritate: qui dum hinc latent, quasi clauduntur sub signaculo. Qui extendit cælos suos. Apostolos & ceteros sanctos, cælos effectos, vbiq; prædicatione diffundit: siue eis scripturas, quæ cælorum nomine pleunq; significatur reuelando

CAPVT IX.

eorum cordibus patefacit: sicut ait. *Quoniam video cælos, opera digitorum tuorum.* Egreditur super fluctus maris. Super fluctu vtique; istius homines inquietos, elatos & turbidos, vt ad manufactudinem & placabilitatem tumore deposito cõculcentur. *Qui facit arcturum,* id est, primos in resurrectione ecclesiæ, vt sint gloriosi, splendentes velut merides calore caritatis Dei accensi, & fidei lumine illustrati.

q ¶ *Qui facit magna, &c.* Magnum est quod facit Deus, vt vas fragile hominem morti obnoxium per Christum in spem beatæ resurrectionis constituat. Et interiora austru. Vbi candelabrum cum lucernis, septiformis spiritus gratia videlicet & intelligentiæ relucetibus, collocatur.

r ¶ *Si venerit ad me,* Plus dicit, quod venientis Dei presentia sit, quando homini innotescit: & quando occultitur, quasi abeuntis absentia indicatur.

s ¶ *Sub quo curuantur qui portant orbem.* Portantes orbem, sancti rectè intelliguntur: quia gloria merito rui suorum, magni & potentes sunt apud Deũ. Hi ergo cordis humilitate ad interueniendũ pro peccatoribus in conspectu eius sunt incuruati. Ita sancti portant mundũ, dum eum ne ruat ac pereat, orationũ fortitudine sustinent. Columnæ cæli intremiscunt ac parent ad nutum eius. Apostoli, Propheta, omnesq; apostolici viri, sancti quoque & cæteri fideles intelligendi sunt, de quibus est Petrus, Iacobus & Ioannes, qui videbantur esse columna: siue sancti ante Deum incuruati & proidentes adorant: qui portant orbem, id est, totum hominem suum, quem docti minorem mundũ appellant, perfectioni crucis imponunt: & ne per mudi vanitates cogitationib. soluantur ac delectentur: intra se cum constringendo per Dei gratiam regunt & continent.

t ¶ *Et cum inuocantem, &c.* Qui me etiam inculpabili studentem

D. HIL
T. M.

dentem vitæ, impugnantium permittit iniuriæ. Ex auditus est in hoc, vt Dei bona mereatur. Non se autem ex auditum credit, eo quod mala patiat.

a ¶ *In turbine enim conteret me.* Turbo diabolus potest intelligi, qui velut turbo incubuit in Iob, vt cum vastaret.

b ¶ *Non concedit requiescere spiritum meum.* Astomathicon se dicebat effectum: infirmitas enim est quæ in pulmonibus generatur. Obstinantur aditus quidam pulmonum, quos Græci topiros appellant: & ita constringuntur atque concluduntur in pulmonibus, vt dicunt medici, vt reddere siue recipere spiritum pulmones coangustati non sufficiant, nimio etiam dolore cum festinato suspirio repetitur, & concisus flatus emittitur.

c ¶ *Et implet me amaritudinibus, &c.* Plagis omnibus atque infirmitatibus circumdata atque oblecta repleta fellis atque blasphemiarum, & amaritudine anima mea. Ita vt durum verbum & asperus os meum dicere compellatur. Et tamen hoc solū noui, quod malis vitæ præsentis punior.

d ¶ *Si flagellat, occidat, &c.* Durè hic satis locutus est contra Deum. In toto quidem libro hoc, nullus locus est asperior isto, & altero superius posito, vbi ait: *Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea:* de quibus sermonibus respondit ad Deum in fine libri: *vnus locutus sum, quod vitam non dixissem, & alterum quibus vitam nihil addam.* Tota altercatio Iob cum amicis hic est, quod ille se iustum, illi eum impium pronuntiabant.

e ¶ *Terra data est, &c.* Caro Christi in potestatem Herodis siue Pilati, vel ipse Iob in potestatem diaboli.

f ¶ *Vultum iudicium, &c.* Vultum hoc loco mentis iudicium, quod Dei iusto iudicio est operum, appellat. Ex cæcanda corda satelliū impij diaboli: quos istic iudices nominauit, vt sanctum Iob crudelitate acris cruciaret.

g ¶ *Cum dixero, nequaquam, &c.* Nequaquam ita ait, hoc est, quando compellente cruciatu, aspera contra Deum loquor & dura, eodem puncto respiciens definitio me Deo ita loqui non oportere.

h ¶ *Commuto faciem.* Id est, præ doloris nimietate contraho atque contristor, & in ipso definitionis meæ momento, subitis ac repentinis dolorum aculeis ita vexor atque discrucior, vt rursus amaritudinis & fellis verba depromam.

i ¶ *Si lotus fuero, &c.* In ablutione ergo aquarum niuis, candor mentis offenditur: & in manu munditia fructus sanctorum operum demonstratur. Et rectè potest

niui baptismus comparari. In pluuia ergo & imbre affluente, sermonem doctrinæ legislator voluit indicare. In rore verò & in niue, sensum cum illuminatione sui, interiora viscerum penetrantem.

k ¶ *Et abominabuntur, &c.* Tantum enim malorum mihi illatum est, vt squalore vulneris & putredinis, si dici potest, etiam que insensibilia sunt, detestetur.

l ¶ *Non est qui vtrumque valeat, &c.* Id est, quis est qui Deum potest iniustitia, quasi iniquum arguere, nisi temerarius & blasphemus? quis potest velut in reū iniquitatis cum extensione manus dare sententiam? Iob verò iuxta Dei testimonium, quo fuerat collaudatus, eo quod innocens esset, sibi conscius verè dixit, quod non esset vllus eorum, cum quibus altercabatur, qui eum rectè possit arguere: quia ille iudicare alterum iustissime audeat, cuius rea conscientia de his quæ in alterum iudicat, non tenetur.

m ¶ *Manum suam, &c.* Securitas, inquit, & constanter tunc potero respondere, si hæc duo amoueatur à me: potètie videlicet suæ magnitudinem, & horum cruciatuum pœnas.

CAPVT X.

Tædet animam meam, &c.] *Manus tue domine fecerunt me, & plasmauerunt me totū in circuitu, &c.* Quod autem dicit totum se in circuitu factum, contra hereticos locutus est, qui dicunt animam ab alio Deo factam, & corpus ab altero plasmatum.

o ¶ *Vitam & misericordiam tribuisti mihi, &c.* Ipsa anima est vita hic appellata, non vita animæ: quia possunt & actus animæ, vita nuncupari.

p ¶ *Non leuabo caput, &c.* Id est, contractus dolore & tormentis viscerum, caput ad ima depositum eleuare non possum: siue confusione & merore repletus.

q ¶ *Quasi leonem capies me.* Huic ergo bestie, ait Iob, assimilas me hominem humilem & abiectum.

r ¶ *Reuersusque mirabiliter, &c.* Deū dicebat ad se reuerti, quando cum antiquis nouas pœnas & recentiores in suo corpore sentiebat mirabiliter.

s ¶ *Instauras testes tuos contra me.* Hoc dicit, quia castigationes & pœna nostræ, testes sunt diuinæ iustitiæ. Siue cruciatus illius idcirco dictos testes existimo, quia eiulante eo & ruggente, quali testimonium Deo tormenta reddebant.

t ¶ *Multiplicasti iram tuam aduersum me, &c.* Potest ira Dei diabolus intelligi, cuius ministerio Iob acerbos dolores patiebatur. Pœna autem in se militantes dicuntur: quia per quendam malorum ordinem succedentes, officium commissæ sibi crudelitatis exercent.

HON
7. 8.

A

a ¶ *Dimitte ergo me ut plangam paululum dolorem meum.* Id est, requiem ab istis cruciatibus mihi concede, ut plangam aliquantulum dolorem poenarum mearum: quem in corpore meo sustineo, siue quem futurum in inferno perhorresco.

b ¶ *Antequam vadam & non reuertar ad terram tenebrosam & operam mortis caligine, terram miserie & tenebrarum, &c.* Quod terram inferorum descriperit, nulli dubium est: nullus ordo ibi est vitæ: tenebrosa est, ut dixi, procul dubio velut carcer, in quem peccatores & impij qui lucem odio habuerunt, ut tenebrarum filij, cõtrudentur. Quæ terra caligine mortis operata est, ut clausi in nocte aeterna, nullum poenitentiae lumen aliquando aspiciant. Vbi est miseris vmbra mortis, quæ in hoc loco poenæ intelligendæ sunt: quia sicut vmbre corporum non sunt longè à corporibus, quæ faciunt vmbas: ita poenæ non longè à morte sunt, quæ inferunt mortem. Nõ reuertar ad hanc mortalitatem, vbi tanta mala patior. Spiritus diuinus, qui est in naribus meis. Quia cum dolorum angustijs anhelantem, consolationum robore vrgebat. *Quis mihi tribuat ut in inferno protegas me, & abscondas donec pertranseat ira tua, & constituas mihi tempus in quo recorderis mei.* Furor iræ Dei pertransijt, quem Adam peccando promeruit, quando chirographum in mortem filiorum eius cõscriptum, Christi deleuit aduentus. Nemini ergo de sanctis mirum videatur, qui aduentu Domini sunt absoluti ab inferis, & resurrectionis Christi exemplo in spe beate resurrectionis suæ sunt constituti.

CAPVT XI.

R Espondens autem Sophar Naamathites, dixit: Nunquid qui multa loquitur, &c. Veluti si dixisset: Nunquid potest vir verbosus admirationi haberi, aut præconio laudis efferi, cum sit ostensione nimia verbositatis odiosus: sed potius audire debet quæ meretur, ne vanitate elatus, solum se existimet sapientem.

d ¶ *Tibi soli tacebunt homines.* &c. Non sunt hæc amicorum solatia, sed hostium tela. Ita ut nunc dicamus de vobis: *Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ.*

e ¶ *Dixisti enim: Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.* Non ita dixit quod purus esset & mundus, id est, quod cogitationibus & verbis ante Deum immaculatus existeret: sed dixit, nihil impium feci.

f ¶ *Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.* Dixit quali iudicio Iob debuisset condemnari. In loquendo enim vocem Dei, cuius sonum aures suscipiunt, ut arbitror, voluit indicare. In aperiendis verò labijs, vocis intelligentiam demonstrauit.

g ¶ *Vt ostenderet tibi secreta sapientiae.* &c. Cordis eius abdita & remota iudicia, in quibus multiplex & imperscrutabilis est, cognosceres.

h ¶ *Et intelligeres quod multo minora, &c.* Hoc est, plura pati debes tormenta, quam te sustinere proclamas.

i ¶ *Forſitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum omnipotentem reperies.* Vestigia Dei illa sunt, quando dignatione sui hominibus innotescit. Et ideo tunc eum vestigamus, quando se nobis aliquantulum manifestare dignatur.

Hæc sunt ergo vestigia Dei, cum eum incomprehensibilem intellexeris & crederideris.

k ¶ *Excelsior caelo est: & quid facies: Profundior inferno, & vnde cognosces.* Credimus quod ubiq; est Deus, & intra eum omnia quæ ab eo creata sunt continentur.

l ¶ *Ipse enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem nonne considerat.* Ipse enim nouit opera iniquorum, & videns iniusta non negligit: quia iniquos & impios vindicat.

m ¶ *Vir vanus in superbiam erigitur: & tanquam pullum onagri se liberum natum putat.* Dicit eum pullo onagri similem, effrenò scilicet animali & vago: eo quod ita existimet de se Iob, qui ad nullum debebat pertinere.

n ¶ *Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.* Firmasti cor tuum, ait, non ut satisfaceres Deo per poenitentiam, ut auferret plagam hanc pessimam in tuis carnibus sæuientem. Expandisti ad eum manus tuas, id est, falsa operum merita, ore vaniloquo dilatasti: quia multis locis, nomine manuum, opera designantur.

o ¶ *Si iniquitatem quæ est in manu tua, &c.* Cum exprobratione arguit Iob, dicens: Si iniquitas quæ est in manu operis tui, & iniustitia in tabernaculo cordis tui non manserit.

p ¶ *Tunc lenare poteris faciem tuam absque macula.* Sanctam videlicet possidens conscientiam, & liberam ad deprecandum Deum eriges faciem tuam. Cain enim fraticida in terra Naid habitauit, id est, in stabilis factus est.

Ne ergo & Iob ob huiusmodi supplicium, super morte sua perpetuum timorem incurreret. Sophar hortatur eum, dicens: Si hæc feceris, quæ supra diximus, eris stabilis. Hoc sanè sciedum: quia est commotio, in qua peccator permanens in facinoribus suis, ante faciem non consistit. Facies tua tanquam aqua pura, &

spoliaberis sorde, & non timebis. Qui est syncrete & purificatae mentis, & mundus ab omni sorde, pertimet vitia: quibus velut exuijs expoliatus, tanquam è tenebris ductus fulgebis. Homo faciem mentis suæ candoris puritate præferens, radiantem in populum significat Iudæorum, qui Christum patrem quodammodo suum occidit.

q ¶ *Miseria quoque, obliuisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt non recorderis.* In transitu itaque aquarum, Sophar hoc vult intelligere, quod tam cito possint discedere ab eo dolores, si tamen Iob se emendare voluerit: quem ad modum aquæ intra momentum ad loca alia dilabuntur: & ita omnino abstergi ab eo posse plagæ huius miseriam, ut prorsus tenui memoria recorderet eius quasi quæ non fuerit.

r ¶ *Et quasi meridianus, &c.* Spiritualiter sic intelligi potest: confluet tibi ad vesperam. i. in consummatione laborum malorum tuorum, consolatio sollicitudinis tibi Christus adueniet, siue post mortem resurges in gloriam. Item aliter, etiam in hoc interitu tuo quo quotidie tanta putredine cõtabescis & destuis, ut iam omnino cõsumptum te arbitreris, si feceris, quæ iam dixi, ex nihilo omnino penitusque consumpto, repente orieris ut lucifer: qui per oculos cursus sui metas polium circueiens, post biennium in ipsius auroræ rutilo dicitur apparere. Ita ergo & tibi post noctem & tenebras densiores, diuina

tenta-

D. HIL
T. VI.

rentationis istius, si culpas tuas cognoueris, poterit euenire.
 a ¶ *Et habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies.*] Habebis hanc fiduciam, vt defossus in morte, certusque de resurrectione effectus, securus dormias, requiescas in inferno, in spe certæ fidei constitutus, & non erit illic vllus tor-
 tor aduersarius inimicus, qui te exterrat, & tibi penas infernales infligat: sed potius quicunque sunt, preces tibi supplices fundent, vt eis tartarei cruciatus tuis orationibus temperentur.

b ¶ *Oculi autem impiorum deficiet, & abominatio animæ.*] Id est, expectatio hominum impiorum hoc sine concludetur, vt in tempore alienæ gloriæ, ipsi non absolute, sed abominatioe digni inueniantur.

CAPVT XII.

R *espondens autem Iob, dixit: Ergo vos soli estis homines, & vobiscum morabitur sapientia.*] Hoc est dicere, quid vos tantum dicitis sapientes, & putatis quod post vos nullus erit sapiens?
 d ¶ *Lampas contempta apud cogitationes, &c.*] Lampadem se contemptam à diuitibus dicit: vtiq; superbos eos denotat, eo quod despicerent eum afflictum cruciatibus, & despectione propinquorum: qui tamen magnæ fidei & bonorum operum oleum intrinsecus fulgebant. Siue etiam lampas contempta à diuitibus, Christus à Iudæis: qui surgens à mortuis, splendore gratiæ suæ illuminauit vniuersum mundum. Diuites verò ideo Iudæi dicitur: quia acceperunt eloquia Dei.

e ¶ *Nimirum interroga iumenta, & docebunt, &c.*] Quod omnia ad Dei prouidentiam & gubernationem pertineant, etiam quæ irrationabilia atque insensibilia sunt, quadam ratione veritatis interrogata respondent. Secundum mysticum intellectum, possunt homines inconditi & irrationabiles moribus, iumenta intelligi. Volatilia verò intelliguntur demones, siue leues & elati homines ac superbi, aut certæ astrologi. Terra, voluptuosi homines & carnales qui terrena sapiunt. Pisces, philosophi & eorū similes, qui de rebus mundi & eius qualitatibus inquirendis nimij sunt. Aliter, iumenta, equi boni sunt, quæ animalia in hære ditate domini habitabunt: quibus pluuia voluntaria euangelij ab incredulis segregata est. Volucres verò sunt qui sursum corda habent & cælestia concupiscunt: vel qui obuiam Christo in aëra ex mortuis ituri sunt, caro sanctorum rectissime intelligitur, quæ regnante domino exultabit. Pisces verò qui inter fluctus mundi istius tempestate que natantes, tuta sibi loca æternitatis & quietæ vitam accipiunt: qui confestim de fonte baptismi migrant ad Christum, siue ad Deum, vt alij dicunt.

f ¶ *Si destruxerit, &c.*] Manifestum est quicquid sapientiæ suę iudicio dissipare voluerit ac destruere, nemo poterit fortitudini illius velut potens resistere. Sicut destruxit turrem & regna multarum gentium, vel etiam Hierusalem, vbi præcepta ipsa legalia tanquam lapides scripti sunt, sub præsentia gratiæ suæ dissoluenda esse prænuñciauit. Sic itaque & secundum Iob prophetationem, paries inimicitiarum, lex vtiq; præceptorū, per Christum destructa est, vt duos cõderet in semetipso in vnum nouum hominem pacem faciens. Destruxit atque referauit Deus Christus claustra inferni, & diabolum habentem potestatem mortis, regno dominationis deposuit. Destruxit Deus Christus igitur mortem, dum ipsam, vt in ea mori

dignaretur, suscepit: & dum in cruce destruxit corpus peccati, veterem hominem nostrum illic interficientem peremit, vt viam nobis in æternum restitueret. Sic itaque destruxit mortem, & illuminauit vitam persequentium ecclesiã: destruxit consilia molientium, vt nomen eius effoderent de sub cælo, Iudæi scilicet & gentes. Destruxit dogmata & diuersos errores hæreticorum ab ecclesiã, indissolubili rectæ fidei edificio, de quibus Salomon. *Ciuitates fortiū ascendit sapiens, & destruxit munitiones eius, destruxit & omnem cultum idolorum.*

CAPVT XII.

R *espondens autem Iob, dixit: Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia: Et mihi est cor, sicut & vobis: nec inferior vestri sum. Quis enim hæc quæ nostis, ignorat? Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum. Deridetur enim iusti simplicitas, & lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum: cum ipse dederit omnia in manus eorum. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquereterra, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod omnia hæc manus domini fecerit? In cuius manu anima omnis viuētis, & spiritus vniuersę carnis hominis. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem? In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligētiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si in cluserit hominem, nullus est qui aperiat: si cõtinuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emiserit eas, subuertēt terrā. Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Ipse nouit & decipiēt, & eū qui*

h ¶ *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur, &c.*] Quod factum sub Noë, secundum scripturarum fidem, minimè dubitamus. Modo verò spiritualitèr aquæ doctrinarum populis continentur, vt sint eis legis flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim: & habeant vt istæ aquæ terrenas cupiditates atq; luxurias, & disperdantur ac demoliantur, in terra ecclesiæ rationabilis, relicta imagine terreni hominis in spiritualem vitam se conuertendo proficiant.

i ¶ *Apud ipsum est fortitudo & sapientia.*] Hoc est filius cum patre, & spiritus sanctus.

k ¶ *Ipse nouit decipientem, & eum qui decipitur.*] Nouerat Balam, Achab, Aenam falsum surrecturam prophetam. Aenam nouit, sed per hæc meritum populi peccatoris ostendit: vt in perditionem eius falsi vaticinando denuntiet, & hi qui nolunt audire Deum & prophetas vera dicentes, pseudoprophetarum falsis vaticinationibus illudantur. Filij quoque Israel sicut in libro Iudicum legimus, æquissimo Dei iudicio decepti sunt. Et cū iusta causa propter vxorem Leuitis cõtra Beniaminitas congregati fuissent, vt scelus adulterij puniretur, in ipsis prius est sacrilegij crimen vindicatum: quia prius ipsi emendari debuerant, vel certè eos, qui idola in iniuriam Dei adorabant interimere, quibus maius fuit fratris iniuria quam Dei, & ob id prius in illis vindicatum est. Nouit autem Dominus & decipientem & deceptum per præscientiam, quod etiam de Abel & Cain, & Dalila, & Samson, qui gratiam spiritus sancti in septem crinibus mysticè possidebat, intelligi potest. Nouerat vtiq; hæc omnia Deus antequam fierent, præcius futurorum: sed permisit vt homo qui libero vtebatur arbitrio, præcepto Dei inobediens, in super & Deum posse se fieri credens, per iustitiam Dei penam inobedienciæ dignissimè sustineret. Hi omnes tyrum

CHRISTUS habuerunt. In Samson verò, qui leonem tenuit

& occi-

psal. 33. b

H

Iudic. 20. c

Iudic. 16.

HON
7. 8.

A

& occidit, & in ore mortui leonis fauū mellis inuenit, significatum est, quod in superbis in quorū ore putor fuerat blasphemia, esset postmodum dulcedo laudis & gratiæ Dei. Et ut ille Samson sitiens de molari dente asini inuocato Deo aquam eduxit ut biberet, ita & Christus de immundo & duro

Ibi. 15. d

gentium populo fide credentium, tanquam refrigerij poculo saturatus est. Maxilla quoque eiusdem asini, de cuius molari aqua copiose effluerant, occidit mille viros. In maxillis & dentibus oris eloquium intelligitur. Doctrina igitur eorum qui ex gentibus crediderunt perfecto quodam numero finitur. Samson verò hostes suos atque aduersarios tribus modis interfecit & occidit, dum alij non credendo pereunt, alij verò credendo fidei, moriuntur peccato. Opus hoc maxillæ eleuatio appellatur. Ita enim doctrina & prædicatio euāgelij magnificata est super omnem terram, ut eam omnes gentes ubique eleuatam mirentur. In illis ergo vulpibus figuratum est, ut per dolosos & sanæ fidei inimicos, quorum principatus in caudis est, pars post tergum relicta, pars circa fructus Christo aduersantiam vastaretur.

Hier. 4. & 46.

B Dan. 4. Dan 5.

a *¶ Adducit consiliarios in stultum finem.* Ut fecit contra Aegyptiorum magos, qui dicebant Pharaoni, regem Chaldæorum non esse venturum ad vastandam Aegyptum, sine ipsum Nabuchodonosor in amentiam vertens, vel Balthasar timore conuictus.

b *¶ Balthæum regum dissoluit, & præcingit, &c.* In Balthæo, regnatis gloria intelligitur in fune, ignominia regno deposita, sicut Sedechiæ & Manassæ contigit Deo iubente. Sine populum Iudæorum, qui per infidelitatem suam, à Christi regno distinctus est. Sed & nunc renati in Christo reges, sunt omnes in adoptionem filiorum æterni regis vocati. Verè ab illa honoris sublimitate merito distinguuntur, quicunque ea quæ pænitentia funibus digna sunt, perpetrarunt. Sicut ait Propheta: Pro zona recte cingentis.

Esa. 3. d

c *¶ Ducit sacerdotes in glorios.* Ut filios Eli, vel plures alios eiusdem gentis.

d *¶ Et optimates supplantat.* Non dolo supplantat Deus, in quo non est iniquitas: sed hoc modo dicitur supplantare, dum iniustum amouet & iniquum, & in locum quem tenere videtur quisque indignus, bonum hominem & iustum substituit, ut Dauid in locum Saulis.

e *¶ Commutat labium veracium.* Cum propter peccata remotis promissionibus æternæ vitæ, gehennæ flammam adoptatis dare compellitur.

f *¶ Qui reuelat profunda de tenebris, & prodit in lucem vmbra mortis, &c.* Vmbra mortis ipse diabolus est, qui non protergit homines, sed premit in mortem: hic producit in lucem, quando ab anima fidei separatur.

CAPVT XIII.

qui decipitur. ^a Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. ^b Balthæum regū dissoluit, & præcingit fune renes eorum. ^c Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat. ^d Commutat labium veracium, & doctrinam senum auferens. Effundit despectionem super principes, & eos qui oppressi fuerant, releuat. ^e Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbra mortis. Qui multiplicat gentes & perdit cas, & subuersas in integrum restituit. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos, ut frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

CAPVT XIII.

ECCE omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula. Secundum scientiam vestram, & ego noui: nec inferior vestri sum. Sed tamen ad omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio, prius vos ostendēs fabricatores mēdacijs, & cultores peruerforum dogmatum. Atque vti nam taceretis, ut putaremini esse sapientes. Audite ergo correctiones meas, & iudicium labiorum meorum attēdite.

^h Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos? Nūquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini? Aut placebit ei quem celare nihil potest? Aut decipietur ut homo vestris fraudulentijis? ⁱ Ipse vos arguet: quoniam in abscondito faciem eius accipitis. Stetit enim ut se commoueret, turbabit vos, & terror eius irruet super vos. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigetur in lutum ceruices vestrae. Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggesserit. ^k Quare lacero carnes meas dentibus meis, ^l & animam meam porto in manibus meis? Etiā si occiderit me, in ipso sperabo. Veruntamē vias meas in cōspectu eius arguā, & ipse erit saluator meus. Non enim veniet in cōspectu eius omnis hypocrita. Audite sermonē meum, & anigmata percipite auribus vestris. Si fuero iudicatus, scio quod iustus inueniar. Quis est qui iudicetur mecum? Veniat. Quare tacēs cōsummor: Duo tantum ne facias mihi, & tunc a facie tua non abscondar. Manum tuam longè fac à me, & formido tua me non terreat. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi. Quantas habeo iniquitates & peccata, ^m scelera mea & delicta mea ostende mihi. ⁿ Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum? Contra folium quod vento rapitur ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. Posuisti in nervo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum cōsiderasti. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur à tinea.

CAPVT XIV.

HOMO natus de muliere, breui vitens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. ^p Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium. Quis potest facere mundum de immundo conceptū semine? Nōne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt,

numerus

ECCE omnia hæc vidit oculus meus, &c.]

^h *¶ Nunquid Deus indiget vestro mendacio, &c.* Dolierant in illis: quia sub verbis consolatorijs inimico eum corde pulabant.

ⁱ *¶ Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.* Ut à Deo arguamini, dignicetis, absconditè, id est, quasi eo ignorante personam eius in vobis ad me dammandum suscipitis, tanquam eum latere possit aliquid, ut ita ei subreperere velitis.

^k *¶ Quare lacero carnes meas.* Torquentibus eum nimijs cruciatibus, manus vel labia sua dentibus lacerabat.

^l *¶ Et animam meam porto in manibus meis.* Ipsam vitam suam quæ solet animæ vocabulo dici, portare se ait in manibus suis, hoc est, iam nunc in tormentis deficiente anima & exeunte velut effendam porto in manibus.

^m *¶ Scelera mea & delicta mea ostende mihi.* Ut scire possim, quam ob causam ita me crucias.

ⁿ *¶ Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum.* Dum ita puniri me permittis, quem velut inimicum existimas: dolet mihi, eò quod ipse optime nocueris, quia illi potius qui tibi restiterit, nocetur.

CAPVT XIV.

HOMO natus de muliere, &c. Quasi flos egreditur & conteritur. In flore hoc loco fragilitatem humani generis intelligamus, non fragrantem odoris pulchritudinem & decorem.

^p *¶ Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos.* Hoc est, dignum ducis ut propter humanum genus, vnigenitum tuum hominem nasci velis. Siue aliter, me quoque permittis fabulari tecum, & euoluere milerias meas.

^q *¶ Re-*

D. H. I. E. I. T. O. M. V. T.

E a *Recede ergo paululum ab eo, vt quiescat.*] Hoc est, amoue à me flagellum tuum, neque me diutius permittas taliter ten- tari.

b *Lignum habet spem. Si præcisum fuerit, rursum virefcit, & rami eius pullulant.*] Rationabile lignum etedendum est, de quo dicitur. Est enim arbori spes. Hoc itaq; lignum præcisum fuit per inobedientiam, quando habitabat in medio lignorum paradisi, prius quam Dei sententia moretetur, à quo in baptisinate vetustas præciditur, vt in Iesu Christi noui hominis vita, per resurrectionem fidei reuiuifcat: & rami eius virtutibus pullulēt, id est, opera eius sanctē viuendo proficiant.

c *Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, vbi quæso est?*] Homo autem non habens spem in Christo, sicut gentes quæ ignorant Deum, cum mortuus fuerit, non renatus per baptisum, vita etiam defuitus ac præfenti delectatione nudatus, sine dubio sententiã æternæ damnationis excipiet.

d *Quomodo si recedat aqua de mari, & fluiuis vacuefactus arefcatur.*] Si fieri potest, ait, vt aqua salutarium præceptorum Dei, de sanctarum scripturarū mari desinant recedere: cui perenni abundantia, non deficiunt, & si potest fieri vt fluiuis facti baptis- matis, quadam inopia diuinæ misericordiae exiccetur, & non plenus sit gratia Dei, sancti quoque spiritus donis non redundet: ita poterit fieri vt homo cum mortuus fuerit, non resurgat.

e *Vocabis me, & ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram.*] Vocabuntur omnes mortui in nouissimo sæculo- rum, & in voce archangeli, atq; in tuba Dei de tumulis excitabuntur: respondebuntq; vniuersi hoc modo, cum ad verbum maiestatis eius atque potēt- tiæ, cineres ac fauillæ humanorum corporum viuificabun- tur, & exurgent ex mortuis incorrupti.

f *Tu quidem gressus meos dinumerasti.*] Cogitationes & opera iuuentutis meæ.

g *Signasti quasi in sacco delicta mea.*] Saccus significatio nomine quasi tota massa peccatrix generationis Adæ dictus videri potest, in quo quasi sub signaculo imaginis eius, genuit Adam ad imaginē & similitudinem suam, toram sobolem illius in ipso præuaricatricem effectam, quam per multa sæ- cula Deus clausam tenuit sub peccato: & tamen in nouissi- mis sæculorum temporibus, vulnera delictorum sua redem- ptione curauit. Si autem de semetipso Iob hoc dixisse vide- tur, vt arbitror, iste est intellectus. Si qua igitur ait ad Deum per totum sæculum vitæ meæ peccata commisi, in vnum omnia per diuersa temporum spatia congregasti, vt secundum rigorem iustitiæ tuæ pro cunctis simul mihi retribueres.

h *Mons cadens defluit, & saxum trāsfertur de loco suo, &c.*] Montem ergo istum, diabolum siue superbiæ hominem sentire debemus, qui contra Deum vt mons elatione mentis tume- scit, & ita se erigendo, cadit in præceps vt defluat, & solutus in puluerem ad nihilum deducitur. Saxo verò illos assimilari- ti puto, qui cum in natura bono debuerant tanquam lapi- des solidi simili fortitudine permanere: commutati sunt vo- luntate propria in stoliditatē quandam ac durtiã cordis: & ideo delectationis suæ habitaculo quod se habere, quasi suis

meritis præsumebant, deijciendi sunt ad digna sibi loca. A- que aut ista, quæ semper inferiora petunt, per quas etiã quod- dam venit interitus, aduersarias significant potestates & pro- cellas ac turbines mundi. Hæc ergo aquæ, inquam, eos homi- nes qui sibi fortissimi ac solidi sunt, de se præsumentes & cō- fidentes in virtute sua, vnde & lapidibus comparantur, indefi- nenti lapsu atterunt. Terram verò illos esse existimo, qui tenta- tiones & pericula non ferentes, se dimittunt labefactari. Homi- nes ergo similiter perdes, id est, sanctos tuos, qui imaginem tuã in se custodiunt.

i *Roborasti eum paululum.*] Hoc est, in vita ista non permiffisti san- ctos tuos tentationibus supe- rari.

k *Immutabis faciem eius & emit- tes eum.*] Id est, cum mortale hoc immortalitatem induerit & in- corruptionem. Siue aliter, faciē animam intelligimus, quæ cum naturalem receperit serenitatē, contemplatur gloriam diuinæ maiestatis, quæ cum corpore suo simul fuerit gratulata, nulla per- turbatione cuiuslibet vitij fau- ciabitur.

l *Siue nobiles fuerint filij eius siue ignobiles.*] Hoc est, non filij car- nis, sed filij mentis, id est, opera virtutum. Non intelligunt ergo sancti in hac vita ante iudicij diem, quales pro certo filios ha- beant, vtrum Deo placentes an non placentes. Roborasti eum paululum vt in perpetuum tran- sfiret, secundum formam serui quam assumpsit. Hæc CHRISTO Deo non aptari posse arbitror. Nam cum ex ea parte qua homo est, infirmaretur, proximus pas- sionie uangelista ait. Apparuit au- tem angelus domini de caelo confortās eum. Hic ergo ad breue tempus administrata redemptione no- stra in perpetuum illud sæculum

C A P V T X V.
Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit. Nunquid sapiens respondebit, quasi in ventum loquens, & implebit ardore stom- achum cœlos penetrans transiuit. totus homo in Deum transfit, salua tamen vtriusque substan- tiæ proprietate in vnitare persona.

m *Attamen caro eius dum viuet, dolebit, &c.*] Ita veram carnem saluator noster assumpsit, vt potuerit dolorem sentire. Vel anima eius doluit cum ait. Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Siue ecclesia quæ caro eius est, dolet cum prelluris premitur sæculi: quia ipsa ecclesia filia est in eo, qui per fidem baptis- mi initiatur in CHRISTO. Et rursum mater est, cum ille qui membris Christi incorporatus est, suscipit ministerium bap- tizandi.

C A P V T X V.
Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit. Nunquid sapiens respondebit, &c.] Hoc sensu videtur cepisse, quisquam ne sapiens & disciplinæ philosophicæ studiosus, ita furore rapitur atque insania possidetur, vt sine vilo timoris Dei vel religionis intuitu, sic loquatur vt auræ statui simile sit ven- toque quod loquitur? Ob hoc igitur Eliphaz sanctum Iob veluti spiritui superbiæ ventoque tumidum redarguere ausus est.

o *Et implebit ardore stomachum, &c.*] Nomine ardoris, exan- helantem felle iracundiæ animum eius voluit indicare, qui aduersum Deum tanquam cogqualem sibi irasci præsumple- rit. Alia interpretatio ita habet. Et implebit dolore ventrem suum. Ventrem capace quendam sinum animę dictum intelligi- mus: quia quemadmodum receptaculum aliquod est corporis

G

H

BON
7.8.

Luc. 22. e

Mgt. 26. d

quo

A

quo viscerum vitalia continetur, & hoc ventris nomine appellamus. Ita virtutem quandam exercitationibus animę capabile illa translatione per demutatione nominis dixit, quae modo cogitationibus repletur, quo veter hominis eicis repletur. Increpatur ergo Iob ab Eliphaz, quod huiuscemodum suum. ^a Arguis verbis eum qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit. ^b Quantum in te est, euacuasti timore, & tulisti preces coram Deo. ^c Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitatis linguam blasphemantium. ^d Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi. ^e Nunquid primus homo tu natus es, & ante omnes colles formatus? ^f Nunquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapiētia? ^g Quid nosti quod ignoremus? ^h Quid intelligis quod nesciamus? ⁱ Et ^h senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores quā patres tui. ^j Nunquid grande est, vt consolatur te Deus? Sed verba tua praua hoc prohibēt. ^k Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? ^l Quid tumer contra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuscemodi sermones? Quid est homo, & vt immaculatus sit, vt iustus appareat natus de muliere? Ecce in ter sanctos eius, nemo immutabilis, & celi non sunt mundi in cōspectu eius: quāto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquā iniquitatem? ^m Ostendam tibi audi me, quod vidi narrabo tibi. ⁿ Sapientes consistentur, & non abscondunt patres suos. ^o Quibus solis data est terra, & non transibit alienus per eos. ^p Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorū incertus est tyrannidis eius. ^q Sonitus terroris semper in auribus illius: ^r & cū pax fit, ille semper insidias suspicatur. ^s Nō credit quod reuerti possit de tenebris ad lucem: ^t circūspectans vndique gladium. ^u Cū se mouerit ad quarendū panem,

a

Arguis verbis eum qui non est æqualis, &c.] Quem ita dicendo, velut rebellem deoque contrarium notat. Ob hoc fortitan, quia in præcedenti sermone dixerit Iob ad Deum inter cætera. Et arbitraris me inimicum tuum.

b

Quantum in te est, euacuasti timorem, &c.] Tam elatus, inquit, effectus es, vt timore diuino omnino sis vacuus, & Deum iam nec deprecati digneris: propter quod ait, & tulisti preces coram Deo, id est, quasi tibi non necessarias à te abstulisti.

c

Docuit enim iniquitas tua, &c.] Malum igitur mentis tuę, os tuū didicit loqui: & idcirco imitator & discipulus es illorum qui linguam ad blasphemadum Deum semper habent paratam.

d

Condemnabit te os tuum, &c.] Id est, merita sermonum tuorum recipies.

e

Nunquid primus homo tu natus es, &c.] Ergo antequam generatio humana existeret, esse cœpisti, donans tibi plurimum, quod præ cæteris hominibus sapias: vbi sermone subsannatorio potuit primū Adam dixisse, quem vtiq; sapientissimū à Deo nouimus factum. Ita ergo in sanctū Iob inuehitur, vt diceret: nunquid tu ante patrem humani generis, & ante conditionem angelorum esse cœpisti?

f

Nunquid consilium Dei audisti, &c.] Subinde nimium & iactantem, arguit verò Deo placentem, & vehementer increpat dicens, quod non solum nosse putet Dei consilium, verum etiam & inferior sit illo eius sapientia. Apparet ergo plenum liuore animum exprobrationum iacula, in hominem iustum sine causa dirigere, vt conuictijs obrueret innocentem.

g

Quid nosti quod ignoremus, &c.] Plurimum, planè in primis ipsum Deum magis nouerat, deinde reuelanda in Christo mysteria spiritu peruidebat.

h

Senes & antiqui sunt, &c.] Senes & antiqui nobiscum positi, qui iam ipsa longeuitate plurimum eruditionis atq; scientiæ consecuti sunt, nihil temerè contra Deum vt tu facis, dicere præsumperunt.

i

Nunquid grande est, vt cōsolerur, &c.] Manifestum nec grande est omnipotenti, nec difficile misericordię Dei, hominem consolari, vt inuocantem exaudiat, & à pressura tribulationis eripiat, sed tu blasphemias ructando, exacerbas magis Deum in pœnam tuam, quā poteras humilitate & satisfactione placare.

k

Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habet oculos? Quid tumer contra Deum spiritus tuus, &c.] Cor, oculi, spiritus, totam hominis animam significant, sed in corde hominis, sapientiam cognoscimus. In oculis, perspicuitatem intelligentiæ. In spiritu verò illius animæ motum, quo cogitationibus incessabiliter agitur ad quæcunque faciēda. In eleuatione ergo cordis & attonitis oculis, tumore etiam spiritus, superbum valde contra Deum & inflatum nimium sanctum Iob Eliphaz amicus eius exprobrat. Illis etenim sermonibus offensus fuerat, quos beatus Iob ad Deum superius narravit. Si iudicatus fuero, scio quod iustus inueniar: &

B

contra, isto sermone loquitur. Quid est homo vt immaculatus appareat?

1 ¶ Ostendam tibi audi me.] Expertam rem loquor: quam cognouisse & vidisse me noueris.

m ¶ Sapientes consistentur, &c.] Ita vult eum diuersis modis atque exemplis, quasi ad penitentiam coartare atque constringere, vt confiteatur plagam illam pœnarum quam sustinebat, ob merita sustinere. Vel ita: non defendendo seipfos, suosq; patres similes sui, vel quos imitando parentes habere cœperunt: peccata sua siue parentum non cooperiunt, nec abscondunt. Siue non cælant patres suos, id est, seniores vel sacerdotes suos, quibus peccata salubre est confitenti. ¶ Quibus solis data est terra: & non transibit alienus per eos.] Frequenter Deus propter peccata tradit terram iniquorum alijs gētibus. De conuersationis igitur introitu & ingressu Sophar ad Iob loquitur. In amaritudine sua vadent & veniet super eum horribiles, id est, quali iracundia fellū commoti, & veneno inuidiæ in amaritudinem furorēque conuersi: circa te, inquit, ingieret morabūtur. Siue moraliter. Sapientes illi in Christo sunt, & in seculo sulti, qui satisfactione penitentiæ, peccata sua vel errores hereseos conuertendo se ad Deum fideliter consistentur, & auctores vel criminum suorū vel dogmatum manifestant, vt terram corporis sui soli possideant, id est, non ei vitia vel hostiles nequitię dominantur. Alienusque per eum non transeat, id est, diabolus in eum nō habeat potestatem. Qui quia se à Deo & angelorum con-

verè alienus dicendus est, fortio fecit alienum.

o ¶ Cunctis diebus suis, &c.] In personam quidem Iob hæc Eliphaz videtur inuehere, quæ vique ad calcem sermonis huius perduxit. Ego verò existimo quod afflatus spiritu prophetiæ, cuncta hæc in quemlibet impium, siue in ipsum diabolum vel eius socios dixerit.

p ¶ Sonitus terroris semper, &c.] Sicut Ægyptij passi sunt.

q ¶ Et cum pax fit, ille semper, &c.] Persecerat impius in scelere semper de conscientia malo: nouit enim secundum iustum iudicium Dei, quæ impijs retributio sit separata.

r ¶ Non credit.] Frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit. Hic impius in profundum peccatorum deueniens, vitam se posse cōsequi desperauit. Et idcirco nō credit quod reuerti possit ad penitentiam lucem de tenebris peccatorum. Huius autem diffidentie causam enarrat, dicens.

s ¶ Circūspectans vndique, gladium.] Id est hinc inde, siue præstolans mortem. Diximus diabolum in escam datum spirituum immundorum: quia eius malitia viuunt: vultures verò homines peccatores & immundi intelliguntur. Cū ergo hi conuersi fuerint, tūc inimicum deuorantem se, verfa vice habebunt in escam: quia ipse est draco, qui datus est à Deo in escam populis Æthiōpum: qui quōdam propter nigredinem peccatorum Æthiopes: nūcautem per fidem lux facti in domino. Hunc impiū siue draconem consumunt ac deuorant, dum omne corpus eius, qui sunt vtiq; peccatores, per fidem intromittunt in corpus, id est, in ecclesiam: secundum hoc, quod dictum est Petro, Surge, occide & māduca. Hinc etiam Moyles filios Israël vitulum comminutum bibere compulit: vt sicut ab eo fuerant absorpti in errore, ita illi in corpore populi Dei relicto errore transirent.

t ¶ Cum se mouerit ad quarendum, &c.] Motus animorum, est in-

C

D

est inchoatio cogitationis. Cum ergo hic recordatus fuerit reus sibi semper male conscius, quemadmodum possit vivere, nihil ei occurrit aliud quam repus illud iudicii Dei horribile, quo penas perpetuas irrogandas expauescit.

a *Terrebit eum tribulatio.* Antequam dies predictus adueniat, malo formidinis cruciabitur, pressuris quoque & angustijs septus vndique coartabitur, veluti rex profecturus ad praelium. Sub nomine regis, impium hominem siue diabolum significari existimo, qui contra Deum bella quotidie, blasphemias contentionesque, siue pugnas parat vitiorum.

b *Terrendit enim aduersus Deum manum suam, &c.* In elatione siue expansione manus, resistentem Deo demonstrat, quemque mentis etiam timida contumacia robustum dicit.

c *Cucurrit aduersus eum erecto collo.* Abruptam ac precipitem superbi indicat mentem: quia contra Deum possessus infans in audacia resistendo non lentis gressibus processit.

d *Et pingui ceruice armatus.* Pinguedinem nominando ceruicis, superabundantem, & quasi nimium effluentem superbiam indicauit. Quemadmodum propheta ait, cum de eadem hominum superbia loquitur dicens. Prodiuit quasi ex adipe iniquitas eorum: hoc testimonium noua editio aperit dicit.

Procellerunt a pinguedine oculi eorum, id est, sensus siue cogitationes nimium superborum, in blasphemiam proruperunt.

e *Operuit crassitudo faciem eius.* Facies plerumque ipsa mens animae intelligitur, ut ait Apostolus, Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculamur. Hanc diabolus siue impius homo sanctitate seu humilitate, serenam non habet siue perspicua: sed crassitudine operatam superbia, que caeco corde fit & obtuso. Alia editio. Operuit faciem eius tanquam in adipe suo: tanquam diceret: superbia videlicet atra, auctor omnium vitiorum, non tenui & perlucida humilitatis virtute velut pretioso amictu se vestiuit: sed de se ipsa fecit ei quodammodo derisum & vestimentum obscurum, quo superbiam crassa caecitate cordis obrunderet.

f *Et de lateribus eius, &c.* Possunt latera eius, ministri siue sodales intelligi, qui eius similes extiterunt. Non absurdè etiã aures intelliguntur, quae utiq; in audientia impinguntur, unde nimia surditas cõtumacibus generatur, secundum illud: In crassatum est cor populi huius. Alia editio. Fecit catapulium super femora. Videtur mihi iste versiculus sensum huiuscemodi continere, quod in hoc impio increpetur: quia frenum disciplinae, quo ad virtutes retineri poterat, habere noluerit: sed ad quandam se potius dissolutionem, deposito animi rigore deiecerit, ut quasi loro laxato ad voluptatem & luxuriam deducere.

g *Habitauit in ciuitatibus desolatis, &c.* Habitationem ergo bestiarum & auium immundarum, spiritus immundos dicit: qui habitant in hominibus, quos Deus deseruit. Hic enim habitat in hominibus derelictis à Deo, & ob hoc sepulchra facti sunt mortuorum. Et si peccata in scripturis mortui aliquando dicuntur, necessarîo peccatores & impij tumuli sunt mortuorum. Igitur in ciuitatibus, potest generale nomen esse omnium peccatorum. In domibus verò speciale, vniuscuiusque peccatoris & impij.

h *Non ditabitur, nec perseuerabit substantia eius.* Substantia hic non rerum diuitiæ intelligendæ sunt, sed peccata, de quibus ait Sanctus Spiritus in Apocalypsi Ioannis. Cecidit, cecidit Babylon ciuitas magna, & facta est habitaculum demoniorum, & cuncta omnis spiritus immundi. Quod autem ait, non ditabitur, hoc dixisse mihi videtur: non longum tempus erit, quo vita eius in diuitijs facinorum decrassetur, cum etiam collecta vitiorum eius substantia, non erit permanens.

i *Nec mittet in terram radicem suam.* Id est, quia tanquam arbor euulsa sit moriturus: ideo in terra viuentiũ stabilitatem æternam siue eorum confortium non habebit: eo quod hic prius spem vel radicem fidei non præmisit: auram etiam salutaris, ut sub umbra viuat refrigerij, non habebit.

x *Non recedet de tenebris.* Alij dixerunt, non effugiet tenebras, id est, penas æternas subibit, & tenebras non euadet. Non recedet autem de tenebris, intelligimus de tenebris infidelitatis. Homo hic impius ad lumen penitentiae venire detrectat.

l *Ramos arefaciet flamma.* In ramis, operum malorum fructus intelligamus, sicut Salomõ ait. Fructus impiorum peccata: hos verò velut ligna, scænum, stipulam, gehennæ ignis absumet.

m *Et auferetur spiritus oris sui.* Quia ergo furore contra Deum animus eius est, quo etiam & blasphemias in eum spirare non desinit, oris sui, ait, iudicio condemnatur. Secundum antiquam ergo editionem, in stirpe siue fronte, originem vitæ impij significari existimo, quam Spiritus Dei sententia iudicij, vincubans ventus percudit, ut velut arbor arefactus impius illico

motiatur: & ita omnis flos honoris eius & gloriæ defluat.

n *Non recedet frustra errore, &c.* Hoc iugitur ait, putat fortassis diabolus & homo impius, cordis duritia in impietate persistens, quod Deus pro suis meritis non retribuatur, dum Deus nequaquam ei parcat: & si verbis hoc potentibus atque compositis ut obtineat deprecetur, cum iam secundum Dei iustum iudicium, sempiternis addictus sit cruciatibus.

o *Antequam dies eius, &c.* Tunc dies vniuscuiusque impleri dicitur, cum bonorum hominum ac malorum retributio venerit. Hic ergo homo siue diabolus ante perspicuam sententiam diem, quam eis dominus in iudicio daturus est, præscijt in prædestinatione.

p *Et manus eius arefcent, &c.* Nullum utique boni operis fructum in se habens.

q *Lædetur quasi vinea, &c.* In botro nulli dubium quod fructus operis intelligatur predictus. Igitur florem gaudij temporalis, ad maturitatem fructus perpetui perducere non valebit: eo quod in spe ipsa mendacis gloriæ, calido vento superbiæ dissipabitur. Siue frigore caritatis Dei, velut à pruina lædetur, sicut eodè sensu in sequentibus arbitror dictum. Et quasi oliua proiciens florem suum. Oliua enim in scripturis diuinis & vinea, aliquando homo tantum significatur: aliquando populus seu bonus seu malus. Quod autem dixit, valtabitur siue euertetur, ita intelligendum, sicut in Apocalypsi habetur. Qui fecerit mandata domini, non lædetur à morte secundã.

Vinea ergo & oliua, plebs Iudæorum potest intelligi. Hæc iugitur vinea perdet, siue amittet fructum sanctitatis atque iustitiæ: quia Christum primum florem & optimum sanctorum omnium in agro legis habere noluit. Ipse enim dicit, Ego flos campi. Sed ut infidelis atque incredula, ne illi fides Christi flagrare, proiecit eum à semetipsa: & dum proiecit extra vineam & à se excutit velut florem, ipsa à patriarcharum radice euulsa est, & Christo fructu nostræ salutis excussa.

r *Congregatio hypocrite sterilis.* Raptorem & violentum simulatorem sanctum Iob his sermonibus denotat, & dicit quod & ei non proderunt diuitiæ ex iniquitate collectæ: ita enim aduersum Iob & in primo sermone locutus est, ubi etiam leoni & leonæ, leonumque catulo & tigri comparauit. Sed Deo magis credendum est, qui eum laudans, non simulatorem effectum dixit: sed innocentem & simplicem prædicauit. Quod autem ait Eliphaz.

s *Et ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* In sanctum Iob cadere non potest. Quia ipse, vt iam dixi, secundum Dei testimonium de se ipso ita locutus est.

t *Et ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* In sanctum Iob cadere non potest. Quia ipse, vt iam dixi, secundum Dei testimonium de se ipso ita locutus est.

Et si

RON
7.8.

Apo. 14. 6

Apo. 2. 6

A

Et si in manibus meis adhaesit in macula, cum de muneribus loqueretur. Ignem verò nominando, gehennam puto significavit: qua tabernacula, id est, corpora iniquorum sunt consumenda. De hoc igne & Sophar in consequentibus ait: Deuorabit eum, id est, impium ignis qui non succenditur.

Psal. 7. d

a *Concepit dolorem & peperit iniquitatem, &c.*] David quoque postmodum de huiusmodi ita dixit: *Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, peperit iniquitatem.* Dolor ergo est iniustitia & iniquitas. Hoc ergo impius peperit quod conceperat, & tamen vterus cordis eius dolos preparare non desinit. Quos tunc edit, quando opera in factum procedunt. In conceptu itaq; iniqua cogitatio intelligitur, sicut in partu effectus malae cogitationis agnoscitur. Aduersum Iob hac vniuersa Eliphaz locutus est: sed iam superius diximus, quòd subministratio prophetae per personam Iob diabolo, vel cuiuslibet homini impio dicta haec videri possunt, sicut & alia quae amici eius locuti sunt.

CAPVT XVI.

R *Espondens autem Iob, dixit: &c.*]

c *Atque vitinam esset anima vestra, &c.*] Si vos, inquit, haec quae sustineo pateremini, non ita circa vos agerem, vt vos erga me agere non cessatis.

d *Consolaretur & ego vos sermonibus, &c.*] Blandimento vtique sermonum meorum vos potius cohortaret: mentes etiã vestras tribulationibus acerbis exasperatas, ne in lapsum blasphemiae caderent, leui sermone & placido sustinerem.

e *Sed quid agam, &c.*] Id est siue loquar ista nunc vobis: siue etiam taceam, hoc solum me nosse confiteor, quòd incessabili dolore discrucior.

f *Nunc oppressit me dolor, &c.*] Hoc etiam de Christo intelligendum est.

g *Ruge meae testimonium, &c.*] Contractio cutis quam exicante eadem sanie patior, quodammodo manifestatione sui dat aduersum me testimonium, & quasi loquitur, quantos dolores, siue cruciatus sustineam.

h *Et suscitatur falsiloquus aduersus, &c.*] Hic aut ipsam Eliphaz falsiloquum dicit, quia exprobrat sancto Iob, quòd haec ob peccatorum merita sustineret: aut diabolum qui eum dixerat peccatorem. Aliter: falsiloquus Iudas vel populus Iudaorum intelligendi sunt, qui contra Christum falsum dederunt testimonium.

i *Et comminans mihi infremuit, &c.*] Ore amicorum contra sanctum Iob disputantium, diabolus minabatur, siue Iudaei infremuerunt contra Saluatorem. Alia editio. *Sagittae piratarum super me ceciderunt.* Piratae isti diaboli sunt ministri, siue homines, siue daemones: qui tunc piratae in scripturis vocantur, quòd saeculum istud mare appellatur. Sagittae verò dolores vel cruciatus intelligendi, quos patiebatur, vt ab eis transfossus blasphemiam moreretur. Et ita demum aurum atque argentum sapientiae eius & scientiae, vestes quoque pretiosas virtutum spei atque fidei in Deum auferent ab eo, & grandi pretio comparata monilia.

k *Hofis meus terribilibus oculis, &c.*] In oculis terribilibus: animam fauciantis in se describit inuisibilis inimici: qui siue per visiones nocturnas, siue per amicorum vultum terribilem, minas intenderet: sicque dum Iob amici eius sancto, nefanda responderunt, nutibusque etiam cum irratione de-

terrent: de Christo intelligendum.

l *Aperuerunt super me ora sua, &c.*] Igitur in maxilla, generis est nobilitas, siue honor quidam manifestus. Et sicut alij dixerunt acriter est percussus in genis, intantum vt ab honore & nobilitate & diuitijs fieret alienus, quando maxillam fidei suae collidendam diabolo fortiter praebuit, quam ille perturbare cadendo conatus est: quasi quandã ianuã diuinae confessionis effringens: siue cum falsum testimonium contra Christum dixerunt, siue illud: *Crucifige eum.*

m *Concluserunt me Deus apud iniquum, &c.*] impiorum me tradidit. Id est, diabolo & angelis eius. Siue de Christo intelligendum, quando traditus est in manibus Iudaeorum.

n *Ego ille quondam, &c.*] Id est, de diuite factus pauper. Vel Christus, de Deo homo natus.

o *Circudedit me lanceis suis, &c.*] Lanceae hoc loco nominatae, dolorum cõpunctiones, quas Iob patiebatur, significanter intelliguntur: siue de Christo blasphemiae, quas passus est à Iudaeis, intelligendae sunt. Iob verò non solum de foris toto corpore cõ-

putruerat, verum etiam putoris sanie liquefcebatur: ita vt ipse Iob diceret: halitum meum exhorruit vxor mea. Omnia circa lumbos eius putruerunt. Siue de Christo intelligendum, cõuulneravit lumbos meos. Quia Iudaei vsq; ad hoc persecuti sunt Apostolos, qui quasi de lumbis doctrinae suae nati fuerant, vt eos vulnerare infidelitatis Christum negando fauciarent. Dum Petrus dicit: *Nescio hominem.* Et tenuit ceruicem meam: siue vt alij dixerunt, *tenens comam meam dimellit.*

p *Concidit me vulnere, &c.*] Dum languoribus meis atque vulneribus adduntur plage innumerabiles, diuidor totus resolutus atq; comminor, ita vt nullum in me membrorum residuum sit, quòd aliqua soliditate subsistat. De Christo etiã sic intelligendum: Cum Iudas Iudaei apostatae vulnere peremptus est, non pepercit: in tanta namque saeuicia debacchatus est, vt scelus, quòd mente conceperat, etiam ore publicaret: vel super vulnera crucis clauorum vulnera addiderunt.

q *Saccum consui super cutem meam, &c.*] Quòd similiter dictum, ad humiliationem regni eius pertinere mihi videtur. Cornu autem, regnum in scripturis vocatur, iuxta illud: *Exaltabit cornu Christi sui.* Christus verò ipsam gentem de qua oriundus erat, saccum appellauit. Cineres verò operuit principes Iudaeorum, cum ab eis regnum pro negationis facili-

gio transfudit ad gentes.

r *Facies mea intumuit à fletu, &c.*] Fletus siue lacrymae, in homine de doloribus siue de tristitia generatur, sed lacrymae aliquando per genas cum silentio defluunt: fletus verò cum habeat lacrymas, non sine voce & cõmotione corporis datur: quem fletum Iob se habuisse fletum: qui ei de ærumnis animae poenarum quoq; cruciatibus nascebatur. Item aliter: Prophetae, facies Dei intelligitur, eo quòd sciant futura: qui

cum per

E cum peritionem impiorum contemplarentur in spiritu: gemitibus continuis eos fleuisse intelligamus. Oculi etiam caligauerunt Christi, dum martyres siue sancti in tentationibus citabantur conturbati sunt: sed gratia Dei liberati in lumine permanerunt.

a ¶ *Hac passus sum absq; iniquitate manus, &c.*] Nullus sanctorum ita mundas, atq; immaculatas, atque omni vel minima labe cogitationis preces ad Deum habet, vt mediator DEI & hominum homo Iesus Christus: qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est ore eius. Quas vtq; preces atq; orationes secundum hominem, quem assumpsit, ad DEVM habere credendum est: cum secundum diuinitatem suam cum patre ipse exaudiatur. Siue sancti, qui pro nomine eius passi sunt, siue iniquitate rebellionis vel criminis alicuius, a persecutoribus occisi, quantum ad illos persecutores, gratis morti traditi sunt.

b ¶ *Terra ne operias sanguinem, &c.*] Torum hoc est, quod dicit, ne innocenti & bene sibi consci meritum lateat, praesertim cum infonem se mala tanta passum referat. Sanguinis vero nomine, vita istius praesentis ista tum dicere voluit. Hoc autem loco clamorem positum, ipsam sanctitatem eius contra penas illius reclamantem: quae iniquis merito inferuntur ad vindictam, iustis autem ad probationem. Aliquando etiam in scripturis clamor affectus animi intentus ad Deum ostenditur, vel etiam clamor iniquitatis populi: qui expectabatur, vt faceret viuas, & fecit spinas. Nec omnis iniquitas clamor dicitur, sed illa qua publice fit.

c ¶ *Ecce enim in caelo testis meus.*] Qui Deus de eo testimonium perhibuit.

d ¶ *Verbosi amici mei.*] Qui verba non ad Deum pertinentia loquitur, verbosus vocatur: qui vero verba Dei loquitur, verbosus non potest iudicari.

e ¶ *Ad Deum stillat oculus meus.*] Cum lachrymis interpellat DEVM.

f ¶ *Atque vtinam sic iudicaretur vir, &c.*] Hoc dicit: Vtinam mihi esset copia cum homine disputandi, vt me innocentem probare possem. Deum autem meum nolo intare mecum in iudicium: qui & scrutans corda, & renes Deus est, cuius iudicium falli omnino non potest, neque ipse consuevit discedi a quoquam.

g ¶ *Ecce enim breues, &c.*] Ita credebat, quod nec ad mortale corpus suum, nec ad tormenta corporis sui esset iterum reuersurus.

CAPVT XVII.

Spiritus meus attenuabitur: dies mei breuitate vitae suae, & spiritus eius sensum attenuatus defecerit.

i ¶ *Et solum mihi superest sepulcrum.*] Quia mors est finis omnium tormentorum.

k ¶ *Non peccaui, &c.*] Verum est, quod Deo placitus non peccaui. Et licet possit hic locus ita intelligi, quod in DEO quidem non peccaui, & tamen quasi in ipso peccaui, penas blasphemantium patiat. Et forte quoniam a Deo in praesentia laudatur, non peccauerat: sed in praeteritis adolescentiae temporibus peccasse non negat.

l ¶ *Libera me, & pone me iuxta te, &c.*] Sub scuto igitur protectionis Dei latere optat: quo munitus atque defensus, sa-

uientem hostem non timeat.

m ¶ *Cor eorum longe fecisti a disciplina, &c.*] Quia ad Deum haec loquitur Iob: de diabolo vtique & satellitibus eius processerunt peccata: quippe pro quibus penam obdurationis acceperunt. Causa igitur de quibus loquimur, qua elongati

& palpebrae meae caligauerunt. a Haec passus sum absque iniquitate manus meae, cum haberem mundas ad Deum preces. b Terra ne operias sanguinem meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus. Ecce enim in caelo testis meus, & conscius meus in excelsis. d Verbosi amici mei, e ad Deum stillat oculus meus. Atque vtinam f sic iudicaretur vir cum Deo: quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Ecce enim breues anni transeunt, & semitam, per quam non reuertar, ambulo.

CAPVT XVII.

Spiritus meus attenuabitur: dies mei breuiantur, i & solum mihi superest sepulcrum. k Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. l Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me. m Cor eorum longe fecisti a disciplina: propterea non exaltantur. n Pradam pollicetur sociis, & oculi filiorum eius deficiunt. Posuit me quasi in prouerbium vulgi, & exemplum sum coram eis. o Caligauit ad indignationem oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt. p Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra q hypocritam suscitabitur. r Et tenebit iustus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem. s Igitur omnes vos conuertimini, & venite, & non inueniam in vobis vllum sapientem. t Dies mei transierunt: u cogitationes meae dissipatae sunt torquentes cor meum. Noctem verterit in diem: & rursum post tenebras spero lucem. x Si sustinero, infernus domus mea est, & in tenebris strauit lectulum meum. y Pu-

trere lucifer posuit in caelo sedem suam, & transfigurauit te in angelum lucis: aut certe vnumquemque amicorum suorum Iob hypocritam dixit: quia sub verbis consolatoriis dolosum dolose loquebantur. r ¶ *Et tenebit iustus viam suam, &c.*] In quas profecto virtutes se magis crescere manifestat. s ¶ *Igitur vos omnes conuertimini, &c.*] Conuertimini autem a prauitate sententiae, qua me condemnare summo studio non desistitis. Venite: sermo inuitantis est, ad meliorem vitam profectum, quod est, o vos hypocritae, & non veri, nec fideles amici, ad agnitionem veritatis accedite: quam vos habere minime noueritis. t ¶ *Dies mei, &c.*] Dies hi praeteritae felicitatis possunt intelligi, in quibus pollens virtutibus vivebat beatus Deo. Hos igitur dies a se non sine gemitu loquitur praeterisse, quando multis miseris circumdatus est, & plaga intolerabili dolorum patiebatur.

u ¶ *Cogitationes meae dissipatae sunt, &c.*] Cum in vnus iugiter contemplationis intentione positus essem, & cogitationes meas haberem semper intentas ad Deum, plagae huius superuenientis mihi miseriae: easdem cogitationes meas a sua vnica soliditate in me video dissipatas, & ob hoc excruciat cor meum: eo quod earum dilaceratione torquetur, videns me mala simplicitati meae inconuenientia sustinere.

x ¶ *Si sustinero, &c.*] Penas corporis, cogitationumque stimulis, sicut ait, indefinente tempore agebatur: & idcirco penas inferorum iam se pati clamabat. Aut forte separatio illa, qua ab hominibus factus est alienus extra ciuitatem, sedens in sterquilinio, tenebrae dictae sunt: quia lucem humani solatii non haberent.

y ¶ *Putredini dixi, &c.*] Tam longo, inquit, tempore com-

sunt, vt non apprehenderent disciplinam: quia exaltationem bonae naturae suae debitam voluntate propria perdidit.

n ¶ *Pradam pollicetur sociis, &c.*] Socii siue filii diaboli, idem sunt ministri eius: sed socii dicuntur propter contubernium conspirationis aduersus DEVM. Filii, propter imitationem ipsius diaboli. His igitur daemionibus beatum Iob in praedam dandum, pater eorum & rebellionis caput diabolus promittebat: dum cum per tantos dolores ad blasphemiam impellendum, & a DEO ob hoc relinquendum esse credebat: siue quando eum omni gloria domus & filiorum spoliavit.

o ¶ *Caligauit ad indignationem oculus meus.*] Iuxta illud Evangelii. *Lucerna corporis tui est oculus tuus.* Hunc igitur oculum Iob sibi caligasse conqueritur illa indignatione, qua ipsum sanctitatis suae merita conseruabant: eo quod bona conscientia, penas pateretur indebitas.

p ¶ *Stupebunt iusti super hoc.*] Admirantes de iustis DEI iudiciis, quomodo iustus & sine crimine penis affligatur.

q ¶ *Et innocens contra hypocritam suscitabitur.*] Hypocrita est ipse diabolus: qui cum sit tenebrarum, id est, delicti inuentor, ipse recedendo a vero lumine, est tenebrosus effectus. Quasi

Lucifer posuit in caelo sedem suam, & transfigurauit te in angelum lucis: aut certe vnumquemque amicorum suorum Iob hypocritam dixit: quia sub verbis consolatoriis dolosum dolose loquebantur.

r ¶ *Et tenebit iustus viam suam, &c.*] In quas profecto virtutes se magis crescere manifestat.

s ¶ *Igitur vos omnes conuertimini, &c.*] Conuertimini autem a prauitate sententiae, qua me condemnare summo studio non desistitis. Venite: sermo inuitantis est, ad meliorem vitam profectum, quod est, o vos hypocritae, & non veri, nec fideles amici, ad agnitionem veritatis accedite: quam vos habere minime noueritis.

t ¶ *Dies mei, &c.*] Dies hi praeteritae felicitatis possunt intelligi, in quibus pollens virtutibus vivebat beatus Deo. Hos igitur dies a se non sine gemitu loquitur praeterisse, quando multis miseris circumdatus est, & plaga intolerabili dolorum patiebatur.

u ¶ *Cogitationes meae dissipatae sunt, &c.*] Cum in vnus iugiter contemplationis intentione positus essem, & cogitationes meas haberem semper intentas ad Deum, plagae huius superuenientis mihi miseriae: easdem cogitationes meas a sua vnica soliditate in me video dissipatas, & ob hoc excruciat cor meum: eo quod earum dilaceratione torquetur, videns me mala simplicitati meae inconuenientia sustinere.

x ¶ *Si sustinero, &c.*] Penas corporis, cogitationumque stimulis, sicut ait, indefinente tempore agebatur: & idcirco penas inferorum iam se pati clamabat. Aut forte separatio illa, qua ab hominibus factus est alienus extra ciuitatem, sedens in sterquilinio, tenebrae dictae sunt: quia lucem humani solatii non haberent.

y ¶ *Putredini dixi, &c.*] Tam longo, inquit, tempore com-

G

Math. 6. c

H

HON
7. 8.

A

putresco, vt ipsam putredinem, & vermes nascentes, in eius sanie parentes appellem: ac per hoc quemadmodum quifiam mortalium sine parentibus non potest existere: ita & ego factus sum, quasi sine putredine & vermibus esse non possem. Qui ita in carne mea velut in natura sua sunt: tanquam

tre dini dixi pater meus es, mater mea & foror vermibus. Vbi est ergo nunc prestolatio mea, & patientiam meam quis considerat? In profundissimum infernū descendent omnia mea. Putas ne falem ibi erit requies mihi?

CAPVT XVIII.

Respondens autē Baldad Suites, dixit: Vsq; ad quem finem verba iactabis? Intelligite prius, & sic loquamur. Quare reputati sumus vt iumenta, & sorduimus coram te? Quid perdis animā meam in furore tuo. Nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo? Nonne lux impii extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius? Lux obtenebescens in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur. Artabuntur gressus virtutis eius, & precipitabit eum confilium suum. Immisit. n. in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescit contra eū sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitā. Vndiq; terrebūt eum formidines, & inuoluent pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadet costas illius. Deuoret pulchritudinem cutis eius, & consumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eū quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius focii eius qui nō est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsū radices eius ficen-

a ¶ Vbi est ergo nunc prestolatio mea, &c. Quod ait, & patientiam meā quis considerat, aperte fortem se in illis cruciatibus manifestat: pro quib. quasi queritur, quōd ad retributionem tanti laboris sui non potuerit peruenire.

b ¶ In profundissimum infernum descendent omnia mea. Alii dixerunt, omnia bona mea. Bona sua dicit ad inferos descēsurā, quod est anima mea: vel ipse pro illis sum descensurus. Verē non credimus de iustitia, quōd tantus ac talis vir pro sanctis operibus suis frustrari potuerit. Quod autem ait.

c ¶ Putasne falem ibi erit requies mihi? Istud est: si in hac vita poenas patior inferiorum, putasne in locis pœnarum erit aliqua requies mihi? Hoc autem grauatius miseris loquitur potius, quā victus diffidentia: quia aliis locis ait ad Dominū: Scio, quia in inferno protegas me: donec pertransierit furor tuus.

CAPVT XVIII.

Respondens autem Baldad Suites, &c. Id est, qui finis erit huius verborum, quasi non sit syncerus: vel solus Iob a Baldad verbosus arguitur, vel quasi spiritu nescio quo, instigatus loqui non desinat.

e ¶ Quare reputati sumus vt iumenta, &c. Hoc dicit, quōd tanquam bruta animantia eos sanctus Iob despexerit, & vilissimos & indignissimos colloquio existimauerit: & ita iracundia possessos, vt phrenesim pati viderentur.

f ¶ Quid perdis animam, &c. Loquendo contra diuinam iusticiam, furoris amentia concitatus, animā tuā necesse est inferas mortem.

g ¶ Nunquid propter te derelinquet terra, &c. Tanquam si diceret: nunc propter te mundus ad rectorem suum non pertinebit, vt si quos peccatores inuenient sicut & te ipsum, non puniat. Terra verō & rupium nomine, metaphoricōs vniuersā multitudinem populorum, & excelsi quique mundi & superbi, ac potentes possunt intelligi. Possunt rupes & animæ hominum, vt terra, caro humana intelligi. Sed & angeli propter celsitudinem naturæ suæ, eminentemque honorem rupes dici possunt.

h ¶ Nonne lux impii extinguetur, &c. Luce felicitatem præsentem quam sanctus Iob gloriofus agebat, significauit: sicut & Salomon ait. Lumen verō impiorum extinguetur. Hanc igitur extinctam dixit, quando Iob destitutus est omni felicitate præsentī. Quod autem ait, nec splendebit flamma ignis eius, id est, non rediet ad pristinam felicitatem.

i ¶ Lux obtenebescet in tabernaculo illius, &c. Non solum, inquit, præsentem felicitatem amittit, sed etiam lux recorda-

tionis Dei, quæ erat in tabernaculo cordis eius, obtenebrabitur, vt ei Deus scilicet in memoria non ascendat: & pro merito lucerna protectionis diuinæ, quæ super eum fuerat, extinguetur.

k ¶ Artabuntur gressus virtutis eius, &c. Vt superbus confidens gressus virtutis suæ, quæ recte incidere arbitratur, concludetur tribulationum angustis & pressuris, vt inde omnino exire non possit.

l ¶ Immisit enim in rete pedes suos, &c. Retis nomine atque macularum eius, inuitabile malum significatur: quod volens quisque exuere, ipso conamine impeditur, atque implicatur, vt coartatur.

m ¶ Tenebitur planta illius laqueo, &c. Laqueus hic ipse diabolus non absurdè sentitur, qui ad supplantandum calcaneum, peccatores obseruat: & ipse nihilominus sitis nomine appellatur, eo quōd velut in aliquo bono æstiuans sitiit hominis mortem.

n ¶ Abscondita est in terra pedica eius, &c. Latet illum quibus insidias perditus sit, siue in semetipso pedicam, qua præpedit pedes suos, habet absconditam, id est, obligationem peccati, & in sauitia conuersationis suæ, quæ recte putat incidere, erroris istius latet decipula.

o ¶ Vndique terrebunt eum formidines. Siue dolores. Superbus scilicet terrore venturæ calamitatis semper terretur. Possunt etiam formidines hoc loco non affectiones cordis intelligi, sed

ipfi potius ministri diaboli. Hi igitur multis modis tertere sanctum Iob, vt eis cederet, institerunt.

p ¶ Ardeat fame robur eius, & inedia inuadet costas illius. Potest fames & ipse diabolus intelligi: qui huiusmodi famem patitur, quā nunquam de necibus hominum saturatur. Siue & ipse famem patitur: quia verbum, quod procedit de ore Dei, accipere non meretur. Et idcirco sub nomine costarum, thoracis munimenta significatur, quibus se velut quadam obduratione construxit, vt eum cibus diuini eloquii non aderet. Siue etiam impiorum plagam describit.

q ¶ Deuoret pulchritudinem cutis eius, &c. Pulchritudinem cutis, id est, ornamenta virtutum, & brachia, fortitudinem regni eius, confecit diabolus, qui ideo primogenita mors appellatus est: quia per ipsum primum intravit mors in orbem terrarum: & ipse est lux mortis inuentor.

r ¶ Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum quasi rex interitus. Hunc igitur interitum diabolus esse dixit, qui est rex super omnes filios superbiæ, sed super sanctum Iob, vt eum prosterneret, calcare non potuit.

s ¶ Habitent in tabernaculo illius focii eius, qui non est. Focii fœdales, siue filii, vt supra dictum est, ministri diaboli sunt, qui hoc loco non esse dicitur: & cum sit naturæ suæ proprietate subsistens, tamen non est, vt dixi: quia præuaticatione factus est alienus a Deo.

t ¶ Aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Vt fumum hic leniat gehennarum.

u ¶ Deorsum radices eius siccantur, sursum autem atteratur messis eius. Messis opera possunt intelligi, quæ foras atque in publicum ex interioribus erumpentia, de fidei radice conflunt. Aliter. Deorsum radices eius siccantur, id est, opera, quæ in hoc seculo perpetrantur, inueniantur mortua, mortuisq; auiditate similia. Sursum autem atteratur messis eius, in futuro vitq; mercedem laboris sui minimè consequatur.

a ¶ Me-

D. H. U. E. T. M. V. T.

Pro. 22. c.

a Memoria illius pereat de terra. Id est, nihil memoria sua dignum operetur: vel etiam memoria eius pereat de terra viventium.

b Non celebretur nomen eius in plateis. In platea sedebant reges, inter quos optat eum famam iustitia non mereri. Platea virtutes intelligitur, in quibus sapientia fideliter agit, & circumit civitatem Dei Hierusalem, in qua sacramentis divinis atq; mysteriis latum est scripturarum mandatum. Vehementer igitur in his plateis ludent senes & anus & infantes.

c Expellet eum de luce in tenebras. De hac vtiq; luce temporaria mittetur in aternas tenebras inferorum: siue etiam de parte fortis sanctorum retrudendus in tenebras tormentorum.

d Non erit semen eius neq; progenies in populo. Hoc dicit, quod posteritatem indignam memoria gentis suae, vel patriae derelinquat, secundum illud Psalmista: Generatio rectorum benedictur. Talem igitur generationem in populo suo noluit procreare: vnde in hac gente spiritali gloriaretur & patria.

e Nec vlla reliquia in generationibus eius, manifestum est, quod sancto Job nihil remanserit. Spiritualliter autem sic intelligendum: nullas reliquias generationis suae habebit impius in futuro.

f In die eius stupebunt novissimi. Id est, in tempore damnationis eius.

g Et primos inuadet horror. Id est, infirmi & proceres terrebuntur, quod est, reges potentes & magni. Sicut novissimi & primi, homines, & angeli, sancti quoq; & peccatores non absurde intelliguntur.

h Hac sunt ergo tabernacula iniqui, &c. Enarrantis maledictionis sententiam videtur dare, & dicit: vbi huiusmodi, superbus scilicet impiusq; habitaturus sit: sed Job iniquus non est, quem rectum & innocentem Deus appellat.

CAPVV XIX.

Respondens autem Job dixit: Vtque affligitis, &c. Manifestum est: quia responsionibus amicorum suorum attritus sit, & afflictus, siue fatigatus sit, & destructus.

k En decies confunditis me, &c. Dies decem, pro toto tempore nominavit. Sed quomodo in breui numero, in Apocalypsi maior numerus temporis intelligitur: ita & in hac eadem summa numeri minus significatur, vt hoc solido numero & perfecto manente pro diversitate locorum in scripturis divinis, nunc maiorem numerum, nunc minorem significari noverimus.

l Nemo & si ignoravi, &c. Putatis me, inquit, ignorare Deum, sicut & dicitis: Nunquid amicos decet insultare oppressis, a quibus magis tribulantes solatia praestolantur? Non est hoc opus amicorum fidelium, sed est potius subannatio fridentium.

m Saltem nunc intelligite, &c. Ille dicebat se inique sustinere molestias tormentorum: illi vero vtpote iniquum patri suo merito loquebantur. Et putant quod in hoc articulo istius

sensus erraverit, & ideo postmodum dicat ad Deum: Insuper locutus sum, & quae ultra modum excederent scientiam meam.

n Semitam meam circumsepsit, &c. Qua rectus vtiq; atque illibatus proficiscebatur ad gloriam meritum meorum. Hanc igitur ignominiam passionis huius circumsepsit atque interclusit, vt ad illam gloriam peruenire non possim. o Et in calle mea, &c. Id est, in tramite, hoc est, castigata via mea, qua velut per arcum & angustum certa spe ad iustum retributorem pergebam, tenebras in eo miseriae huius & calamitatis inveni. p Spoliavit, &c. Gloria me regi priuavit: fidei quoque fiduciam abstulit, quam de ipso apice mentis meae, qui est naturae rationalis caput, velut honoris coronam detraxit. q Destruxit, &c. Domo, regno, familia, filiis, amicis, fanitate corporis mei destitutus sum: ita his omnibus ablatis, perire me video, cuius etiam spes vitae meae velut effossa arbor ablata est. r Iratus est, &c. Furor Dei hoc loco potest diabolus ipse intelligi, qui beatum Job diuersis modis, id est, blasphemis, & carnis eius cruciatibus insectabatur. s Simul venerit, &c. Furor Dei diabolus est: latrones vero ministri eius sunt, hoc est, quod ait: Et fecerunt sibi viam per me, quando eum, vel facultatibus mundi, vel sanitate corporis spoliaverunt. Vnde pulchre dictum est. t Et obfederunt, &c. Id est, foris insidiati sunt. Siue circumdederunt in gyro tabernaculum eius, hoc est, in corpore eius tormenta posuerunt. Animam vero inclinare ad peccatum non potuerunt. u Halitus meum, &c. Ita totus intrinsecus patru, inquit, vt halitus foetorem nec vxor mea sustinere potuerit: vbi potuit fieri, quod apostema habuerit in visceribus, quod totum ventris eius sinum tenuerit, & inde loquendo odorem foetidum de purulentia profundi vulneris experit.

C A A V T XIX.

Respondens autem Job dixit: Vtque affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus? En decies confunditis me, & non erubescitis, opprimentes me. Nemo & si ignoravi, mecum erit ignorantia mea. At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis. Saltem nunc intelligite: quia Deus non aequo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxit. Ecce clamabo, vim patiens, & nemo audiet. Vociferabor, & non est, qui iudicet. Semitam meam circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit. Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo. Destruxit me vndiq; & pereo: & quasi euulsa arbori abstulit spem meam. Iratus est contra me furor eius: & sic me habuit quasi hostem suum. Simul venerunt latrones eius, & fecerunt sibi viam per me, & obfederunt in gyro tabernaculum meum. Fratres meos longe fecit a me: & noti mei quasi alieni recesserunt a me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant, oblit sunt mei. Inquilini domus meae, & ancillae meae sicut alieni habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum. Seruum meum vocauit, & non respondit, ore proprio deprecabar illum. Halitus meum exhorruit vxor mea, & orabam filios vteri mei. Stulti quoq; despiciunt me: & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi. Abominati sunt me quondam consiliiarii mei, & quem maxime diligebam, auersatus est me. Pelli mea consumptis carnibus adhasset os meum, & derelicta sunt tantummodo labia

mea, quod apostema habuerit in visceribus, quod totum ventris eius sinum tenuerit, & inde loquendo odorem foetidum de purulentia profundi vulneris experit.

x Et orabam filios, &c. In scripturis diuinis, filii appellantur etiam pronepotes, & illi qui longiore serie nati sunt. Proinde quando filios vteri sui dixit, in se quasi ad fontem & ad originem posteritatis suae respexit: vnde ei cogitationum familiae velut riuuli manauerunt. Potuit & illos vteri sui filios dicere, quos doctrina sapientiae suae, tanquam semine de vtero cordis sui formauerat, habens in se per gratiam Dei formam gratiae, & disciplinam naturalis legis in veritate.

y Et cum ab eis, &c. Hoc forte vult intelligi se in eorum obliuione venisse, & ab eorum affectibus, & cordibus recessisse.

z Pelli mea, &c. Ad tantam ariditatem caro eius deuenerat, vt nihil in eo humoris remanserit, & ob hoc adglutinata quodammodo fuerit pellis eius ossibus suis: hanc infirmitatem marasmus dicunt Medici.

a Et derelicta sunt, &c. Ad hoc enim diabolus consumptis carnibus, sancti Job, labia eius integra dereliquit, vt haberet positus in tormentis, quibus posset facile blasphemare, quasi cordis blasphemia non sit pro qua ipse Job sicut pro ceteris

G

H

NON 78

A peccatis holocausta Deo pro filiis suis die septimo offerebat: sed ideo diabolus linguam referuauit, vt intelligere posset, si Iob ob cordis simplicitatem, blasphemiam proferret in labiis.

a ¶ Misere mei, &c. Manum ergo domini appellauit ipsam plagam quam patiebatur, que facta est domini potestate. Terigit, pro afflixit intelligendum est.

b ¶ Quare persequimini, &c. Fecit Deus circa me in iudicio, cui soli licet, omnia in opere suo, vos quare presumitis sicut Deus, vt affligatis innoxium: quod ipsi tantum pro dispensatione sua competit: aut quasi dispensatione vestra indigeat Deus?

c ¶ Quis mihi tribuat, vt, &c. Quoniam a nullo homine potuit inuenire solatium, conuertit se ad Deum, & resurrectione futuram prophetat in spiritu, vbi pro his malis premium sit recepturus: & hac duris insculpta lapidibus optat inscribi, vt sermones Prophetiae in aetates seculorum proluxiones permanent.

d ¶ Scio enim, quod Redemptor meus uiuit, &c. Hoc igitur clypeo ecclesiae que incarnationem vniuenti Dei veram confitetur, & resurrectionem mortuorum verissimè credit futuram, se munit, & protegit, & inimicos suos conuincit, atque debellat. Vbi sunt illi, qui dicunt nos in resurrectione alia corpora habituros audiant istum virum, ore Dei laudatum, dicentem.

e ¶ Quem visurus, &c. Ego ipse Iob, qui in stercore iaceo, & totus vulnerum sanie computresco: ego inquam Iob, iam corruptus, atque vulneribus dissolutus, in hac carne mortali, incorrupta resurrectione futura glorificatus videbo Deum: & vt exprimeret ipsius sui corporis instaurationem, idcirco ait.

f ¶ Et oculi mei conspecturi sunt, &c. Reposita est haec spes in sinu meo. Consummata sunt omnia in sinu meo.

g ¶ Quare ergo nunc dicitis, &c. Vt quid nunc agitis, ita vt me tanquam vanum, nihilque credentem velut Deum non timeam: siue quia religione diuina sim alienus persequi velitis, aculeatis me vestris perfodiendo sermonibus.

h ¶ Et radicem verbi inueniamus contra eum. Videtis ergo, quia mecum non vt veri amici fideliter agitis: sed vt dolosi de meis sermonibus mihi laqueos concinnatis. Quandoquidem de ipsis verbis meis occasionem, velut quandam radicem reprehensionis inuenire cupitis.

i ¶ Fugite ergo a facie, &c. Hoc dicit, si recesseritis ab impressione mea, gladium iustae sententiae poteritis euadere. Gladius est enim lingua regis, & non carnalis, vt Salomon dicit.

k ¶ Et scitote esse iudicium. Quo iudicio iusti iudicis Dei, potero de subannatoxiis iudicari.

CAPVT XX.

R Espondens autem Sophar Naamathites, &c. Ideo, inquit, auituo, & cogitatione conturbor: quia dicitis te hac mala sine causa a Deo iudice sustinere: cum de Deo nihil sinistrum debeat suspicari.

m ¶ Doctrinam qua me, &c. Audiam quidem te increpantem ac redarguentem me: quia forte in doloribus positum obiurgare non debeam, mihi de Deo, quod est iustissimum respondere conuenit: quia non posses ab eo puniri, nisi esses malorum conscius, & multorum criminum reus.

n ¶ Hoc scio a principio, &c. Iam nunc cepit in sanctum Iob maledictis inuehi: quem & impium aperte asserit, & hypocritam: eo quod simulauerit se iustum, & nunc in Deum rebellis extiterit.

o ¶ Si ascenderit, &c. Manifesta & certa hyperbole: hominem elatum nimis, & tumidum dicit, p ¶ Quasi sterquilinum in fine, &c. Cui sterquilinio assimilatus es per omnia, & ipse te nunc conspicis putrefactum. Et qui quondam viderant te regnantem in gloria: nunc inquit insultanti voce. Vbi est ille sapientissimus hominum, & potentissimus regum?

q ¶ Velut somnium, &c. Manifestum est, sicut ait. Defecit velut somnium surgentis.

r ¶ Oculi qui, &c. Id est, honor impij non poterit reparari.

s ¶ Filii eius atterentur, &c. Siue ergo carnales filii eius, siue opera quae aliquando filiorum nomine appellantur: siue illi qui eum tanquam patrem fuerint imitati, per Dei sententiam ad nihilum redigentur: quod iam in filiis tuis, carnalibus operibus quoque tuis ex parte vides esse completum.

t ¶ Et manus illius, &c. Hoc enim operatus est, vnde malum vindictae, operante Dei iustitia, recipere mereretur.

u ¶ Ossa eius, &c. Hoc ait, quod a iuuentute sua, ex qua grauiora peccata committere ceperit, in eisdem peccatis suis vsque in senectam permanserit: pro quibus nunquam voluerit penitere. Et idcirco sequitur.

x ¶ Et cum eo, &c. Id est, post mortem vitiorum, que est in anima: siue vsque ad mortem, quae fit per resolutionem corporis huius. Ossa ergo hoc loco ipsam senectutem non est absurdum intellexisse: quibus veterositas annorum, & durities senij iam praematura significetur. Siue ossa eius implebuntur vitis adole-

scientiae, & caetera. Si quae igitur virtutes sunt animi in impio homine naturales, ab adolescentia eius vitis inolescunt & resoluuntur, ac defluunt, vt nihil in eis solidum & forte maneat: quia iam eisdem vitis tanquam carnalibus, fluidis deberent licet rebus operiuntur, & obteguntur: vbi magis virtutes, velut ossa solida, & firmissima, tanquam carnes fluidas & soluta vitia restringere, continere, & regere: & ideo in carnis eius puluere dormiant: quia repugnantibus vitis atque vincitibus, rigorem bonae suae naturae amittent.

y ¶ Cum enim dulce fuerit, &c. Dulcia mala sunt impio: blasphemiam & caetera oris peccata. Absconder sub lingua sua, dicens: vbi est ei labor & dolor, & defendet atque cauebit, vt ait scriptura. Qui contigit iniquitatem suam, non prosperabitur.

z ¶ Parcet illi, & non derelinquet illud. Id est, palpat, fouet, & nutrit malum suum: & delectans se in illo, nunquam penitet, vt ab eo discedat.

a ¶ Et celabit eum, &c. Illud dicere mihi videtur, quod semper sit ad blasphemandum paratus, & non prius saltem per aliquam moram cogitat quid diciturus est: quia iam paratam habet blasphemiam quam cum male dictione cordis effundat.

b ¶ Panis eius in vtero illius, &c. Panis scilicet tota vita huiusmodi hominis, est delectatio peccatorum, dulcedo illecebrarum, & suauitas, quae amara illi & mortifera postmodum erit. Quod autem dixit in ventre eius, hoc ait, quod etiam in

corde

D. H. U. E. I. T. O. M. I.

corde suo pro iniquitatibus suis, amarus dolores, acerbos & nimios conscientia torquente patiatur.

a ¶ *Diuitias quas deuorauit, euomet, &c.*] Quod iniquè & uolenter rapuit & inuasit: merito ei Deus pœnas illatis criminibus eius reddidit: & ita extorquebitur ab iniquo, quod iniuste abstulerat. Angelus uero ille, qui centum octoginta quinque milia occidit, uidetur bonus angelus fuisse: quia angeli messorum sunt, zizania ignibus æternis exurenda.

b ¶ *Non uideat riuius fluminis, &c.*] Amœnitatem siue delicias paradisi, affluentiam quoque eius his omnibus significari nouerimus: & reges hi, qui non aduersarii erant ueritati, quod ipsi sint illi impetus fluminis, qui latifecant ciuitatem, non absurdè intelligitur, manantes scilicet de fonte, siue de flumine scripturarum: siue eisdem Apostolos hos impetus rectè sentimus, exeuntes de fonte Euangelii, ad irrigandas terras steriles populorum, quos etiam torrentes propter uoluciter effusam super omnes doctrinam eorum, intelligere debemus: quæ doctrina diuina, melli propter eloquiorum D E I dulcedinem, butyro propter simplicem & innocentem eundem cibum doctrinæ uerissimè comparatur: quietiam in Psalmo hanc dulcedinem impium non dicit habiturum.

c ¶ *Luet, quæ fecit omnia: nec tamen consumetur.*] Illud est, quia gehenna quedam perpetua incorruptio, & æterna perseverantia tormentorum est.

d ¶ *Iuxta multitudinem, &c.*] Iuxta illud quod Propheta dicit ad Deum. *Quoniam tu reddes unicuique secundum opera sua.*

e ¶ *Nec est satiatus, &c.*] Ventrem hic appellatū puto quoddam receptaculum anime, ubi cogitationes eius, quasi escæ ciborum reconditæ continentur, quem inexplicabilè dicit.

f ¶ *Et cum habuerit, &c.*] Quemadmodum & tu ipse, qui iussu Dei iudicio omne patrimonium perdidisti.

g ¶ *Non remansit de cibo, &c.*] Inhumanitatis ei notam inuenit: eo quod de abundantia mensæ suæ nulli peregrino, uel hospiti refectio nem præbuerit: sed fallitur Sophar, quia sanctus Iob dicit, *Si comedi buccellam meam solus.* Non remanebit de cibis eius: quia non forebunt bona sua.

h ¶ *Cum satiatus fuerit, &c.*] Cum diuitiis scilicet & rerum omnium abundantia refertus fuerit, subitus ei interitus ueniet: coartatus miseria irruente atque conclusus, calamitatum cladibus æstuabit.

i ¶ *Vtinam impleatur, &c.*] Quendam capacitatem, uel finem spatiosum ventrem animæ superius intelleximus. Hoc ergo dicit, quia iam cogitationibus iniquissimis plenus est: usque ad summum oris sui blasphemia cumuletur: siue irant furoris ipsius diaboli animum non absurdè sentimus, per quem probantur sancti.

k ¶ *Et pluat super, &c.*] Bellum præ multitudine sua possunt intelligi aduersariæ potestates. Itæ igitur bellum Deo inferunt, quando sanctos eius oppugnant. Quod autem ait: *Pluat super eum abundè,* in eum calamitatis miseriam precatur effundi: siue homo impius, qui bellum blasphemæ infert Deo, recipiet opus suum.

l ¶ *Fugiet arma ferrea, &c.*] Tanquam si diceret. Quando putauerit se leuiore calamitates posse fugere, in atrociore incurret. Siue aliter: Si socios & ministros diaboli fugiat, incurret in ipsum principem tenebrarum: & cum sint illi rebelles in malitia, fortes & duriores tanquam arma ferrea, in peiorem tamen auctorem totius mali, uelut in arcum æneum

impinger: quem puto ideo hoc loco arcum nominatum, quia uel maximè infidiis & dolo homines inopinantes interimere non desinit. Arcu enim inopinantibus plerumque tela iaciuntur. *Et non liberabitur de manu gladii.* Hoc dicit: quia euadet diabolus mortem perpetuam.

m ¶ *Gladius educus, &c.*] Quia diximus arcum, translato nomine diabolus posse intelligi: qui dum inobedientia transgreditur terminos, & in superbia elatus metas sanctæ humilitatis transcendit: quasi de vagina beatæ habitationis iusto iudicio Dei educus atque expulsus est. Siue educus de vagina, paratum semper ad interimendum fugientem se significatum esse nouerimus. Vulnerabit eum sagitta ænea. *Æs diutinum est:* huic metallo diabolus comparatur: eo quod ad interimendum nunquam deficiat: nec senectute aliqua consumatur, qui etiam fulgurat, hoc est, transfiguratur se in angelum lucis.

n ¶ *Vadent & ueniunt, &c.*] Id est, loci eius.

o ¶ *Omnes tenebræ, &c.*] Tenebræ in hoc loco intelligendæ sunt peccata, siue ea, quæ commissa ab impio sunt, siue committenda sunt in corde eius, & affectu & cogitationibus latent, quæ ideo in secretis mentis eius abscondita dicuntur esse, quia illis fauet, eisque plurimum delectatur.

p ¶ *Deurabit eum ignis, &c.*] Hunc ignem non absurdè intelligimus esse gehennam, qui non materiis quibusdam & pabulis

viuit, ut ardeat: sed per se ipsum ut creatus est uigens, cuncta, quæ ei iniecta fuerint, concremat. Ergo iste ignis deurabit impium: qui tanquam rationabilis ita eum glutiet atque absorbebit, ut in eo æternis cruciatibus torqueatur.

q ¶ *Affligetur relictus, &c.*] Ob impietatem uidelicet suam iniquus derelinquetur à Deo: ut in tabernaculo corporis sui pœnis perpetuis crucietur.

r ¶ *Reuelabunt celi iniquitatem, &c.*] In testimonium utique erant angeli & sancti homines, ut nouerint, quod pœnas iustissimè patiatur.

s ¶ *Apertum, &c.*] In iudicio D E I: quando impius condemnandus est, non solum omnes cogitationes cordis eius: uerum etiam principia interfectarum cogitationum, Deo pandenda sunt, atque clarius luce manifestanda.

t ¶ *Detrahetur in die furoris, &c.*] In die iudicii mittetur in tenebras exteriores. Poruit & dies impia fuisse Iob, quando plaga percussus est, & conclusit elocutione suam, ut diceret.

u ¶ *Hæc est pars, &c.*] Hic quasi ex abrupto ostendit: quod in sanctum Iob uniuersa hæc dixerit. Quod autem sequitur.

x ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

y ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

z ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

aa ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

ab ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

ac ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

ad ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

ae ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

af ¶ *Et hereditas, &c.*] Id est, operum retributio: alii ita uertentur. Et hereditas uerborum eius ab Episcopo: quia quemadmodum dominus à dominatione rerum omnium scitur: ita Episcopus eo quod superintendat in omnem creaturam, uerissimè dicitur. Non enim Deus perturbata mente commotusque puniturus est peccatores, cum sit incommutabilis, sicut ait ad Moysen, *Ego sum, qui sum:* non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter uerus. Deinde ista de Deo anthropopathos dici intelligamus, non propriè secundum inconuertibilem substantiam eius, sed translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam non conditam, nec creatam: sed potius omnium conditricem.

CAPVT XXI.

R Espondens autem Iob dixit. Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam. Sustinete me, ut & ego loquar, & post mea si uidebitur

G

H

BON 78

Exod. 2. 4.

E

potius deprecans eos, alloquitur, & ait: Vt audientiam præbeant sermonibus eius: quibus perceptis & cognitis, nouerint se super tanta oris sui amaritudine penitere debere.

a ¶ *Nunquid contra hominem, &c.* Primum mihi illud est horribile: quia non cum homine, sed cum Deo mihi causa loquendi est: cui castificatam iustitiam exhibebam: vt mercede huius operis repensaret. Ecce nunc tanquam reus criminum, omnibus affligor miseris. Hinc dicit se tritari, quia scit Deum nihil iniuste operari.

b ¶ *Attendite me, &c.* Quod sit istud secretum, vt Deus bonus & iustus erga me taliter operetur, præsertim cum eius testimonium de me bonum habeam.

c ¶ *Et ego quando recordatus fuero, &c.* Cum enim plagam hanc cogito, quam iuste viuens sustinero: Deiq; iudicium, qui neminem infontem affligit, recordor, nimium pertimesco: hoc ipsum optime scio, nullus patitur malum aliquod, nisi id ipse permiserit. Nemini infert malum, nisi inferre ei ipse iustissimum iudicari. Sed hæc Iob contigerunt, vt appareret foris hominibus, quod intrinsecus erat ante Deum.

d ¶ *Quare ergo impii viuunt, &c.* Et alius ita dixit. Quare impiorum prosperatur vita? Et alius dixit. Quare non respicis ad iniquas agentes? Respondete mihi, obsecro. Siego impius, & immemor bonorum operum secundum iustitiam, sicut vos affirmatis, hæc patior: quare impii viuunt, & subleuati sunt, confortatiq; diuitiis? Hoc ergo, inquam, obsecro respondete. Nunquid vos, qui Deum contra me iustum defenditis in hoc loco, iniustum notatis: vt in me iniquus vltor sit, & in meis similibus clemens. Horum igitur, de quibus nunc loquitur, finis & interitus erit mors æterna, & perditio inferorum.

e ¶ *Veruntamen quia non sunt in manu, &c.* Quia pro hac gloria sua & temporario flore, perpetua ignominia coram angelis induentur.

f ¶ *Quoties lucerna impiorum, &c.* Lux verò iusti semper: quia in hac nocte seculi, lucerna fidei nullo vento tentationis extinguitur, & illic ad gloriam sempiterni luminis præparatur. Lumen verò peccatoris intra breue tempus vitæ extinguitur. Quoniam transfiguratus est sicut vmbra. Non erit & veniet impiis, sicut Iob ait, inundatio, id est, abundantia tormentorum. Quibusque dolores diuidit furoris sui. Proculdubio Deus dolores diuidit, dixit, pro hoc quòd pœnas vnicuique retribuet, vt meretur.

g ¶ *Deus seruabit filiis illius, &c.* Diabolo seruatur supplicium gehennarum, vt cum eo illi quos sibi exemplo malitiæ suæ filios fecit, pariter puniantur: quòd Deo reddente, pater eorum diabolus tunc sciet, id est, tunc sentiet, quando cum filiis pœnas patietur æternas.

h ¶ *Videbunt oculi eius interfecionem suam.* Siue necem suam, vt alii dixerunt. Duplex enim tormentum est videre pœnas, quas sustineas.

i ¶ *Et de.* Ipse est calix aureus Domini in manu Babylonis.

k ¶ *Quid enim ad eum, &c.* De eodem diabolo dicit, de quo Salomon ait. *Impius cum venerit in profundam malorum suorum & criminum desperatione contemnit.* Tam enim nouit se cum suis, qui sunt domus & regnum eius, perpetuò esse damnandum: quia nulla est eius voluntas agenda penitentiae.

l ¶ *Nunquid Deum quisquam docebit, &c.* Qui enim de excellis atque sublimibus potestatibus angelorum habet iustum iudicium: quemadmodum à quocumque doceri poterit, vt in his, quæ supra diximus, possit eius iudicium reprehendi?

m ¶ *Iste moritur robustus & sanus, &c.* Beatorum in hoc mundo & infelicium in hac vita, communem dicit esse conditionem. *Viscera siue intestina eius, vt alii dixerunt, plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur.* Alius verò moritur in amaritudine anime absque vllis opibus: & tamen simul in puluere dormiet, & vermes operient eos. In hac igitur continentia sermonis huius ille sensus est, quòd in hoc mundo iusti & peccatores indifferenter viuunt: sed hæc diuersitas commutanda sit in futuro: sicut in illo diuite factum est, & in Lazaro paupere.

n ¶ *Certe noui, &c.* Ergo rectè definitio, inquit, quòd & respicitur: quia vna sit in hoc seculo, & peccatori moriendi conditio & sancto. Qui tamen postea distinguendi, vt ad præmium mutantur iusti: peccatores verò ad supplicium rapiantur. Vos verò in infontem iniquam dantis sententiam.

o ¶ *Et dicitis, &c.* Insultantes mihi, meq; iridentes.

p ¶ *Vbi est domus principis, &c.* Quia ergo de me ita sentitis, quòd damnationis meæ nunc tempus aduenit, non ita est, quòd definisse vos arbitramini: quia hæc Dei castigatio temporalis, non est æterna damnatio.

q ¶ *Malus enim in, &c.* Qui & ad diem furoris Dei ducendus est, vt excipiat sententiam mortis æternæ. Sancti enim omnes rectè viatores esse dicuntur: quia vt expediti, & alacres prætercundo seculum, virili animo calcant terram suam, & festinant

proficiscentes ad beatam patriam, mundi huius iter laboriosum conficiunt. Hi ergo, qui ascendunt ad populum peregrinum: siue succinctum fidei vtiq; cingulo: contra dissolutionem vitiorum lumbos mentis accingunt.

r ¶ *Quis arguet coram eo vias eius, &c.* Videtur mihi, quòd Iob propriè de diabolo dixerit: licet & generaliter de omnibus peccatoribus possit intelligi. Quis hominum eum potest arguere, propter viam eius pollutissimam, per quam totum mundum ingredi fecit: aut reddere ei, quæ creatura poterit, quòd meretur, nisi ille solus agnus Dei qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius?

s ¶ *Ipse ad sepulcra, &c.* Ad mortem videlicet tormentorum: quam ipse hominibus intulit in Adam, & ipse ad inferos ducendus, vt illic perpetuò puniatur.

t ¶ *Et in congerie mortuorum, &c.* Et licet damnandus ad pœnas ducendus sit: sed tamen mortem hominum gaudens, ad intuendum eorum dè mortuorum congeriem, omnia ala-

citat

G

PROV. 11

H

critatis instantia, in eorum interitu vigilabit: vel certe semper vivet in morte.

a ¶ *Dulcis fuit glaries Cocyti.*] Cocytum inferorum fluvium esse dicunt. Nos autem in scripturis diuini eundem fluvium torrentem, puteum, caminum, ignem æternum, lacum, stagnum, legimus & gehennam. Glarearum verò nomenclatura officia Tartarorum, ministros quoque pœnarum infernalium vindictos tormentorum locis existimo significari: & dictum est, quasi per ironiam: eò quòd desiderantillam, atque exoptent habitatores inferorum, vt puniant, & de eius interitu saturentur. Vel certe dulcis fuit morti: quia tam innumeros ei populos acquisiuit.

b ¶ *Et post se omnem hominem, &c.*] Qui imitatione exemplum eius sequuntur: siue post se omnem hominem trahit, secundum prauaricationem humani generis in Adam.

c ¶ *Et ante se innumerabiles.*] Quos deceperit, & eos secutores præmittit ad pœnas.

d ¶ *Quomodo igitur, &c.*] In hoc verticulo omnem altercationem disputationis suæ concludit: & amicos suos, quòd sine causa contra eum de prædicta ratione decerent, conuincit: cum illi diffidunt impios & peccatores in hoc mundo puniri, inter quos & ipsum condemnant: ille conuincit eos, quòd vel maxime in seculo gloriorum, qui sunt ad damnationis iudicium deducendi.

CAPVT XXII.

R *espondens autem Eliphaz, &c.*] In singillationem igitur Iob ista dicuntur: qui sibi omnino arroget hæc se propria cordis sui sapientia loqui.

f ¶ *Quid prodest Deo, si iustus, &c.*] Nemo iustitia sua & sanctitate Deum fecit meliorem: quoniam omnis boni fons atque origo nullius bono eget, secundum Prophetam qui ait.

¶ *Quoniam bonorum meorum non egesset.*

g ¶ *Nunquid timens arguet, &c.*] Nunquid causa timoris Dei hæc est, vt timeat te Deus? forte ipse potens aliquando efficitur: & coequalis factus ipse resistit ei: Quæ rilorie potius, & sublannantis sensu dicuntur.

h ¶ *Et non propter malitiam, &c.*] Non hoc timens arguit te, inquit, grauis plage huius correctionibus: sed propter omnia mala tua, quibus studium commodabas. Quia ergo principale malum, id est, malitiam Iob plurimam habeat, vnde cetera mala quasi in botro dependeant: subiungit & narrat ea quasi per species singulas, ita dicens.

i ¶ *Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa.*] Hoc dicit, quòd violenter & hostili more aliena rapuerit, vel pignora iniuste extorserit: siue per speciem iustitiæ per calumniam expoliauerit: & prægrauatur crimen, quando dicitur, quòd nec sanguini suo pepercit.

k ¶ *Et nudos spoliasti vestibus, &c.*] Quid vestitis feceris, hic apparet: apud quem nec nudus à rapinis tuis immunis inuentus est.

l ¶ *Aquam lasso non dedisti.*] Manifestum est.

m ¶ *Et esurienti subtraxisti panem.*] Graue est non dedisse, grauius subtraxisse. Grande ergo peccatum, hospitalitatem in necessitate positus non præbere. Apertè autem Eliphaz mentium scimus: cum inferius legamus, quanta bona Iob fuerit operatus.

n ¶ *In fortitudine brachii tui possidebas terram.*] Arguit nihilomi-

nus eum tanquam superbum & tyrannum; qui non iustitia & aequitate regni sui populos regeret: sed truculentis moribus tanquam virtute brachii, duro eos seruitutis onere subiugaret, & nullus propter imperium suum durissimum, nisi conditione suæ subditus viueret.

congerie mortuorum vigilabit. ^a Dulcis fuit glaries Cocyti, ^b & post se omnem hominem trahet, ^c & ante se innumerabiles. ^d Quomodo igitur consolamini me frustra: cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

CAPVT XXII.

R *espondens autem Eliphaz Themanites, dixit.* Nunquid Deo potest comparari homo etiam cum perfectæ fuerit scienciæ? ^e Quid prodest Deo, si iustus fueris: aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua? ^f Nunquid timens arguet te, & veniet tecum in iudicium, ^g & non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas? ^h Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa: ^k & nudos spoliasti vestibus. ⁱ Aquam lasso non dedisti, ^m & esurienti subtraxisti panem. ⁿ In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam. ^o Viduas dimisisti vacuas: ^p & lacertos pupillarum comminuisti. ^q Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita. ^r At putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri. ^s An cogitas, quòd Deus excelsior cælo sit, & super stellarum verticem sublimetur? Et dicis. Quid enim nouit Deus? Et quasi per caliginem iudicat. ^t Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cæli perambulat. ^u Nunquid semitam secularum custodire cupis: quam calcauerunt viri iniqui, ^x qui sublati sunt ante tempus suum, ^y & fluuius subuertit fundamentum eorum? ^z Qui dicebant Deo: recede à nobis: ^a & quasi nihil possit facere omnipotens æstimabant eum, cum ille impleset domos eorum bonis.

luminum, nomine tenebrarum ponitur.

f ¶ *An cogitas, quòd Deus excelsior cælo sit, & super stellarum verticem sublimetur.*] Primum ergo Eliphaz sanctum Iob criminatur, quòd in Deum asserat ignorantiam cadere, & multa sint in creaturis suis, quæ nesciat. Deinde quòd iudicium eius assermet incertum esse, & dubium. Et iccirco per caliginem, id est, quasi verisimile, quid iudicat.

t ¶ *Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, &c.*] Ic circo autem hæc omnia quasi ex sensibus beati Iob esse confingit, vt eum non solum blasphemum, verum etiam, quòd ignorantem dicat Deum, locisq; eum asserat contineri: quod vtique grande sacrilegium est sentire de Deo.

u ¶ *Nunquid semitam secularum custodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui.*] Custodire cupis, pro obseruare dixit: hoc est, nunquid actus & vitam perditam consequi concupiscis, eorum, qui in diluuiò & Sodomis, & eremo perierunt: vel eorum, qui non credunt Deum humana curare.

x ¶ *Qui sublati sunt ante tempus suum.*] Vt Dathan & Abiron: vel illi, qui subita morte perierunt.

y ¶ *Et fluuius subuertit fundamentum eorum.*] Imminente in se ira Dei tanquam fluuii impetus, stabilitas præsentis vitæ eorum subuersa est: siue quasi fluuius superueniente pressura fundamentum corporeum eorum demolitum est, vt vitæ eorum parietes corruerunt.

z ¶ *Qui dicebant Deo: recede à nobis.*] Propter apostasiam ergo damnati sunt. At non talis est Iob, qui dicit, etiam si occidat me, in ipsum sperabo.

a ¶ *Et quasi nihil possit facere omnipotens, &c.*] Non timuerunt ergo impii, ne propter peccatum, offensam Dei, & bona, quæ ipse præstiterat, vindictam suppliciorum incurrerent.

G

H

HON
7.8.

A

a ¶ Quorum sententia procul sit à me.] Et sanctum blasphematorum in numero ponit, quem ita ut eosdem detestatur.

b ¶ Videbunt iusti & letabuntur.] Sive ut alii dixerunt, tidebunt: de abiectioe infidelis populi loquitur.

c ¶ Et innocens subannabit eos.] Quomodo hoc & de sanctis eius non potest dici? quando vident peccatores iusto DEI iudicio condemnari: videbunt & letabuntur. Placet enim illis DEI iustitia, sicut & ipsi Deo. Sed Eliphaz cum hic fortassis rectè dixerit, malè opinatus est, ut beatum Iob impiis & peccatoribus comparet.

d ¶ Nonne succisa est erectio eorum.] Superbia vtiq; illorum, & contumacia, supradictis penarum exemplis succisa est, & perpetua perditioni tradita.

e ¶ Et reliquias eorum deuorauit ignis.] Reliquias etiam dixit, extrema quæque peccaminum in die iudicii punienda: quia in hoc seculo, nulla pœna grauissimos peccatores, ita vt digni sunt, damnat. Sive reliquias, postertatem malorum hominum intelligere possumus, quæ imitando eos tanquam patres eorum reliquias appellentur. Sive in bonam partem reliquias ponuntur secundum illud. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquias cogitationis diem festum agent tibi, vt cogitatio hominis ad confessionem pertineat peccatorum: reliquias verò sunt ipsius confessionis æterna remuneratio: qua indultis sibi peccatis, velut in die festo spiritali lætitia perfruatur. Possunt reliquias & nouissima intelligi: iuxta illud. Reliquie impiorum peribunt.

f ¶ Acquiesce igitur, &c.] Hortatur sanctum Iob, vt se iam cogitet emendare, & dat consilium non querenti, vt per patientiam conuertatur ad Deum. Et ita post bellum instantis sibi horribilis plage, posset habere incolumitatis pacem.

g ¶ Suscipe ex ore illius legem.] Sive dictum, id est, audi, quæ præcepit, & conserua.

h ¶ Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis.] Si te factorum tuorum pœniteat, ædificaberis, id est, quotidie vallatus diuina custodia munieris. Dissimulantibus agere pœnitentiam, hoc exemplum egregium præponendum est: necessaria enim hæc cohortatio est, qua possunt peccatores gloriam perditam reparare.

i ¶ Et longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.] Si te emendare vuleris atque corrigere, tibi asseribet Deus, quòd longè facias à te iniquitatem tuam: cum eam à te potius ipse elonget. Sive ipse diabolus iniquitas dicitur, hoc est, qui te in potestatem accipit, elongabitur.

k ¶ Dabit pro terra silicem, &c.] Hoc dicit: quòd si propitiatio eum Dei in præceptis eius firmissimis stabilierit, nõ terrenis rebus, & carnis voluptatibus operam dabit: sed magis ad fortitudinem virtutum proficiet, per quam possit ad affluentes cœlestium diuitias peruenire: hoc enim metaphoricòs Eliphaz ad sanctum Iob dicit: quòd si in saxo fortitudinis bonæ conscientia tuæ positus fueris, sensus diuinæ sapientia tibi velut torrens aureus abundabit.

l ¶ Eritq; omnipotens contra hostes tuos.] Cum feceris, inquit, voluntatem eius, habebis eum defenforem tui.

m ¶ Et argentum coaceruabitur tibi.] Diximus aurum pro sensu accipi, & argentum pro eloquio iustificationis. Ergo & mandata Dei atq; iudicia, ipsa sunt diuina eloquia. Cum er-

go conuersus, in his fueris meditatione affidua commoratus: intelligentias diuersorum sensuum differendo, multiplex & copiosè abundans eloquium coaceruabitur tibi.

n ¶ Tunc super omnipotentem delitiis afflues.] Delitiis vtiq; spiritalibus supradictis repleberis, cum petitiones cordis tui gratia sancti spiritus videris, & in gaudio mentis tuæ senseris adimpleri.

o ¶ Et eleuabis ad Deum, &c.] Liberam frontem ad deprecandum Deum attolles, siue iam non ream, neq; incuruatam dorsum mala conscientia, eriges ad Deum animam tuam.

p ¶ Rogabis eum, & exaudiet te, &c.] Peccatorem te non potest exaudire, nisi eum prius pro peccatis tuis deprecatus fueris.

q ¶ Decernes rem, &c.] Rem duntaxat iustam, sanctam, atque honestam, quam à Deo petieris, obtinebis.

r ¶ Et in viis tuis splendebit lumen.] Viarum tuarum actus tui boni erunt, & lumen tibi erit Deinitia, Deique visitatio, atq; protectio: quo actus viarum tuarum correcti illuminentur: ne forte per errorem inscitia in montes tenebrosos offendas.

s ¶ Qui enim humiliatus fuerit, &c.] Et Dominus in Euangelio: Qui se humiliat, exaltabitur.

t ¶ Saluabitur innocens: saluabitur, &c.] Id est, gratia bonorum operum, vel nitore. Antiquitatem dixerunt: erue innocentem, & saluaberis munditia manuum tuarum: vbi retributionem videtur sonare, quod ait: Erue innocentem, vt saluari possis innocentia manuum tuarum.

CAPVT XXIII.

R Espondens autem Iob, ait: Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum. Quis mihi tribuat, vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius? Ponam coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus: vt sciam verba, quæ mihi respondeat, & intelligam, quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum: nec magnitudinis suæ mole me premat. Proponat æquitatem contra me, & perueniet ad victoriam iudicium meum. Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum. Si me vertam ad dexteram, non

inistè pati definiunt, & addunt amaritudini meæ, totum me ad Deum conuertam, & dicam ei pro conscientia meæ fiducia, quæ sequuntur.

x ¶ Quis mihi tribuat, vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius.] Intellectu se cognoscere Deum dixit: inuenire quoque eum operibus bonis, & venire vsque ad solium eius, & futuri scientia & cogitatione iudicii proficiendo accedere vsque ad ipsam contemplationem diuinæ potestatis, quam vtiq; mundi corde videbunt. Quod cor, multis castificationibus morum, sanctus hic Iob purificatum se dicit habuisse.

y ¶ Ponam coram eo iudicium.] Iudicium, inquit, iustitia tuæ ponam in conspectu Dei mei, secundum illud: Ab ipso iudicii eius æquitatem requiram. Tamen priusquam lit eius in me finitua sententia, multas ei proferam increpationes: quia cum eius nouerim singularem iustitiam, quare iustus patior tormenta, quæ iniquis impiisque potius debentur: Hoc ergo quod sequitur, ait.

z ¶ Os meum replebo increpationibus.] Id est, iusti doloris querelis.

a ¶ Nolo multa fortitudine contendat mecum: nec magnitudinis suæ mole me premat.] In mole maiestatis eius, horripilationem intelligamus, non aliquid corporeum, quia Deus spiritus est. Certus sum, inquit, quia itas afflictionum miseras, ipso vtiq; iudicante, patebit me nullo peccatorum merito sustinere, hinc ait: Perueniet ad victoriam iudicium meum.

b ¶ Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum, &c.] Dum partes mundi enumerat, dicit eum habitare

Psal. 75. b

Psal. 36. g

Luc. 14. c

D

habitare vbi que torum: sibi tamen omnino esse inuisibilem confitetur: eò quòd non subiaceat eius diuinitas obrutibus creaturæ. Deus verò omnem viam conuersationis eius, ait: quia optimè nouerat.

a ¶ *Vestigia eius secutus est pes meus.*] Hoc est, quod custodiri voluit, custodiui.

b ¶ *Ipse enim solus est. & nemo, &c.*] Hoc est: quia inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.

c ¶ *Cumq; expleuerit in me voluntatem suam, &c.*] Cum iam me quibus voluit tormentis affecerit, & alia adhuc, quanta voluerit, mihi infligere poterit, quem insensibilia sicut sensibilia contremiscunt.

d ¶ *Et idcirco à facie eius turbatus sum, &c.*] Mente scilicet sentiens, & ex parte intelligens.

e ¶ *Timore sollicitor.*] Id est, horripilatione maiestatem illius pertimesco.

f ¶ *Deus molluit cor meum, & omnipotens conturbauit me.*] Corresolutum à pauore nimio & timore hoc loco dictum nouerimus, non quòd à duritia incredulitatis ad fidem suscipiendâ mollitû sit, cum magis ipse Iob per fidem fortis in Deum manserit. Vnde sequitur: *Omnipotens conturbauit me: hoc quod supra.*

g ¶ *Non enim perij propter imminentes tenebras: nec faciem meam operuit caligo.*] Iplas calamitatis luæ miserias, tenebras appellauit, quas velut ruinas subito imminentes sibi dicere voluit: eistamen insistentibus sibi ait: Desperatione non perij: nec faciè mentis meæ infidelitas excacauit, vel negatio Dei.

CAPVT XXXIV.

A B omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges & pauerunt eos. A sinum pupillarum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantesq; ad prædam præparant panem liberis. Agrû non suum demerunt, & vineam eius quæ vi oppresserunt, vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentû in frigore, quos imbres mortuû rigant, & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt depredantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter acervos eorum

meritûr vino eorû, qui collectis vindemiis suis sitiunt. Quòd autem ait: Anima vulneratorum, pro consensu ad Deû clamantium, intelligamus. Vastatorum autem tribulatio vsq; ad gemitum ciuitatem habitantium perueniebat. Vulnerati verò non solû intelligendi sunt, quorû corpora ab alijs transfodiuntur: verum etiâ illi, quorû animæ hostium timore nimio, velut gladio feriuntur. *Ipsi fuerunt rebelles luminis.*] Dæmones, hæretici, philosophi, siue etiam omnes impij intelligendi sunt: qui contra doctrinam Dei venire conantur, quia mandatû vitæ lux est: quia in natura lumen, lumen est quod per se est, tenebræ verò cæcitas cordis. Et proinde si cæcitas cordis, tenebræ sunt, rectè exteriores tenebræ, pœnæ intelliguntur. Vt iniqui de peccatorû suorum tenebris, ad tormentorum tenebras projiciuntur: sic intrûs & foris Dei sententia consummata coram angelis Dei, induuntur sicut diploide cõfusione sua. Onagros verò qui commorantur in deserto, paganos quosq; errore gentilitatis, qui in deserto veræ religionis sunt, intelligere possumus: eò quòd iugo certæ religionis nõ cõtineantur. Hi igitur egrediuntur ad opus suû. Egredi namque dicuntur, quando affectus suos per doctrinas prauas in eos quos seducunt, ostendunt. Ita enim solertia depradatur vagas errore animas, vt ipsi multitudini perditæ posteritatis suæ, velut alimétum panis letalis doctrinæ, pertinaciâ derelinquant. *Agrum non suum demerunt, &c.*] Ager siue vinea vnius cuiusq; hominis, quidâ modò vitæ est, quæ ab vnoquoq; colitur, quando sordes & quidam fructices vitiorum mundantur, vel etiam extirpantur. Quia ergo huius culturæ diligentia minimè prodest, quando omne bonum naturæ non ad fidem refertur: quia iustus ex fide viuít, prædicti idolorû cultores opprimentes fidelium, quânis honestè viuientium corda, eos velut quadâ ratione seductionis in errorè inducunt,

illi intelligendi sunt, qui testimonio fidei destituti sunt. Alij

sunt diuites in fide, horum religionis viam, qua ad Deum redire poterant, suis erroribus hæretici subuerterunt. Mansuetos autem hic illos esse sentiamus, qui constantiam inimicis suis nõ habent resistèdi, & propter ignauiam animi sui, facillè seducuntur. Hi ergo multis errorum dogmatibus, & diuersis errorum superstitionib; opprimuntur. In bonam verò partem viduæ sunt, qui se mortificant cû vitijs: pauperes apostoli sunt. De isto numero hæretici auferre conatur, dum pauperes sanctorum aliquos persuadent, vel mã suos circumueniunt, qui eis resistere non possunt, sed & patietèr pro simplicitate audiunt: illi verò eos nituntur extinguere. l ¶ *Alij quasi onagri in deserto egrediuntur, &c.*] Violenti sunt qui publicè rapiunt. Prædones & latrunculi sunt, qui de occultis ad opera sua exeunt, vtique, non Dei. m ¶ *Quos imbres montium rigant.*] Hos ergo per miseriam destitutos domibus suis dicit, quando quidem eos montium cauernis, & umbraculis operiet, & quanta sit eis in ipsis montibus necessitas cõmorandi describit. *Quos imbres montium rigant*, id est, aquis de ipsis montibus copiosè fluentibus mundantur. n ¶ *Et non habentes velamen, &c.*] Manifestiûs alijs dixerunt: qui cû tegmen non habeant, petra adoperiuntur. o ¶ *Vim fecerunt depredantes, &c.*] Vbi intelligitur quid habentibus fecerint, quandoquidem facultate tenuissimis non fuerint miserti. p ¶ *Inter acervos, &c.*] Hoc malum est magnum & iniquissimum, vt sub labore & fructu aliorum alij requiescant, & inebrientur vino eorû, qui collectis vindemiis suis sitiunt. Quòd autem ait: Anima vulneratorum, pro consensu ad Deû clamantium, intelligamus. Vastatorum autem tribulatio vsq; ad gemitum ciuitatem habitantium perueniebat. Vulnerati verò non solû intelligendi sunt, quorû corpora ab alijs transfodiuntur: verum etiâ illi, quorû animæ hostium timore nimio, velut gladio feriuntur. *Ipsi fuerunt rebelles luminis.*] Dæmones, hæretici, philosophi, siue etiam omnes impij intelligendi sunt: qui contra doctrinam Dei venire conantur, quia mandatû vitæ lux est: quia in natura lumen, lumen est quod per se est, tenebræ verò cæcitas cordis. Et proinde si cæcitas cordis, tenebræ sunt, rectè exteriores tenebræ, pœnæ intelliguntur. Vt iniqui de peccatorû suorum tenebris, ad tormentorum tenebras projiciuntur: sic intrûs & foris Dei sententia consummata coram angelis Dei, induuntur sicut diploide cõfusione sua. Onagros verò qui commorantur in deserto, paganos quosq; errore gentilitatis, qui in deserto veræ religionis sunt, intelligere possumus: eò quòd iugo certæ religionis nõ cõtineantur. Hi igitur egrediuntur ad opus suû. Egredi namque dicuntur, quando affectus suos per doctrinas prauas in eos quos seducunt, ostendunt. Ita enim solertia depradatur vagas errore animas, vt ipsi multitudini perditæ posteritatis suæ, velut alimétum panis letalis doctrinæ, pertinaciâ derelinquant. *Agrum non suum demerunt, &c.*] Ager siue vinea vnius cuiusq; hominis, quidâ modò vitæ est, quæ ab vnoquoq; colitur, quando sordes & quidam fructices vitiorum mundantur, vel etiam extirpantur. Quia ergo huius culturæ diligentia minimè prodest, quando omne bonum naturæ non ad fidem refertur: quia iustus ex fide viuít, prædicti idolorû cultores opprimentes fidelium, quânis honestè viuientium corda, eos velut quadâ ratione seductionis in errorè inducunt,

CAPVT XXXIV.

Ab omnipotente nõ sunt abscondita tēpora: qui autē nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges & pauerunt eos. A sinum pupillarum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantesq; ad prædam præparant panem liberis. Agrû non suum demerunt, & vineam eius quæ vi oppresserunt, vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentû in frigore, quos imbres mortuû rigant, & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt depredantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter acervos eorum

meritûr vino eorû, qui collectis vindemiis suis sitiunt. Quòd autem ait: Anima vulneratorum, pro consensu ad Deû clamantium, intelligamus. Vastatorum autem tribulatio vsq; ad gemitum ciuitatem habitantium perueniebat. Vulnerati verò non solû intelligendi sunt, quorû corpora ab alijs transfodiuntur: verum etiâ illi, quorû animæ hostium timore nimio, velut gladio feriuntur. *Ipsi fuerunt rebelles luminis.*] Dæmones, hæretici, philosophi, siue etiam omnes impij intelligendi sunt: qui contra doctrinam Dei venire conantur, quia mandatû vitæ lux est: quia in natura lumen, lumen est quod per se est, tenebræ verò cæcitas cordis. Et proinde si cæcitas cordis, tenebræ sunt, rectè exteriores tenebræ, pœnæ intelliguntur. Vt iniqui de peccatorû suorum tenebris, ad tormentorum tenebras projiciuntur: sic intrûs & foris Dei sententia consummata coram angelis Dei, induuntur sicut diploide cõfusione sua. Onagros verò qui commorantur in deserto, paganos quosq; errore gentilitatis, qui in deserto veræ religionis sunt, intelligere possumus: eò quòd iugo certæ religionis nõ cõtineantur. Hi igitur egrediuntur ad opus suû. Egredi namque dicuntur, quando affectus suos per doctrinas prauas in eos quos seducunt, ostendunt. Ita enim solertia depradatur vagas errore animas, vt ipsi multitudini perditæ posteritatis suæ, velut alimétum panis letalis doctrinæ, pertinaciâ derelinquant. *Agrum non suum demerunt, &c.*] Ager siue vinea vnius cuiusq; hominis, quidâ modò vitæ est, quæ ab vnoquoq; colitur, quando sordes & quidam fructices vitiorum mundantur, vel etiam extirpantur. Quia ergo huius culturæ diligentia minimè prodest, quando omne bonum naturæ non ad fidem refertur: quia iustus ex fide viuít, prædicti idolorû cultores opprimentes fidelium, quânis honestè viuientium corda, eos velut quadâ ratione seductionis in errorè inducunt,

BON
78

A

dum quasi agrum eorum siue vineam dissipando, fruges eorum violenter abripiunt. *Nudos etiam dimittunt homines.* dum eos operibus bonis expoliant. *Quibus operimentum non est in frigore.* Illos utique expoliant, qui charitatis Dei non habent vestimentum, & idcirco in infidelitate algent: quia spiritus fer-

Et non habentes velamen, amplectantur lapides. Hoc est, sine vestimento virtutum peccatis suis & erroribus delectantur.

Vim fecerunt depredantes pupillos. Illos etiam, qui notitiam aliquam secundum naturam bonum habent, quam defendere non poterant, fragili animo & puerili viuentes, suasionibus prauis vim inferentes praedati sunt. *Vulgum pauperem spoliauerunt.* Multitudinem quoque populi vilem actibus & inscitia pauperem: si quid fortassis habebat iustitiae, aut etiam innocentiae naturalis, dum in maius erroris sui malum pertrahunt, praedictis bonis spoliauerunt. *Nudis & incedentibus absque vestitu & esurientibus vulnerunt spicas.* Nudis fide, Dei que custodia destitutis, vestimenta quoque spei & charitatis diuinae, caeterarumque virtutum velamine, possent ipsam nudam veritatem tanquam panem alimoniam vitalis accipere. *Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sruunt.* Sublatis igitur spicis, per figuram intra se diuini nominis notitiam continentibus, quando ex eis hi qui habebant eas plena cogitatione, solidum cibum conficerent, seductores violenti inter bona eorum opera quae inter auctores gloriantes requiescunt, sibi que tribuunt. Si quis gentilium virtutes secutus fuerit naturalis, de quibus tanquam feminibus, in se operum aceruos constituat, ipsi tamen seducti, calcata virtutum vindemia & expressa, sruunt: quia veritatis poculum apud eos, a quibus in errore abstracti sunt, non inueniunt.

a De ciuitatibus fecerunt viros gemere. Non solum, inquit, illos qui sine munimine habitant, spoliant, & dominatu durae superstitionis affligunt: verum etiam & eos, qui ciuitates mentium suarum bonis moribus munitas inhabitant, pugnando errorum arctibus subruunt. Quod & multis philosophis contigisse manifestum est: qui cum magni & clari circa corporum suorum fuerint continentiam, cum gemitu tamen & labore nimio ad veritatis notitiam peruenire non potuerunt.

b Et anima vulneratorum clamauit. Deus vocem implorantium inultam abire non patitur: quin ultionem tribuat de erroribus, ut dum ad veritatem faucibus peccatorum vulneribus conuertuntur, conuicta falsitas puniatur. Punit enim, quando eorum qui seducti fuerant, conuersionem destituit.

c Mane primo confurgit homicida, &c. Iterum mane dictum est, pro eo quod publice & clara luce malum committitur, ut sit quasi gloria facinus operantibus: & secundum Sodomitarum exemplum, peccatum suum non absconderunt, sed praedicauerunt. Potuit & de iniquis iudicibus hoc dixisse, qui ad hoc maturi surgunt, ut causam egeni & pauperis numeribus corrupti praueant. Noctem vero idem dictam puto: quia prauearatores negotiorum secretum quoddam quasi tempus nocturnum requirunt, quando munera pro causis prauearicatis accipiunt.

d Oculi adulteri obseruat caliginem, &c. Siue ut alij dixerunt. *Et latibulum faciei posuit.* Id est, cordis eius oculus, obliuione excacatus est, ut in eius memoriam non ascenderet: quia omnium cogitationum, & operum humanorum malorum Deus est inspector & cognitor.

e Perfodit in tenebris domos, &c. Manifestum est, quod per diem hanc rapinam sua cogitatione disponunt, antequam ad ipsas facinorum tenebras veniant.

B

meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sruunt. *a De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.* Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. *c Mane primo confurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem vero erit quasi fur.* *d Oculi adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus, & operiet vultu suum.* *e Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem.* *f Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis:*

& sic hereses in Ecclesia esse coeperunt. *Per noctem vero erit quasi fur.* Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

f Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Mox ut iustitia sibi, & honestatis aliunde lumen ceperit apparere, & ingeri conscientiae suae malum: iam poenas mortis aestimant sustinere: quia iustitia & sanctitas, ut ait scriptura diuina, odiosa est iniquo. Siue aliter: Hic igitur homicida, recte haereticus quisque sentitur, ex eorum numero, qui animas hominum noxijs & letalibus sensibus interficiunt. Quod autem dicit, mane primo confurgit, illud est: quia cum hi qui cum nuper fide initiati sunt, matutinum habeat, id est, quasi principium sanctam religionem: siue ipsi matutinum effecti sint, cum de tenebris & filijs noctis facti sint in Domino filij Dei, hi perfidiae suae venenum propinare festinant, ut eos decipiant. Siue aliter: Mane, Christus intelligendus est, ad cuius resurrectionem

ex eorum numero, qui animas hominum noxijs & letalibus sensibus interficiunt. Quod autem dicit, mane primo confurgit, illud est: quia cum hi qui cum nuper fide initiati sunt, matutinum habeat, id est, quasi principium sanctam religionem: siue ipsi matutinum effecti sint, cum de tenebris & filijs noctis facti sint in Domino filij Dei, hi perfidiae suae venenum propinare festinant, ut eos decipiant. Siue aliter: Mane, Christus intelligendus est, ad cuius resurrectionem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suaui sermone Euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio, in excubias descendit fidelium: sed aspero potius, & ad vulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim velut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in Ecclesia adhuc, hoc est, in die veritatis positi, haerese facere coeperunt. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.* Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae veritatis enaret, conuicti arbitrantur se incurisse umbram mortis, & nihilominus in stultitiae suae tenebris, velut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait Dominus: *Ille homicida fuit ab initio.* Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tetrauit inuadere, velut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam virgineam illam & castam dilectionem Dei amisit, dum adulterinos conatus contra Dei sui & Domini amorem faciens, propria voluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam nauitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confurrexit, & eum tanquam egentem consilio & pauperem, qui experientia minus cautus esset, deceptioe invidiosae persuasionis occidit. Noctem vero peccati ipse sibi operatus est: quando ad diuinitatem inuadendam, velut fur irepre voluerat, dicens: *Super sidera caeli ponam thronum meum, & ero similis altissimo:* & exinde cum suis, quos caeli sidera appellauit, nox & tenebrae, princepsque tenebrarum est appellatus. Et recte, quia Domini lumen amisit. Hic iam in peccatorum suorum tenebris constitutus, vultum malae conscientiae suae obduratione operuit, poenitentiam non acturus: & idcirco diuino lumine priuatus, studet atque obseruat, ut ea quae tenebris & caligine sunt digna, committat. Vnde in his operibus vitam agens, fodit sibi domos habitationum: in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus Deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocti: & putauerunt, quod Deus qui est lux vera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto, dixit, ignorauerunt lucem, quod existimauerunt Deum hoc eis minime facturum: propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen Dei audierint, contremiscunt, quod vocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est, diaboli, vsque ad sermonem

Per noctem vero erit quasi fur. Omnes sensus haereticorum, nocti & tenebris comparandi sunt: quia lumen non habent veritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia Dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. *Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi.* Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci &

E tantum pervenire potuit, non etiam ad effectum: non enim regnavit illic: & sic deiecit est statim, ubi voce prospit quod cogitauerat, & deorsum præcepit acutus est. Unde consequens vidit, ut machinamenta cordis sui, quibus contra Deum moliebatur, ad persuadendum cæteris angelis sit locutus: & ita consentientibus, multis vna quodammodo conspiratio fieret contra Deum, ut si ita videretur. Illud tamen immobiliter tenendum, nullo modo in silentio agi militiæ cælestis officia, cum legamus, angelicas potestates, ante sedem Domini in laudem gloriæ eius indefessis vocibus personare, neque villo modo Apostolus dixit: *Silignus hominum loquor & angelorum, nisi scissent & angelorum linguæ sicut hominum: quamvis angelicæ dissimiles sunt humanis.* Est ergo aliquid atque ipsum valde magnum super diversitate linguarum inter terrigenas & ministreria superna discrimen. Super qua re nos canonicus liber novi Testamenti, qui Apostolica continet gesta, sufficienter instruit.

F *a* **¶** *Leuis est super faciem aquæ.* Quia non sunt de ecclesia magna, id est, populo grani & sancto, qui grani fecundi & optimi tritici comparatur: & qui in horteo æternarum mansionum cõdendus est, velut leuis palea, nihilque ponderis habens, quod ad prægrauandum virtutum pertinet fructus, aquæ elemento supernatavit, ut aurora flatu tenui rapiatur. Siue aliter: Aquæ ista hominum amanti hoc sæculum habent figuram: eò quod semper ad inferiora sint proclives, multum secum limi trahentes: qui in chaos inferorum, turbido pondere deponatur.

b **¶** *Maledicta sit pars eius in terra.* Qui enim in terra sanctorum, quæ est viventium terra, non fuerit, maledictus erit: siue maledicta sit pars eius in terra, i. in massa generis humani.

c **¶** *Nec ambulet per viam vinearum.* Id est, ita maledicta sit eius conuersatio in terra hac, vt plebes Dei, siue animas sanctas, quæ sicut vineæ plenæ fructibus fructiferae sunt, non imitentur: neq; per ipsas ambulet. Has enim vineas doctores tanquam cultores, doctrinis velut ligonibus colunt, vt vinum operu bonorum vindemient, quod in fide, id est, torculari ecclesiæ pondere tribulationis expressum, flagrans per gratiam Christi, odore suauissimo cum virtute meritorum in apothecas domorum cælestium recondatur.

d **¶** *Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium.* Quasi duas gehennas sanctus Iob dicere mihi videtur, ignis & frigoris, per quas diabolus, hæreticus, & homo impius committitur. Fortè in ipsa gehenna talis sensuum cruciatus fiet illis qui in eator quebuntur, vt nunc quasi ignem ardentem sentiant: nunc nimium algoris incendium, & pœnalis commutatio: nunc frigus sentientibus, nunc calor sit, vt quasi de loco ad locum transitus æsentent. Et fortassis inde Dominus ait in Euangelio: *Mittite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium.* Vt hic stridor dentium de rigore frigoris oritur. Vbi & similitudinem quandam ex nostris corporibus possimus inuenire, in quibus rufi abundantia, quod est calidissimum, in typicis motibus intolerabilis rigor præcedit, ignem febrili ardentissimum secuturum, & dicuntur à medicis hæc duo, quæ sibi contraria dignoscuntur, ex vna fellis materia, in homine procreari.

e **¶** *Et vsque ad inferos peccatum illius.* Peccatum impij & iniqui tam magnum est & tam graue, vt eum deprimat ad infernum tanquam plumbum in aqua validissima.

f **¶** *Obluiscatur eius misericordia.* Id est, qui non solum misericors, sed & misericordia dicitur: quia misericors à misericordia, & ideo quasi prototypum nomen, maius est quam

deductio nuncupata. Quicunq; ergo sanctorum potest dici misericors, verax & iustus. Nemo tamen eorum rectè dicitur misericordia, & veritas, & iustitia.

g **¶** *Dulcedo illius vermes.* Per Antiphrasim dictum, quod est, sciatens vermibus moriatur: *Vermis eorum non morietur.* Talis igitur dulcedo erit iniquis, & odientibus Deum.

h **¶** *Non sit in recordatione.* Id est, ad veniam misericordiæ nõ perveniat, quod diabolo & suis hæreticis & impijs futurum, de scripturis sanctis ita didicimus.

i **¶** *Sed coneratur, &c.* Secundũ illud: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Vel lignum, peccatum intelligamus: quod per lignum accidit, per quod lignum diabolus addidit ad cumulum criminis, quod aduersum Deum rebellis extiterit, vt & hominem præcipitaret in mortem: vnde iam & in æternum interitũ condemnatus est: propter quod ipse diabolus lignum insanabile & infructuosum potest dici: quia nunquam erit penitentia medicatione sanandus. De ligno autem vite, id est, cruce, vel de Christo dicitur: *Secundum dies ligni erunt dies populi mei.*

k **¶** *Pauit enim sterilem.* Id est, nutritur & fouit animas steriles & infructuosas virtutibus.

l **¶** *Et quæ non parit.* Eas quoq;

de mu-
animas assensionis suæ delectationibus pauit, quæ cum possint de vtero cordis bona opera parturire, noluerunt, sicut de huiusmodi ait David: *Noluit intelligere, vt bene ageret.*

m **¶** *Et vidua benè non fecit.* Vidua, animam sanctitatis viribus destitutam: quæ Deum virum habuerat, cum exhortatione noluit consolari, vt id ageret, quemadmodum posset reuerti ad virum suum priorem.

n **¶** *Detraxit fortes, &c.* Alij dixerunt, & in ira euerit infirmos, id est, fortes atq; virtutum viros prostravit & detraxit.

o **¶** *Et cum stererit, &c.* Et cum in prosperis sit, nec sic quoque mordente conscientia putat, quod eadem felicitate perpetuè potiatur, cum huiusmodi pertinacis & duraniam sit, credens quod in illa vita sua, tam perditam stare possit.

p **¶** *Eleuati sunt ad modicum, &c.* Ad modicum autem dicitur, pro breuitate vite præsentis, in qua pro tẽpore exaltantur iniqui. Auferentur sicut omnia, i. sicut illa quæcunq; sunt partis aduersæ; siue cum in fine sæculi ablata fuerint omnia tẽporalia.

q **¶** *Et sicut summitates, &c.* Quemadmodum enim summitates spicarum, res vtiq; nimium fragiles tanta facilitate comminuntur, vt ad nihilum deducantur: ita & hi, de quib. locutus sum, vt puluis tenuissimas siue vt fanilla lanugo, etum ante faciem Dei, cum fuerint cõtumelia confusiois attriti.

r **¶** *Quod si non ita est, &c.* Quis enim ex vobis arguere me poterit: quia non ita sit futurum vt dixi, meq; salutatis conuincere, qui asseritis, quod omnia in hoc tẽpore reddat Deus peccatoribus quæ merentur, quod in meam potius sugillationem de studio contentionis ingeritis.

CAPVT XXV.

Respondens autem Baldad Sutes, dixit: *Potestas.* Conuictus Baldad à beato Iob dicente, in futuro magis Dei esse iudicium, ad hæc se conuertit vt diceret: apud eum est potestas & terror, id est, non iam exercet iudicium: sed apud se repositum tenet, ac referuat in posterum. Ipse tamen facit perpetuæ pacis concordiam in sublimibus, id est, angelis siue hominibus sanctis suis, custodiendo eos ne per aliquem lapsum peccati inimicitias offensa cælestis incurrant.

t **¶** *Et super quem non surget lumen illius, &c.* Ipse enim illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

u **¶** *Nunquid iustificari potest, &c.* Manifestum est, quod inopiare respondendi, eadem quæ dixerant, frequentius repetant.

a ¶ Ecce

G

Marc. 9. g.

Matt. 3. c.

Esa. 65. d.

H

Psal. 35. a.

Ioan. 1. b.

30N
78

A

a ¶ *Ecce & iam luna non splendet, &c.* Sub nomine lune, siue stellarum, Angelos & supernas potestates intelligere possumus: qui ad comparationem diuine reuerentiae, immundi & tenebrae possunt videri, ex eo utiq; quoniam natura condita creaturae, licet non peccent: capaces tamen peccati sunt,

vt apparuit in alijs angelis eiusdem naturae peccantibus. Sed post eos nullu angelorum peccasse credendum est: quia omne liberum suum arbitrium in soli Dei charitatem verterunt: sicq; immobiles facti sunt, persistentes in veritate, in qua praedictus angelus cu suis stare noluit. Proinde angelorum voluntas per amorem Dei facta est incoruertibilis, quae in Deo est per naturam. Ideo illi soli incorrupto honor & gloria. Potest & de his elementis dicere, quod ideo immunda dicantur, quia non semper luceant: vel quod corpora tantum illuminent, & non mentes sicut Deus, qui vtrunq; facere confuevit.

b ¶ *Quantum magis homo putredo, & filius hominis, &c.*

¶ Si enim angeli, inquit, & colorum etiam corpora ad coparationem Dei, immunda esse dicuntur: quid putas homo existimandus est, cum sit ipse putredo: filius quoq; hominis vermis, ex eadem utiq; nascens corruptione, qua vermis?

CAPVT XXXVI.

B

R *espondens autem Iob, dixit: Cuius adiutor es, nunquid imbecillus, & sustentas brachium, &c.* Videns Deo iniuriam fieri, iusta indignatione commotus, in ipso initio sermonis sui Baldad Suiten durioribus arguit verbis: eod quod italoqueretur, tanquam si Deus infirmus, ac non habens vllam brachij fortitudinem, eius egeret auxilio. Aduertens igitur, quia minor est participatio ad totum, gutta stillae perenni fonte, scintilla latens in cinere igni diuino, quo omnia concalescunt, lucerna corporis soli iustitiae, testa figulo, anima Deo: vnde mirans Iob loquitur, quare ausus fuerit, vt eum a quo illi est esse, docere voluerit.

d ¶ *Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.* Gigantes autem appellat scriptura diuina homines superbos, rebelles & contumaces. Diabolus quoque & sui, propter superbiam translato nomine gigantes nuncupantur. Quod autem ait sub aquis gigantes gemere, ita inquit, velut si dixisset: sub terra, id est, in inferioribus terrae, vbi inferi esse perhibentur. Vnde & ipsi inferi nominati sunt. Aquae enim eius naturae sunt, vt sine terra esse non possint. *Ecce gigantes gemunt sub aquis.* Qui gemitus utique de doloribus & lualore tartareae habitationis eis nascebantur.

e ¶ *Nudus est infernus coram illo, &c.* Hoc dicit, quod scientiam Dei nihil latere possit. Et quod perditio, qui diabolus nobis non absurde sentitur, se non praeualeat ab omnipotentia eius abscondere.

f ¶ *Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.* Hoc sic intelligendum est, siue quod terra ex nihilo facta sit, siue nihil infra terram sit, quo terra sustineatur: cum ipsa vniuersa sustineat, & ipsa innumerabiliter Dei virtute libretur: quia in ipso sunt vniuersa, & ab illo omnia continentur. De quo Apostolus dicit: *Portans omnia virtutis sua verbo.* Et quia aliquando in scripturis per figuram aquilo ventus, diabolus esse significatur. Siquidem a Salomone aquilo durus ventus dicitur, nomine autem dexter vocatur. A suis quippe dexter quidem dicitur, sed totus sinistri operis auctor est. Hic igitur super vacuum dilatatur, id est, super frigidus fide atque incredulos, quod est super inanes verareligione & vacuos, atque vt eis velut rex dominetur, super-

Hebr. i. n. Prom. 25. c. Sec. 70.

extenditur. Rursum illi ipsi increduli, quos sanctus Iob terre nomine appellauit, super diabolus, qui a Deo nihil factus est, appenduntur, vt incerti semper sint, & imitentur caput suum membra, vt tanquam caput quod nihil dictum est esse, super vacuum & nihil appendantur.

g ¶ *Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum.* Per has nubes in altitudine ipsa spatiosi aeris colligantur aquae, sicut & alio loco de Deo ita legitur: Cribrans aquas de nubibus suis. Hoc igitur modoligatae dicuntur, quoniam non simul effunduntur in terram: sicut in diluuium factum legitur. Spirituales autem iste est intellectus, vt nubes sanctos doctores interpretemur Ecclesiae: qui aquas euangelij portant populis effundendas, & gubernandas a Spiritu sancto deferunt, vt irrigentur terrae populorum: & de hac caelesti pluuia, virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur. Quas aquas de superna abundantia defluentes, ligat Deus in nubibus suis, vt vnicuique secundum capacitate cordis sui, tantum doctrinae, tantquam aquam effundat, quantum suscipientis possibilitas patitur, ne simul fortassis effusa, obsint cordibus, minus valentibus abundantiore suscipere doctrinam.

CAPVT XXXVII.

R *espondens autem Iob, dixit: Cuius adiutor es, nunquid imbecillus, & sustentas brachium eius qui non est fortis? Cui dedisti consilium? Forstian illi qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam. Quem docere voluisti? Nonne eum qui fecit spiramentum? Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis. Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni. Qui extendit aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum. Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Qui tenet vultum solij sui, & expandit super illud nebulam suam. Terminum circum dedit aquis, vsq; dum finiatur lux & tenebrae. Columnae caeli contremiscunt & pauent ad nutum eius.*

In fortium suscipientis possibilitas patitur, ne simul fortassis effusa, obsint cordibus, minus valentibus abundantiore suscipere doctrinam.

h ¶ *Qui tenet vultum solij sui.* Sententia iudicij sui reseruat in posterum. Iustitiae suae & pietatis sedem in omni creatura sua, veritatis gloria respondentem Deus tenere dicitur: quod est manifestationem se cretorum iudiciorum suorum obuallare atq; abscondere, vt Euangelium Christi in his qui pereunt.

i ¶ *Et expandit super illud nebulam suam.* Secundum illud quod Dominus ait discipulis in Euangelio: *Vobis datum est nosse mysterium regni caelorum.* In obrektionem quoque diuinae cultodiae suae, expandit super ipsum bonum nuntium Euangelij, in nubem defensionis suae, vt nullus posset ei quamuis acerimus aduersarius praeualere, de qua Apostolus ait: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt.*

k ¶ *Terminum circum dedit aquis, vsque dum finiatur lux & tenebrae.* Sub nomine aquarum, vt videtur ex Iob, quod est a parte ad totum, mundi finem mihi videtur dixisse: quia noctis ac diei vicissitudo praeteritura sit: siue de impiorum populis, vel de sanctorum tribulationibus, quae aquarum nomine in scripturis saepe dicuntur. Haec igitur aquae a Deo terminum acceperunt, siue vt semper iniqui & peccatores sint: siue vt non finat fidelis Deus tribulationes pati sanctos suos, super quam sustinere possunt. Haec ergo sient donec prosperitas & iniquitas transeat impiorum: quae hoc loco lucis & tenebrarum nomine significata sunt.

l ¶ *Columnae caeli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Stabilitatem ergo solummodo permanentem in natura angelorum, columnarum nomine sentiamus: quia non solum immobiliter in sanctitate perseverantes sunt, sed etiam aeterna beatitudinis gloria speciosi. Nam de futura immobilitate hominum, ita ait Filius Dei: *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Sed & ipsa Ecclesia, quae est sanctorum omnium congregatio, pro aeterna sibi in Domino stabilitate, columna & fundamentum dicitur veritatis. Potest & de sanctis angelis ita intelligi, vt pro charitatis suae ac dilectionis intuitu, columnae dicantur: eod quod pro salute hominum curam gerant, pro quibus sunt pio affectu solliciti: quod eis quasi ad pondus cogitationum accedere videtur. Et secundum tropicos intellectus, caeli nomine significari Ecclesiam nouerimus, in qua caelorum mysteria celebrantur. Huius itaque caeli, id est, Ecclesiae columna, sunt Apostoli, & ceteri qui gratia simili sunt: qui portant ac sustinent diuersarum persecutionum ingruentia sibi pericula.

Etiani-

Et anima hominum aliquando cœli intelliguntur. Harum animarum, quas per metaphoram cœlos diximus, columnæ sunt cogitationes suæ: ipsi quippe anima sustinetur & regitur, & ne æruginè peccati nutet ac titubet, consilij stabilitate firmatur. Quia hoc sapius contingit humanæ fragilitati, vt

vbi cautio minor intuetium est, impulsu peccati, colûna, id est, bonæ cogitationes in parte altera diffugatur. Et idcirco tremet ac pauent ad nutum minantis Dei, suu horrendum iudicium prædicantis. Non enim cogitationes animæ istæ sunt propriæ, tanquam sibi natura inessent: quæ vtique in natura existente sunt, & naturæ existentis ministerium, sine quibus natura rationalis non est: quoniam vt dixi, ipsæ per se non sunt: sed motus inuisibiles sunt sustententis naturæ.

a ¶ In fortitudine eius repente maria congregata sunt. Quod in principio Genesij factum legitur.

b ¶ Et prudentia eius percussit superbum. Cui dubium est, quia principaliter diabolus sit hic superbus: qui tunc primùm a Deo percussus est, quado eum de sede illa cœlorum beata atq; sublimi deposuit, de qua propheta ait: Tu humiliasti sicut vulnerarum superbum. Spirituualiter, rectè maria hæc, Iudæorum gētem & nationum populos esse sentimus, quibus dominaturum verum Salomonem, David propheta ita pronunciat dicens: Et dominabitur a mari vsque ad mare. De mari enim, id est, de gente Iudæorum, cepit euangelium Christi: quia de Sion exiit lex, & peruenit ad mare gentium. Hucusq; ergo hæc maria, populorum fortitudine ac virtute resurrectionis Christi, Apostolorum Euangelistarumq; ministerio caterorumque prædicta, repente in vnum Ecclesiæ corpus congregata atq; in vnam copulam fidei sunt Christi charitate connexa.

c ¶ Spiritus eius ornauit cœlos. Legimus in principio Genesios, quarto die a Deo stellas positas esse in celo, aut in firmamento. Spiritu etiam sancto rationabiles cœlos ornauit, quos Apostolos & apostolicos viros intelligimus: qui multis scripturarum locis, cœlorum nuncupationem consequuntur, secundum illud Propheta: Operuit cœlos virtus eius, & prudentia eius percussit superbum. Christus Dei virtus & Dei sapientia percussit superbum diabolum. Hi ergo sancti, à Spiritu sancto ita distincti sunt gratiarum donis, tanquam sydereis luminaribus.

d ¶ Et obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. Sancti ergo adornati verbo Dei, tanquam semen populis spargunt. Vnde à timore Domini in vtero, spiritum salutis conceperunt: & ita manus, & sapientia patris, Iesus Christus, animabus multiplici virtute fecundis, dignatione sua à sancto Iob altare perhibetur, vt parturientibus filios venturi sæculi, obsequium quoddam adhibeat suæ pietatis, easque in perfectionum doloribus positas consoletur: ministerio quoque suo inuisibiliter intrinsecus operante, adiuuet parturientes: quia sine illo, nullus eos bonorum operum, quæ filiorum nomine superius diximus, subsequetur effectus. Ipso igitur charitate misericordiæ suæ, qua nos multum dilexit, per hoc ministerium obseruante, & pietate eius obstetricante, vt animæ sanctæ huiusmodi factus edant, educitur ab eis: & de cordibus earum excluditur ille, in quo nihil est rectum, coluber tortuosus.

e ¶ Ecce hæc ex parte, &c. Hæ sunt viæ Domini, de quibus

ipse Saluator per Salomonem ait, cum de sua natiuitate prædixit. Dominus creauit me in principio viarum suarum in opera sua. Creatus est ergo ipse Dominus Iesus Christus per Deum patrem, ex Maria Virgine, ad ostendendas & manifestandas mandatoru vias, à quib. opus Dei, id est, homo aberrauerat.

f ¶ Et cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus. Paruam stillam, hominem assumptum intelligam, qui in psalmo Hermonim mons modicus appellatur. Et in Daniele lapis excisus, & falciculus guttæ in Cantico canticorum.

g ¶ Quis poterit contrarium magnitudinis illius intueri. Hoc dicit, si assumptio formæ serui, penè ineffabilis. mysterijs continetur, & ad comparisonem assummentis Dei stilla permodica est: quâto magis, quisq; non poterit contrarium magnitudinis intueri, id est, ipsam diuinitatem, quæ ideo contrarii nomine dicta est: quia cum de excelso fama nominis eius, in Christo Iesu filio suo teris insonuit, & hominibus hoc fragore terribili innotuit: nemo tamen eorum poterit totam diuinitatis eius magnitudinem intelligentia contueri, id est, illud: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.

CAPVT XXVII.

ADdidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit: Viuit Deus qui abstulit iudicium meum, & omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam: quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, nõ loquentur labia mea iniquitatem: nec lingua mea meditabitur mœdaciũ. Absit à me, vt iustos vos esse iudicẽ. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificacionem meam, quam cœpi tenere, nõ deseram. Neq; enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus. Quæ est enim spes hypocritæ, si auarè rapiat, & nõ liberet Deus animam eius? Nũquid Deus audiet clamorẽ eius, cum venerit super eũ angustia? Aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare Deũ omni tempore? Docebo vos per manũ Dei quæ omnipotens habeat, nec abscondã. Ecce vos omnes nostis, & quid sine causa vana loquimini? Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio

CAPVT XXVII.

quoque anima eius, miseria præsentis repleuit.

i ¶ Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Ego enim etiam si in his cruciatibus moriar, non recedam ab innocentia mea, quam vos quasi blasphemum in eis me asseritis perdidisse.

k ¶ Non enim me reprehendit cor meum in omni vita mea. Hoc loco omnis vita, præsens vita intelligenda est, quo tempore hæc dicebat: tanquam si diceret. Tota nunc cõuersatio mea irreprehensibilis est. Non enim reprehendit me cor meum in omni vita mea, id est, malè suadentibus, vt & vos facitis ad blasphemiam hortantibus non consensu: quod & vxor vt facerem, suadebat.

l ¶ Quæ est ergo spes hypocritæ, si auarè rapiat, & nõ liberet Deus animam eius. Hypocrita, fictus in amicitia, vel dolosus intelligitur. Quantam vos cupiditatem, & quasi auaritiæ sitim patimini, inquit, in interitu meo, vt me votis iam in tartarum rapiatis: Super hac igitur nefanda voluntate, quam spem veniæ ante Deum habebitis, si non acquiescitis Deo, vt vos in hac vita emendare curetis?

m ¶ Nunquid Deus clamorem eius audiet: cum venerit super eum angustia. In tempore itaque retributionis, quando impio ventura est angustia, nullum erit remedium peccatoribus: quia preces eorum Dominus in die ultionis non suscipiet.

n ¶ Aut poterit in omnipotente delectari, aut inuocare Deum omni tempore. Is in Deo delectari poterit & inuocare eum, qui sibi benè conscius rectè præsumit: & qui se talem exhibuerit, vt quolibet tempore mereatur audiri.

o ¶ Docebo vos per manum Dei quæ omnipotens habeat: nec abscondam. Illa dicit quæ habet Deus in manu ac potestate, & in secretis iudicij suis.

p ¶ Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius nõ saturabuntur pane. In filijs & nepotibus reliquam omnem posterita-

G
Prou. 8. e.
Sec. grec.

Psalm. 41.
Dan. 2. g.
Cant. 1. b.

H

Psalm. 88. b.

F

Psalm. 71. b.

Habac. 3. a.
Ier. 70.

A

posteritatem malæ generationis signavit. Aliquando in scripturis, non solum progenie: verum etiam prorum similitudine filij appellantur.

a ¶ Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu: & vidua illius non plorabit. Hoc significare mihi videtur: quod per tempora ad summam egestatem siue miseriam, proles impij hominis, siue generatio deducenda sit: & viduæ eorum præ nimio instante sibi malo, flere non poterunt.

b ¶ Si comportauerit quasi terram argentum: & sicut lutum præparauerit vestimenta. Infatiabilem cupiditatem ac voraginem quãdam inexplebilis huius impij dicit.

c ¶ Preparabit quidem, sed iustus vestietur illis. & argentum innocens diuidet. Et Salomon ait: Qui amplificat diuitias suas cum vsuris abundantanti: qui miseretur pauperum, congregat eas.

Alia expositio.

d ¶ Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbra culum. His verbis hoc ait, quod homo impius frustra laborauerit, quandoquidem vel citò transcunibus rebus, vel tinea demolientibus, status illius domus comparatur. Aliter: Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit vestimentum: præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbra culum. Hic ergo impius, quem diabolus esse superius diximus, in præuacatione Adæ, pretiosos quosque & claros viros, vt terram & lutum viles constituit, à quibus etiam virtutes & bona nature velut vestimenta detrahit: & eorum aurum, quo diuitiæ mentis significantur. Hi enim diuitijs ad imaginem & similitudinem creatoris sui pulchri facti fuerant, & compositi: qui eas auferendo ab eis, ad summam eos indigentiam vilitatemque perduxit. His igitur rebus homines comparantur, in Adam vt dixi, seducti à diabolo, quæ in creatura mundi viliora videntur. Sed iustus Dominus & Deus noster auferendo à diabolo prædicta spolia captiuorum, ipsos quoque captiuos liberans, quos inimicos in interitum præparauerat, Ecclesiam sanctam sibi exhibuit ex eis, mundans eam lauacro aquæ in verbo, atque eam sine macula & tuga efficiens, id est, puram à peccato & confessione fidei simplicem, pretioso induit vestimento. Argentum etiam, quo perspicui quique, vt iam locutus sum, & clari mundi huius intelliguntur: innocens agnus Dei & immaculatus diuidit: cum credentes in beatam vitam & æternam gloriam mittit, & incredulos in perditionem mittit. Siue argentum clara & splendens eloquentia secularis, à mundo per Christum auferitur, vt credentium facundia, nitenti & puro eloquio, eius euangelium vestiatur: quia quemadmodum animæ hominum virtutum vestibus induuntur: ita & sensus, dum prædicatione euangelizantium enuntiantur, quodammodo sermonibus vestiuntur. Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbra culum. Vt tinea consumit & demolitur habitaculum suum: ita & diabolus domum perditionis sui in interitum eius ædificat: qui habitationem sibi temporariam & paulatim solubilem præparauit, possessur⁹ æterna supplicia. Hic est ergo ille impius hypocrita, qui auarè rapit. In non conuertente nulla spes veniæ erit, cum etiam super hæc, quadam auaritia feniente rapiat homines ad interitum. Qui idcirco hypocrita dicitur: quia se transfiguratur in angelum lucis: cuius etiam clamorem seræ deprecationis, nõ est Dominus auditurus: cū intra pœnarum angustias fuerit coartatus. In Deo quoque non erit ei de bono conscientie aliqua delectationis fiducia: sed nec in laudem confessionis eum poterit pronocare, qui in similitudine innumerabilium filiorum suorū diuina sententia Dei gladio ferietur. Nepotes etiam, in quibus illi intelliguntur, qui ab illis seducuntur, quos p⁹ diabolus deciperat, nepotes, inquam, eius, non saturabuntur pane, visionis Dei vtique famem inopiamque passuri. Quia omnes sancti contemplantes Deum, reficiendi ab eo sunt & pascendi, quo nunc Angeli saturantur. Reliquias quoque diaboli, extremam generationem eius intelligere pos-

B

sumus: quæ similiter vt ipse diabolus & filij ac nepotes eius cum toto corpore populi sui in interitum sepelietur. Illæ quoque viduæ, i.e. animæ, quæ vitijs suis & illecebris voluptatum diabolus inuenerat, mollesq; reddiderat, vt omnem fortitudinem & virilitatem amitterent, nulla correctione ac satisfatione desebunt, vt salte aliquando resipiscant ad Deum: quem tanquam virum amiserant, vitijs velut adulteris coherendo. Vniit Deus qui absulit iudicium meum. Secudum formam serui, quam assumpsit, iudicium voluntatis humane, & ex persona assumpti hominis dictu est, quo orans dicebat ad patrem: Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Erideo iudicium meum dixit: quia in se humani generis infirmitatem, in veritate suscepti hominis demonstrabat. Et omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam. Amaram erat poculum mortis, ad quod bibendum Saluator noster aduenerat: de ipsius namque calicis amaritudine erat, quod ait discipulis suis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Verbum autem, adduxit, secundum Apostolum intelligendum est, qui de Deo Patre ita ait: Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Non enim nolens traditus est in mortem. Alio loco de Saluatore idem Apostolus dicit. Qui se tradidit pro peccatis nostris. Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis. Hac & illud pertinet, quod de Domino in Elia scribitur: Quiesce ab homine, cuius spiritus in naribus eius: quia excelsus reputatus est ipse. Donec autem ad interitum, secundum hunc intellectum quo de Saluatore nostro, serè intelligentiæ huius teximus, nõ ita vt sonat dictum existimem, tanquam dixerit: quoad usque est halitus vitæ huius in me, i.e. antequam moriar: sed, donec, pro semper atque perpetuò hoc loco dictum esse nouerimus. Sicut ait ipse Dominus ad populum per prophetam: Ego sum, ait Dominus: & donec senescatis, ego sum. Non .n. post senectutem hominum Deus nõ erit, cum eisdem potius senescentibus, De⁹ perpetuò maneat. At illud autem quod psalmista ait: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: quid dicimus? quod posteaquam inimici subiecti fuerint, Christus non seorsum sit ad dexteram Dei Patris? & vbi erit illud quod ait Angelus: Et regni eius nõ erit finis? Propter quod, donec, in talibus locis, vt dixi, pro perpetuò est intelligendū. Nec non & illud quod de Ioseph, & beata Maria, Euangelista ait: Non cognoscebat, donec peperit filium. Quis enim est lupet veneranda beate Mariæ virginitate ita blasphemus, vt hoc saltem audeat cogitare, vt post Deum Saluatorem, filium suum, illa virum cognouerit? Proinde secundum id quod homo sum, & in Deo conditus sum & creatus, habeo in me spiritum patris mei, meumq; substantialiter. Sequitur ergo ita dicens: Donec desiciam, non recedam ab innocentia mea. Quia ergo innocentiam non motum industria acquisiui, sed in ea vt natus sum, ita sum iustus & innocens. Iustificacionem meam, quam capi tenere, non deseram. Potuit hoc Saluator dicere, vt homo in Deum assumptus, cuius initium est secundum carnem ex Virgine Maria: peccatum autem hominis nec nascendo traxit, nec operando contraxit. Et ideo solus veraciter dicit: Non enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sicut impius inimicus meus, & aduersarius quasi iniquus. Non enim voto maledicit, sed propheterando prædicit: & secundum meritum loquitur hominum peccatorum, prædicens quid vnusquisque permanens in peccatis recepturus ab eo sit. Nunc ad eum locum reuertamur. e ¶ Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Multis modis diues intelligitur in scripturis diuini. Est diues facultatibus terrenis, sed si confidit in ipsis diuitijs, cadet. Hic ergo diues cum in somno mortis fuerit, nihil de suis facultatibus secum feret: quoniam

nudus

C

Mat. 25. d.

Mat. 24. d.

Brm. 3. f.

Rom. 4. d.

Esa. 2. d.

D

Esa. 10. d.

Matth. 1. d.

G

nudus venit nascendo, nudus revertitur in terram moriendo. Hic in resurrectione aperiet oculos suos, & nullū meritum boni operis inueniet. Iudaorum quoq; populus, propter innumerabilia diuina beneficia, prophetarum quoq; oracula siue promissiones plurimas, & Dei ipsius frequens alloquiū,

verò, quæ ferri nomine appellatur, est, qua terram, id est, carnis nostræ malitiam in nobis tollimus, aduersum eam contra nos militantem & contra legem spiritus conuersantem, rigore animi & virtute repugnemus. Lapidis quoq; nomine cordis figuratur durities, quæ per calorem & feruorem fidei resoluta mollescit, vt primū pos-

soluta mollescit, vt primū pos-
fit in se verba scribentis recipere. Deinde velut in as quod canori est, merito sanctitatis proficiens, ad laudes & gratias Deo offerendas, fidei soliditate perueniet.
g ¶ Tempus posuit tenebris, &c. In scripturis diuinis, peccatores homines, demones & ignorantia, atque tribulationes siue peccata, pro modo & locis tenebræ nuncupantur.
h ¶ Lapidem quoq; caliginis & vmbra mortis. Hunc lapidem metaphorice diaboli hoc loco intelligere possumus: qui propter errores suos, quibus totum mundum inuoluerat, lapis caliginis dictus est. Qui cum fortis & potens sit per naturam, qua est à Deo cõditus, confidens per superbiam in virtute sua & non in Domino, & Deo creatore suo, conuersus in stultitiam & tenebras, & idcirco lapis caliginis dici potuit, secundum illud: Stultus in tenebris ambulat. Sicut ergo lapis caliginis diabolus nominatur: ita & vmbra mortis dicitur: Quoniam hi qui se ab eo defendi ac protegi putant, æternis vt ipse diabolus gehennæ ignibus mancipandi sunt.

Apprehedet eū quasi aqua inopia: nocte opprimet eū tempestas. Tollet eum ventus vrens & auferet, & velut turbo rapiet eū de loco suo. Emittet super eū & nō parceret, de manu eius fugiens fugiet. Stringet super eū manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum eius.

CAPVT XXVIII.

Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est in quo cõflatur. Ferrum de terra tollitur, & lapis solutus calore in æs vertitur. Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse cõsiderat. Lapidem quoque caliginis, & vmbra mortis diuidit torrens à populo peregrinate, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Locus saphyri lapides eius, & glebæ illius aurū. Semita ignorauit auis: nec intuitus est eam oculus vulturis. Nō calcauerunt eā filij institorū:

soluta mollescit, vt primū pos-
fit in se verba scribentis recipere. Deinde velut in as quod canori est, merito sanctitatis proficiens, ad laudes & gratias Deo offerendas, fidei soliditate perueniet.
g ¶ Tempus posuit tenebris, &c. In scripturis diuinis, peccatores homines, demones & ignorantia, atque tribulationes siue peccata, pro modo & locis tenebræ nuncupantur.
h ¶ Lapidem quoq; caliginis & vmbra mortis. Hunc lapidem metaphorice diaboli hoc loco intelligere possumus: qui propter errores suos, quibus totum mundum inuoluerat, lapis caliginis dictus est. Qui cum fortis & potens sit per naturam, qua est à Deo cõditus, confidens per superbiam in virtute sua & non in Domino, & Deo creatore suo, conuersus in stultitiam & tenebras, & idcirco lapis caliginis dici potuit, secundum illud: Stultus in tenebris ambulat. Sicut ergo lapis caliginis diabolus nominatur: ita & vmbra mortis dicitur: Quoniam hi qui se ab eo defendi ac protegi putant, æternis vt ipse diabolus gehennæ ignibus mancipandi sunt.

CAPVT XXVIII.

Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est in quo cõflatur. Ferrum de terra tollitur, & lapis solutus calore in æs vertitur. Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse cõsiderat. Lapidem quoque caliginis, & vmbra mortis diuidit torrens à populo peregrinate, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Locus saphyri lapides eius, & glebæ illius aurū. Semita ignorauit auis: nec intuitus est eam oculus vulturis. Nō calcauerunt eā filij institorū:

nec

amiserit sapientiæ lumen, conuersus in stultitiam & tenebras, & idcirco lapis caliginis dici potuit, secundum illud: Stultus in tenebris ambulat. Sicut ergo lapis caliginis diabolus nominatur: ita & vmbra mortis dicitur: Quoniam hi qui se ab eo defendi ac protegi putant, æternis vt ipse diabolus gehennæ ignibus mancipandi sunt.

Eccles. 2. b.

H

Disiuit torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. Hoc dicit inuios, id est, errantes & illos quos oblitus est pes egentis hominis, separabit torrens à populo peregrinante, eo quod oblitus eorum sit gressus. Siue præfens conuersatio egentis hominis pedis nomine significata est. Oblitus est, dixit, pro eo quod præmissus egens, non est Deum pro huiusmodi deprecatus: cum tamen elemosynam Deum precetur, id est, ipsum opus bonum quod homofecerit, quadam manifestatione suo loquatur ad Deum. Hoc ergo dicit sanctus Iob: quod inuios sine via veræ religionis viuentes, & qui misericordiam pauperibus, quod est Christi fratribus non fecerunt, torrens ignis separet: simul & à sanctorum consortio diuidet. Siue hic egenus proprie Saluator noster intelligitur, qui propter nos egenus & pauper factus est, cum diues esset. In pede quoq; eius, dispensationem vel assumentis hominem, vel mundū ingredientis aduerte. Vnde propheta ait: Existit saluorem populi tui. Hi ergo qui dispensationem salutis suæ in Euangelio non receperunt, obliuioni dati sunt: qui credere per duritiam propriæ voluntatis noluerunt. Et idcirco inuij dicti sunt: quia Christum, qui est via, non receperunt.

Abac. 3. e

Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Diuersas res & obscuras connectit, vt cum superioribus inferiora non habeant. Proinde mihi videtur: quia hoc loco terram Sodomorum describat, cuius abundantiam & amœnitatem cum admiratione collaudet.

Locus saphyri lapides eius, & glebæ illius aurum. Per metaphoram dicit, quod in Sodomis vberissima fuerint omnia & optima: quæ etiam auro & pretiosis lapidibus comparentur.

Semita ignorauit auis. Exitus plurimos in eadem regione multitudo habitatorū fecerat: & ideo forsitan dixit, quod auius præ frequenti hominum copia semitas intuendi, vel facultas illic respondendi incendendiue non fuerit.

Nec intuitus est eam oculus vulturis. Quia tam condensis frutetis & contiguis arboribus consista erat, vt eam aues desuper volantes depascere non possent.

Non calcauerunt eam filij institorum. Hoc ait: quod ita fuerit terra Sodomorum omnibus bonis referta, vt nullius patriæ egerit mercimonijs.

a ¶ Nec

Luc. 4. d.

F

Abac. 3. e

Apprehendet eum quasi aqua inopia: &c. Subitam egestatem prædictis diuitibus, velut aquam superuenturam significat, qui miseria & inopinata sibi angustia, qua tempestatis nomine dicta est, nocte, id est, repente dum nesciunt, opprimuntur, iuxta illud Apostoli: Cum dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus.

Tollet eum ventus vrens & auferet, &c. Venti nomine, sententiam dixit, qua velut puluis quisq; eorum proiectur à facie terræ. Et ventus hic diuinæ sententiæ vrens dicitur, eo quod ad gehennæ vredinem ducit siue compellit.

Emittet super eum, &c. Ventus vtiq; sententiæ Dei, siue ipse Deus per sententiam iustitiæ suæ, mittet super eum penas, id est, meritum facinorum tuorum suscipiet. Non enim parceret, cum redderet ei secundum opera sua.

De manu eius fugiens fugiet, &c. Et non tenebitur, inquit, manu Dei vt saluetur, de qua velut fugæ modo, veloci lapsu in ruinam decider. Quod autem ait, fugiens fugiet, siue vt alij dixerunt, fuga fugiet, pereurent in perpetuum peccatorem significat: quia nunquam sit reuocandus ad vitam, & illic ei penitentia locus non erit.

Stringet super eum manus suas, &c. Alij dixerunt, planget super eum manus suas, & trahet eum de loco suo. Nutibus quibusdam corporum humanorum, censuram indignantis Dei, & contra peccatorem diuitem irascentis, hoc sermone describit: vbi & iam quasi sibilans indicet quam atrox illi penarum locus reseruetur. Ad talem locum & Iudas Iscarioth abiit.

CAPVT XXVIII.

Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus, &c. Videtur mihi quod per ænigma & parabolam, sub horum nominibus metallorum, mores hominum & virtutes animorum describat, minime ordinis obseruantiam, prophetarum more custodiens. Argenti verò & auri vocabulum secundum auctoritatem scripturarum, verbi cloquium, & sensus animi indicare voluit. Hæc differentes nos ita dicamus. Habet argentum venarum suarum principia, & auro locus est in quo cõflatur: Venæ argenti, id est, initium eloquij ab animæ sensibus oritur: sensus verò aureus, rationis ac sapientiæ iudicio fabricatur, & vt sit optimus, ab igne diuinæ examinationis probatione cõflatur. Fortitudo

A

a ¶ Nec pertransiit per eam leana. Ob frequentiam innumera-
bilitatem populorum in Sodomis habitantium, bestie per
mediam regionis illius transire non poterant. Terra de qua
oriebatur panis in loco suo igni subuersa est. Hæc terra potest & Iu-
dæa intelligi, in qua panis legis Dei, per doctrinam prophe-

Esai. 46.

amorem Dei per fidem Christi
carnalis legis intelligentia sub-
uerfa est: & in rectos tramites &
spirituales sensus constituta, vt
iam occidentem literam nõ se-

1. Cor. 2. b.

quatur. Locus saphyri lapides eius. Sic dicit ei Dominus per
prophetam: Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo
te in saphyris: & reliqua. Hoc enim decore pretiosorum lapi-
dum, id est, omnium Christo credentium per Deum pa-
trem, tunc adornata est Iudæa, quando gentium populus ei
per fidem Christi est copulatus. Semitam ignorauit auis. Nec in-
tuitus est eam oculus vulturis. Auem & vulturem, ipsum diabo-
lum cum suis postsumus dicere: qui semitam spiritualis in-
telligentiæ in lege & prophetis, hoc est, quæ Iudæam occul-
tè prædicebatur nosse minimè potuerunt. Nec intueri aliquo
vestigio scientiæ valuerunt, à sæculis dispensationis futuræ
abscondita sacramenta. De quibus ait Apostolus: Dei sapien-
tiam loquimur, in mysterio quæ abscondita est, quam nemo principum
huius sæculi cognouit. Non calcauerunt eam filij instructorum: nec per-
transiit per eam leana. Instructores siue negotiatores prædicti
intelliguntur. Nam negotiatores sunt mali & superbi: quod
etiam ad ipsum diabolum pertinet, qui superbiam delictum
maximum adinuenit. Et negotiator propter multitudinem
peccatorum appellatus est, quæ siue ad scipsum, siue ad per-
dendum hominem exiit. Isti igitur promissionis terræ,
quæ mansuetis & corde humilibus referuatur, vt in ea habi-
tent, calcare non poterunt: quia nec quasi incolæ, peream
transiendi habebunt licentiam. Item aliter. Hæc igitur Iu-
dæa cui hic panis doctrinæ ministrantibus prophetis, & sacer-
dotibus præbeatur in loco suo, suo vtiq; & non Dei, id
est, in loco delectationis suæ, vbi voluptatibus atq; illecebris
conflagrabit, igne vitiorum suorum ardens subuersa est, sicut
dicit propheta: Omnes adulterantes, sicut clybanus corda eorum,
& in psalmo de ea dicitur: Incensa igni, & suffossa manu operis sui
extirpata omnino & effossa est. Licet possit ignis iste etiam super
vltione peccatorum intelligi, sicut dicit Apostolus: Terra quæ
spinas & tribulos profert, reproba est, & maledictio proxima, cuius
consummatio in combustionem. De quo igne ita ait Dauid: Iu-
venes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & glebas illius
aurum. Lapidem pretiosum & aurum non in optima terra, sed
in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum
hunc modum Iudæa sterilis fide, & infæcunda virtutibus,
habuit in se hos lapides pretiosos, id est, patriarchas, & pro-
phetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam igno-
rauit auis: nec intuitus est eam oculus vulturis. Possunt hæc duo
populi intelligi non absurdè, id est, Iudæorum & gentium.
Carnalis ergo Iudæa fidem in Christo non habens: sed po-
tius legis operibus viuens, eundem Christum pro nobis fa-
ctum semitam, siue viam qua reditur ad patriam vt incredulus
ignorauit, propter elationem suam, qua se putabat legis
operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis vtiq; & va-
ga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi verò gen-
tium populus ideo assimilari videtur: quoniam per errores
mortuorum hominum discurrerat, & rebus mortuis pasce-
batur. Hi ergo Christum legis litera obiectum, & terram
repromissionis per Christum futuram, opacitatis significa-
tionum vmbraclis non poterunt omnino perspicere. Non
calcauerunt eam filij instructorum, nec pertransiit per eam leana. Filij
instructorum, apostolorum discipuli, & apostolici viri intelli-
gendi sunt, qui gentibus euangelium prædicauerunt. Hi igitur
Iudæam, terram videlicet infidelium, vt ei annuntia-
rent euangelium, non calcauerunt. De quibus dicitur in
Actibus Apostolorum: Vobis oportuerat primùm verbum Dei lo-
qui: sed quia indignos vos iudicatis æterna vite, ecce conuertimur ad
gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus verbum,
vt mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde
& in Psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est,
vel prophetarum vel Euangelistarum oracula, ad creditu-
ros gentium populos transferentur.

B

Osee 7. a.

Hebr. 6. b.

Psal. 77. g.

Act. 13. g.

Psal. 45. a.

Nec pertransiit per eam leana. Leana potest diaboli domi-
natio sentiri, siue superbia Iudæorum. Quod autem dicit, nõ
pertransiit, hoc ait, nõ recessit à Iudæa, sed ibidem infidelis
superbia permanfit. Aliter potest & de ecclesia intelligi. In il-
la vtiq; gloria virtutum suarum in loco necessario redem-
ptionis suæ, in quo per fidem
stat, igne subuersa est, illo vtiq;
igne, de quo ipse Dominus ait:
Ignem veni mittere in terram.
Hoc igitur igne Ecclesia, id est,
terra sanctorum, amoris Dei de-

fidero flagrans, subuertitur, vt eam carnalis concupiscentia
non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, vt in terra car-
nis suæ viuens, carnis in ea vitia moriantur, vt ait Apostolus:
Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concu-
piscentijs. Locus saphyri lapides eius, & glebas eius aurum. Glebas
sanctæ terræ ecclesiæ, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter
gratiarum diuisionem, glebas sanctus spiritus voluit nuncu-
pare, quo auri merito censerentur. In quarum occultis venis
tanquam animarum seminibus, sensus magni pretiosissime
nascuntur. Semitam ignorauit auis: nec intuitus est eam oculus vultu-
ris. Sub his nominibus, auri & vulturis, inimicos Eccle-
siæ intelligamus, qui tenebris obscuratum habentes intelle-
ctum, nescierunt semitam vocationis eius, qua ad Deum
ambulans per fidem reuertitur. Quiq; diuersis erroribus
mortuorum hominum rapti: quasi volare aëtherandi sunt.
Non calcauerunt eam filij instructorum. Hi instructores siue negotia-
tores reprobi sunt & laude indigni: qui peccata peccatis, vel-
lut diuitias sibi congregant, de quibus ait Apocalypsis: Omnia
clara & pinguis perierunt a te. Hi igitur negotiatores circa diuitias
peccatorum, non calcabunt Ecclesiam, id est, non habi-
tabunt in ea: quia sanctam eam & immaculatam Dominus
possidebit. Nec pertransiit per eam leana. Siue leo, vt alii dixe-
runt. Leo hic non absurdè diabolus intelligitur: qui per sanctæ
Ecclesiæ terram transire non potuit, eò quòd grauibus
persecutionibus eam vincere non valuerit.

b ¶ Ad silicem extendit manum suam. Videtur mihi sanctus
Iob aliud ænigma protulisse, & propter soliditatem suam &
fortitudinem, Christum secundum hominem quem assum-
psit, silicem posse significari: qui etiam petra & lapis, proph-
tis & Apostolis dictus est. Deus ergo pater extendit ad silicem
manum suam, id est, filium suum, per quem vniuersa condi-
dit: quem etiam dexteram & brachium vocat, & ad susci-
piendum hominem misit, vt Apostolus dixit: Deus filium
suum misit in similitudine carnis peccati. Et de circò in exten-
sione manus, Dei patris & filij eius ad nos aduentum signifi-
cari nouerimus, vt per eum sicut legitur.

c ¶ Subuerteret à radicibus montes. Quos per metaphorã da-
mones siue homines superbos esse rectè sentimus: quia prin-
cipatus & potestates palam triumphauit in semetipso.
d ¶ In petris riuos excidit. Duris scilicet præcordijs gentium
& nimia infidelitate confictis, abundantiam gratiarum sua-
rum largitus est, & velut riuos atq; fluentes, vberem copiam
doctrinarum tribuit. Hoc ipsum distribuisse intelligitur, quòd
scidisse memoratur: sicut ait Apostolus: Alij enim per spiritum
datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Alij dixerunt: Rivas flu-
minum dirupit, vt illam doctrinam spirituales legis & pro-
phetarum, de qua Esaias ait: Qui sitis, ite ad aquam, quæ in v-
na gente tanquam intra quasdam angustias defluebat: quæ
etiã Mosaiçæ legis præceptis velut quibusdam quasi riparum
obicibus clauderetur. Huiusmodi disruptis obstaculis,
quasi de alveo legis, super omnem terram euangelio abun-
dante diffudit. Aliter postsumus hanc terram Ecclesiam di-
cere. Vnde ait propheta: Fluminibus scindetur terra. Scindi ve-
rò eam atq; dirumpi eo modo nouerimus, quando se ad sus-
cipiendum verbum Dei, capabilem præbet: Hanc quoque
quandam adaptionem capacitatis, quæ fit per obedi-
entiam terræ rationem habentis, eorundem fluminum impe-
tus operantur.

e ¶ Et omne pretiosum vidit oculus eius. Eductis igitur riuus gra-
tiarum Dei, vidit Deus quàm immensa & innumerabilia
pietatis suæ beneficia. Vidit autem dixit: eò quòd ante con-
spectum eius adimpletio siue effectus suæ voluntatis adite-
rit in Ecclesia sua.

a ¶ Profun-

DHUEY
TOME VI

E

a ¶ Profunda quoque fluviorum, &c.] Hos igitur fluvios non abscondit singulos libros veteris instrumenti esse sentimus: in quorum magnis latibus abscondita erant ecclesiae sacramenta: quae in tempore Salvatoris Deus Pater scrutatus sit, ad impletionem eorum omnia quae praedicta sunt manifestans: Si-

Nabii 2.

ue quia fluviorum nomine, populorum multitudines aliquando intelliguntur: quemadmodum Nahum propheta ait: Porta fluviorum aperta sunt: Profunda fluviorum hoc loco, secreta conscientiae hominum aduertamus, quorum scrutator & cognitor Deus est: qui in die iudicii producendo omnia secreta cordium, reddet vnicuique secundum opera sua.

b ¶ Sapientia vero ubi inuenitur, & quis est locus intelligentiae.] Quod hoc quasi inquirens ait, difficile rem, & quae vix inuenitur, voluit indicare: imò quae nisi à Deo demonstrante, nec inueniri posset ab homine, nec haberi: & ipse Job in subsequentiis declaravit, ita dicens: Et dixit Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia.

c ¶ Nescit homo pretium eius.] Haec dicendo, inestimabilem esse sapientiam timoris Dei significavit.

d ¶ Nec inuenietur in terra.] Hanc igitur sapientiam timoris Dei non habet quisquam: nisi carnem suam crucifixerit cum vitijs & concupiscentijs, nisi vixerit, vt Paulus Apostolus & omnes sancti in tribulationibus, persecutionibus, angustijs & pressuris. Et ideo suauiter dicitur viuere illi, qui nullo iugo disciplinae tenentur, & effrenes ac praecipites, in labem prorumpunt vitiorum.

Rom. 10. Psal. 124.

e ¶ Abyssus dicit, non est in me, &c.] Abyssum hoc loco infernum intelligamus, sicut dicit Apostolus: Aut quis descendit in abyssum? Et mare hoc saeculum, vt psalmista canente cognouimus: Hoc mare magnum & spatiosum. Infernus ergo & hic mundus sapientiam timoris Dei se non habere testatur. Loca dicit loqui: pro his qui in locis vel mundi vel inferiorum sunt. Hic de illis loquitur, qui carnali conuersatione mundi illecebris possidentur, haec dicitio proserpocia appellatur, vbi persona loquentis cum loqui non possit, assumitur: & quod continet, pro eo quod continetur. Continet quidem hic mundus vel infernus: Continetur autem homo. Hanc ergo sapientiam non habet mare mundi istius praeter solam ecclesiam: quae propter saeuientium fluctus inimicorum, insula dicitur in scripturis, quemadmodum & nauicula per figuram in euangelio nominatur.

Matt. 8. & 14. a.

f ¶ Non dabitur aurum obrizum pro ea, &c.] Hoc ait, quòd nullares, quamuis pretiosa sit, possit huic sapientiae comparari. Sine quia aurum in scripturis vel argentum, tropicus sensus & sermo intelligitur, hoc dicit, sapientiam istam nullus pro merito sentire posset aut eloqui.

g ¶ Non conferetur tinctis Indiae coloribus, nec lapidi, &c.] Diuersis rebus & pretiosis haec sapientia diuina praetertur. Hoc tamen sciendum, quòd maximè in meridiano climate, haec metalla pretiosa nascantur. Et quia in India omnes idolorum cultores significatur: in qua colores, vt dixi, pretiosi, vel nascuntur vel fiunt, id puto posse intelligi: quia in gentibus vbi timor veri Dei non est, fucata & quodammodo terrena religio sit: quae sub praetextu nominis Dei in errorum mendacio, diuerso ac vario sermonum colore vel pictura componitur, & quasi lapis pretiosus eloquio splendeat, siue nomine fulgeat Deitatis, & India siue etiam Aethiopia, nigredinem, vel tenebras peccatorum significant: quae specialiter in idolorum culturis habentur.

h ¶ Non adequabitur ei aurum vel vitrum: nec commutabitur pro ea vasa auri.] Aurum vel vitrum, & etiam vasa auri

pretiosi quique clari intelliguntur, qui in hoc saeculo nomine dignitatis & diuitiarum gloria splendent, hi vtiq; non habentes verae religionis timorem pro nihilo habebuntur: eò quòd non possunt velut pro merito gloriae suae, ad commutationem sapientiae singularis accedere.

i ¶ Excelsa & eminentia, &c.] Etiam si excelsa sint, & plurimum eminentia, quaecumque in creaturis sunt, etiam angelicae potestates, minima omnino, imò potius indigna memoria erunt, in cõparatione illius, quae facit omnem creaturam rationalem Deo placere, eique sancto amore coniungi. Et ideo praefertur illis eminentibus, excelsis, timoribus huiusmodi sapientia: quia siue illa nihil sunt ante Deum: sicut & ipse diabolus, qui amissio timore diuinae reuerentiae, perdidit semetipsum.

k ¶ Trahitur autem sapientia de occultis.] Haec igitur aliunde non potest nisi de superis assumi: siue de intimis cordis affectibus, dono sancti Spiritus trahitur, vt propheta ait: Os meum aperui, & atraxi spiritum, vt videlicet sapiat homo Deum, & timeat, ac recedere à malo intelligat.

l ¶ Non adequabitur ei topazius de Aethiopia, &c.] Diuersis modis & diuersis nominibus auri, ac

supellectilis pretiosae, sanctus Job dicit, quòd timor Domini non possit eis vilo modo comparari.

G

Psal. 118. c.

Mar. 4. & Luc. 8. a.

Esa. 66. a.

Gal. 4. a. 1. Cor. 11.

Az. 2. a.

A
Epsal 134. b
1. Cor. 14. f

Ecc. 34. f

psal. 18. c.

1. Io. 4. d.

B

centem: Qui producit ventos de thesauris suis. Aliquando haec diuinitates gratiarum, Spiritus sancti censentur nomine, dantis has gratias, secundum illud Apostoli: Spiritus prophetarum subiecti sunt prophetis: qui etiam propter operationem & effectum diuinæ sanctificationis suæ, pondus habere dicuntur, vt secundum vniuscuiusque vires prædicatores verbi Dei, alijs lac darent, alijs solidum cibum porrigerent, vbi dicerent, vel quibus dicerent. Inde ait propheta: Dabo vobis imbrem matutinum & serotinum, hoc est, nouum & vetus testamentum.

a ¶ Tunc vidit illam, & enarrauit, &c. Id est, in Ecclesia sua, Deus futuram hanc sapientiam antè prædixit, quod totus mundus timorem illius habiturus esset.

b ¶ Ecce timor Domini, &c. Alter timor est, ne quisquam Deum offendant. Alter verò si offenderit. Ille prior sanctus & laudabilis, iste alius non habens charitatem, sed pœnam. Proinde hoc prædicabili timore dicit psalmista: Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi. De alio timore loquitur Euangelista Ioannes in epistola sua dicens: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Qui timor vtiq; pœnam habet: quia dilectionis meritum non habet.

CAPVT XXIX.

B Adidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit. Secundum superiorem regulam etiam istic intelligentiam lineam ducimus, vt quando id quod sequitur in Saluatorem referri non conuenit, ad membrum illius compagem sensum expositionis conemur inflectere. Et rectè id fieri poterit, vt quod ipse Dominus caput Ecclesie suæ in se recipere non potest, de eius corpore, quod est Ecclesia, sentiatur.

d ¶ Quis mihi tribuat vt sim iuxta menses, &c. Operat ergo sanctus Iob atque desiderat, vt iam de illo l'qualore & cruciatibus liberetur, reuertaturque ad illam gloriam pristinae felicitatis, in qua aliquando Domino prosperante degerat.

e ¶ Quando splendebat lucerna eius super caput meum. Multis modis in scripturis diuinis appellatur lucerna. Hic verò potuit eam Iob pro gloria temporalis dixisse, quam à Deo acceperat, & quam in honoris potentia & diuitijs possidebat.

f ¶ Et ad lumen eius ambulabam in tenebris. Inter peccata vtiq; & ea quæ ignorabam, quasi inter aspera & obscura vitæ huius, ad lumen virtutum vel consolationis illius incedebam.

g ¶ Sicut fui in diebus, &c. Secretum suum, mentem suam in deo dicere voluit: quia illic tumultuose vitiorum turbæ minime perstrepebant.

h ¶ Quando erat omnipotens mecum, &c. Quando Deum habebat in tabernaculo suo, virtutes ante eum stare tanquam pueri perhibentur: quæ ideo masculi appellantur propter vigorem contra vitia resistendi, talibus ministris Iob beatus ambiebatur.

i ¶ Quando lauabam pedes meos butyro. Pedum vocabulo in scripturis diuinis, modus quidam humanæ conuersationis plerumq; intelligendus est. Lauabam, inquit, ab omni peccati macula actus meos, & cū innocetia & simplicitate verfabar.

k ¶ Et petra fundebat mihi riuos olei. Iuxta hunc sensum Moyses ait: Sucerunt mel de petra, & oleum de firmamento petra, secundum delectationem volentium, ore sapiebat. Et cum petra illa Christum secundum Apostolum figuraret, in oleo tamen isto dona Spiritus sancti, sanctus Iob largiter sibi effusa voluit demonstrare. Hic est ergo oleum viuum & verum, qui est Spiritus sanctus Patri & Filio consubstantialis. Hoc ergo oleo S. Iob abundabat, quo & charitatis pinguedine replebatur.

CAPVT XXIX.

A Adidit quoque Iob assumens parabolam suam, & dixit: Quis mihi tribuat vt sim iuxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me? Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, & quando secreto Deo erat in tabernaculo meo. Quando erant omnipotes mecum, & in circumitu meo pueri mei. Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabam cathedram mihi. Videbant me iuuenes, & abscedebantur, & senes astringentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebat duces, & lingua eorum gutturi suo adhaerebat. Auris audiens beatificabat me, & oculi videns testimonium reddebant mihi, eò quod liberissem pauperem vociferantem, & pupillum cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iusticia inductus sum, & vestiuit me sicut vestimeto, & diademate iudicio meo. Oculus fui caeco, & pes claudus. Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Cõterebam molas iniqui, & dentibus illius auferrebam prædam. Dicebamq; in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. Radix mea aperta est fecus aquas, & ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper in nouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur. Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti iacebant ad consiliu meum. Verbis meis adde-

rapacem bestiam & violentam hominem iniquum describit, de cuius ore, substantiam pauperum vi abstulerit. Dicebamq; &c. Nidus eius, exterior homo eius intelligendus est, qui de feno carnis illius compositus à Deo fuerat & constructus. Omnis enim caro fenem. In hoc igitur nido semper se mori sub testificatione dicebat: dum vitijs mundi & eius concupiscentijs non viuebat: & ob hoc in resurrectione, velut palma, multiplices dies & æternos habebit.

u ¶ Radix mea aperta est fecus aquas, &c. Spes mea & fides, quæ ex hac expectatione mea sunt, patent ad diuina eloquia, quarum consolatione ne in infidelitate mentis meæ viror arescat, infunditur.

x ¶ Gloria mea semper in nouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur. Gloria mea & cætera, potest in virtutibus crescentis bonæ conscientie, fructus & nouus semper profectus intelligi. In arcu verò resistentis ac repugnantis, vigorem significari existimo, qui in manu sancti operis, contra obuios quosque & hostiles vitiorum impetus præparetur. Sicut ait Dauid in Psalmo: Et possidisti vt arcum arcum brachia mea: quod est, fecisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum.

y ¶ Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium

C
Deut. 32. b

D

psal. 17. b

E quum meum.] Quia iam auctoritas sapientiae ubique fuerat divulgata, nemo quasi detrectans, ad verba eius quicquam addere praesumebat. quoniam stillabat super eos eloquium illius, id est, sensus, interiora viscerum penetrabat, ut eorum insula precordijs, a tali magistro perfecti atque optimi discipuli redderentur.

a *Expectabant me sicut pluuiam, &c.* Pluuiam nomine, copiosam valde eruditionem suae scientiae demonstrat, & laudat auditores suos, quod disputante eo, cum grandi desiderio expectauerint.

b *Si quando ridebam ad eos, non credebant.* Tanta, inquit, reuerentia & honore a praedictis habebat, ut sapientiae meae & grauitati non posset indulgentiae aliquid ac remissionis, quae ad temperamentum magis mori pertinebant, congruere. Et idcirco ipso a me pietatis fiebat studio, ut affectus amoris ac dilectionis eorum mei admiratione proficeret.

c *Et lux vultus mei non cadebat in terram.* Gratia reuerentiae, quae in eius facie resurgens contuebantur, apud praedictos non pro nihilo habebatur. Non enim aliquid eius nutu, frustra fieri existimabant: idcirco quasi magnum atque praecipuum in se praedicti suscipiebant, quicquid in serenitate vultus illius contemplantur.

d *Si voluissem ire ad eos, &c.* Dignationem suam & sanctam humilitatem his sermonibus manifestat: quia ad inferiores suos, quasi ad amicos sibi; coaequales abiit, & se in regni potentia, miseris & merentibus praebuit.

CAPVT XXX.

Nunc autem derident me iuniores tempore.] Manifestum est.

f *Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.* Non hoc typo superbiae atque diuitiarum iactantia fecerat, sed vilitate impiorum, ut deridentium illum: quorum patres, nec canibus quondam eius digni fuerint comparari.

g *Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vita ipsa putabatur indigni.* Egestate & fame steriles.] Id est, ignominiae vilitate despecti.

h *Qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria, &c.* Prae miseria & auditate, haec etiam quae extra cibum erant vel hominum, vel ferarum, tanquam epulas ac delicias inuadebant, humectas coalescentes praenimia egestate lugentes.

i *In desertis habitabant torrentium, &c.* Qui etiam, ut ait, in locis sterilibus & inaquosis, siue dumibus, quasi repentia terra: in foraminibus morabantur, quos imbres montium rigant.

k *Et esse sub sentibus delicias computabant.* Si in aestu suo, vilius morum stirpium folijs tegerentur.

l *Filij stultorum & ignobilium, &c.* Obscuri & memoria penitus indigni.

m *Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me, & frenum posuit*

in os meum. Pharetram existimo multitudinem plagarum, vel ipsum diabolum, vel potestatem illius hoc loco intelligi oportere: quam sicut Iob ait, Deus aperuit, dum circa eum diabolus suam exercuit potestatem, unde eum & iaculis tormentorum afflixit. Insuper etiam frenum ei silentij in ore ne loqueretur, imposuit.

n *Ad dexteram orientis calamitates meae ilico surrexerunt.* Id est, vel in ipso tempore felicitatis, quod grauissimum probatur, exorta sunt: vel permissa diuinae potestatis impositae sunt. Ipse est enim oriens ex alto: ipse dextera & virtus altissimi.

CAPVT XXX.

Nunc autem derident me iuniores tempore: quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vita ipsa putabatur indigni. Egestate & fame steriles, qui rodebant in solitudine, squalentes & calamitate & miseria. Et manducabant herbas & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.

i In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terrae, vel super glaream. Qui inter huiusmodi laetabantur, & esse sub sentibus delicias computabant. Filij stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes. Nunc in eorum canticis versus sum, & factus sum eis in proverbium. Abominantur me, & longe fugiunt a me, & faciem meam conspuere non verentur. Pharetram enim suam aperuit & afflixit me, & frenum posuit in os meum. Ad dexteram orientis calamitates meae ilico surrexerunt. Pedes meos subuerterunt, & oppreserunt quasi fluctibus semitis suis. Dissipauerunt itinera mea: insidiati sunt mihi & praeualuerunt, & non fuit qui ferret auxilium. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me, & ad meas miseras deuoluti sunt. Redactus sum in nihilum. Abstulit quasi vetus desiderium meum, & velut nubes pertransiit salus mea. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possidet me dies afflictionis. Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitis tunica succinxerunt me. Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillae & cineri. Clamo ad te, & non exaudies me: sicut & non

r *Redactus sum in nihilum. Abstulit quasi ventus desiderium meum, & velut nubes pertransiit salus mea.* Quo remunerationes tuas pro mandatorum tuorum custodia praestolabar: pariter cum salute, quasi venti impetu, & quasi transuolantis nubis celeritate rapuisti, quia abicipi permisisti.

f *Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possidet me dies afflictionis.* Marcescit, id est, a vigore suae intentionis dissoluitur.

t *Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.* Manifestum est, quia vermes qui carnes eius comedebant, noctes ducebant perui-giles.

u *In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitis tunica, &c.* Scatentium vermium multitudo, semper se commouens, & per diuersos vulnerum meorum sinus discurrens: vestem quoque meam dum per me repere non cessat, attriuit: quem totum atque ex omni parte circumdatum, & quasi in vnum vulnus redactum, incessabilis est haustuque disrumpit.

x *Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillae & cineri.* Ad summam vilitatem perductum se dicit: qui vulneribus & sanie, sicut lutum computresceret & feteret, exsiccantibus rursus carnis eius putredinem, lordibus pulueris.

y *Clamo ad te, & non exaudies me: sicut, & non respicis me.* In clamore intentio est orantis ad Deum. In eo vero quod stare se perhibet, perseverantiam se ad Deum habere indeclinabilem dixit. Fiducia iusticiarum suarum ad Deum, haec liberè Iob sanctus loquitur.

G

H

78

A **a** Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Pium & misericordem Deum esse dicit in prosperis suis: durum atque crudelem, cum manus duritiam & graues pœnas sustinet & atroces.

b Scio quia morti trades me, &c. Post delictum parentis, inquit, domus inferorū est constituta, id est, mors ipsa, nō conditione eius creata. Illuc ergo & me tanquam peccatoris Adæ filium, secundum iustam sententiam, abire voluisti.

c Veruntamen non ad consumptionem eorum. Reconciliationem mundi prophetat in Christo futuram, dum dicit homines non in perpetuam consumptionem redigendos, sed aliquando ab inferis reuocandos.

d Emitis manum tuam: & si corruerint, & ipse saluabis. Si post redemptionem, qua per fidem in Christo saluamur, iterum per peccatum ruerint homines, manu pietatis alleuante per penitentiam ipse saluabit.

e Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Factum est, ut pro bonorū expectatione, qua miseros consolabar, mala nunc omnia sustinerem: & pro luce prosperitatis, tenebras incurrerem tormentorum.

f Interiora mea efferbuerunt absq; vlla, &c. Vbi ait, quod eū dies afflictionis præuenerint, puto quod tempus iudicij voluerit indicare, quo præuentum se idcirco videtur dixisse, quia eum sibi necdum venturum putauerit: vbi etiam magnum dolorem gehennarum significat, dū suas illis comparat pœnas.

g Mœrens incedebam, sine furore confurgens, in turba clamabam. Tristis & affectus in æstia, quia pœnæ meritum nesciebam, & sine furoris iracundia, eram in spem animi virtute confurgens: quia Deus docuerat me patientiam, ut æquanimiter ferrem: publica satisfactione vociferans & exorans.

h Frater fui draconum, & socius struthionum. Cruciatu pœnarū affectus, dolores meos sensibiles temperabam: quemadmodum facere dicuntur dracones, quando ab elephantis capiuntur, ut propheta ait: *Faciam plantam velut draconem: quem faciunt vt dixi, quando ab elephantis interficiuntur. Et socius struthionum: fatuus factus sum & insipiens, vt struthio quis stultissima, vt præ dolore frustra me existimēt laborasse.*

i Cutis mea denigrata est super me, &c. Et hoc ad pœnarum eius cumulum pertinebat, vt in stercore constitutus, per multa tempora, totis ardentissimis vsque ad ossa pateretur radios.

k Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. His rebus, dicit felicitum dierum suorum atque prosperitatis latitiam, & iocunditatem in luctum esse conuersam.

CAPVT XXXI.

P Epigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, &c. Abhinc vsque ad finem, iustitias suas vel maximè & misericordias atque virtutes enarrat, quas vsque ad

quindecim numeros digerit: velut vir perfectus, qui ascensus in corde suo disponens, per gradus quosdam profectū, vsque ad domum Dei ascendendo peruenit. Ego, inquit, animo cum his obrutibus carnis meæ, defixi ac statui, vt nihil omnino turpe atque obscœnum mihi intrinseus nuntiarent, quod delectatione voluptatis intra me iniquis cogitationibus voluerem. Senlerat, credo, quando fortassis delectatione carnem suam & voluptatibus illecebrarum titillari, & idcirco se continentie virtutis præcinerat: timens oculum Dei, cum scrutator cordis sit, & omnes vias conuersionis humanæ, cunctosque gressus actuum mortalium noverit.

m Si ambulauit in vanitate, & festinauit in dolo pes meus, appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam. Sanctus Iob certus de æquitate iustitiae Dei, se manifestari optat hominibus. Non enim aliquid ignorat Deus, vt examinando cognoscat, sed sciat Deus: ita dixit beatus Iob, vt scire alios faciat, secundum illud: *Tentat vobis Deus Dominus, vt sciat vtrum diligatis eum, id est, vt scire ceteros faciat.*

n Si declinauit gressus meos de via, & si secutus est oculus meus cor meum, & si in manibus meis adhaesit macula: seram, & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Nihil mandatorum Dei, ait, præterij: quia nec cor meum acquiescens secutum est oculos meos: cum concupiscentiae imagines ei offerrem, priusquam pactum cū ipsis haberem: ne quid intrinsecus turpe transmitterent. Vnde nec in operibus manuum mearum vlla peccati macula potuit adherere: & hoc ipsum cum quadam iuramenti execratione confirmat.

o Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad osium amici mei insidiatus sum, scortum alterius super me, & super illam incuruentur, &c. Secundum naturæ bonum loquitur, quod in Tobia scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris:* proinde ait, nefanda res & iniquitas maxima: hæc funesta ac detestabilia cogitare, vel facere, ignis est incontinentiæ libidinis, omnia bona virtutum deuorans, atque vniuersa in homine sanctarum rerum incrementa consumens.

p Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. Sive vt alij dixerunt, apud me.

q Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus: & cum quaesierit, quid respondebo illi? Nunquid non in vtero fecit me, qui & illum operatus est, & formauit me in vulua vniuersi? Magna humilitas viri huius, & magna futuri iudicij cogitatio.

r Si negaui quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci? Manifestum est.

s Si comedi buccellam meam solus, & non comedit papillus ex ea: quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meae egressa est mecum. Manifestum est.

a Si

Mich. i. c.

E a ¶ Si despecti preterentem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de vellibus ouium mearum calefactus est.] Hoc dicto ostendit, quemadmodò opus misericordiae fieri debeat, id est, ne alijs auferas, vnde alijs re et dare te arbitris. Vnde Salomon

Psalm. 112. c. 5.
ait: *Honora Deum de tuis iustis laboribus. Et Esaias: Ego Dominus diligo iudicium, & odio habeo rapinam in holocaustum.*

b ¶ Si leuau super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiore: humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur. Semper enim quasi timentes super me fluxus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.] In humero, opera; in brachio, virtutis perseverantia, atque instantia bonorum operum accipi potest. Nisi ita est, inquit, irritante Deum inueniantur omnes labores mei.

c ¶ Si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi fiducia mea. Si latatus sum super multis diuitijs meis, & quia plurima repperit manus mea.] Verè homo philosophiæ, nullo vitio tenebatur: sicut nunc cupiditatis & elationis contemptor fortissimus, aurum etiam pro nihilo se habuisse testatur.

d ¶ Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & letatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.] Tante virtutes & tam præcipuae nihil proficiunt: quamuis quisque in eis dem perpetrands fit sapiens, magnus & clarus, si errorem stultitia teneatur. Non solum, inquit, quorumcumque idolorum cultus, verum etiam nec horum pulchritudine ac specie magnorum luminum delectatus sum: nec quasi adorans ea inter eorum venerationem osculatus sum manum meam: nec creaturam pro creatore veneratus sum, quod in epistola ad Romanos sanctus Apostolus detestatur.

e ¶ Si gauisus sum ad ruinam, &c.] Cui magnum sit, si de inimicis suis quis cum possit, non studeat vlcisci: quantò apud Deum studiosius est de eorum ruina nec in corde delectari?

f ¶ Si non dixerunt viri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius vt faturemur: Foris non mansit peregrinus: ostium meum viatoribus patuit.] Pro hospitalitatibus eius & virtute, qua & ceteri sancti Deo placuerunt, odium seruatorum contaxerat.

g ¶ Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celau in sinu meo iniquitatem meam.] De his peccatis tantum, quæ cogitationibus committuntur, hoc loco mihi dixisse videtur: eò quòd nec ipsa celare voluerit, quandoquidem secretorum suorum intima manifestauerit hominibus, se confessione iniqua cuiuslibet peccati non fuisse participem.

h ¶ Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui: nec egressus sum ostium.] Ad propinquorum suorum personam despicientium eum, locus hic pertinet: qui ei inter miseras calamitatum polito, indignantes iniurias irrogabant: contra quos sibi iurgantes posuit custodiam ori suo.

i ¶ Quis mihi tribuat auditozem, &c.] Quem librum sanctus Iob demonstratur ceteris, in humero suo, in loco videlicet cunctis conspicuo confert, eò quòd libro pro laboribus suis velut corona gloria coronatus, per singulos gra-

ius virtutum, siue profectuum suorum incrementa ante Deum recensendo, pronuntiat.

k ¶ Si aduersum me terra mea clamat, &c.] Terra, caro hominis rectè sentitur. Hanc dicit beatus Iob sibi aduersariam non fuisse, necessariò vtique: quoniam bene sibi eam obedientem fecerat circa ornamenta virtutum. Cuius etiam sulcos metaphoricòs appellat: qui siue propter bonos mores excolendos, siue propter continentiam aquam verbi Dei infusam diuinitus, terræ suæ sulci ab eo dicti sunt: secundum illud psalmista: Sulcos eius inebrians multiplicata generationes eius. Agricolas autem istos terræ suæ, beat⁹ Iob sanctas cogitationes, vt arbitror, dixit: quibus viuus ager metis suæ strenuè colebatur. Quorum agricolarum, ideo anima vna ab eo refertur, vt aduertamus vnum eorumdem fuisse cõsensum. Non est hoc in moribus sanctorum notabile, siue reprehensibile, quando seipos laudant, Non enim iactantiæ vitio detinentur, vt in suis laudibus gloriam humanam requirant: sed faciunt hoc veritatis intentione, qua ante Deum simpliciter ac synceriter viuunt. Item ad Christi personam vertitur expositio, *Quis mihi tribuat, vt sim iuxta mentes pristinas & secundum dies, quibus Deus custodiebat me.* In assumpto homine Iesu Christo, id est, Adam secundo, siue nouissimo, vox est Adam protoplasti recolentis quid perdidit, & ad quod bonum redire cupiat. Amiserit quippe per inobedienciæ malum, immortalitatis bonum, paradisiq; delicias: hanc sibi per Iesum Christum Dominum instaurari desiderat. Suscipiendo namque in se Dei filius hominis filium, suscepit in eo & humani generis preces. Quando splendebat lucerna e-

cellam meam solus, & nõ comedit pupillus ex ea: quia ab infantia mea creuit mecum misera, & de vtero matris meæ egressa est mecum. ¶ Si despecti preterentem, eò quòd nõ habuerit indumentum, & absq; operimento pauperè. Si non benedixerunt mihi latera ei⁹, & de vellibus ouium mearum calefactus est. ¶ Si leuau super pupillum manum meam, etiam cū viderem me in porta superiore: humerus me⁹ à iunctura sua cadat, & brachiū meum cum suis ossib. confringatur. Semper enim quasi timentes super me flux⁹ timui Deum, & pòdus eius ferre non potui. ¶ Si putavi aurū robur meum, & obrizo dixi fiducia mea. Si latat⁹ sum super multis diuitijs meis, & quia plurima repperit manus mea. ¶ Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentē clarè, & letatum est in abscondito cor meū, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. ¶ Si gauisus sum ad ruinam ei⁹ qui me oderat, & exultau quòd inuenisset eum malū. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, vt expeterem maledicens anima eius. ¶ Si non dixerunt viri tabernaculi mei: quis det de carnib. eius vt faturemur? Foris non mansit peregrin⁹, ostiū meū viatori patuit. ¶ Si abscondi quasi homo peccatū meum, & celau in sinu meo iniquitatem meam. ¶ Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui nec egressus sum ostiū. ¶ Quis mihi tribuat auditozem, vt desiderium meū audiat omnipotens, & librū scribat ipse qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronā mihi? Per singulos gradus meos pronuntiabo illū, & quasi principi offeram eū. ¶ Si aduersum me terra mea clamat, & cū ipsa sulci

ius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Gloriam diuinæ gratiæ, nomine lucernæ, qua in paradiso floruerat, significauit. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando lecerò Deus erat in tabernaculo meo. Adolescentiæ nomine, possunt primordia Adæ intelligi, vel ipsa felicitas, vbi ante peccatum, iuuenili vigore, sine vllo defectu ætatis temper vitens, quasi in diebus adolescentiæ fuisse dicitur. Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Pueri Adam, virtutes animæ intelligendæ sunt. Pueros autem Christi Angelos, qui ministrauerunt ei in diebus carnis eius: vel Apostolos, siue omnes sanctos nõ absurdè sentimus. Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei. Pedes igitur Saluatoris, prædicatores veritatis, qui in vniverso mundo annuntiant Euangelium, intelligendi sunt. Hos igitur pedes suos Iesus Christus Iob noster, lacte siue butyro eluit atque absterxit, quando eos à tribulationum pressuris lynceros atque purissimos reddidit: docens eos per Spiritum suum, simplicis innocentie vitam. Hoc igitur modo pedes annuntiantis pacem Euangelij mundabuntur. Ne coinquinati essent carnalis sapientiæ luto: petra, inquit, fundebat mihi riuos olei. Ergo petra Ecclesia, fundata super Christum firmissimam petram, de se gratiam Spiritus sancti velut riuos effundit: quod in pen-tecoste, & in domo Cornelij, & in illis duodecim, siue in omni Ecclesia declaratum est, & vsque hodie declaratur. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea ponebant ca-

G

Psalm. 64. c.

Alia expositio. cap. 29.

H

82

A
Mat. 11. d.

catheDRAM mihi. Velut rex ergo & Dominus primus civitatis suae Ecclesiae, ad portam eius Christus procedit, id est, sub tempore initiorum eius, quando ingressum parans dicebat omnibus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Cathedra autem eminens scientia Christi intelligenda est. Platea

Job. 29. b.
Ioan. 2. b.

autem civitatis, vel quod publice praedicaverit, vel secundum psalmistam sensum est intelligenda: Latum mandatum tuum nimis. Quod non solum in triplicem expositionem, sed etiam in disputationem porrigitur.

Videbant me iuvenes & abscondebantur, & senes assurgentes stabant. His scribit Ioannes dicens: Scribo vobis iuvenes, quia fortes estis & vicisti malignum. Hi per fidem Domini Salvatore[m] vident in spiritu, & in terra sui corporis absconduntur, reprimentes videlicet atque in se pugnando vitia cohibentes: mortificantes semetipsos peccatis & concupiscentiis mundi. Hinc ait propheta: Ascendite vos in terram. Senes vero filij consummati & perfecti, qui quotidie mente eleuantur ad caelum, & stant in Domino, fide immobilis vitae. Principes cessabant loqui, & digiti[m] superponebant oris suo: vocem suam cohibebant duces, & lingua coram gutturi eorum adhaerebat. In aduentu, inquit, meo omnium sanctorum meorum prophetia conclusa est & signata, quod in Zachariae silentio praefiguratum est. Claua est quidem prophetia in mysterio annuntiatorum: sed in sacramentorum mysterijs patefacta est. Principes & duces illius populi Iudaeorum fuerunt reges, sacerdotes & prophetae. Siue principes & duces, potentes quique mundi istius atque eloquentes possunt intelligi, qui propter mendacia seductionis principatus in populis tenebant. Hi in aduentu Christi conticuerunt. Auris audiens beatificabat me. Gentium utique populus, ad quem euangelium meum annuntiatum praedicatione peruenit. Qui pro redemptione sua laudem deferens, beatificabat me gratias agendo. Et oculus videns testimonium reddebat mihi. Populus videlicet Iudaeorum, cui per prophetas meos praedictus fueram, in praesentia aduentus mei testimonium reddebat mihi. Eo quod liberassem pauperem vociferantem & pupillum, cui non erat adiutor. Pauper hic & pupillus, sanctorum populus est intelligendus, qui propter humilitatem spiritus contribulati, pauper est dictus. Pupillus vero idcirco dictus est, quia pater eorum pro tempore absens est, quia loquitur: Non relinquam vos orphanos. Benedictio pueri, siue ut alij dixerunt, perituri, super me veniebat, & cor viduae consolatus sum. Pupillus fidelis & sanctus, puer propter reciprocata[m] innocentiam nuncupatus est. Perditus vero idem appellatus est, quia sanguine Domini acquisitus est. Iustitia indutus sum, & vestiuit me sicut diademate iudicio meo. Iustitia ergo haec pietatis mea, ait Dominus, vestiuit me sicut vestimento. Et diademate iudicio meo. Hoc, inquam, vestimento, in quo per euangelium iustitia patris reuelatur: in Ecclesia dicit se esse circumdatum, cuius figuram habuit vestis eius in monte clarificati. Oculus sui ceco, & pes claudus. Lumen, inquit, sum peccatori in vitiorum suorum tenebris ambulanti, & in preceptorum meorum semitis claudicanti factus sum gressus. Vnde ipse ait: Ego sum via. Patererem pauperum, id est, humilium corde. Et causam, quam nesciebam, diligenter inuestigabam. Hanc igitur causam peccaminum misericordia pietatis meae indulturus, diligentissimè perscrutabatur, ut radicem vulnerum curando perquirerem: ut peccatorem, inuestigante me, confitentem culpas suas, ab omni peccato criminis liberarem. Siue aliter: Nesciuit causas peccati Dominus noster Iesus Christus, quas ab eo Iudaei quarebant. Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferere praedam. Hunc inquam diabolum esse rectè sentimus, cuius dentes ac molares sunt ad interimendum saevi ac truces animi motus. De huiusmodi, inquit, dentibus velut praedam captiuam humanum genus abstraxit, de mortis utique interitu illud liberando. Omnes impij dentes sunt diaboli. Potest & haereticus quisque intelligi, in cuius dentibus doctrina perniciosa sentitur. In molaribus vero lateant remota & terrea & nefanda mysteria. Dicebamq[ue], in nidulo meo moriar: & sicut palma multiplicabo dies. Nidus Domini Saluatoris, Ecclesia eius potest intelligi. Hic igitur Dominus, in ecclesia quasi nidulo suo, quem sibi feno carnis hu-

B

Ioan. 14. c.

mane congestit, & in qua procreat ac fouet filios, mori dicitur, dum membra eius, quorum ipse caput est, vitij ac concupiscentijs huius seculi, moriuntur. Sequitur, Et sicut palma multiplicabo dies eius. Igitur post humilitatem Ecclesiae, quam in nidulo superius Dominus indicauit, gloriam altitudinis eius in palma arbore voluit ostendere, cuius radix aspera videtur in terra: vnde etiam nidulus appellatur: sed comis pulchra sub caelo, cum ex resurrectione fuerit glorificata, palmae celsitudinem obtinebit: id est, virtutum suarum merita consequetur, quae in palma significatur. Sine nidulus hic populus Iudaeorum potest intelligi. In hoc igitur nido pati & mori pro nobis voluit, sicut ait Iudaeis, Moriar & in eorum mentibus crucifigari, vbi secundum hominem conuerlatus & natus sum: & in gentibus, vbi palma victoriae meae, crucisque vexillum erectum est, multiplicabo dies dicens eis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Radix mea aperta est sicut aquas: & ros morabitur in messe meae. Ita erit in nationibus radix, id est, fides, qua mihi placere volui, ut omnes sancti in praeteritis placuerunt, ut pateat gentium aquis, id est, populis, ut in me scilicet credant: quibus utique in retributione aeterna, ros gratiae & muneris erit me largiente profusus. Siue radix charitatis meae atque dilectionis, quae fixa est in cordibus diligentium me, aperta est in eis ad aquas eloquiorum meorum.

manae congestit, & in qua procreat ac fouet filios, mori dicitur, dum membra eius, quorum ipse caput est, vitij ac concupiscentijs huius seculi, moriuntur. Sequitur, Et sicut palma multiplicabo dies eius. Igitur post humilitatem Ecclesiae, quam in nidulo superius Dominus indicauit, gloriam altitudinis eius in palma arbore voluit ostendere, cuius radix aspera videtur in terra: vnde etiam nidulus appellatur: sed comis pulchra sub caelo, cum ex resurrectione fuerit glorificata, palmae celsitudinem obtinebit: id est, virtutum suarum merita consequetur, quae in palma significatur. Sine nidulus hic populus Iudaeorum potest intelligi. In hoc igitur nido pati & mori pro nobis voluit, sicut ait Iudaeis, Moriar & in eorum mentibus crucifigari, vbi secundum hominem conuerlatus & natus sum: & in gentibus, vbi palma victoriae meae, crucisque vexillum erectum est, multiplicabo dies dicens eis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Radix mea aperta est sicut aquas: & ros morabitur in messe meae. Ita erit in nationibus radix, id est, fides, qua mihi placere volui, ut omnes sancti in praeteritis placuerunt, ut pateat gentium aquis, id est, populis, ut in me scilicet credant: quibus utique in retributione aeterna, ros gratiae & muneris erit me largiente profusus. Siue radix charitatis meae atque dilectionis, quae fixa est in cordibus diligentium me, aperta est in eis ad aquas eloquiorum meorum.

CAPIT

Gloria mea semper innovabitur. Hic gloriam, Ecclesiam intelligere possumus. Gloria quidem patris est filius, cui dicit pater: Exurge gloria mea, exurge. Sed aliter Ecclesia gloria est, quae iustificata est per gratiam. Et arcus meus in manu mea illustrabitur. Arcu hunc virtutem intelligere possumus, quae pro Ecclesia sua vsque ad finem seculi pugnare non desinit. Qui me audiebant, expectabant sententiam: & intenti tacebant ad consilium meum. Quotidie clamat Christus per dispensatores verbi sui: & obedientes ei, sententiam definitionis eius expectant. Et intenti tacebant ad consilium meum. Hoc verbo silentij, sanctorum significatur obedientia, qui tardi sunt ad loquendum, veloces autem ad faciendum: siue quia in ipsa inquisitione legis, sancti intenti esse dicuntur. Verbis meis nihil addere audebant. Statuta utique & decreta non conuolentes ecclesiae, in qua fundamentum est veritatis, stabiliunt. Haeretici autem & schismatici, praesumptione superbiae, qua praeslant ceteris, verbis Domini inuenta de corde fluoatque superflua dogmata plenitudinis superponere moluntur.

Et super illos stillabat eloquium meum. Sensim utique sermo doctrinae meae, diligentia mea, diligentium me viscera penetrabat: in quo profectus animorum quotidie in virtutibus intelligendus est. Vbi quasi à parua stilla principiorum peruenitur ad vitam plenam perfectionis, tanquam ad pluuuam cordis, terram suam copia laturantem. Expectabant me quasi pluuia, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum. Omnes sancti antiqui Saluatorem in carne venturum expectauerunt: & omnes nunc pariter ad iudicium venturum indubitanter expectant: ad cuius imbrem serotinum, i.e. euangelium, ora cordium suorum nunc sicientes aperiunt, quia meliora sunt, ut Ecclesiae ait, nouissima sermonis, quam initium eius. Si quando ridebam ad eos non credebant: & lux vultus mei non cadebat in terram. Id est, Iudaei non credent mihi hilari pietate futurae beatitudinis laetitia, & aeterna gaudia promittenti: & peccatores pro reatu conscientiae suae vix credent misericordiae meae, & sibi salutem dari posse praemagnitudine criminum desperabunt, cum ego conuenientibus ad me maiora quam se possint capere, collaturus sum. Et lux vultus mei non cadebat in terram. Gratia, inquit, praesentiae meae, quae mundo vniuerso innotuit, illustro corda fidelium, quia ego sum lux mundi: & quicquid promiserò culto dentibus, pactu[m] meum, irritu[m] non erit: sed totum in tempore retributionis implebitur. Si voluissim ire ad eos, sedebam primus. Cumq[ue] sederem quasi rex circumstante exercitu, erant tamen mercenarium consolator. Ita sentendum est: qui cum apud sanctos suos magnus & excelsus habet, qui & angeli plerumq[ue] dicuntur, & de quibus secundam aliam editione dicit: Erat quasi rex coccinatus fortibus: coccinatos tamè & contritos corde non despexit. Nunc autem derident me iuniores tempore. Legimus in euangelio, quod ad modum irrisus & illatus est

C

Mat. 21.

D

Eccles. 5.

Alia expositio. cap. 30.

Quorum

Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.]

Ego canes in bonam partem dictos existimo, qui gregem Domini à bestiis spiritualibus vigilando defendunt. De quibus dicit Propheta: Canes muti non valentes latrare. Iudæorum quoque patres, qui sunt vtiq; sacerdotes & principes, pastorali ab eis quippe ablata dignitate: non posui, ait Dominus, cum sanctis greges ouium mearum custodibus, ob malitiam infidelitatis suæ, ne sacerdotio fungantur mihi, abieci eos. Quod etiam in Evangelio dicit: Ausculetur à vobis regnum Dei, & reliqua. Vbi iam incipit tollere panem filiorum, & mittere canibus: sicut ad eum in Evangelio sub typo Ecclesiæ dicitur. Nam & catellidunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo. Hæc virtus manuum erat Iudæorum, vt mandatis seniorum & obseruationibus deferuient. Siue in tempore passionis Domini, potest hic locus intelligi, vt virtus operum prædictorum vsque ad mortem Saluatoris peruenit. Vel ita intelligendum: cum ei vitam finitam esse per crucem, triumpho resurgens ex mortuis, ad nihilum conatum pessimorum virtus redacta est. Et vita ipsa putabantur indigni, egestate & fame steriles. Vitiatorum suorum & criminum turpi egestate affecti, & fame eloquiorum Dei facti steriles & mendici: vita in super præsentem in digni sunt habiti, sicut Propheta ait ad Deum: Dispergeillos in virtute tua. Vnde nunc in medio nationum sunt velut captiui, vitam ducentes degenerem. Qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria, & mandebant herbas, & arborum cortices, & radices iuniperorum erat cibus illorum. Plerumque vbi Deus non habitat, id est, non colitur, solitudo siue eremus appellatur: in qua secundum Apocalypsim mulier, id est, corruptela federe dicitur. Mandere enim siue rodere, opus est dentium: quoniam vox articulata, dentibus & plectro lingue efficitur: ideo his verbis doctrina prædictorum significatur, qui populos tanquam herbas & infructuosarum arborum radices mandendo atque rodendo, in errores suos multiplices, vel in suum corpus traiciunt. Etenim pasci se arbitrantur, si ab hominibus, quos solet scriptura arbores appellare, quicquid habent vitale, subtraxerint. Radices iuniperorum nihilominus alantur: arborum scilicet longa ætate viuendum, & in quarum lignis multo diutius ignis quam in cæteris durat. Ista sunt ligna, quæ arcentina appellantur. Sub arborum harum vocabulo, magnos quosque nomine in populo Iudaico intelligere possumus, quorum prædicti doctores intima viscera depascuntur, furando eis prædicatione legis præteritæ bonum gratiæ Christi. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. De conuallibus vtiq; herbas vt fures, quod alij translatores dixerunt, & arborum cortices, rapiunt. Non enim eos quos herbas, cortices, & radices arborum per ænigmatis similitudinem intelleximus, in excelis locis atque similibus potuerunt inuenire: sed in conuallibus, humilibus scilicet locis, & in inferiora depressis, vbi significati sunt carnales populi Iudæorum: quorum intellectus in occidentis literæ sensus, velut in inferioribus commoratur. Hinc eos primores eorum depopulantur, dum cæci cæcis ducatum præbent. In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terra, vel super glaream: qui inter humos comodi latabantur, &c. Non tantum in desertis prædictorum, vbi cultura Dei non erat, morabantur: sed etiam in cauernis terræ, & super glaream: per quam puro carnaliter legem intelligendam, vbi nihil pingue spirituali sensui admittitur, quo possit fecunditate vberatis, per fidem filios sanctitatis, matre gratia procreare: & ob hoc in cauernis terræ esse perhibentur, terrenis videlicet sensibus inhaerentes. De quibus dicit Apostolus, inimicos crucis Christi. Aliter, Torrentes sunt peccatores, qui in hoc mare feculi per desertam notitiæ defluunt: hi ergo in cauernis sensuum commorantur, eorumq; delectantur officijs ad peccandum: ipsi sunt fenestrate domus, per quas mors ingreditur. Siue cauerna serpentis, est peccatum nostrum, quando in eo venenata consilia, mortiferos actus recodimus. Ipsi verò similiter super glaream habitant, qui terram suam, nulla sermonum Dei diligentia colunt, vt accepta vberitate pinguedinis, possint fructus facere sanctitatis. Quimter huiusmodi latabantur, & esse sub sensibus delicias computabant. Inter hæc mala quæ dicta sunt superius, ita exultantes gaudio viuunt, tanquam si quærent vir-

tutes. Filij stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes. Ita enim & de eorum patribus Propheta iam antè prædixerat: Generatio praua & peruersa, populus stultus & non sapiens, alienati à terra viuentium.

Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis prouerbium. Id est, in primo sermone, & in eorum ore ego sum, & ab eis in delectatione obtrectionis assumor. Abominantur me, & fugiunt à me, & faciem meam spernere non verentur. Faciem verò consputam Domini Saluatoris, ipsa passio eius nobis in euangelio manifestè demonstrat. Pharetram enim suam aperuit & affluxit me, & frenum posuit in ore meo. Hic pharetra, diabolus intelligi potest. Et quoniam credimus Saluatorem verum hominem assumpsisse, non absurdum est, vt credamus quòd & dolores corporis voluerit in passione sentire: secèdum illud propheta: Ipse infirmitates nostras suscepit, & pro nobis dolet. Et frenum posuit in ore meo. Illatas contumelias patientia demonstrat: sicut ipse filius in psalmo ait ad patrem: Quoniam tu es patientia mea Domine. Et in Evangelio, interrogatus non respondit. Ad dexteram oris tuis calamitates mee illæ surrexerunt. Id est, de voluntate patris, ad cuius dexteram filius sedet. Vel hoc ait, quòd ad filium Dei etiam ad eam partem, qua impassibilis est, contumelia passi hominis assumpti peruenit, secundum Apostolum dicentem: Si enim cognouissent, nunquam Deum maiestatis crucifixissent: quoniam ipse est dextera patris, manus & brachium, per quem facta omnia gubernantur: & discipuli magis de dextris illius erant, quem in tempore passionis dereliquerunt. De quibus ait, Considerabam ad dexteram, & non erat qui cognosceret me.

Pedes meos subuerterunt & oppresserunt. Quasi fluctibus semitis suis dissipauerunt itinera mea. Insuper sunt mihi, & praua uerunt, & non fuit qui ferret auxilium: quasi rupto muro & aperta ianua, & ad meas miseras deuoluti sunt. Pedes, humana substantia, quam crucifixerunt, intelligi potest: vel certè euangelizandi officium. In fluctibus, amarus Iudæos, erga prædicatores Euangelij, & inquietos esse demonstrat. Dissipauerunt etiam itinera mea. Prophetarum meorum oraculis, aduentus mei in carne illis præsentiam pollicebar, & in uisionibus reuelationum sæpe ueniebam ad eos. Hæc vtiq; itinera mea, incredulitate atq; impietatis suæ scelere dissipauerunt. Possunt etiam pedes eius, prædicatores, vel Apostoli eius intelligi. Et non fuit qui ferret auxilium: quia & ipsi discipuli relicto eo fugierunt. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me, & ad meas miseras deuoluti sunt, id est, per necem meam in ruinam suam lapsi sunt, vt quasi truculentissimi hostes & ferocissimi, irruptis ciuitatum munitionibus, domibusq; effraetis, in necem meam omnes pariter profilirent. Miseriæ autem passionis sunt, flagella, illusio, probra, alapæ, sputa, colaphi, spinæ, & ignominia crucis. Redactus sum in nihilum. Iudæi despicientes eum pro nihilo habuerunt.

Abstulisti quasi uentum desiderium meum, & quasi nubes pertransiit salus mea. Ventus, præfens hæc vita potest intelligi, quæ plerumque uenti siue spiritus nomine appellatur. Ex persona ergo veteris hominis suscepti in Deo, homo Iesus Christus hæc loquitur. Desiderium uero veteris hominis illud erat, ne vitam hanc temporalem amitteret, quod ipse Dominus proximus passioni demonstrat, dicens ad patrem, Transeat à me calix iste. Verum, inquit, non quod ego uolo, sed quod tu. Nunc autem in memetipso arefcit anima mea: & possident me dies afflictionis. Dies afflictionis eius, dies sunt passionis. Inde ait Saluator in Evangelio, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Noctæ os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt. Noctæ, quia uespere captus, per totam noctem scribis & principibus sub interrogatione questionis auditus est. Vel noctem tristitiæ & passionis, ait Dominus Apostolos, qui propter dilectionis & charitatis meæ fortitudinem ossa dicuntur, aculeis doloris, timorisque compuncti, vsq; ad negationis noxam perforati sunt, id est, penetravit uirtutem animi eorum turbatio fidei, vt ad horam tationis in charitatis soliditate nutarent. Illi uero qui me vsque ad mortem persequendo uidentur consumere non dormiunt, id est, omni uigilantia mentis insistent, vt ad me deuorandum perueniant. In multitudine eorum consumitur uestimentum meum. Conuenientibus in unum Iudæis, caro mea iniurijs, clauis, cruce, morte confecta est. Et quasi capitis ru-

G
Psal. 77. a.

Eja 35. d.

Psal. 70. a.
Ioan. 19. b.

1 Cor. 2. b.

Psal. 141. a.

H

Matt. 26. f

Matt. 26. d

A

nica cinxerunt me.] In necem meam omnes vndique me velut extrangulantes circumdederunt: & vt me praefocarent in morte, tanquam ora capitij, fortibus videlicet laqueis fallorum testimoniorum me cinxerunt, & intra passionem meam & crucem, quasi intra tunicam me incluserunt.

Comparatus sum luto, & asinilatus fauilla & cineri.] Per mortem, quam volens suscepi, comparatus sum vilibus, & peccato obnoxius, atque id Adam Dei sententia cōdemnatis, cum ipse peccator non sim, neque ita vt omnes peccatores fuerim natus.

Clamo ad te, & non exaudis me: sicut, & non respicis me. Ita & in vicefimo primo psalmo, in cruce clamauit ad patrem. Deus meus, & reliqua. Et clamabo per diem, & non exaudies, & cetera. Hæc igitur verba dicuntur ex persona crucifixi: sicut & alia, quæ iam dixi superius. Clamabo, inquit, per diem ad te, id est, in rebus prosperis huius vite, vt non mutentur: nec exaudis, qui verbis delictorum clamabo, & in nocte, id est, in aduersis vite huius clamabo, vt prosperentur, & similiter nõ exaudies. Neque hoc fatis ad insipientiam mihi: sed potius vt sapiam quid clamare me velis, non verbis delictorum ex desiderio temporalis vite, sed verbis conuersionis ad te in vitam æternam. Mutatus es mihi in crudellem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi.] Dum pater vnico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, crudelitas ipse videbatur, quod erat pia dispensationis affectus.

Eleuasti me, & quasi super ventum ponens elisisti me valde.] Quod est, eleuasti in cruce, & non credentibus iudeis me aliuisti. Scio quia morti trades me, vbi constituta est domus omni uiuenti.] Quia ante Domini resurrectionem, etiam iusti in inferni partibus fuisse creduntur. Verè non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: & si corruerint, ipse saluabis.] Ad hoc vtique morti trades me, vt non consumantur debita pœna, qui diuina sententia morti æternæ sunt deputati: sed potius mea morte saluentur. Quod autem dicit, Si corruerint, ipse saluabis. Post gratiam baptismi, remedium salutis delinquentibus, per penitentiam repromittit.

Flebam quondam super eum qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.] Duabus autem de causis Saluator Hierusalem deslebat. Vna est, qua pro conuersis flens patrem orabat. Alia verò est, qua pro non credentibus dolens flebat, præuidens vtique vt Deus ob incredulitatis duritiam perditionem eorum. Et compatiebatur anima mea pauperi.] Quomodo animæ sanctæ in scripturis pauperes appellantur, non habentes superbiam spiritum, vel peccata tanquam mundi huius diuitias. Ita econtrariò omnes peccatores pauperes nuncupantur, eò quòd superbia spiritu tumeant, & sint inopes sanctitate, de quibus in psalmo canitur: Sedentes in tenebris, & in ymbra mortis: vinculis ligatos in mendicitate & ferro.

Ad defendendos huiusmodi pauperes, vt pote diues in miserationibus Deus ex affectu misericordie tristitiam sustinebat. Expectabam bona, & venerunt mihi mala. Expectabam ergo per patientiam, vt bonum conuersionis eorum gaudens, super correctos perciperem. Sed illi diuitias bonitatis meæ, & longanimitatis per contumaciam contemnentis, thesaurizauerunt sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij mei.

Hæc igitur mala eorum ad conspectum meum ventura sunt, vt reddam vnique secundum opera sua. Prestolabar lucem, & eruperunt tenebræ.] Lucem in eis fidei, & sanctorum operum prestolabar, & infidelitatis eorum ac vitiorum tenebræ præualuerunt. Interiora mea esseruerunt absque illareque.] Sive quòd dolore tactus, intrinsecus animus eius solitudine & anxietate feruerit, super eorum perditione: sive quòd Verbo carne factò, & habitante in homine Iesu Saluatore nostro, interiora eius, id est, animæ illius motus sine cessatione, diuino igne feruebant. Præueniunt medietas afflictionis.] Dies afflictionis, dies iudicij erunt, in quib. prædictam gentem iudicaturus sum. Sed tamen nunc & in hoc tempore nimis sceleribus suis præueniunt me, vt secundum iustum iudicium meum reddam eis, sicut postea accidit in passione, quando à Romanis Hierusalem templumque subuersum est. Moxrens incedebam, sine furore confurgens in tenebris clamabam.] Sine aliquo vtique iracundiæ furore erat:

quoniam donare atque concedere peccata eorum aduenerat, non punire. Ait etiam Euangelista: Strabat Iesus & clamabat, Qui sicut, veniat ad me & bibat. Frater fui draconum, & socius struthionum.] Iudeos in Euangelio Dominus serpentes frequenter appellat & viperas ita dicens: Serpentes, genimina viperarum. Et propheta ait: Oua aspidum ruperunt, cum malorum generationem multiplicari videret. Item: Furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis. Sed idcirco fratrem eorum se nuncupauit, quoniam de eorum genere secundum

CAPVT XXXII.

Miserunt autem tres viri isti respondere Iob, eò quòd iustus sibi videretur. Et iratus indignatusque est Helii filius Barachiel Buzi-

carnem est procreatus, de quibus in Psalmo ait: Socer factus sum fratribus meis, & hospes filij matris meæ. Et quia secundum præsentem vitam, qua dum hic mortalis fuit, inter eos est conuersatus, struthionum se socium dixit, id est, in eadem gente sua cum stultis & insipientibus habitauit, sicut ipse Dominus ait in Euangelio: Stulti & ceci.

Cutis mea denigrata est super me.] In cute carnem suam, id est, Iudæa gentem suam, vnde Saluator carnem assumpsit, à parte totum dixisse intelligendum est. Quod autem super me, ait, denigrata est cutis mea, ita est, velut si diceret: propter me, id est, in persona mea, odio persecutionum & scelere blasphemiarum, peccatorum etiam infandorum criminibus, tetra ac nigra efficta est caro generis mei, & quasi Æthiopiæ colorem nigredinis non amittens: & eò est infelicior, quòd hæc nigredinem noctis & tenebrarum, non in superficie corporis, sed in corde contraxit. Vnde ait Dominus per prophetam. Nocti asinilauit marem vestram. Et ossa mea aruerunt præ caumate.] Ossa corporis Ecclesiæ, cuius caput est Christus: sancti quidè omnes, sed præcipuè apostoli intelligendi sunt, quorum sanctitatis robore atque virtute, omnia membra infirmiora ecclesiæ sustinentur. Horum igitur adeps pinguis charitatis, nimio persecutionis æstu in passione Saluatoris exaltuauit. De quibus ipse Dominus in psalmo. Et ossa mea sicut cremam aruerunt. Item in alio psalmo: Sicut aqua effusus sum, dispersa sunt omnia ossa mea, vt ait Euangelista, Et relicto Iesu fugerunt discipuli. Sed rursum per confessionem nominis eius charitate illius vberima impinguiti sunt, vt nullo postmodum quantolibet feruenti caumate persecutionum fides Christi in eis, & bonum charitatis arcesceret.

Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.] In cithara & organo, lætitia & exultatio intelligitur: quam Christus se habere demonstrat, quando super salute credentium delectatur, sicut ipse in euangelio ait, vbi parabolam centum ouium ponit, de quibus vnus ait perisse, & inuenta ea ait: Amen dico vobis, quia plus gaudebit super eam, quam super ceteras nonaginta nouem. Item que cum renuntiaissent Apostoli Domino, quia in nomine eius plurimæ sanitates per eosdem factæ fuissent, ait Euangelista: In illa hora exultauit Iesus in spiritu. Hæc ergo musicorum nomina, cordis significat lætitiā, quæ super infidelium obduratione, versa est in tristitiam, sicut de eodem Domino ait euangelista: Et contristatus est super duritiam cordis eorum. Ea verò quæ sequuntur vsque ad finem parabolæ, quæ secundum virtutem sancti Iob superius exposuimus, iam confessi sumus non posse nos secundam mysticos intellectus disferere. Si autem quis possit illa allegoricæ interpretationi rationabiliter coaptare, assensum præbere me fatebor.

CAPVT XXXIII.

Miserunt autem tres viri isti respondere Iob, eò quòd iustus sibi videretur.] Cedentibus aduersarijs, Iob post multa prophetiæ suæ mysteria, & ipse finit sermonem. Quod autem dictum est: miserunt autem tres viri isti respondere Iob, eò quòd iustus sibi videretur, scriptor historie huius ex sensu respondentium dixit, eò quòd iustus sibi videretur, non ex iudicio suo, cum reseret vel scriberet, quæ in præconium tanti viri stilo hæc suo posterorum memoriæ commendabat.

Et iratus indignatusque est, &c.] De progenie & generatione Huz & Buz filiorum Nachor & Melchiar, sororis Saræ uxoris Abraham, nascitur Iob & Helii. De Huz Iob nascitur, & de Buz hic Helii: vnde & Buzites dicitur, qui fuit sicut hic scribitur filius Barachiel. Hunc igitur Helii doctissimi

Ioan. 7.

Mat. 23.

Esai. 59.

Mat. 22.

Esai. 66.

Mat. 6.

Trin. 2.

Esai. 52.

Ibid. 2.

Mat. 26.

Luc. 11.

Mat. 16.

scriptura

Scripturarum dicunt ipsum esse Balaam hariolum, quem in Numerorum libro Balach rex Moabitum ad Israellem maledicendum condixerat: & hæc scriptura refert, quod hic Helium de cognatione fuerat Ram: & hunc Ram Abraham esse intelligamus, de cuius cognatione & familia Helium fuerit procreatus. Hinc utiq; fratris sui Nachor posteritas proculdubio Abrahamæ cognatio erit: ubi qui hunc librum scribit, quem Hebræi Mosen autumant, in generationis Helium nominibus nobilitatem natiuitatis eius voluit demonstrare. Quod autem in hoc libro Ram, quasi partito sine diuiso nomine sanctus Abræ dicitur, ita & in diuersis locis scriptura Dei, secundum incrementa in eo diuinæ gratiæ nominatur. Vnde quando Ram dicitur, habetur excelsus: quando verò Abram, proficiens in virtutibus, pater excelsus fit. Itē cum fides eius gentibus ad dominationem præponitur, Abraham, id est, pater multarum gentium appellatur. Hic igitur Helium, sicut apparet, secundum bonum naturæ, homo iustus videtur fuisse, qui & spiritum habuit Prophetiæ: sed puto non eodem modo vel eadem gratia ut sancti Prophetæ. Vnde & ipse Dominus ad sanctum Iob de eo locutus est: *Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis?* quod est, impropetii verbis atque inordinatis sermonibus, sensus Prophetici narratur: ubi non reprobat Dominus, quod Helium loquitur: sed quod præpropere ab eo dicitur, hoc reprehendit. De hoc, inquam, Helium & sui similibus, & in principio libri huius diximus, quod Prophetiæ mysterio vsi sint etiam, qui exorbitauerant à vera religione: quia & illis dedit Deus verbum suum, ut mysteria futura pronuntiarent hominibus: ubi maximè fides & admiratio gentium pendet, ut qui nostris nolunt credere Prophetis, credant saltem diuinis & vatibus suis. Hinc itaque Helium, qui est Balaam, figuram habere gentium diximus, aduersantium Christo,

sicut & illos amicos beati Iob, hæreticorum figuram. Quod autem ait: *finita sunt verba Iob*, possumus intelligere tanquam dixerit: firmissimè stabilita sunt verba diuina, & irrita esse non possunt, quæ vsque ad æternam promissionem fideliter credentes perducunt. Isti verò qui iustum virum & sempiternum, præsumptione adinuentorum dogmatum audent discutere, æterno quandoq; silentio conticescent. Quod autem Helium duobus nominibus vocatur, non est mirum, familiare est hoc scripturæ diuinæ, ut Salomon Idida, & cognatus Mosi dicitur esse Ietro, & Raguel, & Petrus Simon. Vnde non paruum obscuritatem hæc varietas nominum solet legentibus exhibere.

a Iratus est ergo aduersum Iob, eo quod iustum se esse diceret coram Deo. Porro aduersum amicos eius indignatus est, eo quod non inuenissent responsum rationabilem, &c. Videtur mihi, quod hæc prius gesta sunt, quæ hic legimus, quàm illa quæ in Numeris de hoc ipso Helium, siue Balaam facta referuntur. Hic igitur Helium, qui ait, Iob & amicos eius se expectasse loquentes, honoris ac reuerentiæ causâ ostendit se fecisse quod fecerit senioribus scilicet deferendo. Iam hic ipsius Helium verba sunt, ita dicentis.

Buzites, de cognatione Ram. *a* Iratus est autem aduersum Iob, eo quod iustum se esse diceret coram Deo. Porro aduersum amicos eius indignatus est, eo quod non inuenissent responsum rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob. Igitur Helium expectauit Iob loquentem, eo quod seniores essent, qui loquebantur. Cum autem vidisset, quod tres responderent non potuissent, iratus est vehementer. Respondensq; Helium filius Barachiel Buzites, dixit.

b Junior sum tempore: vos autem antiquiores: idcirco demisso capite, veritus sum indicare vobis meam sententiã. Sperabam enim, quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudine doceret sapientiam. Sed ut video, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiã. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium. Ideo dicam, & audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam. Expectaui enim sermones vestros, audiui prudentiã vestram, donec disceptarem in sermonibus vestris: & donec putabam vos aliquid dicere, considerabam. Sed ut video, non est, qui possit arguere Iob, & respondere ex vobis sermonibus eius. Ne forte dicatis: inuenimus sapientiam, Deus proiecit eum, non homo. Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones vestros respondebo illi. Extimuerunt, nec responderunt ultra: abstuleruntq; à se eloquiũ.

c Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti, steterunt, nec ultra responderunt: respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam. *f* Plenus sum enim sermonibus, & coartat me spiritus vteri mei. En venter meus quasi mustum absq; spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit. Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo. *g* Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Nescio enim quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.

e Quoniam igitur expectaui, &c. Proinde & ego Helium ait: pro viribus meis respondere tentabo, & ostendam vobis meam & Iob pariter scientiam: quod ex iactantia vanitatis dicere eum satis apparet, cum subiungit.

f Plenus sum enim sermonibus, &c. Iuxta Anagogen ventrem suum aut vterum, & ipsam memoriã suam dixit: eo quod penè omnes sermones Iob & amicorum eius, aliquandiu disceptantium velut cibos intra capacitatem suæ memoriæ congregauerit.

g Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Iusti iudicii mei, inquit, sententiã hæc est, ut nec homini parcam, vera dicendo: nec Deo iniuriam faciam, ut eum iniuste aliquid contendam fecisse.

A Vdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos auscultata. Ecce aperui os meũ, loquatur lingua mea in faucibus meis. Simpliciter corde

e Quoniam igitur expectaui, &c. Proinde & ego Helium ait: pro viribus meis respondere tentabo, & ostendam vobis meam & Iob pariter scientiam: quod ex iactantia vanitatis dicere eum satis apparet, cum subiungit.

f Plenus sum enim sermonibus, &c. Iuxta Anagogen ventrem suum aut vterum, & ipsam memoriã suam dixit: eo quod penè omnes sermones Iob & amicorum eius, aliquandiu disceptantium velut cibos intra capacitatem suæ memoriæ congregauerit.

g Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Iusti iudicii mei, inquit, sententiã hæc est, ut nec homini parcam, vera dicendo: nec Deo iniuriam faciam, ut eum iniuste aliquid contendam fecisse.

A Vdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos auscultata. A Domino ita despicitur Helium, cum ait de eo, quis est iste? Indignum enim erat atque præposterum, ut vir magnus Deoque placidus, etiam si ut homo in aliquo deliquisset, ab ipso cor-

b Junior sum tempore, vos autem antiquiores: idcirco demisso capite, &c. Dicit hoc sibi magis videri, quia spiritu agantur homines, quibus Deus omnipotens sapientiæ suæ inspiratiõnem tribuerit: quod in fugillationem prædictorum quasi ex obliquo dicit, veluti sibi soli hoc sapientiæ bonum concessum sit. Notandum quod hic Helium per quatuor locutiones, sicut Textus lectiõnis docet, sibi ipsi succedit: per quas singulas, vel priorum responsa, quali eruditius retractare, vel singula loca asperius à sancto Iob dicta, coram ipso destruere conatur. Nam post præfationem copiosam, in prima locutione sua, de sancti Iob verbis hæc posuit, ita inquit: *Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me.* Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in neruo pedes meos, & custodiuit omnes semitas meas. In secunda locutione, verba Iob ita posuit, dicens. Iustus sum, & Deus subuertit iudicium meum. In iudicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque villo peccato. Tertia locutio eius ita habet: eodem Helium dicente ad Iob: *Dixisti enim, non tibi placet, quod rectum est, id est, Deo dixisti, ait: quid tibi prodest, si ego peccauero?* Quarta verò locutio Helium continet, quod pro Deo locuturus, operatione sua, Deus in iustum probare disponat: quod vsque in finem quarti huius sermonis sui inter Prophetiæ suæ mysteria acerrimè, & cum summa instantia profequitur, & non desistit.

c Ideo, &c. sapientiam, &c. Quoniam vestra mihi iam facta est manifesta. Hoc ironicè ab eo dicit, non dubium est: & ideo quia superius risoriè prudentiam dixerat amicorum Iob, sequitur id aperte dicens.

d Et donec putabam vos aliquid dicere, &c. Nullam, inquit, aduersum me Iob habuit disputationem: sed neque ego illum, quemadmodum vos fecistis, maledictionibus victorum, & opprobriis aggredior.

e Quoniam igitur expectaui, &c. Proinde & ego Helium ait: pro viribus meis respondere tentabo, & ostendam vobis meam & Iob pariter scientiam: quod ex iactantia vanitatis dicere eum satis apparet, cum subiungit.

f Plenus sum enim sermonibus, &c. Iuxta Anagogen ventrem suum aut vterum, & ipsam memoriã suam dixit: eo quod penè omnes sermones Iob & amicorum eius, aliquandiu disceptantium velut cibos intra capacitatem suæ memoriæ congregauerit.

g Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Iusti iudicii mei, inquit, sententiã hæc est, ut nec homini parcam, vera dicendo: nec Deo iniuriam faciam, ut eum iniuste aliquid contendam fecisse.

A Vdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos auscultata. A Domino ita despicitur Helium, cum ait de eo, quis est iste? Indignum enim erat atque præposterum, ut vir magnus Deoque placidus, etiam si ut homo in aliquo deliquisset, ab ipso cor-

e Quoniam igitur expectaui, &c. Proinde & ego Helium ait: pro viribus meis respondere tentabo, & ostendam vobis meam & Iob pariter scientiam: quod ex iactantia vanitatis dicere eum satis apparet, cum subiungit.

f Plenus sum enim sermonibus, &c. Iuxta Anagogen ventrem suum aut vterum, & ipsam memoriã suam dixit: eo quod penè omnes sermones Iob & amicorum eius, aliquandiu disceptantium velut cibos intra capacitatem suæ memoriæ congregauerit.

g Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Iusti iudicii mei, inquit, sententiã hæc est, ut nec homini parcam, vera dicendo: nec Deo iniuriam faciam, ut eum iniuste aliquid contendam fecisse.

A Vdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos auscultata. A Domino ita despicitur Helium, cum ait de eo, quis est iste? Indignum enim erat atque præposterum, ut vir magnus Deoque placidus, etiam si ut homo in aliquo deliquisset, ab ipso cor-

e Quoniam igitur expectaui, &c. Proinde & ego Helium ait: pro viribus meis respondere tentabo, & ostendam vobis meam & Iob pariter scientiam: quod ex iactantia vanitatis dicere eum satis apparet, cum subiungit.

f Plenus sum enim sermonibus, &c. Iuxta Anagogen ventrem suum aut vterum, & ipsam memoriã suam dixit: eo quod penè omnes sermones Iob & amicorum eius, aliquandiu disceptantium velut cibos intra capacitatem suæ memoriæ congregauerit.

g Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Iusti iudicii mei, inquit, sententiã hæc est, ut nec homini parcam, vera dicendo: nec Deo iniuriam faciam, ut eum iniuste aliquid contendam fecisse.

E

Numer. 22.7

Iob. 38. 8

F

G

H

A

ipso corripetur, qui longè à verareligione esset. Sed si mouet forsitan quempiam, quia Helii multa de Saluatoris temporibus futura prædixit, quæ vt Prophetiam suscipiamus. Sciat quisquis est, quem hoc mouet, illa quæ spiritu Dei prædicta sunt, suscipienda à nobis & credenda. Hæc verò, quæ elatione cordis ab eo deprompta sunt, reprobanda: quoniam de propriis suis, vt diabolus locutus est, non ex Deo.

a ¶ Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis viuificauit me.] Vt det auctoritatem se audiendi, ita locutus est, quòd non possit non recta & vera dicere, is qui spiritu Dei factus sit, & omnipotentis spiraculo animatus, vbi Trinitatis Deum intelligere debemus. In Deo enim nominat patrem: in omnipotente, filium: in spiritu, spiritum sanctum. Trinitatis enim D E V S creauit omnia: sed quando hominem fecit, propria & speciali quadam significatione nominum, per diuersam operum nuncupatione se voluit demonstrare, ita legislatore dicente: Et creauit Deus hominem, ad imaginem Dei creauit eum: masculinum & feminam fecit eos. Itemque. Et fecit Deus hominem de limbo terre: & inspirauit in faciem eius spiraculum vite, & factus est homo in animam viuentem: vbi in faciente & inspirante, vel etiam benedicente, sine vlla discretionem vel dissonantia voluntatis, operatam Trinitatem sentire debemus. Non enim refert aliquid vel diuersum intelligere facit, verbum creauit, inspirauit, & benedixit, vbi secundum naturam vnitatem, vna est voluntas operumque commune.

Gen. 1. d

B

b ¶ Si potes, responde mihi, & aduersus faciem meam confisse.] Prolaturus verba eius, responsum deposcit, vt sub blandimento quodam & consolatione simulata, minarum terrorem incuteret, quo perturbatus Iob facile multiloquio ipsius cederet.

c ¶ Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audiui. Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me.] Quod ergo Helii ait ad Iob. Hoc est ergo, in quo non es iustificatus: id est, accusare debueras te, non laudare, non illud dicere: mundus sum, sine peccato, & immaculatus: iniquitas quoque non est in me. Hoc est, inquam, in quo non es iustificatus: quia iustificatio per humilitatem acquiritur. Laus verò elationis condemnationem meretur. Potuit quidem vt vir iustus, & de sanctis operibus suis sibi benè conscius, audiret aliqua quæ vera sunt, Deo dicere: non potuit tamen hæc, quæ ei Helii falsò objicit, velut sacrilegus loqui. Denique illa, quæ dixisse Iob dicit, ita inquit.

d ¶ Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi.] Non legimus hæc Iob dixisse, quæ vtique ex sensu eius, quasi à sancto Iob dicta, suis hic verbis composuit. Vnde hunc potius non rectè verba dicere nouerimus, quam eundem sanctum Iob dixisse credamus.

e ¶ Respondebo tibi o Iob: quia maior sit Deus homine. Aduersus eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi. Semel loquitur Deus, & secundo idipsum non repetit.] Ab ipso principio mundi, & deinceps semper locutus est D E V S hominibus, & semel nihilominus loquitur: sed vbi frequenter loqui dicitur D E V S, vel lex eius multiplex, vel Prophetarum & mandatorum eiu diuersitas indicatur. Vbi verò semel loqui significatur, stabilita ac definita eius sententia demonstratur. Loqui enim D E V M efficientia eius res intelligitur. Semel

loquitur Deus, & secundo idipsum non repetit, id est, non immutat Deus, nisi hoc ipsum vitæ nostræ mutatio depoposcerit. Hoc loco de duobus quibusdam correptionum gradibus Helii diligenter enarrat & dicit: quòd e iudicio diuina, vel castigatio circa hominem & in noctis visionibus fiat, itemque in lectulo: vnde ait. Contabescere faciat hominem, donec ad vitæ huius extrema perueniat. Et cum ab aliquo sancto pro eo fuerit interuentum, vt fecit Esaias pro Ezechia rege, restituitur pristinae sanitati. Et ait in subsequens, quòd tibus viciis hæc circa hominem operetur, id est, euidenter, & probabiliter, & confirmatio modo: vel propter trinumeri perfectionem, vel propter trinumeri testimonii veritatem. Quo genere etiã patientiam Dei, clementiamque significat: quæ non statim, sed per partes, & per vices castigat & arguit delinquentem: vbi ei nec preceptis veritatis iudicium, nec inuitis remissio, nec iniustitie impuratur iniquitas.

f ¶ Increpat quoque per dolorem in lectulo.] Sicut vt alii dixerunt, accessit vsque ad mortem anima eius, & omnia ossa eius marcescere facit. Cum per hæc itaque correctus homo atque consumptus, morti & infernalibus ministris appropinquauerit: si fuerit quispiam sanctorum, quoniam sancti angeli habere merentur, is pro huiusmodi, qui pro peccatis suis à Deo ita corripitur, poterit impetrare: si tamen de multis operibus bonis, quæ operari debuerat, saltem vnum bonum opus eius, quod tanquam sacrificium pro eo placabile offerat Deo, valuerit inuenire. Exaudiet, inquit, & iubebit, vt prædictus ad correptionem infer-

Esa. 37.

Hebr. 1. d

Gen. 4. Gen. 51. Iud. 10.

Matth. 7. Iud. 14. b

Gen. 28. e. Matth. 9. 2. Tim. 4.

dul g. cni

G

diligentia diuinæ pietatis, ad dies adolescentiæ reuertatur, id est, si iterum sanus atq; incolumis.

a ¶ Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit, &c.] Quod interrim corde fit, cum per Deum bonum conscientia possideatur. Videbit autem Dei faciem propitium sibi vultum illius sentiens, redditurus ei digna satisfactioe iustitiam.

b ¶ Respiciet homines, &c.] Magna res est, Deoq; plurimum acceptabilis, vt homo errores suos confiteri non erubescat, præsertim si pro eis se intelligat castigari: & ita se humiliet, vt quicquid castigationis sustinerit, pro meritis suis parum se passum pronunciet.

c ¶ Liberavit animam suam, ne pergeret in interitum, sed viuens lucem videret.] Id est, agnitionis Dei lucem & immensa beneficia illuminatus agnosceret.

d ¶ Attende Iob, & audi me, & tace, dum ego loquor. Quasi hac ratione Helii sanctum Iob conuincit, ait illi: Audi me, id est, docenti te obediens esto, & præbe consentiam. Quod autem dicit, vt taceat, eloquentem & tantquam minus eruditum, vel impatientem iubet, vt sileat.

CAPVT XXXIV.

Pronuncians itaque Helii, etiam hæc locutus est. Quasi sententiam Helii pronunciare dicitur, & præsentis amici sancti Iob ad audiendum se cohortatur.

f ¶ Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me. Auris enim verba probat, & guttur escas gustu diiudicat.] Quemadmodum igitur, inquit, à faucibus ciborum sapor dinoscitur: ita & verba aurium iudicio comprobantur. Et idcirco ait Helii.

g ¶ Iudicium eligamus nobis.] Id est, prius discutiamus, antequam hominem condemnemus.

h ¶ Quia dixit Iob, iustus sum.] Non sermonem hunc Iob dixit: sed dum virtutes iustitiarum suarum notas fecit, iustum proculdubio se esse monstrauit, quem & Dominus iustum iam dixerat. Quod hic dicitur.

i ¶ Deus subuertit iudicium meum.] Similiter & hoc ipsum non legimus, sed scriptum tenemus: *Vixit Deus, qui abstulit iudicium meum.* Subvertere autem iudicium, ad iniquitatem respicit indicantis: abstulisse verò iudicium, id est, pro tempore distulisse, ad dispensationem iusti iudicis pertinet. Et multiplicauit vulnera mea etiam sine causa. Proinde hoc loco asserente Helii, hic esse sensus videtur, quòd, cum Iob ita dixerit, *festellit Deum iudicium meum*, non rectè & verè iudicauit: & ideo erga me mendacio agitur. Quæ autem locutus est Iob, magis incautè & præsumens de iustitia Dei dixisse credendus est. Proinde iuste ei & meritò Deus ait: *Vtique, qui arguit Deum, debet respondere ei, in quibus vtrique verbis Dei increpatur.* Hoc resonat, quòd beatus Iob non rectè aliqua sit locutus: sed qui optimè nouerat, quòd bona in eo plurima essent: vnde & illi placuerat, concedit ea, quæ immoderatus eum loqui in summis angustiis dolor compulit.

k ¶ Quis est vir, vt est Iob, qui bibit subannationem quasi aquam.] Cuius viscera tanquam aquæ abundantia, veneno huius passionis impleta sunt.

¶ Dixit enim: Non placebit vir Deo, &c.] Inuidiosè de eo sanctum Iob locutum fuisse mentitur, quia beatus Iob tam infeliciter sapuisse non credimus: sed nec alicubi eum hoc dixisse meminimus.

m ¶ Ideo viri cordati audite me.] Quasi exposita impietate sancti Iob, & in medio audientium prolata in inuidiam Iob, quasi impia sit locutus. n ¶ Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?] Id est, nunquid alium rectorem posuit, qui à creatoris iustitia discreparet. Ipse ergo quàm potens conditor, tam pius est moderator: quia opus suum agnoscit & diligit. o ¶ Si direxerit ad eum cor suum: spiritum illius & flatum ad se trahet.] Id est, mundinam si omnia, quæ in eo quotidie geruntur, secundum regulam iustitiæ suæ voluerit intueri, deficiet ac peribit: sed eum pietate potius gubernat ac sustinet. Nam si iniquitatem obserauerit, quis sustinebit. Spiritum dixit animam, quæ viuificat hominem, & flatum, ipsam præsentem vitam, quæ corporibus nostris per anhelitum ex hoc aëre ministratur. Hæc ergo Helii dicit ad se trahere Deum, cum auferet hominibus vitam, quam eis creando tribuerat. Possunt per spiritum Prophetiæ hæc loca ita videri figurata, vt nunc in Christo compleantur, quando dispensatione carnis assumptæ, pater eundem filium suum, per quem omnia fecit, ad hunc mundum ex suo eructuatum corde direxerit, vt spiritum eius & flatum ad se traheret, id est, vt auferret ab eo, per humilitatem crucis, spiritum, id est, superbiam spiritus mundialis: flatum quoque tumentis eloquii, quo anhelans gloriabatur in sermonibus suis. Sic quoque homo in se represso timore deficeret, ac reuertens in seipsum, cognosceret se terram esse, & cinerem: vbi secundum morale intelligentiam, illud de Psalmo sentimus: *Et auferes spiritum eorum, & deficiet, & in terram suam conuertentur.* Postea ergo quàm de virtute Dei & iustitia prædictis locutus est, Helii se rursus ad Iob conuertens, dicit.

CAPVT XXXV.

Pronuncians itaque Helii, etiam hæc locutus est. Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me. Auris enim verba probat, & guttur escas gustu diiudicat. Iudicium eligamus nobis, & inter nos videam, quid sit melius. quia dixit Iob: iustus sum, & Deus subuertit iudicium meum. In iudicando enim me, mendacium est, & violenta sagitta mea absque vilo peccato. Quis est vir, vt est Iob, qui bibit subannationem quasi aquam: qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis? Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si currerit cum eo. Ideo viri cordati audite me, absit à Deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Verè enim Deus non condemnabit frustra, nec omnipotens subuertet iudiciū. Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet. Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur. Si habes ergo intellectum, audi, quod dicitur, & auscultata vocè eloquii mei. Nunquid, qui non amat iudiciū, sanari potest? Et quomodo tu eum, qui iustus est, intantum condemnas? Qui dicit regi apostata, qui vocat duces impios. Qui non accipit personas principum, nec cognouit Tyrannum,

rum, & deficiet, & in terram suam conuertentur. Postea ergo quàm de virtute Dei & iustitia prædictis locutus est, Helii se rursus ad Iob conuertens, dicit.

p ¶ Si habes ergo intellectum, audi, quod dicitur, & auscultata vocem eloquii mei. Nunquid, qui non amat iudicium, sanari potest? Et quomodo tu eum, qui iustus est, intantum condemnas?] Manifestum est, inquit: quia is, qui iuste & rectè iudicare non diligit, neque sanare à vitis animam, neque corrigere quenquam potest: & quomodo tu sanator es languorum nostrorum, qui iniquitates notare præsumis?

q ¶ Qui non accipit personas principum, nec cognouit Tyrannum, cum disceptaret contra pauperem.] Secundum mysticos intellectus, principes isti Iudæorum Scribæ & Pharisei & Sacerdotes possunt intelligi, quos in Euangelio increpat. Tyrannum verò eundem populum Iudæorum, non ab re esse sentiamus, qui contra cæterum sanctorum Ecclesiæ, pauperem humilem spiritu, contritum corde, reiiciendo hodie disceptat: quod facere & tempore Apostolorum non desinebat, quando per omnes ciuitates contra eos pugnas & seditiones agebat.

Hos igitur

Psal. 129. a

H

Psal. 103. d

Soph. c

A
Matth. 7. a

Hos igitur ut infideles & impios Dominus non cognoscat, quibusque etiam manifeste diciturum est: Non novi vos: Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Sequitur, dicente Helio de his, de quibus dicit superius.

1. Thess. 5. a

a ¶ Subito morientur, & in media nocte.] Secundum sensum Apostoli est, qui ait istud de filiis tenebrarum: Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repentim eis superveniet interitus. Mediam vero noctem dictam ideo existimo, eo quod in profunda cordis cecitate positi, spiritualiter moriantur.

Psal. 37. b

b ¶ Turbabitur populi, & pertransibunt, & auferent violentum absque manu.] Secundum Psalmistam: Cum viderit, inquit, iustus vindictam impiorum, exemplum videlicet peccatorum hominum pertimescens, manus suas lavabit in sanguine peccatoris. Hoc igitur modo turbabuntur populi, qua perturbatione terram sensibilem legitimus conturbatam, sicut Propheta ait ad Deum: Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia mota est. Sic enim quasi boni viatores ad futurum seculum pertransibunt, ubi locus non erit impio: aliter nullum habebit adiutorium violentus, quo defendi vel erui possit a pertrahentibus eum ad supplicium mortis.

Psal. 59. a

c ¶ Non sunt tenebrae, & non est umbra, &c.] Sive ut alii dixerunt in fine huius versiculi: ut latent, qui faciunt iniquitatem. Quod utrumque, secundum illum Psalmistam sensum est, ita dicentis: Quid ibo a spiritu tuo, & a facie tua quid fugiam?

B

Psal. 138. b

d ¶ Neque enim ultra in hominis potestate, &c.] Id est, si habuerit in potestate, ut veniat, potest habere, ut non veniat.

1. Reg. 2. c. 3.

1. Reg. 2. c. 3.

1. Reg. 2. c. 3.

e ¶ Conteret multos, &c.] Ut de Heli sacerdote & Samuele, Saul & David Iudaeorum populo & gentium.

Rom. 11. b

f ¶ Nonit enim opera eorum, & idcirco inducit noctem, & contemnantur, & humiliantur: sicut Propheta & Apostolus ait: Dedit illis Deus spiritum compunctionis.

Rom. 1. e

g ¶ Qui quasi de industria, &c.] Omnes enim peccatores & impii contra inditum sibi bonum naturae agunt: sicut Apostolus ait: Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. Vbi autem cognoverunt Deum, nisi inspiratione & iudicio mentis: Vbi ergo Deo gloriam suam habuerunt contemptrui: vbi ab ea contra suam conscientiam recesserunt, omnesque vias mandatorum Dei, quas suis cordibus habent ingenitas, nosse & intelligere detrectarunt: cum hominibus oppressorum clamor ascenderit. Sic Iudaeos impios atque incredulos percussit Deus in loco videntium, id est, in lege Moisaica: vbi Propheta, qui videntes dicti sunt, inhabitabant. In ipsa itaque spe legis, & promissorum compositione tanquam in quodam videntium loco iuste percussit a Deo sunt, intantum ut oratio illius, qui propter nos pauper factus est, cum esset dives, ascenderet ad Deum: Disperge illos in virtute tua. Sive videntes sunt omnes, qui in Christo ex fide vivunt. In hac enim spe positi, mente contemplantur futuram beatitudinem. In hoc igitur loco, vbi quasi fide stantes sunt, quidam sub fidei huius vocabulo, habent speciem pietatis, virtutem autem eius sunt abnegantes. Hi ipsi igitur, qui haeretici intelliguntur, in loco Dei male stantes, a Deo percipiuntur, a postolis & eccle-

2. Cor. 8. b

Psal. 58. c

1. Tim. 3. a

fiarum doctoribus, id est, pauperibus Christi, contra eos resistentibus & ad eum clamantibus.

C

h ¶ Ipso enim concedente pacem, quis est, qui condemnet?] Propheta ait ad populum: Orate pro vita Nabuchodonosor, ut illius pace cesset pax vobis. Sive pacem Ecclesiae & quietem ipse concedit,

Baruc. 1. b

quando non surgunt aduersus eam pugnae persecutionum: sive quando haereticorum lites, & scandala conquiescunt. Nec non contra vitiorum bella quietis & pacis silentium ipse donat, quando deuictis eis, & velut acerimis hostibus expugnatis, pax fit in homine summa virtutum. Quod autem ait,

i ¶ Ex quo absconderit vultum suum, sive faciem suam, &c.] Hoc est, quod nisi ipse dignatus fuerit se homini reuolare, quis est, qui possit eum suis viribus intruci, vel perscrutando ad maiestatem eius accedere?

Esa. 3. a

k ¶ Qui regnare facit hominem hypocritam, &c.] Quod manifeste in Saule rege apparuit, & sicut Dominus ait: Auferam de Hierusalem iudicem & Prophetam, & sapientem & consiliarium: & dabo puero principes eorum, & eseminati dominabuntur eis. Et Nabuchodonosor iusto iudicio Dei, multa regna, & plurimas nationes accepit. Potest & diabolus homo iste intelligi, qui perdita angelica dignitate, hominis nomen sortitus est: de quo Dominus ait in Euangelio: Inimicus homo hoc fecit. Hypocrita verò & simulator ideo est appellatus, quoniam transfiguratur se in angelum lucis, cum ipse potius auctor sit tenebrarum, id est, omnium criminum, & peccatorum inuentor.

Mat. 23. a

2. Cor. 11. a

D

CAPVT I

¶ Quia ergo ego locutus sum ad Deum, &c.] Quasi in iudicio constitutum, permittit eum interloqui, ut si quid forte sibi est dicendum, non taceat.

m ¶ Si errauit, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.] Id est, non loquar.

n ¶ Nunquid a te Deus, &c.] Tu dixisti, quod iniquus esset Deus: quia a te iniquitatem & iniustitiam vitae, iniusta correptione exigeret, cui necesse esset iniuste afflictum contra eum loqui iniuste: & ob hoc iniquus displicuit tibi Deus, dum eius iustitiam qua te punit insonem, non vis veram esse iustitiam.

o ¶ Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me.] Helii sanctum Iob despiciens, conuertit se ad eos, qui comminus assistebant: & ita de beato Iob definitè pronuncians, ait ad eos.

p ¶ Iob autem stulte locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.] Manifestum est.

q ¶ Pater mi.] Quia ab ipso est homo creatus & conditus. Probetur Iob, inquit Helio, non examinatur: quod solet ad probationem eruditionis referri.

r ¶ Probetur Iob.] Id est, manifestetur: probatum sit omnibus cunctisque pateat Iob, qualis sit, ante te probetur, inquam, Iob.

s ¶ Vsq. in finem.] Id est, in itin eo ingiter plaga flagelli huius, neque delinas infligere poenas operantibus iniquitatem.

t ¶ Qui addidit super peccata sua blasphemiam.] Id est, super hoc quod peccator est, addit ad cumulum peccatorum, ut in blasphemiam crimen erumpat: propter quod mala haec cruciatuum sustinet.

u ¶ Inter nos interim constringatur, &c.] Condemnetur inter nos interim, ne & nobis in iniustitiam reputetur: absque crimine nostro erit, si postmodum Deum pronocare tentauerit.

CAPVT

CAPVT XXXV.

Igitur Heliu hęc rursus locutus est, &c.] Fieri potest, quod de sermonibus, ubi asperius locutus est ad Deum, quam forsitan debuit, aliqua inde hic Heliu descriperit: & verborum suorum inuidiose, quasi sensus illius dicere voluerit.

b] Respondebo sermonibus tuis, &c.] Pro eo quod non potuerunt ei rationabiliter respondere.

c] Suspice ad caelum, &c.] Id est, cui te aequare praesumis? Hoc ait Heliu, qui Deum corporaliter locis contineri arbitrabatur, quod in excelsis tantum atq; in sublimibus DEVS Dominus commoretur.

d] Proinde si peccaueris, &c.] Quod ita dixisse mihi videtur: non enim te peccante, Deo damni aliquid infertur: aut si pro multitudine peccatorum tuorum vlcisce te voluerit, nunquid poteris ei contraire?

e] Porro si iuste egeris, &c.] Hinc David dicit: Quoniam bonorum meorum non eges.

f] Homini qui similis tui est, &c.] Id est, homini nocere poterit impietas tua, si male agentem te amulatus fuerit: quemadmodum filium hominis iustitia tua adiuvabit, si vias tuas, cum recte incedas, imitetur.

g] Propter multitudinem calumniatorum, &c.] Sub hac qualitate disputationis suae, Heliu sanctum Iob talibus admiscet,

eisque similem iudicat, dum calumniatores & Tyrannos, iniquos homines nominat: quorum calumniae & potentia, homo & filius hominis oppressi ingemiscunt. Et modò spiritualiter hunc hominem & filium hominis, populum sanctum non absurdè sentimus: qui propter unitatem totius corporis Ecclesiae, homo vnus dicitur, sicut Apostolus ait, & secundum Psalmistam filius hominis appellatur, ita dicentem: Fiat manus tua super virum dextera tua, & super filium hominis quem confirmasti tibi. Potest hoc & de inuisibilibus inimicis dici, qui occulta impugnatione vitiorum, mentibus dominantur: propter quod fideles euilantes in oratione ad Deum dicunt: Erpe me de inimicis meis Deus meus.

h] Et non dixit, ubi est Deus, qui fecit me?] Quando vtrique affigebant praedictos, quos sibi per iniquam dominationem DEO permittente subegerant, ita vt hi sub tanta necessitate pressurarum positi, euilarent, & clamarent ad Deum: illi non intenderunt animo, neq; intenderunt in caelum, vt saperent quod Deo conditori suo hęc omnia displicerent. Non dixit, inquam, apud semetipsam talia multitudo iniquorum, siue daemonum.

i] Vbi est Deus, qui fecit me, &c.] Hoc ait Heliu. Cum ergo iustos & rectè viuentes à supradictis Deus tribulari permittat, consolationem tamen eis in nocte tribulationum concedit. Nox enim ipsa tribulatio intelligitur, secundum illud Psalmista: Probasti cor meum, & visitasti me nocte: sicut & prosperitas aliquando dies dicitur: quoniam, qui in prosperis est, quasi quadam felicitate illuminatur. Vnde ait in Psalmo: Per diem Sol non vret te, neque luna per noctem. Tantam, inquit Heliu, tolerantiam iusti homines à Deo accipiunt, vt etiam in nocte tribulationis, hymnorum spiritualium canticis delectentur. Canticum ergo ad exultatione cordis, vel maxime pertinet. Proinde hęc exultatio de spe futuri gaudii nascitur in corde canentium, & faciunt more viatorum: quia ipsi vt viatores & peregrini transeunt per hunc mundum, qui vt ad destinatum sibi locum, sine labore perueniat, canticum fatigationem itineris consolantur ac subleuant. Et iuxta mysticos intellectus, noctem, secretu quoddam, ac diuinæ disputationis remotum silentium intelligamus, quod aliis seculis, sicut

Apostolus ait, non fuit reuelatum filiis hominum. Quæ nox sit in quatuor vigiliis distributa, vt à principio mundi vsque ad Christum Dominum nostrum hanc noctem dicamus, vt sit prima vigilia noctis huius, ipse Adam primus & pater hominum: per cuius conditione euigilet animus humanus, vt credat creatorem omnium rerum Deum. Secunda verò vigilia sit tempore Noe, quo naufragium mundi factum sit, vt euigilent homines, ne & ipsi intereat. Tertia autem vigilia sancti Abrahæ temporibus habeatur: per quæ cognoscat mundus, quemadmodum sit fide viuendum, & Deo placendum. Quarta verò vigilia sit circa tempora Prophetarum, qui auroræ & lumine diei appropinquantis, viciniore fuerunt: quicq; in ipsum Christum proximum sibi die penè electam noctem, fidei oculis intendebant. In hac igitur nocte per singula tempora predictorum, siue Prophetis, siue significationibus, de Christo læta gaudioque plena prænunciata sunt. Itemq; ad illam comparationem futura reuelationis filiorum Dei, ubi gloriam æterni illius diei percepturi sunt, & in re ipsa beatitudine possessuri: nox est præfens hæc vita, cui fructus sui in futurum absconditi sunt: & ideo adhuc nox est, quia nondum vides, quod speras. Proinde in hac nocte expectationis, Hymni & Cantica scripturarum dicta sunt nobis,

CAPVT XXXV.

Igitur Heliu hęc rursus locutus est: Nunquid aqua videtur tibi tua cogitatio, vt dices: iustior Deo sum? Dixisti enim: Non tibi placet, quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccaero? Itaq; ego respondebo sermonibus tuis, & amiceis tuis tecum. Suspice caelum, & intueri, & contemplare æthera, quod altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis? Et si multiplicatae fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua, & filiu hominis adiuvabit iustitia tua. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: & euilabunt propter vim brachii tyrannorum. Et non dixit: ubi est Deus, qui fecit me? qui dedit carmina in nocte. Qui docet nos super iumeta terræ, & super volucres cæli erudit nos. Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter superbiam malorum. Non ergo frustra audiet Deus, & omnipotens causas singulorum intuebitur. Etiam cum dixeris: non considerat iudicare coram illo, & expecta eum. Nunc enim non infert furorem suum, nec vlcisce scelus valde. Ergo Iob frustra aperit os suum, & absque scientia verba multiplicat.

CAPVT

donec discussa nocte fidei ad diem æternæ mansionis perueniamus.

k] Qui docet nos super iumenta, &c.] Docet in communibus eruditum, subtilioribus: docet non solum per naturæ dona, sed etiam per gratiæ munera. Secundum tropicum verò intellectum, iumenta, homines carnales plerumq; intelliguntur, qui gula, & ventri, & luxuriæ dediti sunt. Alii autem volatilibus comparantur, siue propter leuitatem morum, siue propter superbiam, qua tumentes quasi in altum eleuantur. Vnde dicit Apostolus: Noli altum sapere, & Dominus in Evangelio: Quia quod est in hominibus altum, abominatio est ante Deum. Nam in Græco superbum & arrogans dicitur, quod est superapparens, vt elatam mentem hominis, tumidamq; significet.

l] Ibi clamabunt, &c.] Quod dixit, ibi clamabunt: fortassis significare voluit locum penarum, ubi non exaudiendi sunt peccatores, propter superbiam malorum: siue vt alii dixerunt, ab iniuriis malorum: quia mali, bonis & iustis insectationis iniurias irrogare non desinunt.

m] Non ergo frustra audiet Deus, & omnipotens causas singulorum intuebitur.] Hoc ait, quod peccatores persistentes in malis suis, non audiat Deus: quoniam sine causa vtrique ad eum clament, qui non merentur audiri.

n] Etiam cum dixeris, &c.] Quando vides o Iob, quia non statim Deus reddit peccatoribus, quæ merentur, noli pusillanimitate frangi, vt in blasphemiam erumpas, & dicas Deum iniustum, siue iniquum: sed iudicare cum eo debes, id est, iudicii eius consentire, non contra eum, præsumptuose iudicio tuo in eius iniuriam proflilere.

o] Nunc enim non infert furorem suum, &c.] Quoniam igitur statuit diem, in quo iudicet de orbe terrarum, idcirco in hoc tempore vindictam iustitiæ suæ non generaliter exercet. Et hoc totum in exprobrationem sancti Iob loquitur, quem velut reum criminum in hoc malum penarum, Dei sententia pro parte condemnat. Vnde scribit, cui restent plurima, quæ adhuc sit postmodum recepturus.

p] Ergo Iob frustra aperit os suum, &c.] Iuxta hæc conuictum sanctum Iob Heliu arbitratur, & quadam verborum ratione conclusum.

G
Eph. 3. b
& Col. 1. d

H

Rom. 11. f
Luc. 16. d

ION
78

CAPV XXXVI.

A

Addens quoque Helii hoc locutus est: *Sustine me paululum, &c. habeo quod pro Deo loq.*] Id est, pro iustitia & causa Dei.

b *Repetam scientiam meam, &c.*] Et in hoc quarto sermone suo, de singulari iustitia Domini, pio sermone profecquitur: vbi multa arcana in obscuro sacramentorum recondita, & longe remota mysteria dicere videtur.

c *Deus potentes non abijcit, &c.*] Hæc est iustitiæ eius immensitas, & naturæ bonæ voluntas, vt nulli inuideat: quia nemo ei quamuis potens sit potest coarquare.

d *Et iudicium pauperibus tribuit.*] Iuxta iustitiæ & æquitatis suæ tenorem. Sanctos autem & innocentes viros consuevit scriptura diuina pauperes appellare.

e *Non auferet a iusto oculos suos.*] Hoc ait & beatus Dauid: *Oculi Domini super iustos, &c.*

Psal. 33. c.

f *Et reges in folio collocat in perpetuum, &c.*] Hic reges non solum seculi huius, sed & Ecclesiæ reges & præpositi intelligi possunt. Et secundum tropicos intellectus, reges animi hominum sunt, qui corporibus re etè dominantur, quibus in Psalmo dicitur: *Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram.* Ita hi reges eriguntur à Deo, vt sedeant cum principibus.

Psal. 2. c.

g *Et si fuerint in catenis, & vinciantur, &c.*] Hi igitur in catenis fortibus, videlicet iudicis Dei, & paupertatis funibus colligantur, id est, opem diuini auxilii non habentes pœnis temporalibus quasi vinculis astringentur, omnium rei bonæ inopes effecti pro qualitate meritum.

h *Reuelabit quoque, aurem eorum, &c.*] Aurem, inquit, cordis ad obediendum sibi Deus per castigationes & secretas inspirationes aperiet.

B

Pron. 10. b

i *Si audierint & obseruauerint, &c.*] Hoc est, quod Salomon ait: *Memoria iusti cum laudibus.*

k *Si autem non audierint, &c.*] Id est, si instruento Deo, qui docet hominem scientiam, audire contempserint, per gladium, id est, per hanc mortalitatem de hoc seculo prateribunt, vt in stultitia, id est, in illis locis, vbi stulti deputantur, qui dicunt in corde suo, non est Deus, æternis cruciatibus consumantur.

Psal. 52. a

l *Simulatores & callidi, &c.*] Ipsum sanctum Iob apertius in hoc loco videtur Helii quasi ex obliquo percutere, quod & ipse quasi callidè & nequiter ageret: virum quoque egrégium simulator. Quiq; etiam cum esset victus plagæ huius compedibus, clamare ad Deum, & inuocare eum, vt à laqueis pœnalibus illigatus absolueretur, minimè curaret: quod vtique desperatione, siue contemptu faceret. De cæteris quoq; peccatoribus similiter hoc ipsum potest intelligi, qui cum venerint in profundum malorum contemnent. Et de Iudæis & de hæreticis, qui ficta dogmata quasi veritatis velamine operientes in noctis perfidia obstinato & obdurato corde persistunt.

Pron. 28. a

m *Moriatur in tempestate animarum, &c.*] Vitiosos & vitia esse nouerimus, quæ sicut de virtutibus animi nihil in se habent quietum, vitile, & frugis, sed totum turbulentum, remissum, & fragile: ita necesse est, vt velut tempestate, animam semper suis illecebris inquietent, portumq; virtutum hominem non finant apprehendere: & fit istis talibus fluctibus, q Salomon ait, vt iaceat anima tanquã in corde maris, & velut gubernator in magna tempestate. Vel aliter tempestas ad-

Pron. 23. d

uentus ac iudicium Dei est, de quo dicit: *In circumitu eius tempestas valida.*
n *Eripiet de angustia sua, &c.*] Pauperem Saluatorem nostrum intelligimus, qui propter nos pauper factus est, qui in diebus carnis suæ, preces ac supplicationes patri obtulit, vt posset à morte saluù facere pauperem, sanctum populum Dei humilem spiritu. Vel pauperem quemlibet iustorum, eruet de angustia pressurarum, sicut etiam in diuinis scripturis diuerso modo legimus liberatos.

CAPVT XXXVI.

uentus ac iudicium Dei est, de quo dicit: *In circumitu eius tempestas valida.*

n *Eripiet de angustia sua, &c.*] Pauperem Saluatorem nostrum intelligimus, qui propter nos pauper factus est, qui in diebus carnis suæ, preces ac supplicationes patri obtulit, vt posset à morte saluù facere pauperem, sanctum populum Dei humilem spiritu. Vel pauperem quemlibet iustorum, eruet de angustia pressurarum, sicut etiam in diuinis scripturis diuerso modo legimus liberatos.

o *Et reuelabit in tribulatione aurem eius.*] Id est, fortis sit vultusque eorum in tribulatione, corroborante visitatione diuina, quando à Deo homo tribunalari permittitur, consolatio in aure cordis Domini, illic audiendo percipiet.

p *Igitur saluabit te de ore angustio latissimè, &c.*] Hoc in loco infernorum habitacula ab Helii describuntur, quæ immensâ capacitata sui fundamentum non habeant. Ad quorum tamè fundamenta in Prophetis legimus, luciferum qui manè oriebatur depositum, multitudines quoq; regum & populorum innumerabiles gentium. Ore autè angustio inferi ideo appellatur, eo quod amplum sit ad recipiendum, angustum ad dimittendum: quoniam mortuos intra se teneant, & eos ad vitam non patientur exire. Dauid quoque sanctus similiter ait ad Deum: *Libera me ex odiuentibus me, & de profundis aquarum.* Non me demergat tempestas aqua, neque absorbeat me profundum: neq; vergeat super me puteus os suum. Proinde nouerimus, quia loca infernalium ergastulorum, secundum

fidem scripturarum inter immensas abyssi aquas sint constituta, ab illis inferi sedibus nullus homo merito suo liberatus est, nisi gratia Domini nostri Iesu Christi. Et non solum, inquit Helii, à tartareis angustis liberaberis, verum etiã in latissimo refrigerii nemore, velut in capis spatiosis liberincedes.

q *Requies autem mensa tua, &c.*] Amœnitatem paradisi, & iocunditatem, requiem nominando significauit. Immensam verò abundantiam vitæ beatæ, quæ esset plena veritatis pinguedine, ac loci illius felicitis referta delitium voluit demonstrare, cuius terram sanctam mansueti secundum re promissionem Domini possidebunt.

r *Causa tua quasi impii iudicata est, &c.*] Iudicio Dei vt impius & pœnarum debitor reus inuentus es: & idcirco secundum meritum causæ tuæ, iudicium fœterissimum recepisti. Et vbi dictum est causam iudiciumq; recipies, alii dixerunt: propter impietatem munerum, quæ accipiebant, vbi sub pluralitate locutionis, sanctum Iob Helii videtur ferre sermonibus.

s *Non te ergo superet ira, &c.*] Docetur ab Helii vir patientiæ & integritatis virtute fortissimus. Optimus iudex est, qui his pessimis iracundiã & cupiditate duobus vitis non tenetur, quibus hoc loco ab Helii sanctus vir correptus arguitur.

t *Depone magnitudinem tuam, &c.*] Id est, nec paruos nec magnos tua iniusta opprimas dominatione, vel omnes motus depone fortitudine superbiã roboratus.

u *Ne protrahas noctem, &c.*] Iam sufficit hucusq; in hac cæcitate vixisse. Iam ad lucem prudentiæ ac iustitiæ venire contende: siue noctem quam tibi ex diuersis peccatis cõtenuisti, vt in ea velut in continuâ ac ingib, & perpetuis tenebris ambulares, iam quæso ait, ne adhuc protrahas, & tanquam restem addèdo peccata peccatis, in longâ delecteris extendere.

v *Et non timeas, &c.*] Non timeas, quia tuus est Deus, qui te creauit, & te sustinet, & te eruet de manu inimicorum tuorum. Non timeas, quia tuus est Deus, qui te creauit, & te sustinet, & te eruet de manu inimicorum tuorum.

w *Et non timeas, &c.*] Non timeas, quia tuus est Deus, qui te creauit, & te sustinet, & te eruet de manu inimicorum tuorum.

C

D

E

F

G

lumine ergo correptionis huius iam finem talibus impone peccatis: nam protractione hac, inemendabilis vita tua fiet, ut pro omnibus malis operibus tuis, populorum preces ascendant ad Deum, quos utique iniquissimè deprimebas, interpellantium contra te, suasque miseras sibi à te irrogatas, antequam diuini iustitiæ deponenti.

a **Caue, ne declines ad iniquitatem, &c.**] Hoc, inquit Helii, ne in desperationem declines peto, & blasphemiam iniquitatem caueas, sed reuerti festines ad Deum. Video enim te post huius plagæ tuæ horrendam miseriam, ad interitum tuum, hanc impietatis se qui velle perniciem: & voluntatem tuam & cogitationem, ad aduersarium mittere pusillanimitate deiectus.

b **Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, &c.**] Si poterit ei esse quispiam, & potentia & virtute similis, poterit & iustitia atque sapientia, legisque multiplicatione, iudicis quoque eius similis inueniri. Et ideo cognosce ait: quia nullus à Deo qui solus est & fortis & sapiens, iniuste poterit condemnari.

c **Quis poterit scrutari vias eius.**] Quis utique, nisi impius superbus siue sacrilegus vias diuinorum operum scrutari præsumat, quod non licet: & tamen quantavis intentione mentis perquirat, eas inuenire non poterit.

d **Aut quis ei dicere potest, &c.**] Quis ergo tam temerarius & iniquus atque iniustus, qui hoc audeat loqui: Hæc omnia in iniuriam Iob dicuntur.

e **Memento, quod ignores opus eius, &c.**] Vel omne generale opus eius, vel certè speciale opus eius. Super omnia enim magna & mirabilia opera eius, est dispensationis Christi mysterium, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Alii dixerunt. Memento, quia magna sint eius opera, quæ laudauerunt viri. De omnibus operibus Dei dicit, quæ sancti viri honorem diuinæ venerationis merito laudauerunt.

f **Omnes homines vident eum, &c.**] Per naturæ bonum, notitia creatoris inest cordibus hominum: & quamuis aliquis tam prauus sit & frigidus, ut alienus esse studeat à creatore suo Deo: nullus tamen est, qui se abscondit à calore eius. Et ideo vnusquisque mortalium, licet de longè, sentit & intelligit, dissimiliter quidem omnino: quia non tanquam corpus aut sicut quemcumque spiritum creatum, ita sentit esse Deum siue intelligit: sed alio multò & ineffabili modo, quo Deus acie mentis est intuendus, vbi in ipso obtutu cordis intelligendo, videt homo, quòd supra ipsum est illud diuinum nomen, quod contemplari conatur.

g **Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, &c.**] Vincens scientiam nostram magnitudine scientiæ suæ, & altitudine iudiciorum suorum.

h **Qui aufert stillas pluuie, &c.**] Hanc ergo pluuiam, legem Moyse intelligamus, quæ de cælo velut pluuiam venit populo Iudæorum. Et pluuiam dicta est propter preceptorum multitudinem, sicut & ipse Moyses de eadem gente Iudæorum ait, dicens: *Expectetur sicut pluuiæ eloquium meum.* Huius igitur pluuiæ stillas de illa gente abstulit Deus, ut est vel de incarnatione, vel passione, vel de resurrectione Christi, quæ Iudæi credere excæcato corde noluerunt: quæ sunt parua quidem mandata legalia, ut ea ad euangelii fidem transferret, sicut ait

Apostolus: *Verbum enim consummans & breuians in equitate, & reliqua.* Et de his stellis, paruisque guttis, tonante Euangelio, prædicationis Christi imbres effusi sunt super terram. Et hi imbres ad instar gurgitum esse dicuntur: qui vtiq; cum in terram copiosè descendant, profunditatem in se & obscuritatem continent mysteriorum, quæ in lege & Prophetis per figuras & similitudines dicta vel facta sunt, in reuelatione ad

uentus Domini, obscuritate sui & profunditate mysteriorum, veluti clausa signa inuenta sunt. Imbrium verò nomine, largè effusam gratiam spiritus sancti esse nouerimus, sicut ait Apostolus, *per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum.*

i **Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.**] Nubes scimus plerumque in scripturis sanctos appellari, sicut & manifestum est quodam loco, dicente Domino. *Et nubibus mandabo, ne pluuiam super eam pluuiam, id est, vineam, quod est, super gentem peccatricem Iudæorum, verbis suis salutis pluuiam non effunderet.* De talibus igitur nubibus, Apostolis videlicet, & Apostolicis vitiis prædicatoribus veritatis, illi imbres pluunt talem pluuiam, quæ habeat in se similitudinem gurgitum, propter arcuorum cælestium opacitatem: vbi congruè illud Dauidicum dicitur. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Hæc igitur nubes inquam, per quas imbres gurgitum fluunt in terram, prætexunt cuncta desuper. Habentes enim intra se aquas Euangelii, ut flumina de ventre eorum fluant aquæ vite, de superioribus mysteriis, quasi quoddam prætextu & obscuritate aquarum obstaculum carnalibus

CAPVT XXXVII.

S **uper hoc expauit cor meum, & emotus est de loco suo.**] Audiet auditionem in terrore vocis eius, & sonum de ore illius procedentem.

k **Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque, &c.**] Ita enim prædictas nubes extendit, ut de eis in omnem terram exierit sonus eorum, & in fines orbis terra verba illorum, quemadmodum postea locutus est ad discipulos suos, id est, nubes suas, dicens: *Et eritis mihi testes in Hierusalem & Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ:* per quas vtiq; nubes suas fulgura prædicationis resplenderunt, & nominis Christi fama de cælo velut lumen effulsit. Maris etiam, mundi videlicet huius cardines occupauit: siue cardines mundi possumus intelligere principes & capita gentium diuersarum: quorum erroribus ac prauis doctrinarum suasionibus, mundus in loco superstitionis damniorum velut in cardine vertebatur.

l **Per hæc enim indicat populus, & dat escas multis mortalibus.**] Istis enim rebus sacramentorum prædictis, statuit Deus pietatis suæ iudicio vniuersis populis misereri, & dare escas doctrinæ verbi sui, siue mysteriorum cunctis mortalibus, secundum quod ipse ait: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.*

m **In manibus abscondit lucem, & præcipit ei, ut rursus adueniat.**] Potestate iusti iudicii sui, lumen notitiæ suæ abscondit à peccatoribus malum operantibus, & venire eam ad illuminationem mentis præcipit, si Deum adiutorem eius quispiam fideliter quereret.

n **Annunciat de ea amico suo, quòd possessio eius sit, & ad eam possit ascendere.**] Deus luce manifestationis suæ fidelem sibi amicam in corde docet & instruit. Erudiens quoque annunciat ei, quòd lux, siue illa illuminationis gratia, siue diuinorum charitas promissorum possessio eius sit, & ad eam, si disponat ascensionem in corde suo, quotidie proficiendo perueniat.

CAPVT XXXVII.

S **uper hoc expauit cor meum.**] Siue obstupuit cor meum, ut alii dixerunt.

p **Et emotum est de loco suo.**] Prædictis diuinis mysteriis & luce cognitionis Dei patefacta, quæ nisi amicis Dei & fidelibus demonstratur, perterritum est, inquit, cor meum Helii, & zelo ignorantia ad sacramentorum cognitionem translatum.

q **Audiet auditionem in terrore vocis eius, & sonum de ore illius procedentem.**] Quemadmodum vult Deus audire, quòd dicit,

ita au-

Tit. 3. b

Esa. 5. b

Psal. 17. b

Ioan. 7. f

Psal. 18.

H Act. 1. a

Ioan. 6. e

F

Chr. 2. c

Psal. 18. a

Dant. 12. a

Ioan. 7. f

A

ita audite: quoniam terret vox eius tantis sacramentis mysteriorum praeualida, sonumque oris eius, siue, vt alii dixerunt, strepitum, pari modo audite. Hic ergo sonus est maxillarum Dei, qui fortè idcirco sonus dictus est, non simpliciter sermo, vt inobedientia furdos & obdurato corde incredulos vox clarior percuteret, & totos ad timendum Dominum commoueret.

a ¶ Subter omnes caelos ipse considerat, & lumen illius super terminos terra.] Quid sit hoc mirum de omnipotentia Dei, qui vbiq; est in caelo, & in terra, in mari, & in abyssis. Sed videamus secundum allegoricum intellectum quid sit, quod de Helio ait. Subter omnes caelos considerat. Sanctos viros, caelos scriptura diuina appellare consuevit, propter caelestem vtiq; conuersationem, quibus ita dicitur. Conuersatio vestra in caelis est. Dominus ergo subter hos caelos considerat: vel dum ea, quae intra eos sunt, arcanorum scrutator introspicit, vel dum imbecillitatem corporum eorum, quae animi imperio crucis virtute subdiderint, gubernat ac sustinet, & contra carnalium passionum bella corroborat. Secundum hunc sensum est, quod timore concussus, Propheta ait. Et subitus me turbata est habitudo mea. Termini quoq; siue fines terrae ipsi sancti sunt, finem terrenis passionibus & cupiditatibus imponentes, eo quod non sint in medio Babylonis, nec seculi huius vitiiis circundantur, secundum quod Petrus

Philipp. 3. b

Apostolus ait. Christus igitur in carne passus, reliquit nobis exemplum: quia, qui passus est in carne, desit esse peccatus, vt iam non hominum desiderii, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne, viuat temporis, id est, viuens pro tempore, delincentibus in carne peccatis, velut in sinibus habitet carnis. In his sinibus posita regina Saba, quae typum gerebat Ecclesiae, veri Salomonis meruit audire sapientiam. Tales igitur terminos Deus lumine gratiae suae atque agnitionis illustrat.

1 Petr. 4. a

b ¶ Post eum rugiet sonitus.] Siue vt alii dixerunt, fremet vox. c ¶ Tonabit voce magnitudinis suae, & non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius.] Cum positus in extremo terrae hominibus, Deus in memoriam venerit, ilico super infirmitatem mortalitatis suae, gementes ad eum rugient, sicut Propheta ait. Rugiebam à gemitu cordis mei, & tunc hic rugitus faciet sonitum in affectu orationis clamantium ad Deum, qui perueniat vsque in caelum. Vnde & tonabit eis Dominus voce praecipitorum suorum, vt timeant à facie eius. Quo fragore tonitruum simul agnosce: quia Deus ante desiderium eorum inuestigabilis sit & immensus.

B

3. Reg. 10. a
1. Para. 9. a
Matth. 12.
Luc. 11. d

d ¶ Tonabit fortis in voce sua mirabiliter: qui facit magna & inuestigabilia.] Alii dixerunt, tonabit Deus. Deus mirabiliter operatur: quando istud tonitruum nominis sui, quo in toto mundo fama eius notitia crebrescit, in auribus facit animae personare.

Psal. 37. b

e ¶ Qui praecipit niui, vt descendat super terram, & hyemis pluuiis, &c.] Niuem candorem gratiae, quae per baptismum fidelibus spiritus sancti dono tribuitur, superius diximus posse significari, & exempli illic testimoniorum de scripturis multa protulimus, de quibus & illud Dauidicum, vbi ait in Psalmo. Niue dealbabitur in Selmon: quod est in vmbra. Hoc igitur ait, vbi hoc mihi significare videtur: quia regeneratio vetustissimorum hominum in Christo, obumbrante spiritu sancto esset efficienda. Hae igitur gratia, niuis nomine significata, ex praeepto diuinitatis descendit in terram, quod est per Iesum Christum venit ad homines, per quam vetustas nostra instauraretur in melius. Contra hanc gratiam Christi, tribulationes persecutionum futuras, in pluuiis hyemalibus voluit indicare, & propter graues pressuras, hyemales pluuias dixit: quas tamen imber fortitudinis spiritus sancti, esset superaturus, quia eis dictum est. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Psal. 67. c

Matth. 10. e

f ¶ Qui in manu omnium signat, vt nouerint singuli opera sua.] In

manu, id est, in liberi arbitrii potestate, secundum imaginem & similitudinem Dei, qua homo est à Deo conditus & creatus, habet hanc sapientiam veluti quodam signo diuinae operationis impressam, vt iuxta liberi arbitrii iudicium, nouerit vnusquisque hominum opera sua: siue vt alii dixerunt, infirmitatem suam nouerit, id est, vt vasa fragilia se subita morte confringi.

C

g ¶ Ingredietur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur.] Bestiam istam, inuentorem malorum diabolum non absurde sentimus, qui idcirco & singularis ferus dicitur, quia procedit, siue superat malitia eius malitiam omnium operantium iniquitatem. Hae igitur bestia rationabilis, ingreditur latibulum suum, peccatus scilicet humanum: quando ex permissa iudicii Dei, tum

Psal. 79. b

potestatem accipit hominibus dominandi: & in antrum, quod suum fecit, sibi constituit habitationem. Siue antrum vel etiam latibulum diaboli, omnes peccatores intelligendi sunt, duci videlicet infidelitate vel laxi: quos vitiiis suis atq; illecebris possidet, & in quorum cordibus criminibusq; requiescit.

2. Cor. 1. b

h ¶ Ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus.] Non mihi videtur, quod de istius mundi plagis, siue qualitatibus, vel etiam secretis eius motibus dixerit: sed quemadmodum diximus antrum, siue latibulum demoniorum esse humana praecordia: ita haec interiora cum ea ingressi fuerint, secreta eorum & abdita intelligamus consilia: vnde in hunc mundum persecutionum tempestates venire creduntur, vt & peccatores conterant sicut Aegyptios, quibus venit immisissio per angelos malos. Et sancti eadem tempestate tribulationum nimia conturbentur, sicut quidam eorum ait. Grauari sumus supra virtutem, ita vt taderet nos etiam viuere. Frigus quoque eius infidelitatis immittitur, vt à charitate Dei & calore fidei discedentes, in algore negationis incurrant, quae omnia immittunt daemones per ministerium & sententias principum & infidelium potestatum. Arcturus verò, quia in sinistra mundi est constitutus, aduersariam partem significat: de cuius climate ventus aquilo gelidus spirat contra meridiem.

D

i ¶ Flante Deo concreuit gelu, & rursum largissime funduntur aquae.] Quod hic dixit flante Deo concrevere aquas, id est, glaciari & concretas fieri, in Psalmo e contrario dicit. Flauit, inquit, spiritus eius & fluunt aquae, id est, resoluuntur ac debuerunt. Sed siue hic flante Deo, siue in Psalmo stabit spiritus eius, iubente Deo, siue iubebit spiritus, intelligere possumus. Et quod hic dixit, concreuit gelu, hoc in Psalmo superiore verticulo ait. Emitit cristallum suum sicut frusta panis. Ita autem hyemali tempore fieri nouimus, vt flante, id est, iubente Deo, nimio frigore densentur, vel etiam concrefca aquae, & iterum tempore aëris resoluantur. Secundum mysticos verò intellectus in praeteritis generationibus ob meritum suum relincente Deo genus humanum, flatu oris Dei & iustitiae eius manente sententia, dum remouetur ab igne diuino, omnis creatura concreta est tanquam gelu, & à vera Dei cognitione, frigoris sui immensitate constricta. Nunc verò per gratiam Domini & Saluatoris nostri, sicut ait Petrus Apostolus, Tempora ignorantiae despicies Deus, rursum ab illo algore obliuionis atque duritia, quae sicut longi temporis gelu obduruerat, charitatis Dei igne soluantur aquae populorum, vt flant & recurrant ad Deum.

Psal. 147. b

k ¶ Frumentum desiderat nubes, &c.] Hoc est frumentum, de quo Dominus in Euangelio ait per parabolam, dicens: Colligite zizania in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Proinde hoc viuum frumentum, doctores quosque Ecclesiae, qui velut nubes portant aquas Euangelii, audire desiderat, sicut & illi qui erant de hoc frumento dominico, habitantes Antiochia Pyfidiae, rogabant Paulum & Barnabam, vt loquerentur eis verbum Dei: quod fecerunt Apostoli suadentes permanere in gratia Dei. Cornelius quoque ad Petrum ait: Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo assu-

Matth. 13. e

Act. 14. d

Act. 11. f

E tuo assumus audire omnia quaecumque tibi praecepta sunt a domino. Et Moyses ait: Excipiat velut pluuia eloquium meum. & descendant sicut ros verba mea. Vnde & Apostolus ait: Ego plantavi, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Hae nubes potest & ipse dominus, id est, assumptus homo in Deum intelligi, sicut propheta praenuntiavit, dicens: Ecce descendet dominus in nube leui in Aegyptum, per quem diuina gratia & doctrina caelestis, mundo effundenda praenuntiabatur. Et pulchre nubes leuis dicitur, siue quia ipse Saluator peccatum non fecit agnus Dei, siue quia virgo Maria mater domini, non est virili semine aggrauata, leuis nubes est dicta.

a ¶ *Et nubes spargunt, &c.* Lumen vtiq; euangelij praedicationum coruscatione mittentes, lumen euangelij spargunt supra corda credentium. Alij vero in terpretis dixerunt: Et ipsa per circumitum vertitur in gubernaculis, ad operanda omnia, quae mandauerat eis. Haec sunt igitur, quae mandauit & praecepit ceteris nubibus suis dicens: *Ita in vniuersum mundum, praedicate euangelium vniuersae creature.* Proinde quali vento spiritu Dei, quo ut nubes agebantur, prohibiti sunt ire Bithyniam, & de Iudaea Romam illis transire praeceptum, & ita sicut ista editio continet, orbem vniuersum lustrantes circumierunt.

b ¶ *Sive in vna tribu, &c.* Hoc est, quod ipse dominus ait in euangelio: *Eritis mihi testes in Hierusalem & Samaria, & vsque ad vltimum terre,* vbi illud praecipue intendum est, quod ait: In quocumque loco misericordiae suae iusserit inueniri: vbi per gratiam Christi, atq; pietatis suae misericordiam, significauit ad fidem reuocandos.

c ¶ *Ausculta haec Iob, &c.* Admonet Helium ut sacramenta in Christo & ecclesia adimplenda, Iob aere cordis diligenter intendat, & in mentis suae specula constitutus, vbi etiam vigilantia contuendit docetur stare: consideret miraculorum Dei futura mysteria, quae per nubes rationales operatus sit.

d ¶ *Nunquid scis quando praecepit Deus pluujs, &c.* More prophetarum pro factis futura commemorat. Praecipit igitur Deus pluujs euangelicis, ut nubium suarum lucem, id est, sancta opera sua doctores per infusionem fidei demonstrarent: & haec ad illuminandos homines misericordia caelestis operatur.

e ¶ *Nunquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias.* Hic dum dicit, perfectas scientias, de rationalib; se nubibus euidenter ostendit dicere, & praedicatorum vijs, & subtilium sensuum semitis. Dic mihi quae lo, si cognoscere potuisti, quae semitae in nubibus sunt magnae & perfectae scientiae? Figurabat haec dicendo, apostolicas nubes: quarum vna citissima nubes ait ad Saluatorem: *Tu es Christus filius Dei viui,* quae quonia suspensa a terra & proxima erat caelo, respondit ei dominus: Hoc tibi non reuelauit caro & sanguis, sed pater meus. Alius vero Apostolus tanquam nubes plena aquis perfectae scientiae, a tonitruo euangelij copiosum imbrem effundit ita dicens: *In principio erat verbum, &c.* Quo validissimum tonitruo vbiq; resonante, vt omnem terram ad fidem religionis tremore concuteret: alius in Iudaea per iteratam natiuitatem exortus, velut parua nubecula ita creuit, & flante spiritu dilatatus est, vt pluuias mysteriorum, a saeculis secretorum perfectae scientiae, vtiq; ad Illyricum spargeret, aliaq; totius mundi regiones largis effusio nibus irrigaret. Et hinc est vt aliqui eorum appellarentur filij tonitru: alius vero diceretur filius suspensentis aquas.

f ¶ *Nonne vestimenta tua calida sunt, &c.* Alij dixerunt: *tu a sola calida est.* Hoc quidem verum est, quod meridianus ventus sit calidus, quo flante etiam vestimenta hominum, vel corporum, quae animarum vestimenta sunt, concalescunt. Sed quia nubes, homines sanctos, veritas prophetiae nos intelli-

gere compulit, ventu calidum a meridie spirantem, feruentem fidem, vel gratiam spiritus sancti ardentem & claris illuminantem intelligamus, vel ipsum dominum nostrum, de quo legimus: *Deus ab austra venit:* quo rationalem terram persflante, virtutes animi, quae sunt vestimenta interioris hominis, inardescunt: & ideo vestimenta appellantur, quoniam ipsi qui eis vitur, pulchram animam faciunt & decoram. Et ob hoc hortatur Apostolus dicens: *Fratres induite vos sicut electi Dei & dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, & cetera.* Et haec igitur ab Helio sicut & alia spiritu prophetiae dicuntur.

g ¶ *Tu forsitan cum eo, &c.* Haec ab Helio iuxta litteram in iniuriam Iob per ironiam dicuntur. Haec igitur prima fronte intellectus huius dicta sint. Nunc vero secundum prophetiae spiritum, sensum mysticum persequamur, vt caelos scripturas sanctas intelligamus, quae de caelo datae sunt hominibus: quarum perpetuitatem ex aeris soliditate voluit demonstrare. Sed dicit quispiam: quomodo aeternae erunt scripturae diuinae, si mundus certo fine, Deo denuntiante, est terminandus: sic enim ait in euangelio: *Caelum & terra transibunt.* Verum est quidem, quod librorum pelliculae cum ipsis literis abolendae sunt: sed quia subiungit dominus, verba vero mea non praeteribunt: proculdubio quod eidem apicibus pollicetur, erit aeternum. Hos igitur caelos, ait Helio, in quibus est diuinitatis secreta dispositio, tu forsitan cum Deo velut simili pollens sapientia, fabricatus es, quos Deus aeternus ante mundi constitutionem praefiniuit quandoque erumpere in corpora litterarum, qui in illo aeternaliter erant non iam existentes, sed ipsi soli praesentiae suae luce conspicui. Et caelos, sanctos angelos non absurde sentimus: qui propter caelorum habitatione, rectissime caeli dicuntur, & sunt velut es gemitate solidati. De quibus psalmista singulari nomine ait: *Caelum caeli domino.* Secundum tropicum intellectum, caeli sancti omnes propter caelestem coeuerationem, & propter praedicationem mandatorum caelestium nuncupantur. Helio autem, si prophetiae spiritum habuit, secundum hunc intellectum quem diximus, potuit contemplatione mentis suae, haec in Christo reuelanda cognoscere, & alijs modis, quibus videtur caelorum nuncupationem sensisse: licet hoc ipsum in irrisionem S. Iob dici non debuisset.

h ¶ *Ostende nobis, quid dicamus illi. Nos quippe inuoluimur.* Insultantis verbum est, & exprobrantis, ostende nobis, cum illud verum dicat: sed ad comparisonem scientiae sub ignorantiae tenebris commanent. Nam quomodo a sancto Iob discere inquit, quem in verbis suis reprehendit & reprobat? Ostende, inquit, o Iob, si aliquid amplius & melius nosse te arbitraris: quoniam nos grandis ignorantiae atque inscientiae tenebris detinemur. Certum est ergo quod Helio deridens Iob atque subannans haec dicat.

i ¶ *Quis narrabit ei quae loquor? Etiam si locutus fuerit homo deuorabitur.* Dixi tibi quidem o Iob, vt ostenderes mihi quid loqui posses: sed haec ipsa quae de Deo dico, quis ei ausus est loqui? Certum si locutus fuerit quispiam, quod ei omnino non expedit, pro hoc ipso peccato temeritatis & irreuerentiae deuorabitur, vt hic Helio ait. Ita in psalmis legitur: *Deuorati sunt iuxta petram iudices eorum:* vbi intelligitur peccato diffidentiae deuoratos atque absorptos iudices populi Isaacis in eremo: qui non crediderunt quod possent de petra, aquarum flumina virtute diuina promissionis educi.

k ¶ *At nunc non vident lucem. Subito aer coegetur in nubes, & ventus transiens fugabit eas.* Ita infelicitate huiusmodi excaecati sunt, vt fiant quemadmodum aer quando crassescit in nubes: & ita in iusto iudicio Dei velut ventum impetu aufe-

G

Abac. 3. a

Coloss. 3. b

Matt. 24. c

H

Psal. 113. d

Psal. 140. b

Mar. 16. d

Mat. 24. a

Mat. 16. b

Mat. 11. a

Mat. 3. b

A

rentur, sicut impij quos deiecit ventus à facie terræ. Alij dixerunt, omnibus autem non est visibile lumen, quod fulget in nubibus, & spiritus transijt & fugabit eas. Hic mylticum nescio quid locutus est, quod iam non omnibus resplendet illuminatio euangelij. His vtrij; non resplendet, quorum sensus excecavit Deus, vt non videant lumen euangelij gloriæ Christi, qui est imago inuisibilis patris. Hic igitur spiritus iuste sententiæ Dei, fugabit eos à certu beatorum, vt non videant lumen euangelij gloriæ Christi.

a ¶ *Ab aquilone aurum venit, & à Deo formidolosa laudatio.*] Audiui quendam ita dicentem, quod æstatis tempore sole in aquilone nascente aurora ardētior rutilat, ita vt ipse sol colorem aureum præferat, & inde Helio loqui videatur aurum venire, id est, mundo flammeam rotam solis oborti, & super hoc præclarum sydus sit ad Deum hominibus formidolosa laudatio. Nos autem aurum sanctos intelligimus, qui secundum spiritualem sensum ab aquilone diabolo, sanguine domini redimuntur. Hoc igitur modo venit ad Deum cætus sanctorum cum tremore laudantium eum, ac sibi cum quadam formidine, incredibile arbitrantium, quod potuerit de hoste grauiusimo liberari. Quotidie quoque examinationibus velut aurum flammis tentationum excocti, de fornace mundi istius eruuntur. Alij dixerunt, ab aquilone nubes colotis aurei: in his est magna gloria & honor omnipotentis, non inuenimus similitudinē virtutis eius. Ita enim sanctos homines qui sunt nubes Dei, tentat frigor aquilonis, vt eos pretiosos, & igne charitatis rutilos reddant. Et idcirco magna gloria domini & honor omnipotentis est. Non inuenitur alius similis virtutis eius, qui tanta bona ex rebus contrarijs speret.

b ¶ *Digne eum inuenire non possumus, &c.*] Quoniam, inquit, sicut fortitudine magnus & potens est Deus: ita iudicio & iustitia verus est, & enarrari non potest. Idcirco sicuti est, à creatura sua quæ adeo imbecillis est & infirma, non potest inueniri: propter quod magni viri atque cordati non præsumunt scrutari incomprehensibilem, neque contemplari inuisibilem conabuntur. Hoc autem totum in S. Iob exprobrationem dicitur, qui dixerit se à Deo, sine vlllo iniquitatis merito flagellatum. Alij dixerunt, qui iuste iudicat nō putas audire eum, propterea timebunt eum homines, timebunt quoque & sapientes corde, hoc inquit, quia Deus iuste iudicat, apud quem non est personarum acceptio. Omnes sapientes & idiotæ considerantes semetipsos, timebunt eum, scientes quia secundum modum iustitiæ suæ vltor iniquitatum est: exaudiet enim iniqua patientes.

B

Ahor. 10 c

CAPVT XXXVIII.

R *espondens autem Iob dominus, &c.*] Sermonē terribili & increpatiuo arguendus Iob, responsum à domino accepit: hoc enim ipsum quod de turbine dicitur, ad terrorem pertinet obiurgationis, quod esset vt dixi increpandus à domino. Dixerat enim Iob se iustum iniuste à domino castigatum: de turbine ergo dominus ait.

d ¶ *Quis est iste inuolens sententias sermonibus, &c.*] His verbis amouetur Helio cum suis confusus atque permixtis disputationibus contra Iob, vbi Dei verba videntur intelligi. Et si tu o Iob loquendo talia in me, delicta aliqua commisisti: iste quis est qui te audeat redarguere, præsertim cum ad increpandum non sit idoneus, qui velut melior obiurgare te debeat? Amoto igitur Helio de medio cum imperitis eius sententijs, conuertit se dominus ad Iob, & ait ei, vt ad increpationem eius audiendam se præpararet, dicens hoc modo.

e ¶ *Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & responde mihi.*]

Omnis igitur qui cum Deo est locuturus, lumbos prius castitate iubetur accingere. Populus etiam legem auditurus, & pascha celebraturus in eremo, lumbos mentis iubetur accingere, ne fluctuantes sinus carnalium cogitationum, gressum sanctæ conuersationis impediant: vel super lumbos nostros corporeos vestimenta præcingimus. Dicendo ergo:

f ¶ *Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ.*] Deo respondere nō potuit, quasi hoc modo loquitur ei Deus. Tu igitur Iob, qui circa vnum homunculū iniuste me arguis operari, vbi eras cum ego mundum quem ex nihilo feceram, gubernarem: & cum omnem creaturam moderatione iustitiæ regam, in te etiam iniustitia aliquid acturus? Hic Deus hoc sermone sub animalium, animūque nominibus, magna & valde obfcura & celestis sacramenta contexit. Deus ergo secundum mylticos intellectus in prædestinatione apostolos præcipuos sanctos ecclesiæ fundamenta constituit, sicut ait

Apostolus, *Super adificati, inquit, super fundamenta apostolorum & prophetarum.* Sicut vt alij dixerunt: vbi eras cura fundarē terram, id est, cum ecclesiam de terra humani generis congregaram, virtute fidei stabilirem.

g ¶ *Quis posuit mensuras eius si nosti, vel quis tetendit super eam lineam.*] Virtutem suam Deus & potentiam mensuræ & mundi conditionem describit, super quem lineam bonitatisque operis sui tetenderit. Aliter: mensuræ ecclesiæ sunt à solis ortu vsque ad occasum, in qua adhuc mensuræ intelligi possunt æqualitas & plenitudo trinitatis: cui ecclesiæ dicitur per prophetā. In exortu eius dilata locum tabernaculi tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida, ad dexteram & sinistram penetrabis, semen enim tuum gentes hereditabit, & ciuitates desertas inhabitabit. Super has igitur mensuras locorum omnium, vniuersum mundum rectæ fidei tetendit, vt esset omnibus in Christum credentibus labium vnum: hæc ergo mysteria ante sæcula constituta, Iob quippe, qui dum non esset, seire non potuit. Siue mensuras ecclesiæ diuersitates gratiarum rectè intelligimus, quas Apostolus diuisiones spiritus appellauit, qui ita cum de diuersis gratis diceret ait. *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens vnicuique prout vult.* Item ait, *vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Per has igitur gratias intentio est contemperationis, velut lineare rectè credentium in Deo, sicut dicitur in Actibus Apostolorum. *Erat illis cor vnum, & anima vna in Deum.*

h ¶ *Super quo bases illius solidatæ sunt.*] Vnde potuit creatura rationalis & sapiens opus creatoris, antequam esset ipsa cognoscere, cum etiam nunc vix posset aliqua ex operibus eius sensu attingere. Aliter: super quo bases terræ ecclesiæ solidæ stabiluntur, nisi super Christum petram, qui est principium fundamentorum eius? Bases autem ecclesiæ sunt sancti quique potentes & fortes, à quibus eadem sustinetur & regitur. Alij dixerunt: *super quo circuli eius fixi sunt,* vt intelligamus pondus roboris mundi secundum illum sensum esse, quo psalmista de hoc loquitur, dicens. *Etenim firmavit orbem terræ qui non commouebitur.* Circuli enim rotundi figura, est figuris cæteris pulchrior. Nam circulus ex omni parte sibi est congruus & æqualis, totusque per semetipsum solidus vadit, & inter oculorum aciem, per suum infinitum habitum, quia sine vlllo fine semper in seipsum recurrit, & inapplicabiliter ducitur. Hic igitur significare mihi videtur hominem in nullo sibi aduersantem, neque se ex parte aliqua oppugnantem, quales erunt in futuro beato sæculo: tunc enim caro non concupiscent aduersum spiritum, & spiritus aduersum carnem. Quamuis huius pacis beatitudinem etiam

C

Ephes. 2

D

Eph. 14. 4

1. Cor. 12. 11

Aim. 45

Psal. 97. 5

Gal. 5. 17

etiam

E
2. Reg. 2. d

Rom. 8. g

Psalm. 177. d
Eph. 2. d

Luc. 2. b

F

1. Tim. 3. 1. d
Galat. 3.

Gen. 1. a

Psalm. 141. a

Gen. 7. b

etiam in hoc seculo nonnulli sancti ex parte praesentior: non quidem nullam interioris exteriorisque se in ipsis sentiendo discordiam, sed hostilem vitiorum exercitum, resistentibus fortiores superando virtutibus, vt Helcana pater S. Samuëlis vir vnus dicitur est. Sic itaque totus in se erat sibiq; conueniens, & immobiliter in illa gloria ac sine fine consistens. Hi igitur circuli figurati per dilectionis Dei copulam, ligno crucis affixi sunt: & vnusquisq; eorum dicit. *Confido enim, quia neq; mors neq; vita, &c.*

a ¶ *Aut quis demisit, &c.* Hic lapis angularis CHRISTVS, qui a Deo patre positus est in fundamento terrae dominicae: ipse est enim non solum fundamentalis, sed & angularis, in quo duo populi, Indaeorum videlicet & gentium continetur. De quo & psalmista ait. *Lapis quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli.* Et Apollolus ait. *Ipsa summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis structura compaginata crescit in templum sanctum.* Hunc igitur pater demisit in terram vt in fundamentum poneretur.

b ¶ *Cum, inquit, &c.* Demisso itaque in fundamentis Sion lapide pretioso, qui est secundus homo de caelo celestis: laudauerunt, inquit, me simul astra matutina, & in iubilantibus omnes filij Dei. Astra & filij Dei angelique intelliguntur, qui in natiuitate Saluatoris exultauerunt. Sicut ait angelus ad pastores. *Ecce euangeliza vobis gaudium magnum: quia natus est Saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid.* Item euangelista. *Es subito facta est cum angelo multitudo, &c.* Ideo autem angeli astra matutina dicuntur, quia inter creaturas rationales primi facti sunt in die qui est Christus, & filij Dei sunt, non sunt filij tenebrarum, sicut illi qui de eorum numero collapsi sunt, facti non solum filij tenebrarum, sed etiam rectores tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Tunc voce magna, sicut supradictum est, laudauerunt me omnes angeli mei. Quem admodum in illius oculo humani generis salute laudantes Deum gauisi sunt. Item astra matutina omnes filios ecclesiae non abluere sentimus: qui per baptismum renascuntur Christo, sicut ait Apollolus ad ecclesiam scribens. *Omnes vos estis filij per fidem in Christo Iesu.* Hi ergo propter vigiliam matutinam, in qua dominus resurrexit, astra matutina dicuntur: vel principiente eis gratiae nouo lumine, vnde & Neophyti nuncupantur.

c ¶ *Quis conclusit ostijs mare, &c.* Cum in conditione mundi aquae omnem terram operirent, & tenebrae essent super faciem abyssi, tunc secundum fidem libri Geneseos, praecipit Deus die tertio, vt omnes aquae in locum vnum congregarentur. Quibus etiam terminum firmemque imposuit, ne se foras limites suos, ad operiendam terram rursus effunderent. Vulua de qua mare procedebat *καταρχη υδρος*, ipsam terram subiacentem possumus intelligere, vt de ea & in ea aquam creatam a Deo esse credamus. Duas enim partes mundi magnas, caelum & terram Deus ex nihilo fecit, & ima earum de materia informi: ceteras autem creaturas distinctas, siue formatas instituit, inter quarum creationem, & aquas credimus factas, quantum quidem conditionem, in principio Genesim scriptam non legimus: aliarum vero penes omnium factura in libris dominicis recensetur, licet & de ipso mari sanctus Dauid dixerit, cum de beato viro loqueretur. *Spes eius in domino Deo ipsius, qui fecit caelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt.* Hunc ergo maris processum, effusionem aquarum dicere mihi videtur, qui de occultis venarum terrae sinibus emanabat, & operiebat omnem faciem terrae. Quod in diluio manifestius factum legimus, vbi dicitur. *Et omnes fontes abyssi magne erupsi sunt.* Proinde vuluam maris, terrae situm dictum existimo, vt mare de eadem progenitum noverimus. Sed dicit aliquis. Ego aquarum moles caelo & terra dico esse congenitas, & simul creatas. Denique de aquis quemadmodum & de terra, fecit Deus siue produxit ceteras creaturas. Si ergo hoc opinionem istam confirmat, vt ideo & aquae ex nihilo creatae dicantur, quia & de ipsis alia in ipsis iubente Deo quam plurima animaria processerunt, de caelo

quid dicemus, quod est pars mundi praestantior: de quo non legimus, quod ex eo quasi de informi materia aliquid procreatum sit. In quo etiam quod ad maiore decoris eius pertinet pulchritudinem, stellas ac diuersos aetherei globos Deus fecit, ordinauit, & composuit. Et iuxta hanc assertionem, meliora erunt maris & terrae elementa, quam caelum: cuius ornatum pulcherrimum admirantes suspicimus, quoniam praecellit vel maxime ceteras creaturas.

d ¶ *Cum ponerem, &c.* Cum ergo ait, magnum sit mare latitudine, & longitudine, & profundo: per fortitudinem tamen potentiae meae illud velut paruū elementum, nube tanquam vestimento cōtēxi & caligine, modicis videlicet & vilibus rebus operui, quae assimilantur pannis infantiae. Et quia mare superius diximus, quasi de vulua procedere, seruans translationem nominis, ipsum mare velut paruulum procreatum, tanquam pannis infantiae ait caligine obuolutum, siue vt alij dixerunt, & nebula obuolui illud.

e ¶ *Circumdedi illud terminis meis, & caetera.* Termini isti, diuini sermones sunt: qui sententia immobili velut termini defixi intelliguntur. Hoc ipsum est & illud quod sequitur, Deo dicente: *posui vestem & ostia.* Aliter, quis conclusit ostijs mare. Saeculum hoc scripturae diuinae frequenter mare appellat, vt etiam sanctus Dauid ait. *Hoc mare magnum & spatiosum manibus.* Item. *Qui descendunt mare in nauibus.* Et Abacuc. *Misisti in mare equos tuos.* Et Elaias. *Occidit cetum qui in mari est.* Proinde hoc mare praecipis diuinis, velut quibusdam limitibus sacrorum eloquiorum concluditur, vt de vtero cordis sui, ibi cogitationibus velut ex semine, curas atque illecebras mundiales voluptatum, & delectatione concipiebat, iam non in opus quali parturiente erumperet, seque effunderet in diuersa facinora perpetranda. Et ideo cum vidisset propheta mundum credentem Deo, hoc bonum in se continentiae possidere, gratulans ait ad Deum. *Tu confirmasti in virtute tua mare.* Mundum dico fidelem sanctae ecclesiae populum, qui mare specialiter dicitur, & habitat in hoc mundo. Et iste est ille mundus fidelium, de quo dominus ait. *Sic enim dilexit Deus hunc mundum, vt filium suum vnigenitum daret pro eo.* Est & mundus incredulorum: de quo similiter dominus ait ad discipulos suos. *Si mundus vos odit, scitote quia priorem me odio habuit, &c.* Sic itaque duos mundos populorum in hoc corporali & in animali mundo dicimus habitare, qui & duo maria, secundum exemplum superius positum, dici possunt, ab hoc scilicet mari aquarum metaphoricōs nomē accipientes: quia & domus bona siue mala, & ciuitas optima siue pessima. Mare verò tropicōs dicuntur populi fluctuantes, qui in hac vita in quieto motu incerto que iactantur. Cum ponerem nubem vestimentū eius, & caligine illud velut pannis infantiae obuoluerem. Nubem omnia operientem spiritum sanctum creaturis omnibus infusum ac superfusum accipiamus, de quo ait: *Spiritus domini super seuebatur super aquas.* Caligo autem quicquid est inane trans mundum, vbi leuitas est, id est, retro defectus intelligi potest. Moraliter autem iuxta auctoritatē scripturae, nubes sunt vnusquisq; veritatis annunciator. Horum igitur verbis consolatorijs atque doctrina, torando de super, ait dominus: mundum fidelium ab aestu tētationum protegi, eiq; vmbra supra promissione aeternae beatitudinis praebui, hoc est, vestimentum per sanctos meos ministros euangelij ei super mare populorum expādi, ne videlicet infideli caumate torreretur. Quod etiam mare populorum intra praedicationē perfectam euangelij positum, propter morum infantiam in quibusdā lactea doctrina, velut viliorib; vestimentis operitur: eo quod sacraiora mysteria non valeant intueri, quae sunt eis intelligentie inuoluta caligine. *Circumdedi illud terminis meis, & posui vestem & ostia.* Inuoluiq; venies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Terminus, inquit Deus, mandatorum meorum, praedictum mare, intra vnus fidei confessionem congregaui atq; conclusi, & ad cōdenandum se-

Psalm. 103. e
Psalm. 106. e
Abac. 3. d
Esa. 72. a

H

Psalm. 73. e

Ioan. 3. b

Ioan. 15. e

Genes. 1.

A

fortissimum illi vestem charitatis opposui: ostia quoque infidelitatis obstruxi, vt quantalibet tempestatum ac persecutionum violentia, defixos obedientia limites transcendere compellatur: Nunquam charitatis meae circumscripta transiliat, cui dixi: Huculque venies & non procedes amplius, & hic confringes tumetes fluctus tuos. Id est, si qui forte cogitationum malarum fluctus te intra pelagus tui cordis exagitant, ventusque validus pressurarum te funditus commouere perentat, de statu quoque tuo in aridam siccitatem, velut in arenas steriles impellat: Hæc munimenta fidei & charitatis meae caue ne transeas: & ita fiet, vt minarum venti insurgentes allisi in petra validissima dissoluantur.

a ¶ Nunquid, &c.] Hoc dominus ait ad Iob, quod conditarum ac secretarum rerum suarum per gyros suos recurrentem ad ordinata loca redire quotidie ipse disponat: & idcirco Iob arguitur, qui Deum factorem & gubernatorem rerum omnium diceret, nullo moderamine æquitatis operatum: & quasi ita dicens ait ei: Tu qui valde sapientem te arbitraris, & quasi coequalis lucem meam fueris fabricatus, & de meis iudicijs disputare posse credis, si elementa astrorum præceptorum implent creatoris, te forsitan disponere ministerij sui pergunt cursum, cum ista priusquam tu in Adam per me existeres sint creata. Aliter: Hoc diluculum Saluator noster est: qui & sol iustitiæ appellatur. Ipse calore fidei & splendore gratiæ suæ, ecclesiam, mundum scilicet rationalem illuminat. Igitur nunquid tu Iob præcepisti huic diluculo, vt oriretur de cælo, replens his qui sedebant in tenebris, & umbra mortis, quemadmodum ergo tu Iob, post initium tuum præcipere non potuisti æternis, vt mundo in errorum tenebris constituto esset diluculum: ita nec post mortis occasum eius, resurrectionis & locum gloriæ eius in dextra patris sui ostendere potuisti, quem post mortem quam sponte susceperat, ad me iterum reuocauisti. Sicut ipse dominus Iesus ait in euangelio. Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius.

B

b ¶ Et tenuisti concutiens extrema terra, & cæter.] Potest hæc terra ecclesia intelligi: de cuius fundamentis dominus superius dixit, de qua in extremis terræ, id est, in nouissimo sæculo excutiendi sunt peccatores: ita ipse dominus ait: Ecce mandabo, & concutiam in omnibus gentibus domum Israël, sicut concutitur triticum in cribro. Deus ergo secundum prophetam mensus est aquas pingillo, & cælo palmis ponderauit, & tribus digitis terram appendit: ipse pro magnitudine vtraque manu tenens margines terræ, quasi cribrum huc atque illuc concutit, siue excutit tanquam vestimentum, vt impios velut paleas & lolium excutiat a frumento iustorum. Proinde hæc omnia operantis non solum fortitudo, verum & iustitia demonstrat: & inde est quod sancto Iob dominus cum increpatione loquitur, quare dixerit innocenti sibi penam acerrimam tentationis illatam. Secundum moralem verò sensum intelligentiæ loci huius, vt a summo facilior exitus est, vt terram interpretemur naturam humanam: quia ab humo homo ductus est, & extrema sint sanctorum vita: quia in carne positi, sine carnalibus illecebris viuunt. Et ideo in extremis terræ dicuntur, de terrenis actibus euntes, non in medio tanquam in tota carne viuentes. Hæc igitur extrema, siue fines terræ in manu domini sunt: sicut ait propheta: Quia in manu eius sunt omnes fines terræ: quos hic ait dominus se tenere atque concutere, vt tremant a facie eius, sicut de eo propheta ait: Qui respicit terram, & facit eam tremere. Et ita de terra eorum excutit impios, quos vtique execrandos mores intelligimus vitiorum. Excutit ergo dominus à sanctis suis huius mundi impios: quando eos ab illis purificatos, constituit innocentes. De talibus impijs & peccatoribus propheta dicebat: In matutino, id est, in cognitione scientiæ Dei, fidei in me lucerna nascente, interficiam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate domini: qualibet vtique anima sancta, omnes operantes iniquitatem. Siue in nouissimo tenebit Deus mundum, quasi reum ad iudicium suum: quo tempore extrema

Iou. 16. g

Amos 9. e

Esai. 40. c

Psal. 54. b

Psal. 109. b

Psal. 100. b

etiam terrarum, conscientia tremore quatiantur, vbi minimos quosque in extensis terræ intelligere possumus, qui & ipsi iusto iudicio Dei, vt superbi & impij de terra manfectorum excutiendi sunt: Beati enim mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

C

c ¶ Restituetur, & cæter.] Signaculum istud, anima hominis intelligitur, quæ ad imaginem Dei facta est. Expressa est in ea similitudo bonitatis Dei omniumque virtutum decus. Hoc igitur signaculum imaginis Dei & similitudinis, per Adæ peccatum attritum fuerat & obliteratum, & rursum per Christum iterata impressione restituetur. Quod

Math. 9.

signaculum nunc quidem per fidem, & baptismi gratiam renouatur: & vita meliore, menti sculptetur. Sed in resurrectione totum omnimodo restaurabitur: quando sicut humani corporis lutum in incorruptione reparabitur: ita & anima cum eo pariter vestimento immortalitatis, velut stola gloriæ vestietur. Vt quemadmodum ipsa gloria & incorruptio immortalitatis, id est, CHRISTVS manet in æternum: ita & is qui ea indutus fuerit, gloriosus sine fine permaneat. De quo vestimento respiciens ait Iob: Lutum carnis suæ Apostolus, ait: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Hoc tamen diligentius est intuemum, quod in scripturis diuerso intellectu vestimenta dicuntur. Vestimentum ergo aliquando dicitur ipsum corpus nostrum, quo anima velut amictus circumdatur: sicut propheta ait ad animam peccatricem: Operiet iniquitas tua vestimentum tuum. Item vestimenta, sunt animæ virtutes, quibus eadem anima componitur & ornatur. De quibus propheta ait, ad istum misericordias operantem: Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & vestimenta tua cito orientur. Et quoniam hæc vestimenta viua sunt & rationalia, non sicut tibi, sed orientur in te. Et peccata aliquando vestimenta nuncupantur, vt Zacharias propheta ait: Et Iesus erat indutus vestimentis sordidis. Dixit angelus ad eos qui stabant coram se dicens: Auferite vestimenta sordida ab eo: dixit ad eum: Ecce abstuli iniquitatem tuam. Supra diximus vestimentum esse gloriam immortalitatis: cuius luce quæ nunquam deficiet, homo est æternaliter vestiendus. Alij interpretes ita dixerunt: Et tu sumens terræ lutum, figurasti hominem, & famosum eum posuisti super terram, id est, creaturis omnibus præminentem. Dum hæc dominus ad Iob loquitur, vehementer arguitur: secundum autem mysticos intellectus, obumbrante spiritu sancto, figuratus est homo Iesus Christus de terra Mariæ virginis. Hic igitur homo de luto carnis humane assumptus est. Lutum hoc loco non propter vilitatem nominis dictum nouerimus: sed propter ipsam materiam, de qua sumptus est Christus, veluti Adam in principio, qui de limo terræ plasmatus est. Et sicut ille per vnum existit de sinu terræ: ita & hic per vnum createm se, formatus est in vtero matris. Et ita famosus est super omnem terram: vnde iam à solis ortu vsque ad occasum laudetur nomen domini.

1. Cor. 15. d

Esai. 8. e

Zach. 3. a

d ¶ Auferetur ab impijs lux sua, & cæter.] Lux impiorum est huius mundi gloria & felicitas, quæ mundo prætereunte transibit, sicut & Salomon ait: Lumen impiorum extinguetur, & eorum virtus & potentia, quæ brachij nomine dicta sunt, ilico conterentur.

Prin. 20. d

e ¶ Nunquid ingressus es profunda maris, & cæter.] Providentiam suam Deus, qua cuncta dispensat & regit, in his locis multo copiosius sermone significat. Vnde ait ad Iob: Si potes vbi que esse & nosse omnia quæ creata sunt, & si abditos terrarum sinus penetrare potuisti: si etiam profunda maris, & nouissima eius, atque extrema abyssi peruagatus es. Ad increpationem ergo Iob ista dicuntur. Vbi alij dixerunt: Nunquid ingressus es fontem maris, initium atque originem? vnde ipsum mare, quasi de matrice, de mari oceano emanat, dicere videtur: quo d oceani perenni cursu ac recurfu fieri nouimus, feruntque hoc atque confirmat, quod illa immensa effusio maris oceani, per omnium regionum ac prouinciarum fluuijs itura, vno puncto temporis fiat. At nos tamen scimus omnium dierum, ac noctium alternatis successibus,

per

per horas viginti quatuor venire: atque vnus horæ æquinoctialis dodrante transfuso, tardius sine intermissione, siue die venire, siue nocte: per quinque æquinoctialis horas refluatur, æstu violento quæ impetu, siue in operis tantum, siue refluus magnorum quoque fluminum curribus ad superiora conscendere, ac septem eiusdem mensuræ horas cursu paulo leniore diffuere, & in eam tantum quæ quinque horis fuerant suppleta, vacuare. Proinde incredibile videri potest, quod in eodem mari velut fons quidam, tantarum aquarum ebulliat: de cuius profunditate & sufficiente abyssu, definito sibi tempore aquæ illæ in superficie profundantur, & rursum recurrentes in eosdem profundissimos sinus decidunt, præcipiteque discendant: & à Deo sibi constituta lege perpetua, ab imis semper ebulliant atque iterum in ima decurrant, & inde forsitan dixerit Deus ad sanctum Iob: Nunquid ingressus es fontem maris? Quoniam Deo soli nota sunt quæ creauit.

Potè secundum mysticos intellectus hoc dixisse Deum putato: quod circa finem sæculi pro redemptione hominis ad inferos esset descensus: ubi pro potestate descendens deambulasse eum dixit: Quia impossibile erat, vt quasi reus peccati infernalibus vinculis teneretur. Ipse enim solus factus est, sicut homo. Ad præsens quidem sine adiutorio, sed tamè inter mortuos liber. Quod autem infernus in imo terrarum sit, Ionas propheta qui specialiter habuit figuram Saluatoris, in oratione sua quam in ventre piscis effudit, manifestè demonstrat, quemq; in infernum abyssi aquæ circūluant, & multis alijs locis scripturæ de qualitate inferorum loquuntur. Possimus & moraliter hunc locum ita sentire: vt quia mare per figuram, hoc sæculum dici nouimus, profunda eius super omnes iniquos & peccatores: qui quantum illud diligunt, tantum in eius obcurtissimam profunditatem demergantur, vt omnino non videant lumè euangelij, & gloriæ Christi. Nouissima verò abyssi sint omnes impij & sacrilegi: qui in profundiores peccatorum tenebras descendentes, lasciuarum nimio fluxu, velut aquarum multitudinem deprimentur. Ad hos dominus noster neminem despiciens, omnes quæ saluare cupiens, venire dignatus est, vt corda eorum infidelitate cæcata, per gratiam suam illuminaret: & effecti lux in domino, fierent templum eius, vt inambulare & inhabitare in eis, & ellet eorum Deus.

a ¶ Nunquid aperta tibi sunt portæ mortis & ostia, & cæt.] Nulla creatura est quamuis præpotens & fortis, quæ Dei maiestati possit obistere. Et ideo quia per naturam sentiunt creatorem, cedunt diuinæ potentia, qua ei omnino nequeunt cōtrahere. Vnde antiqui interpretes ita dixerunt. Nūquid aperta sunt tibi portæ mortis? Vbi intellexerunt, quia huiusmodi portæ, quæ vtique metuuntur non sint insensibiles & inanimales: sed sint illi potius spiritus immundi, inimici nostri, aduersariæ videlicet potestates, p quæ generi humano introitus inuētus est ad mortem. Ipse sunt & ostia tenebrosa: quorum animos malignos & obscuritate inuidiæ plenos, Deus solus perspicit. Igitur quoniam hi, de quibus loquimur, tenebræ factæ sunt recedendo à vero lumine, & potestates sunt tenebrarum appellatæ, id est, principes hominum peccatorum: & ideo etiam ostia tenebrosa dicuntur: quoniam deceptione eorum, factus est homini per peccatorum tenebras ingressus ad mortem. Vbi ergo dictum est: ostia tenebrosa vidisti, quod nos iam exposuimus, alij interpretes locū ipsum manifestius transulerunt, ita dicentes: Aut ianitores inferni videntes te timuerūt: qui locus expositione nō indiget, quin potius quod obscure prius dictū est, apertissime declarauit. Vel certè in passione & in morte domini, hæc quæ dicuntur luce sunt clariora: qui claustra inferorum aperuit, & sanctorum inde animas liberauit, leges tartari exciens inferos soluit, sententiam mortis resurgens irritam fecit, principatus & potestates tremantes, qui erant ianitores & ostia, transduxit fiducialiter: siue palam triumphans in semetipso. Secundum tropicam verò intelligentiam, portæ mortis, sensus sunt nostri: quæ portæ tunc virtutibus clausæ sunt, quando à vitij

obtinentur, & per eas mors peccati ad arcem mentis ingreditur. Quæ ostia, tenebrosa ideo appellatur, quia in tenebras peccatorum siue etiam pœnarum, aditum pandunt. Itæ itaque portæ, siue hæc ostia, aperiuntur hominibus ad salutem, cum euictis vitij tanquam hostibus suis expugnatis atq; in

novissimis abyssi deambulasti: a Nunquid aperta sunt tibi portæ mortis: & ostia tenebrosa vidisti? b Nunquid considerasti latitudinem terræ? Indica mihi si nosti omnia, c in qua via lux habitat, & tenebrarū quis locus sit, vt ducas vnumquodq; ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius. d Sciebas tūc quod nasciturus esses, & numerum dierum tuorū noueras: e Nunquid ingressus

est illis cor vnum & anima vna in Deum. Et ita in hoc mundo velut in fornacis examinatione pariter positi: quasi ex vno ore benedicunt Deum in omni tempore, & semper laus eius in ore eorum.

b ¶ Nunquid considerasti latitudinem terræ, & c.] Quis hominum nosse poterit, quanta magnitudine distendatur, nisi ipse solus, qui omnia condidit? De quo propheta ait: *Qui mensus est aquas manu, & cælum palmo, & omnem terram clausit pugillo.* Item aliter. Nunquid tu Iob præuidisti latitudinem terræ, id est, ecclesiam futuram, quam per totum mundum, crescentem vbique euangelio dilataui. Indica ergo mihi si hoc sapere, siue aliquando intelligere potuisti. Siue latitudinem sapientia meæ, quam terræ, domui meæ, id est, ecclesiæ tribui: nunquid vt futura præuidens, oculo mentis accenso per temetipsum inspicere potuisti? quæ sapientia dilatauit cor Salomonis, sicut arenam quæ est in litore maris: ei quæ dedit prudentiam multam nimis, & quæ in exitu canitur, & in latitudine suarum fiducialiter agit: cuius multiplices sensus & latitudine disputationum distillimos, iubet eadem sapientia, in corde hominis describi tripliciter. Hæc ergo verba possunt, ex persona patris super sapientia, quæ est filius, dispersa, intelligi.

c ¶ In qua via lux habitat: & tenebrarum quis locus sit, vt ducas vnumquodque ad terminos suos & intelligas, & c.] In via sanctæ conuersationis hominis, lux virtutum habitat: tenebrarum verò, id est, vitiorum locus est homo peccator: vel ille locus de quo dicit: *Itæ maledicti in ignem æternum, qui parati sunt diabolo & angelis eius.* Nosti ergo Iob discernere vniuscuiusque meritum, & secundum iustitiam vnumquemque horum ad terminos præfinitos retributionis perducere: cogitationes cordium ipsorum, tanquam semitas domorum suarum intelligere potuisti. Item, in qua via, siue terra, vt alij dixerunt, lux habitat: lux fidei & cognitionis habitat in corde credentis, siue lux in terra, Christus in ecclesia. Tenebrarum autem, id est, ignorantia & infidelitatis locus, est cor insipientium atque incredulorum. Et ideo per quaslibet semitas tendant boni & mali, secundum meritum ad domum æternæ conuersationis iusto & bono domino ducente perueniunt.

d ¶ Sciebas tūc quod nasciturus esses, & numerum dierum? & c.] Quis hominum nouit antequam sit, quia futurus est, ætatique suæ dies annosve cognoscit? Item in Adam peccator, & filius mortis effectus, quando scire vel sapere potuisti, quod spiritu & gratia baptisimi nasciturus eras de visceribus matris ecclesiæ, & in æternum secundum nouissimum resurrectionem reparandus: & numerum dierum tuorum, qui sine fine sunt, vnde ipse per temetipsum cognoscere potuisti?

e ¶ Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ preparauit in tempore, & c.] Potentiam suam Deus, quam etiam in secretis creaturæ suæ rebus atque inuisibilibus habet, his verbis voluit demonstrare, dicens ad Iob: Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? non enim loca sunt quedam in aliqua parte mundi immensa capacitate spatiosa, quæ moles atque congeries in finitarum niuium intra se habeant conditas, vt merito ob hoc, quasi loca thesauri appellentur: de quibus olim hæc congregatæ sunt species, quæ quando Deus voluerit

A
Psal. 49. b

proferantur : sed ita est potius, vt in alio loco ipse dominus ait: *Et species agrumecum est.* Quaecumque enim voluerit facere, statim voluntas eius in effectum procedit. Et ideo thesauri nominati, non in aliquo immenso & capaci loco, sed in eius voluntate, & dispositione sunt constituti: sicut in alio loco ait: *Et species agrumecum est,* apud quem nihil est imperfectum: quia non est aliud cogitare illius, aliud facere: sed protinus fit, quod voluerit. In hac ergo secreta cordis sui dispositione diuina, vbi essent isti thesauri harum rerum, cum adhuc in se corporaliter non existerent, interrogatur Iob si intrare poterit. Nemo enim secretum illud diuinæ maiestatis potest adire, siue cognoscere, nisi filius qui

Exod. 7. & seq.

est in sinu patris, vniuersæque naturæ atque substantiæ. Hæc ergo præparata dicuntur à Deo in tempus hostis pugnae & belli. Multis igitur modis, ac diuersis alijs innumera bilibus iudicijs suis Deus flagellat, & corripit genus humanum: sicut etiã Aegyptijs, quos fulminibus & grandine deuastauit. Et generaliter alijs rebus frequentat hominum castigationem. Hostili humiliati in cursu, terrarum motu hiatuque vastat, turbibus perdit, ruinis opprimit, naufragijs demergit: alijs quoque plagis innumeris verberat, siue lentis infirmitatibus, siue acutis languoribus, atque aëre corrupto. Vnde in Deuteronomio legimus, quæ hostibus suis repugnãtib, & rebellantibus præparat, vt eis secundum iustitiam suam infligat debitas pœnas tribulationum. Item aliter. Niuem nuncin bonam partem, nunc in contrariam accipimus: & idcirco sub niuis nomine præfiguratum, hoc loco corpus aduersariarum potestatum colligunt, quod à charitate Dei longè discesse rit, id est, Deum habitantem in cælo reliquerit, vt iusto iudicio Dei proijceretur in terram. Huius autem niuis & grandinis, quali in quandam duritiam suæ naturæ oblita transierit, quasi quaedam secreta, cogitationum scilicet, machinamenta, thesauros Deus voluit nominare: sicut propheta Ezechiel de eorum principe ait: *In multitudine negotiationis tue impleta sunt interiora tua iniquitate.* Huiusmodi igitur dominus cogitationum omnium solus cognitor perferuatorque est. Hos inquam thesauros, qui per æigmata niues & grandines nominati sunt, ait Deus se præparasse in tempus hostis diemque pugnae & belli. Et quoniam insipienti corde nunquam ad Deum conuersuri essent, dispensatione diuina magistri pœnarum effecti sunt, vt alios Dei iudicio, ad emendationem flagris correptionum castigant, alios verò secundum iustam sententiam Dei puniant: alios duris tribulationibus affectos constituant clariore. Sicut & in isto sancto Iob manifestè apparuit. In Aegyptijs quoque similiter demonstratum est, quibus non voluntate Dei pugnantibus, plagæ horridæ immisæ sunt per angelos malos. Item, Nūquid ingressus es thesauros niuis, &c. Potuit dominus de aduentu suo in carne hoc dixisse, quo vt ignis æternus & ignis cœli, ignisq; diuinus, per quem omnes creaturæ rationabiles concalescunt, dignatus est ad terram descendere: qui velut ad niueam regionem, & frigidam mundi huius atque instar grandinis nimio infidelitatis frigore duratam exclamauit & dixit: *Ignem veni mittere in terram.* Proinde huiusmodi humanorum cordium thesauros, obliuione videlicet Dei sui frigidissimos, ingressu se proficitur, vt expulso perfrigidæ frigore, dilectione eius flagrant & dicerent: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit ignis.* Itemque vt ad intelligentiam ignem profectu fidei de stultitiæ frigore venientes dicerent: *Nōne cor nostrum ardens erat in nobis:* cum illuminato corde atque accenso charitatis fonte aperiret nobis scripturas Iesus? Sicut itaque ingressus mundum, ac visitans eum, aspicit corda mortalium, quæ etiam & thesauri ab ipso domino nuncupantur in euāgelio, ita dicente: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui proferet bona.* Hæc igitur Deus facere præparauit quæ diximus, hostis pugnae & belli, in tempore vtique pro nobis moriens, hostem grauem ac molestissimum inimicum diabolum, in inferis triumphauit: & resurgens à mortuis, in Iudæa fidei suæ aduersarios expugnauit.

B

Ezech. 28. a

Luc. 12. f

Psal. 38. a

Luc. 24. e

Mat. 22. c

a ¶ *Per quam viam spargitur lux, diuiditur æstus super terram.* Quis poterit proprie scire mortalium, quæ sit via solis, quam ordinato cursu agit in dextro climata cœli, spargentes lucem super terras: aut quemadmodum æstus per vices temporum, siue per loca regionum omnium diuidatur, vt alibi plus eodem tempore ferueat, & ipse alibi temperato calore scintillet. Item, Per quam viam spargitur lux, diuiditur æstus super terram. Via est euāgelij prædicatio, per quam lux fidei spargitur super corda credentium. Et pulchrè spargitur: quia infidelitate mentes hominum aridæ, & vbertate diuinæ gratiæ irrorantur, & ita diuiditur æstus sancti spiritus super terram fidelium. Sic inquam diuiditur, cum vnicuique

datur gratia secundum mensuram donationis domini nostri IESU CHRISTI. Sine hoc modo diuiditur, cum alijs annunciatio Christi odor vite in vitam sit, alijs verò odor mortis in mortem. Sic ergo diuiditur ipsum bonum euāgelij, vt vitam alijs largiatur, alijs mortem crimine infidelitatis operetur. Itemque via sanctæ conuerfationis hominis, luxque timoris Dei, spargitur super omnem corporis terram, vt fugiant ab eo tenebræ peccatorum: & æstus eis tentationum opitulante Dei gratia temperentur, ne exorto super se ardore solis exaltet. Et sic itaque æstus diuiditur: cum eis non totum simul tribulationum pondus imponitur, sicut ait Apostolus: *Fidelis enim Deus, qui non patitur vos tentari,* & cetera. Et Salomon: *Effugiet æstus, filius prudens: vento autem corrumpitur in messe filius iniquus.*

b ¶ *Quis dedit vehementissimo imbricursum, & viam sonantis tonitruu, vt plueret super terram absque homine in deserto: vbi nullus mortalium commemoratur, vt impletet viam & desolatam, &c.* Hic vehementissimus imber, Saluatoris est euāgelium, qui emisit eloquium suum terræ, vt velociter curreret sermo eius: hinc inquam imber in montibus Hierusalem, de imo terræ in sublimi surrexit: quoniam de Sion exiit lex, ait propheta, & verbum domini de Hierusalem, & cleuatus à sanctis apostolicis nubibus, velut aqua effluens, copiosè currit, aura sibi flante spiritus sancti, in varijs signis atque virtutibus, viam sibi fidei fecit in nationibus, terrore nominis Dei atque miraculorum tonitruo præcedente. Alij dixerunt, præparauit flumen omnium populorum. Et flumen inquam ecclesiæ præparauit, vt pluuia copiosa & valida spiritus sancti inundarentur, sicut in ipso principio nascentis ecclesiæ super Apostolos sanctosque ceteros demonstratum est. Quod autem in laudem imbris euāgelici dicitur, quod pluerit super terram inhabitabilem, quæ hominem non haberet, non erit mirabile, si vt sonat tantum intelligatur: sed in deserto, id est, nationibus, doctrinam dominicæ prædicationis copiosè effudit. In deserto inquam, vbi nullus hominum fuerat commemoratus, id est, quoniam nullus prophetarum ad gentes à Deo erat missus, vt impletet inuia & desolata, & produceret herbas virentes euāgelij. Imber terræ ecclesiæ, quæ fuerat desolata à Deo, & pluuia charitatis Dei, adipe repleuit eam, atque in pinguedine, vt ex vbertate bonorum celestium produceret ac proferret herbas virentes fatui feminis, secundum genus suum, sicut ait in psalmo, *Et florebit de civitate sicut fenem terræ,* & multiplicatis fructibus faceret, secundum parabolam domini: *aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum fructum,* & audiret cum exhortatione se consolantem: *Letare sterilis, quæ non paruit: erumpe & exclama, quæ non parturit: quia multi filij deserte, magis quam cum quæ habet virum.*

c ¶ *Quis est pluuia pater: vel quis genuit stillas rovis.* Quis est huius pluiæ, & huius imbris dominici auctor & conditor nisi Deus? Quam pluuiam voluntariam segregauit hereditati suæ, sicut dicit pater ad filium: *Filipe te ad me, & dabo tibi genes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Ipse etiam Deus genuit stillas rovis: hinc & propheta ait ad Deum. Ros enim qui à te est, sanitas est illis. Proinde

infl-

E in flauio, affluentissimam affluitatem largitatemque diuina gratia demonstrauit. In rore autem eandem gratiam, sentimilim infuscetent visceribus, & medullas animæ penetrantem. Alij dixerunt: vel quis genuit glebas roris. Has igitur glebas vnumquenque sanctorum non absurdum erit intellexisse, quæ sūt in agro ecclesiæ, quibusque dicit Apostolus: *Dei agricultura estis. Illic ergo iste glebe per baptismum in Christo sunt genitæ: sicut ait Apostolus: Creati in Christo Iesu in operibus bonis.* Vnde hoc rore cælesti perfusi, pingues in sanctis fructus & vberes extiterunt.

a ¶ *De cuius vtero egressa est glaci.* Vteri nomine, cordis secretum significasse mihi videtur. Non enim probabiliter glaciem egressam de ore Dei intelligere debemus: sed de illo mentis suæ secreto & inscrutabili iudicio, iustam ac distinctam mansisse sententiam. Egre diu glaciem dixit pro egrediente iudicio, quo secundum suum meritum, quidam hominum percutiuntur plaga obdurationis: & corda eorum durissimo atque insolubili quodam gelu & frigidissimo constringuntur, vt non sentiant feruentis diuinæ charitatis calorem. De angelis apostolicis, verissimè dici potest, & specialiter de Iudæis intelligendum est: quibus aquæ eloquiorum cælestium glaciæ sunt, vt in fructus gentium gratiæ largitate profuerent: de quarum vocatione dictum est superiore versiculo, & de quibus: *posuit desertum in stagna aquarum, & terras sine aqua, in excus aquarum. & inhabitare fecit ibi esurientes, id est, esurientes iustitiam: Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis: & benedixit eos, & multiplicati sunt nimis.* Qui ergo mente spiritualiter, nunc vbi que positam conuertit ecclesiã, videt terrã eius, quæ fuit Deo aliquando deserta, nunc prædictis omnibus spiritualibus copijs abundare: sic itaque prædictas stillas roris de cælo defluentes suscepit ecclesiã, & secundum Iudicium librum, quod tempore Gedeon ducis factum legimus, ros vnus ouiculæ gentisque modicæ, totam terram Christo credentem, qui ros est gratia benedictionis infudit: & impletum est illud mysteriũ, quod psalmista prædixerat dicens: *Sicut ros Hermon. Hermon vti que mons qui interpretatur anathema, significat altitudine sua populum Iudæorum.* Illius ergo ros, gratiæ videlicet & benedictionis, descendit in montem Sion. Sion namque mons excelsum virtutibus, atque sublimis ecclesiã est. In quo constituta est specula contemplationis futura credentium. Vnde & ipsa virtutum species Sion interpretatur. Et vt nossemus proprium roris istius nomen, ait psalmista: *Quoniam illic quidem, scilicet in monte Sion, mandauit dominus benedictionem & vitam vsque in æternum.* Et sequitur dicente domino.

b ¶ *Et gelu de cælo quis genuit.* Hoc igitur modo de cælo obdurationis sententia sacrilegi feriuntur, quod vtiq; malum iustis à Deo dicitur procreari, vt Pharaoni, scilicet & Iudæis, quos propter infidelitatem suam, & nimiam obstinationem cordis legimus obdurationos. Sequitur de huiusmodi, dicente domino.

c ¶ *In similitudinem lapidis aquæ durantur.* Nomine aquarum secundum scripturarum auctoritatem populi intelliguntur: Sicut Ioannes Apostolus ait: *Aquæ autem populi sunt: & Dauid ad dominum: Libera me, inquit, de aquis multis, de manu filiorum alienorum.* De his ergo mihi dicere videtur, qui nimio obliuionis Dei frigore obriguerunt, & instar lapidum, solidi & nimium duri effecti sunt. Deinde ait.

d ¶ *Et super faciem abyssi constringitur.* In abyfso, profundissimam obscuritatem mentis puto intelligendam, quæ ita obtusione infidelitatis nimix operiatur, & constringatur quodam gelu impietatis, vt saxo similis fiat: ita vt tali mente, non fit ad Deum vnus aditus respirandi: secundum illud, quod apostolus de Iudæis testimonium propheticum affluens, locutus est, dicens: *Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant, vsque in hodiernum diem.* In Psalmo quoque centesimo quadragesimo septimo, de gelu, vel glaciæ, & cryfallo, secundum hunc sensum

quem dominum dixisse hic legimus, prophetam mysticè locutum manifestum est. Possumus hæc loca, & simpliciter intelligere: & gelu de cælo quis genuit? Cælum appellantes glacialia montium, & excelforum cacumina, & per immensum aërem, loca cælo viciniora, vel magis proxima: secundum hanc ergo consuetudinem scripturarum, ipse dominus inquit, in euangelio, volatilia cæli. His secundum literam nunc ommissis ea potius, quæ factatè à Deo prædicata sunt, intelligere & credere nos oportet.

e ¶ *Nunquid coniungere valebis micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare.* Nunc de cæli ordine & astorum circuiu loquitur ad Iob. Pleiades appellat stellas, quæ iunctæ, velut septem esse monstrantur. His ergo Græci, quod multæ simul essent, nomen ab ipsa multitudine posuerunt: plithys vel plithos enim multitudo dicitur, & inde deriuatum est, vt pleiades appellentur. Ait ergo dominus ad Iob: *Nunquid vt hæc stellæ iunctæ & simul sint, tua potentia facere potuisti? Septentrionis quoque siue arcturi circuitum, quem in indefinito gyro per sinistram plagam mundi, in se feci recurrere, vt totus in se vadat semper & redeat: nunquid tu poteris dissipare? De astris cæli siue signis: & in alijs locis scripturæ legimus, sicut in Iesu Naue, & Iudicum: *Fuit, inquit, terminus Amorrhæi, ab ascensu scorpionis petra, & superiora loca.* Ve igitur domini verba, secundum mysticos intellectus dicamus, cælum interpretemur ecclesiã, quam superius dominus terræ vocabulo nuncupauit: sed ibi propter originem suam terra est appellata. Nunc verò sublimata per Christum in gloriam, cælum rectissimè intelligitur. In hoc igitur cælo, etiam stellæ pleiades & septentrionis, vnam in se sacra interpretationis continent formam. Ipse enim septenarius numerus septiformis spiritus gratias in se demonstrat, quæ in hoc cælo micant, ipsique gratiarum spiritus, in eodem firmamento cæli sunt fulgentes. Itæ igitur stellæ per prophetam, septem oculi domini appellantur, quorum oculorum gratias atque virtutes Esaias propheta enumerat, vbi de Saluatoris natiuitate vaticinatur dicens: *Et requiescet super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, replebit eum spiritus timoris Dei.* Quemadmodum ergo quisquam non potuit indissociabilis luminis spiritualia astra coniungere: ita omnino fieri non potest, vt hæc stellæ gratiarum, ecclesiã meam circumlustrantes, ab vnus connexionem insolubili separentur. Quod autem alij dixerunt, aut intellexisti nexus pleiadis, ad spiritualement intelligentiam erigit animum contuentis, vt aliquid allegoricum labore inquirere.*

f ¶ *Nunquid producis luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ confurgere facis?* Stella est quam luciferum dicimus, stellis cæteris clarior, quam ferunt etiam doctores ecclesiæ, vnam esse de illis quinque stellis quas planetas vocant: quia dissimilem aliarum stellarum cursum habeant, multoque velociorem, & inde planetæ, id est, vagantes siue errantes dicantur: eo quod non certum, sed mutabilem cursum habeant. Hunc igitur luciferum appariturum terris, post biennium in oriente autumant nasci. Aliam verò stellam quam vesperum appellauit, eo quod circa diei vesperu suo tamen tempore mundo monstratur: hanc, inquit Deus ad Iob, super filios terræ confurgere facis? Qui ergo intelligis potentiam omnia gubernantis, & in te operantis agnosce iustitiam. Hanc stellam multi putant hesperum dici. Vnde & Italia hesperia nominata sit: eo quod illic tempore suo primũ apparet. Spiritualiter autè verba sunt patris, de filio suo Saluatore nostro dicentis sic: *Nunquid educes luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ confurgere facis? Vbi & aduentus domini in carne venturi significatus est, & resurrectio eius ex mortuis figurata, veniente plenitudine temporis: Ait autem, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* In hoc igitur tempore suo, eductus est à Deo patre, vt terras inuiseret: qui deo lucifer nuncupatus est, quia veniens de sublimibus, tanquam post biennium, post legem

& pro-

G

Mat. 6. d

Ios. 1. a Iud. 1. g

H

Esai. a

Gal. 4. a

Apoc. 7. d Iud. 1. a, b

Rom. 12. a

A

& prophetas ortus est, & super nos positos in tenebris & umbra mortis lucem nobis fidei ac tempestivæ cognitionis exhibuit. Vesper verò idem filius hominis appellatur, qui in cruce tempore passionis occubuit. De quo ait propheta populus credituris: *Iter facite ei, qui ascendit super occasum, dominus*

Psal. 67. a

Luc. 23. f

Qui utique in tempore occasus, quando ait ad patrem: In manus tuas commendo spiritum meum, posuit tenebras, & factæ sunt in corde infidelium Iudæorum. Hunc ergo Deus pater, ut pastorem magnum ovium excitavit. Hunc, inquam, vesperum, eo quòd sacrificium vespertinū, in vespera sæculorum missus obtulerit, filium hominis, super filios terræ confurgere fecit, utinam non sint caro, & terra esca serpentis, neque filij noctis & tenebrarum: sed sint filij luciferi, filij Dei.

a ¶ Nunquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra?] Si numerum aliorum omnium potest quispiam mortalium nosse, potest & militia eorum ordinem perscrutari. Nemo ergo hæc propriè novit, nisi solus ille qui condidit. Spirituali autem sensu ita intelligi potest. Nūquid tu Iob quasi cognitor futurorum, iam nosti quo ordine in cælo ecclesiæ, quàm diversæ atque multiplices gratiæ spiritus mei, velut stellæ resfulgeant: siue qua gloria, vel quo ordine meritorum, ut siderum radiantium globi, sancti in resurrectione fulgebunt? Hunc locum alij ita vertunt, ut omnia quæ sub cælo sunt pariter fiant. Vbi hoc dicere videtur, quòd volubilitate, siue temporum, siue stellarum per spatia tibi succedentia redeat & recurat. Spiritualiter autem ita dictum existimandum est, quòd dispensatio per Christum reconciliationis humanæ, usque in finem sæculi crescat, ad notitiam omnium nationū: siue quia sancti ut ad calcem virtutum perveniant, quotidie morum sanctitate proficiant: & ideo sub cælo, id est, sub obedientia ecclesiasticæ disciplinæ sunt constituti.

b ¶ Nunquid eleuabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?] Primo auditu hoc ita intelligendum est. Nunquid habes tantam potentiam, ut ad imperium, ac nutum tuum, ilico imbres infundentes & operientes de cælo descendant. Secundum altiore verò intelligentiam: voce, inquit, eleuo, ait dominus, quando hominibus clamo: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & pietatis affectu, pulso secreta mentis ipsorum, vbi est velut nebula caligo peccati, & nominis mei valde obscura obliuio, ut obedientibus voci meæ, innumeris populis circumdatus, quasi impetu influentibus aquis operiat, quibusque velut vestimento induar, ut vineis habitem sicut propheta ait: Sicut sponsa induit me vestimento. Alij dixerunt: vocabis nubem voce, & in tremore aquæ valide obediens tibi. Aqua valida tremendum diuinæ voluntatis præceptum est: quòd Deus quemlibet sanctum, voce, id est, affectu clamoris & insinuationis instinctu, ut obediendo saluetur, obseruare iubet. Nunquid tu Iob aliquid simile facere potuisti?*

Matth. 11. a

Esa. 61. d

Psal. 113. b

c ¶ Nunquid mittes fulgura & ibunt, & reuerentia dicent, &c.] In his sermonibus Dei, ad esse virtuti eius credendum est quæcumque voluerit, cui etiam omnia insensibilia quasi sensibilia sunt: sicut dicit propheta: *A facie domini commota est terra, à facie Dei Iacob.* Reverti autem fulgura ideo appellantur: quia isti mittuntur à Deo, ut prædicatione euangelij mundum illuminent, quibus dominus ait: *Vos estis lux mundi.* Et iterum: *Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem vsque ad vltimum terræ, & in fine sæculi reuertentes cum fructibus manipulorū suorum, venient in exultatione, & dicent: Quing, talenta mihi tradidisti: ecce alia quing, lucratus sum.* Siue fulgura sunt inspirationes diuinæ, quibus illuminantur corda sanctorum, ut eis accensis in amore charitatis Christi conflagrent. Hæc autem fulgura illuminationis Dei reuertentur ad Deum, qui ea ad desiderium sui excitandum emisit, quando per eandem visitationem diuinam, ardenti animo & feruenti opus suæ illuminationis effecerunt.

Matth. 5. b

Esa. 42. a

Psal. 125. a

Matth. 15. b

d ¶ Quis posuit, &c.] Manifestum est quòd homo, quando ad imaginem & similitudinem Dei factus est, sapientiam rationis accepit, ut præstaret cæteris animantibus, quæ ratione & prudentia caret. Quibus autem bonis à Deo homo donatus sit, lectorem ad eos transtulit, qui de bono naturæ, eiusque virtutibus plurima conscripserunt. Gallo etiam gallinæ Deo huiusmodi sensum dedit, ut emenso noctis tempore, quasi proximæ lucis memor eandem mundo canens annunciet reuertentem. Secundum intelligentiam verò spirituales ita sentiendum est: quoniam CHRISTVS Dei est virtus, Dei que sapientia. Hunc pater in visceribus hominis posuit: sic enim Dei sapientia, qui est filius eius ait, cum eum Petrus filium Dei confessus fuisset, dicens: *Tu es Christus filius Dei vivi:*

non tibi reuelavit hoc caro & sanguis, sed pater meus qui est in cælis. Et Apostolus: *Cum autem complacuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit in gratia sua, ut reuelaret filium suum in me.* Gallum verò puto esse vnum quemque sanctorum, qui in nocte & tenebris huius mundi, accipiunt fidem, intelligentiam, & virtutis constantiam clamandi ad Deum, ut insipientiam dies permanens, & amoveantur vmbra vitæ presentis, cum vrgenti & frequenti clamore precum suarum dicentes: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam.* Quod & de prophetis intelligere possumus, qui certatim annuntiaverunt dei cælis aduentum. Hoc in loco aliorum multo aliter interpretatio habet, qui ita dixerunt: *Quis dedit mulieribus texture sapientiam, & varietatum scientiam? Si scientiam varietatum, & texturini operis sapientiam à Deo sola mulieres acceperunt, de quibus dicitur: Sed mulieres doctæ dederunt, quæ noverrant in opus tabernaculi, de quilibet & dominus hoc loco, quasi specialiter ait: Quis dedit mulieribus texture sapientiam, & varietatum scientiam? Quomodo in Exodo Beſeleel & Oholiab, sacerdotum & tabernaculi vestimenta, vario ac polymitaro opere texerunt. Nouerimus ergo esse animas sanctas, quæ hoc opus efficiendi etiam nunc in historia per intelligentiam spiritus acceperunt: quibus utique scriptum est, dedit Deus sapientiam & intelligentiam, quicquid etiam fabricæ adiuueneri potest, dedit in corde eorum. Sicutque repleti sunt spiritu sapientiæ & intelligentiæ, & sapientiæ vel scienciæ, & omni doctrina, ad excogitandum & faciendum omne opus: quoniam tabernaculum illud legis, sanctæ ecclesiæ imaginem præferbat. Dicamus de hac varietate morum, siue meritorum velut vestem vero Salomoni ministrantium, quod per figuram regina Saba dixit Salomoni, cū admiratione laudans sapientiam eius, & domum, cibos, habitacula, & serorum ordinem, vestes & ministris, & holocausta quæ offerrebant in domo domini continenter: hanc officiorum varietatem cõtextam esse per diuersas in toto mundo ecclesias, per quas alibi coniugati, alibi continentes, alibi virgines: hi per eleemosynas, illi per alienationem omnium facultatum: illi per crucem & mortificationem terrenarum cupiditatum: illi per scientiam scripturarum multiplicib. sancti spiritus gratijs, velut diuersis coloribus Christi corpus exornant, sibi que æternæ gloriæ, & immortalitatis vestimenta conficiunt. Contextum etiam perfecto intellectu fidem trinitatis, velut spartum triplex, quod non cito rumpitur. Huiusmodi vestimenta ista spirituales mulieres operantur, id est, siue sanctæ animæ, siue ecclesiæ per diuersa regionum spatia constitutæ.*

G

1. Cor. 1. d

Matth. 11. d

Gal. 1. e

Psal. 113. a

Exod. 31. d

1. Reg. 11. d

2. Reg. 2. f

1. Reg. 11. d

2. Reg. 2. f

Esa. 1. f

domi-

D. H. E. Y.

E

domini, ait in psalmo: *In pace in idipsum dormiam & requiescam.* Item in alio loco: *Si dormiatis, inquit, inter medios clericos, id est, inter fortes duorum testamentorum requiescatis.* Et cōcentum celi quis dormire faciet? Sanctos angelos intelligamus, qui pro ipsa habitatione, celi cælum dicti sunt per prophetā, hoc modo: *Cælum celi domino.*

Psalm. 139.

Huius igitur celi concentum, ait Dominus, quis dormire faciet, id est, quis erit ille qui eos à perpetuis laudibus, quibus me benedicunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, incessabiliter concinentes, vt cessent & quasi obdormientes possint inhiere? Quis narrabit cælorum rationem? Et sancti cælorum nomine crebro dicuntur: de quibus secundum mysticos intellectus propheta vaticinatur, dicens: *Celi enarrant gloriam Dei.* Horum igitur donationes, quas habent secundum Dei gratiam differentes, quis poterit vel ipsam fidei ipsorum narrare rationem?

Psalm. 148.

a ¶ *Quando fundebatur puluis in terra, &c.* Pulvis de quo dominus ait, gentium infidelitatem signat: pulvis vtiq; aridus & solutus fundamento in Ecclesia apostolico admiscetur, vt per fidem & colligationes siue compagnes charitatis, conglutinatio in Christo federe vnionis & pacis, in augmentum Dei, velut in terram solidam crescendo proficiat. Vnde glebæ agri dominici, effusa frugifera, in vnum corpus Ecclesiæ charitatis copula compinguntur. Cælorum quoque appellatione Scripturæ sanctæ rectè dicuntur, eò quòd descriptum sint hominibus attributis, siue quia cælestia in se continent sacramenta. Horum igitur cælorum, id est, scripturarum rationem, quæ de ministeriorum obscuritatibus opacata sunt & profundæ, quis poterit animo perscrutari, vel eloquio proferre: aut quis eorum vaticinia cessare præcipiet? Antiqui interpretes ita dixerunt. Quis celi organa in terram declinauit, id est, quis est qui cælorum laudantium Deum cantus, vsque ad hominum inclinavit notitiam, vt imitatione laudis eius, socij angelorum effici mereantur?

F

b ¶ *Nunquid capies leonæ prædam, & animam catulorum eius implebis.* Ex his quæ per omnem textum sermonis huius enumerat, sex sunt quadrupedia, & quatuor volatilia. Et in hoc decalogi perfecto numero, videri potest, quòd omnem creaturam intelligi voluerit Deus: quæ per eum vt potest per auctorem regitur. Decimus autem numerus perfectus est: quia per ipsum iterando, omnis numerus in infinitum multiplicatur. Ergo iuxta litteræ superficiem, hoc ait. Ego qui omnia iusta dispensatione procuro, circa te tantum, ô Iob, videor inustus. Iuxta spiritualem intellectum, leonæ siue etiam leo, diabolus est intelligendus, qui & in multis locis Scripturarum propter sauitiam & fortitudinem, ita nominatur. De hoc igitur Dominus ait, quòd nemini nocere possit, nisi à Deo acceperit potestatem. Iusto ergo iudicio eius traduntur: quia ille omnino vires non habet dominandi, nisi ipse permiserit. Nunquid capies leonæ prædam, id est, sicut ego eam capere permittam. Puto autem hoc loco idèo catulos dictos, quia leonam nominauerat, quos veneno malitiæ suæ, siue nequitia, velut lacte nutrierat ad homines perimendos. De quorum mortibus, nequissimorum spirituum animæ reficiuntur: & de his in psalmo ait: *Catuli leonum rugientes, vt rapiant & querant à Deo escam sibi.* His igitur leonibus, & draconibus escas dare Deus dicitur: quando illos quos expetunt, in potestatem accipiunt.

Psalm. 124.

c ¶ *Quando cubant in antris suis.* (in suis alij dixerunt) & in specubus insidiantur. Antra siue speluncæ sunt corda hominum impiorum: in his latibulis sedent, siue cubant in insidijs, vt interficiant innocentem.

d ¶ *Quis preparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum, vagantes, eò quòd non habeant cibos.* Arbitror quòd & hic coruus aduersariam partem significet, sicut & pulli eius: Vt quemadmodum superius leonam, & catulos eius intelleximus diabolum, & turbam perditorum eius; ita & hic coruum eundem cum pullis eius intelligamus.

Quod ergo dicitur, vagantes, indicantur hoc verbo, quòd quasi quandam famis rabiem patiantur circa hominum gentes, vt perditionem portionis eius velut cibum sumant: & ideo fatagere videntur omni instantia, donec ad effectum votorum suorum perueniant: sicut audiimus Spiritum sanctum per Salomonem dicentem: *Oculum irridentem patrem, & contumeliosum senectuti matris, effodiant eum corui de conuallibus, & deuorent eum pulli aquilarum.* Possumus & ita sentire, vt coruum, id est, diabolum, & omnes focios eius, quondam patres habuerimus, cum erroribus eorū assimilaremur & vitijs: & inde etiā & pullorū nomine dicebatur. Sed relinquentes eos, quod & ipsa docetur, vt faciat: quæ sponsa nos sumus, cui dicitur: *Audi filia, & vide: & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & inuocantes nunc dominum, potest fieri, vt pristino adhuc nomine appellemur. sic propheta ait, vbi de Deo loquitur: Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et reor quòd in Deo pristino nomine censeamur, vt nouerimus quid fuimus, & quid nunc per Christi gratiam simus. Et inde hoc ipsum magnum bonum intelligentes, magis Deo gratias referamus, dicentes cum Apostolo: *Gratias Deo patri qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij charitatis sue.* Mos autem sanctæ Scripturæ huiusmodi est, vt pristina culparum nomina, in sanctis frequenter recenseat, sicut Beatus Esaias propheta ait de Deo: *Benedicent me bestie agri, & Apostolus Mattheus dicitur publicanus. Videamus hunc locum, si & in bonam partem exponere possimus, vt istum coruum & Christum interpretemur. Sicut enim secundum scripturarum consuetudinem, montem dicimus Dominum nostrum, & diabolum similiter appellamus, petram quoque ac lapidem, arborem etiam & gladium dicimus: ita & coruum fortassis dicere possumus. Nam & sponsa Ecclesiæ, inter cetera præconia laudis de Christo, ita ait in Cantico Canticorum: *Crines eius vt abietis, nigri sicut coruus: sed quando diabolo corui nomen aptamus, dicimus eum nigrum criminibus atque tetrum, & qui in tenebris nequitiarum commoretur. Quando verò eo nomine Saluatorem significari dicimus, mysteriorum arcanis eum in scripturis suis obscurissimum esse sentimus. Et cum sciamus diabolum in scripturis serpentem nominari, quis aueret de domino ita credere, nisi ipse in se serpentis similitudinem, verbis proprijs expressisset, dicens: *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis: & discipulos tales admonuit esse dicens: Estote astuti vt serpentes.* Et serpens, id est, diabolus maledictus à Deo est, eò quòd Euam seduxit astutia, & Christus maledictus dicitur, quia maledictus omnis qui pendet in ligno. Maledictum quippè hominis in se suscipiendo, id est, eam quæ ex sententia Dei venerat mortem, vt maledictum suspēdit in ligno: & inde est, quòd pro nobis Christus factus est maledictum. Hæc exempla protulimus, vt firmetur sensus supra prolatus: sequentia videamus. Nunc igitur Christo coruo figuratè dicto pater præparat escam: cum ei ex gentibus conuocat credituros, sicut de eodem patre propheta ait dicens: *Qui suscitauit ab oriente iustum, vocauit eum vt sequeretur. Dabit in conspectu eius gentes, & reges obtinebit.* His igitur ad fidem vocatis, Dominus Christus velut esca gaudio exultationis reficitur. Huius populi, id est, discipuli, & omnes credentes clamant ad Deum in oratione, panem substantialem quotidie postulantes: & hoc ipsum vagantes faciunt, quia peregrini & hospites sunt super terram, vbi sedem sibi firmam, & stabilem non constituerunt: sed dicunt cum Apostolo, instabiles sumus. Hi igitur habent quidem cibos scripturarum, quarum consolatione pascuntur: sed spei & fidei cibis non alimonia rei propriè permanentis. Et idcirco in hoc mundo vagari dicuntur, donec ad immobilitatem quandam sæculi futuri perueniant. Nam & ad hunc intellectum spiritualem pertinet, quòd corui isti rore pasci dicuntur, sicut Philologi se referunt indagasse.***

Prov. 30. d

Esai. 44. c.

Colos. 1. b

Esai. 34. c

H

Cant. 5. c

Ioan. 3. b

Matt. 10. b

Genes. 3. c

Dent. 21. d

Gal. 6. b

Esai. 46. d

1. Cor. 1. c

107
28

CAPVT XXXIX.

NVnquid nosti tempus partus, &c.] Ibices ipsi sunt, quos Graeci tragelaphos vocant admixto nomine hirci, & cerui, eò quòd necesse est vt simile sibi aliquid hæc animalia habeant, & vnum horum puto in Canticis Canticorum damulam vocari: quæ aliquando caprea secundum legem macabantur. Et in Cantico canticorum crebro simul ponuntur, & mûda appellantur: quoniam cornuta essent & ruminaret, vngulamq; diuiderent. Istius ibicis sunt & alia animalia quasi eiusdẽ generis, vt est cotuorũ, sicut in lege dicitur:

Leuit. 11. b Et omnes coruini generis aues non manducabitis. Hæc ergo animalia vel maxime in faxis nutriuntur, & in cauernis petrarum. Ibi cum tempus quando pariuntur, ait Dominus ad Iob, vel quando ceruæ parturiunt obseruasti? Quanta alia sunt in Scripturis magis obscura atque ab hominum noticia longè remota, de quibus aliqua in hoc libro ipse dominus videtur dixisse, quàm sunt quæ ad Iob nunc loquitur. Quid enim laboris est nosse tempus ceruarum & ibicum parturientium? aut vnde tam latebrosus est humanæ notitiæ, vt possit tempus horum animalium parturientium penitus ignorare, præsertim cum hæc ipsa animalia penè in medio hominum commorentur. Proinde, ne sit apud quosdam hic sermo domini vilis, & forè ab eis superfluis existimetur, alius quod dixit inueniendum est, vt dicamus in mysterijs sub nomine horum animalium, præfiguratos Apostolos, & Apostolicos viros, & omnes prædicatores veritatis: qui in fortitudine fidei & patientia, velut in petris per spiritum imbuentem eos verbũ euangelij perfectè in se formatum parturiunt: vel cum doloribus persecutionum parturiunt. In petra parturit & ille qui dixit: Nam in Christo per Euangelium ego vos genui. Hoc igitur tempus futurum constituit, & animas prædicatorum, velut ceruas quæ de timore meo concipiunt, vt spiritum salutis pariant super terram, tu forsitan, quasi obstetricantis officio diligentissima sollicitudine obseruasti, dans eis os & sapientiam de vtero mētis suæ minus fortasse solidum, vel integrum verbum prædicationis, velut foetum in hanc effunderent lucem.

¶ Dinumerasti menses conceptus eorum, &c.] Vnum verbum Dei & validũ, penetrans vsq; in diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoq; ac medullarum, in hoc spiritali conceptu profectus quosdam incrementorum, velut per menses temporum in cordium sinibus operatur, vt ipsis Apostolis primum apparuit, qui in initio prædicationis, quasi parui & modici vili sunt: sed paulatim corroborante eos spiritu, verbum in eis demonstratum est, vsq; ad mensuram plenæ gratiæ peruenisse. Quod velut partu edentes, totum atque perfectum ac plenum diuinis promissionibus scribentes, diuersis Ecclesijs ediderunt. Huiusmodi igitur conceptus & partus tempora, qui hoc modo spiritali vtero cordis fiunt, vnde & Iob, ait Dominus, cognoscere potuisti: quorumq; tempora sunt in Euangelio præfinitionis meæ, consilio constituta. Vbi ergo dictum est, & scisti tempus partus eorũ: Alij dixerunt, & dolores eorum soluisti. Dolores sunt insectationes & tribulationes, prædicatoribus inferuntur: à quibus doloribus isti tunc absoluuntur, quando inuitati ad requiem absoluuntur à corpore. Siue tunc absoluuntur à doloribus persecutionum, quando in spe positi, pro malis præsentibus ad promissionem æternæ remunerationis aspiciunt.

¶ Incuruantur ad foetum & pariunt, &c.] Doctrinam lacteam propinando incredulis & infirmis, sicut ait Apostolus: Lac vobis potum dedi, non escam: ab illa celsitudine sapientiæ ad humilia prædicatores quodammodo humiliantur atq; descendunt, vt vir fiat paruulus: & his qui sine lege sunt, tanquã & ipse sit sine lege. Et dum eos conantur in Christo formare & parere, rugitus emittunt: dum ab inimicis Christi supra modum ac supra virtutem suam grauantur: ita vt tædeat eos etiam viuere. De qualibus etiam dicit Apostolus: Et nunc flens dico inimicis crucis Christi. Siue ex affectu charitatis huiusmodi rugitus emittunt, sicut ait idem Apostolus:

Tristitia mihi est magna, & cõtinuus dolor cordi meo. Item ait: Ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas. Qualibus dolens charitatis visceribus dicit: Filii mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Item ait in Actibus Apostolorum, vbi omnem fraternitatem collectã alloquitur dicens: Vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessauimus lacrymis monere vnumquemque vestrum. Et iterum ait: Ipsi scitis qualiter vobiscum per omne tempus fuerim seruans domino cum omni humilitate & lacrymis. Hæc igitur idcirco dicta sunt, vt sciamus quoniam ad gemitus & rugitus pertineant tribulatio, angustia, lacrymæ, & dolor cõtinuus cordis sanctorum. Aliter, incuruantur ad foetum, & pariunt, & rugitus emittunt: Vbi prædicatores veritatis verbum fidei ceperunt editione eloquij prædicare, ilico ab aduersarijs incurrantur, id est, custodijs carcerum humiliantur atque verberibus: sed quia nec in vinculis verbum Dei est alligatum, illic nihilominus id populis pariunt, quo & ipsi in Christo nascuntur: Sicut ait, vt diximus in regeneratos, sanctus Apostolus: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui: deinceps ad Deum in orationibus rugitus deprecationum emittunt, vel pro persecutoribus suis Deum rogantes, vel persequerantiam fidelium & adiutorium diuine gratiæ suppliciter implorantes. Aliter, rugitus emittunt: quia qui adicit scientiam, adicit dolorem: gemunt sancti cogitantes quanta sunt pericula huius vitæ, vel quàm longè sunt à virtutibus quas requirunt.

CAPVT XXXIX.

NVN QV ID nosti tempus partus ibicum in petris: vel parturientes ceruas obseruasti? Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tempus partus earum? Incuruantur ad foetum & pariunt: & rugitus emittunt. Separantur filij earum, & pergunt ad partum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas. Quis dimisit onagram liberum, & vin-

dis sanctorum. Aliter, incuruantur ad foetum, & pariunt, & rugitus emittunt: Vbi prædicatores veritatis verbum fidei ceperunt editione eloquij prædicare, ilico ab aduersarijs incurrantur, id est, custodijs carcerum humiliantur atque verberibus: sed quia nec in vinculis verbum Dei est alligatum, illic nihilominus id populis pariunt, quo & ipsi in Christo nascuntur: Sicut ait, vt diximus in regeneratos, sanctus Apostolus: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui: deinceps ad Deum in orationibus rugitus deprecationum emittunt, vel pro persecutoribus suis Deum rogantes, vel persequerantiam fidelium & adiutorium diuine gratiæ suppliciter implorantes. Aliter, rugitus emittunt: quia qui adicit scientiam, adicit dolorem: gemunt sancti cogitantes quanta sunt pericula huius vitæ, vel quàm longè sunt à virtutibus quas requirunt.

¶ Separantur filij earum, & pergunt ad partum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas.] Parturitione apostolica, filij quos sancti in Christo genuerint, siue à pristinis erroribus suis, siue etiam à carnalibus operibus separantur: in quibus nunc erubescunt, vt iam nõ sibi viuant, sed Christo, qui pro eis mortuus est & surrexit. Pergunt ad partum, id est, per scientiam profundioris intelligentiæ quotidie excitati conuersatione proficiunt, dicentes, animalia sancta veri pastoris: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, & cetera quæ sequuntur in psalmo eodẽ: Sic, inquam, pergunt sancti filij euangelizatiũ pacem, sicut iam dixi, id est, crescunt atque proficiunt. Ad iustum partum domini, & ad hanc alimoniam sanctorum animarum, & ad tales delicias spirituales egrediuntur vtq; ab infantia morum quotidie proficientes & proficentes virtutũ merito in virum perfectum. Et non reuertuntur ad eas. Non reuertuntur, vt iterum necesse sit eos doceri, quæ sint elementa exordij sermonũ Dei. Non reuertuntur ad ea quæ retro sunt, sed ad ea quæ ante sunt, se extendunt. Non reuertuntur vt quidam, quibus ait Apostolus: Filii mei quos iterum parturio donec Christus formetur in vobis: sed potius subeunt gradus ascensionum, inambulantes de virtutibus in virtutem. Huiusmodi ergo filij non possunt audire, vt Galatæ, vocem increpantis Apostoli: vellem esse apud vos, & mutare vocem meam. Hic ergo sermo Dei sub figura caprearum, & ibicum, describit Apostolos, sicut iam dixi, & Apostolicos viros, atque omnes doctores Ecclesiæ, per quorum doctrinam Ecclesiæ spirituales sibi filios generat. Et vnaquæque anima de verbo Dei concipiens parit filios bonorum operum: quæ tamen ceruæ sit similis & ibici, & in montibus habitat, & in petris nutrita, veloxque sit & alacris ad currendam viam domini. Serpentes quoque de terra sua educat, & viuat multo tempore, audiens prophetam: adiciuntur tibi anni vitæ tuæ, talibus ceruis sunt montes excelũ quos domini vox perficit, & quorum pedes in consummatione perducet.

¶ Quis dimisit onagram, &c.] In cerua & ibice superius figuram Ecclesiæ esse monstrauimus. Nunc vero onagri nomine, arbitramur populum Iudeorum posse intelligi, quem Deus ob incredulitatem eius dimiserit, sicut ait: Et dimisit eos secundum desideria cordis eorum. Quod in multis alijs locis scripturarum Deus hoc futurum esse testatur: Cuiusque vincula præcepta esse legalia non absurdè sentimus. Nam eundem

D. HIEY
T. 1. 1. 1.

E
Omn. 4. d
Hieron. b
Rom. 6. d
Psal. 2. a
Gen. 7. a
Ait. 4. a
Psal. 2.
Ibidem.
Rom. 3. e
Psal. 68. f
Psal. 108. d
Mat. 2. b
Psal. 6. c

eundem contumacem populum & rebellem, propheta ita obiurgat & increpat, dicens: *Vacillasti in vinculis. Hunc igitur quasi onagram, immundum videlicet animal ac effrene reliquit dominus, vt ab eo iugo imperij sui, quia semper restitit obedire, à vinculis præceptorum diaboli solueretur, & secundum Apostolum feruus peccati, liber esset iustitiæ: sic enim ipse dominus de Iudæis, ait in psalmo: Disrumpamus vincula eorum, & proiciamus à nobis iugum ipsorum, vbi ipsa trinitas Dei hoc dixisse videtur. Nam quemadmodum in Genesi in factura hominis pluraliter dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, ita & hic locutus est: Disrumpamus vincula eorum, & proiciamus à nobis iugum ipsorum. Quem locum Actus Apostolorum ita se habere manifestè declarant: vbi Apostoli ad Deum eleuauerunt vocem suam, atque dixerunt: Domine tu qui fecisti calum & terram, mare, & omnia que in eis sunt, qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: astiterunt reges terra, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Ob hoc igitur scelus, quod in Christo filio Dei commissum est, ait pater: qui in spiritu suo hoc futurum prædixerat, dicens: Disrumpamus vincula eorum, & proiciamus à nobis iugum ipsorum. Proceffit grande peccatum ac nefandum, quo Saluatorem crucifixerunt, vt merito ab eis vincula præceptorum Dei disrumperentur, & ita legis iugum proieceretur. Quod autem iugum & vincula eorum dicta sunt, cum Dei fuerint potius quam Iudæorum, quibus legem ac præcepta dederat mandatorum, hoc maxime requirendum, quod ita dictum: quia Iudei legem carnaliter intelligentes, quam ex operibus se implere arbitrabantur, quasi suam effecerant, sicut dicit Apostolus: Israel verò sectans legem iustitiæ in legem iustitiæ non peruenit. Quare: quia non ex fide, sed ex operibus. Et ideo de eisdem loquitur, dicens: Ignorantes enim Dei iustitiam, & suam quærentes statuerunt: iustitiæ enim Dei non sunt subiecti. Quod autem ait, suam volentes statuerunt iustitiam, non quia lex ab ipsis sit constituta, hoc ait: sed in lege quæ ex Deo est suam constituerant, quando eandem legem suis viribus se implere posse credebant: & ideo secundum hunc sensum Iudæorum vincula disrumpenda à Deo dicuntur, & proiciendum iugum ipsorum.*

a ¶ Cui dedit in solitudine domum, &c.] Iustus destitutus in solitudine, videlicet protectione defensionis mee habitare fecit: sicut etiam postmodum ore prophetico locutus sum dicens: Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non fit qui inhabitet. Solitudo itaque factus est populus ille & eremus: quia ablata lege, prophetia, sacerdotio, sacrificio quoque ac benedictionis diuinis, gratiæ etiam protectione priuati ac destituti sunt.

b ¶ Et tabernacula eius, &c.] Vt sine vlla spe promissionis Dei sterilis viueret, & infructuosus terram saluginis dicitur accepisse: vbi præter amaritudinem, qua Deum prouocaret ad iracundiam, nihil haberet. Sic namque alibi de Deo dicit propheta: Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. Terram fructiferam in saluginem à malitia inhabitantium in ea.

c ¶ Contemnit multitudinem ciuitatis, &c.] Ecclesia est hæc ciuitas, quæ constat ex multitudine innumerabilium populorum, de qua Dominus ait: Non potest ciuitas abscondi in monte posita. Hanc igitur quisq; Iudæus despiciens, respiciens contemnit: clamorem etiam cuiuslibet euangelizantis verbum Dei, & exigentis obedientiam fidei non audit, id est, obedire detrectat: ob hoc igitur, inersatum est cor eorum, & oculos suos clausurunt, vt non videant oculis, & auribus non audiant, & corda non intelligant.

d ¶ Circumspicit montes pascua, &c.] Montes, superbos quosque doctores, Scribas videlicet & Phariseos legis suæ, quasi suspiciens eisque honorem deferens, adulationis ambitu circummit, ab eis proculdubio, in quibus est doctrina ho-

minum, nõ recedens. In quibus etiam montibus vbi se pascua carnalis legis habere gloriantur, virentia quæq; perquirunt, quæ ad delicias vtiq; carnis, & sabbatha delicata pertinent: & quæ velut virentis superficiei, legis historijs, nullum fructum habeant figurarum.

e ¶ Nunquid volet rhinoceros seruire tibi, &c.] Siue, vt alij dixerunt: Nunquid volet monoceros seruire tibi? Ex diuersa editione transferentium aduertimus, quod ipsū sit rhinoceros quod & monoceros, & Latine intelligatur vnicornis, siue super nares cornu habens. Sunt ergo huiusmodi feræ in solitudine orientis, & ab hominibus nonnunquam videntur siue capiuntur. Hic igitur monoceros, populi gentilis imaginem præfiguratur: cuius etiam superbia significatur in cornu, sicut quibusdam peccatoribus & superbis à Deo dicitur per prophetam: Dixi iniquis, nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Nolite extollere in altum cornu vestrum: quia veteris nota atq; antiqua in his quos Deus increpat, superbia est. Secundum aliam editionem, in hoc eodem loco psalmi legitur: Nolite exaltare in excelsu cornu vestrum, loquentes in ceruice veteri. In multis quoque alijs locis scripturarum, cornu nuncupato, legitur superbiæ nominari: licet & in bonam partem cornu soleat dici, vt est illud: Exaltabit cornu Christi sui. Nam & ipse dominus Christus, propter singulari imperium suum, aliquando & vnicornis dicitur. Legimus quoque cornua & regna dici, vt in Daniele & Apocalypsi continetur. Hic monoceros, qui per sapientiam mundialem tumore superbiæ erat in sublime portectus, nunquid tibi subijcietur, ait dominus ad Iob, vt per fidem in sanctitate & iustitia seruens, obedientiæ colla submittat: & mansuetus effectus atq; humilis, ad dominicum præsepe recurrat, ac verbis Dei hominisque assumpti sacris cibarijs saturetur. Siue, nunquid subijcietur, vt in Ecclesiæ meæ claustro habitet: quod erit vianibus stabulum, atque huic sæculo renunciantibus salutare perugium: vbi spiritualium ciborum alimonijs, institutionibus, & cælestibus pinguefcet eloquijs, & impleatur in illo quod erit per Prophetam postea prædicendum: Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. In monocero quippe hic nominato, sicut in propheta per asinum, immundus & incircumcisus significatus est populus omnium nationum.

f ¶ Nunquid alligabis rhinoceros ad arandum loro tuo, aut confringet glebas vallium post te?] Lorum hoc loco dictam ipsam charitatem Christi, quæ est inter omnes virtutes præcipua, intelligere debemus. De qua ad diligentes atq; amantes Dei, ait Apostolus: Copulati in charitate: cuius vinculis colligandos, propheta olim prædixerat, dicens ad Deum: Labor Aegypti, & negotiatio Aethiopia, & Sabæi viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt, & post te ambulabunt, vinciti manibus pergent: & Dauid quæ admodum charitatis Dei vinculis per ministros verbi Dei vincendi essent credentes, ita loquitur, dicens: Ad alligandos reges eorum in vinculis ferreis. Quorum vinculorum nominibus, charitatis Christi fortitudinem voluit demonstrare: quæ etiam fortis & potens in manibus ferreis, ad amorem domini constringit. Hic ergo rhinoceros, id est, populus quondam incircumcisus, præputio scilicet carnaliu voluptatum, & infidelitate immundus, hoc loro charitatis Christi fortissimo alligatus, ita vt nulla eum creatura separare possit à Christo, conficit in corpore glebas conualliu, duritiam scilicet peccatoru, & colit in corpore suo terram dominicam, secundum Apostolum, qui ait: Non estis vestri. Et ideo hic specialiter domini est terra, in qua primitus sit omnium peccatorum, quasi veprium spinarumq; purgatio. Deinde aratro crucis, & ferro dominicæ passionis, duritia cordis atteritur, & confringuntur valliu gleba. Vallium nomine, humiliatos peccatis homines, atq; in ima depressos significari existimo, sicut habemus in psal. Ascensus in corde suo disposuit in valle stectus. Vnde & Esai. cum increpatione prophetaturus, contra Hierusalem peccatricem, prophetia suæ huiusmodi titulu præposuit, dicens: Onus valliu visionis. Talium igitur valliu glebas

G
Psal. 74. a
1. Reg. 2. b
Dan. 7. b
Apo. 17. e
H
Esai. 1.
Colof. 2. a
Esai. 45. e
Psal. 149. b
1. Cor. 6. d
Psal. 83. b
Psal. 22. a
monoceros

107
28

A monoceros comminuit, quando humiliari corporis terram edomat, & suscipiendis caelestium praeceptorum seminibus, ac reddendis fructibus preparat: quando cum Apostolo castigat corpus suum, & in feruitutem redigit: quando omnem hebetudinem obstinati cordis, duramque stoliditatem a se auferre cōtendit: quod tamen

*Psal. 62. c
Naum. 3. a*

efficere nequaquā poterit, ait dominus: nisi rectorem & gubernatorem suum obedienter me fuerit secutus. Vnde ait dominus ad Iob: *Aut confinger glebas vallium post te*, sicut habemus in psalmo: *Adhaesit anima mea post te*. Et propheta de huiusmodi: *Post te ambulabunt*, inquit, *vincti compedibus*: ubi admiratione dignos video tales pedes, qui quanto magis compediti fuerint, tanto velocius sine offensione egrediuntur.

a ¶ *Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, &c.* Ego dominus noui fortitudinē caritatis eius, & patientiā ac longanimitatis: & idcirco dereliqui ei ad imitandum me omnes labores dispensationis meae, quos in me credēdo intelligit: quia pro illo sustinui alapas, verbera ac spūta suscipiens, eidem laboraui, eiq̄ue ad caelos reuolans exempla laborum ac virtutum reliqui: cui quē crederidi atq; commisi opitulante sibi gratia mea, reddat multiplex semen, & in area Ecclesię meae germen tricesimum, sexagesimum, centesimumq; fructificet: & aream tuam congreget, sicut Apostoli, & post Apostolos multi fecere doctorum.

b ¶ *Penna struthionis similis est pennis, &c.* Herodiorum generatricia esse dicuntur. Vnum horum albū esse colore quidam ferunt: aliud verō quasi gruis quibusdam diuersis coloribus varium: tertium quoq; genus nigrum affirmant, quod sit nō solum velox & saeuum ad prædam, verum etiā in coitu impatientissimum, intantum vt in tempore coitus ex oculis eius sanguis ebulliat. Herodius in psalm. 103. ita nominatur: *Herodius domus dux est eorum*: cum de lignis domini propheta tropicōs loquitur. In Deuteronomio, quoq; & in Leuitico: ubi ne aues immundae in cibum fumantur Moyses prohibet, & hæc similiter ponitur. Accipitrum etiā aliquot, sunt formae vel genera. His ergo rapacissimis auibus venatu & præda viuentibus in pennis struthio comparatur, sicut & alij dixerunt: Struthio mixta, & alis Herodionis & accipitris. Igitur struthionem secundum spirituales intelligentiam sensusq; diuinus, Ecclesiam non absurdē fecimus, quæ per lauacrum regenerationis & verbum munda in Christo effecta est: qui similem quidem pennam habet pennis auium, quæ carnis vescuntur & sanguine. Sed illa remigio alarum in hoc aëre velut in pelago id agunt, vt de cæteris auibus prædam capiant. Vnde sub hac figura inimici nostri spirituales intelliguntur. Struthio verō longe dissimili modo pennis suis vitur: cō quod eas velut per fidem & speciem duorum testamentorum gubernaculis viuens habitantem extendat: hæc auis, ait dominus Iob,

*Deut. 14. d
Leuit. 11. b*

c ¶ *Quando derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea?* Oua siue filios, vt in sublequetibus dicitur, nouam creaturam atque in Christo generatam, & candidam progeniem sanctæ Ecclesię intelligere debemus. Sed in ouis illos esse nouerimus, qui doctrina quotidiana, quasi foetus quidam Ecclesię matris nutriuntur, vt quandoque de initorum frugalitate & imperfectione procedēs, ad vltimum testa virtutum, veluti distinctis atque formatis membrorum compagibus exsistant, cum ex tenebris vitiatorum hoc modo facti fuerint lux in domino, proficientes quotidie ad ætatum morumque soliditatem. Audiant prophetam de ipsīs dicentem:

Psal. 137. c

Dies formabuntur, & nemo in eis, id est, nullum in eis vitium dominabitur: quo impugnante vincantur. Filios verō intelligamus iam solito robustiores, fide ac virtutibus compositos, atque formatos per incrementa virtutum, tanquam per annorum seriem iam de omni infirmitate vitæ incompolitat

nihil habētes. Hi igitur, sicut ait dominus, in terra ab Ecclesia relinquuntur, quando persecutionem ab impijs & terrena sapientibus patiuntur. Relinquerent enim eos Ecclesia dicitur, dum aduerfantibus nō resistit: quos dominus feruore fidei & patientia duos, atq; in illo igne quē misit in terram, & in puluere fragilis carnis eorum fortissimos facit.

d ¶ *Obluiscitur quod pes conculcet ea, aut bestia, &c.* Obluiscitur Ecclesia natos suos, dum eis pressuram, molestias, aduersarios inferre nō prohibet. Hoc loco differentiā puto esse tribulationum, propter illud quod dixit: pes conculcet, & illud quod ait: bestia agri conterat. Er hoc sit cōtricio bestiarum, quando aperte cruces, seu & immanitate morum crudelitate similes bestiarū, Christum confitentis, vsq; ad atrocitatem mortis affligunt. Pes verō conculcationis sit huiusmodi tribulatio, quādo opprobrijs, & nimio contemptu

probrijs, & nimio contemptu humiliantur, velut quadam conculcatione prostrati.

e ¶ *Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboraui, &c.* Præsentibus filiorum suorum tribulationibus, Ecclesia dura & impia videtur: quoniā non ingemiscit & plangit angustias interitumque natorum. In cuius figuram, sancta mater Machabæorum super filiorum suorum cruciatibus exultabat, videbat quippē in spiritu, sicut & hic sancta mater Ecclesia per fidem quotidie contempletur, quantam gloriam in æternum pariant penæ presentes, professione veritatis acceptæ. Et ideo quod sequitur, *frustra laboraui, nullo timore cogente*, Ecclesiam signat, quæ filios suos ad tentationem, & faculi huius molestias preparat, speras vtiq; Deo pro his malis temporarijs, filiorum suorum gloriam, & incorruptionis beatitudinem sempiternam. Aliter: sed & si doluisset profilijs consecratis, frustra doluisset: quia non habebat timendi causas, quando eos non perdidit, sed acquisiuit.

2. Mach. 7.

D

f ¶ *Priuaui enim eam Deus, &c.* Sapientia atque intelligentia mundi huius priuata est a Deo Ecclesia: nam & Apollolus hoc fieri præcipit, dicens: *Qui vult sapiens esse, stultus fiat vt sit sapiens*: quia sapientia huius mundi stulticia est apud Deum.

1. Cor. 3. d

g ¶ *Cum tempus fuerit, in altum alas erigit, &c.* Cum ingruerit, ait, molestior & nimium acerba afflictio persequens: ibi maior ad Deum de afflictione obsecratis affectus, dum quoddammodo excitatur, & humilitatis erigitur intentione vigilantissima, deprecandi in excelsum alaci nisu, fidem suam & spem, velut pennas in adiutorio gratiæ Dei fultas suffert: & cum talium alarum sustentata fuerit auxilio, gressus profecto eius velociores efficiuntur & conciti: ita vt insequentes se derideat inimicos, id est, equum & equitem, quod est diabolum & hominem ministrum inimici: qui in perpetrandas contra Ecclesiam persecutiones, sedet in quolibet equo suo, in corde videlicet hominis persequentis.

Apoc. 20. b

Zach. 1. b

h ¶ *Nunquid praebebis equo fortitudinem, &c.* Hunc equum aduersariā potestatem arbitror posse intelligi, qui sit pallidus, vt in Apocalypsi scribitur: *Quem sequitur mors & infernus*. Et qui in Zacharia propheta dicitur rubeus, mortibus videlicet hominum & cruore respersus. Proinde dum permittitur praebeere ei a Deo, dicitur fortitudo, & circumdari collo eius hinnitus, vt per patientiam & bonitatem Dei, thesaurizat sibi iram in die ire, & reuelationis iusti iudicii Dei. Et idcirco in collo eius significatur hinnitus superbiæ, quo tumeat contra Deum, & blasphemiam loquatur.

Rom. 2. a

i ¶ *Nunquid suscitabis eum, &c.* More locustarum, aduersarius noster dicitur suscitari, quando de locis suis ad partendas regiones, atq; vastandas præire dicitur, sicut ait de Deo psalmista: *Dixit & venit locustia*. Sed hanc suscitationē, instantiam efficiendi operis esse arbitror. Vnde dicitur ad Pharaonem: *In hoc ipsum te excitauit, vt ostendam in te virtutem meam, & annuntietur nomen meum in vniuersa terra.*

Psal. 104. c

Exod. 5. b

a Gloria

E a ¶ *Gloria narium eius terror.* Siue ut alij dixerunt, Gloria peccatoris eius audacia. Ut inimicus in fugam vertat aduersarium suum, militem scilicet Christi, ipso etiam anhelitu terret: hic est odor mortis, hic est spiritus turbidus anhelans in hominis necem, retrorsum respicit, qui iterum ad peccata conuertitur, siue tribulationibus cedit, vt in Euangelio Dominus per parabolam edisserit.

Marc. b b ¶ *Terram vngula fodit.* Siue ut alij dixerunt, fodiens in campo luxuriat, id est, carnales homines & terrena sapientes conculcat, & proterit: & cum eos humiliauerit, sibi que subdidit, facit eos ea cōtritione contritos, qualis est contritio & infelicitas in vijs hominū in-piorum. In huiusmodi igitur latitudine vitiōrum, velut in campo luxurians, fodit ad subtrahenda hominibus fundamenta virtutum, vt in ruinam subducta soliditate procumbant.

c ¶ *Exultat audacter.* Gaudet superbus presumptionis audacia: quo ad usque pernicione contra homines pugnat.

Phil. 6. e d ¶ *In occursum pergunt armatis.* Quae sint arma sanctorum contra spiritualia nequitiae, Apostolus diligenter enarrat. Contra hos igitur huiusmodi armis indutus, in occursum pergerit dicitur: quādo arcē mentis expugnare molietis, aduersum murum virtutū, arietes obijcit vitiōrum: & ad tentandum dominū, ausus fuit in occursum eius venire in eremo: & per singulas ciuitates, Apostolis Christum praedicantibus occurrebat, quando eis commotiones seditionum populi suscitabat, sicut etiam in Actibus Apostolorum legimus. Vnde & ad quosdam Paulus ait. *Ostium mihi apertum est magnum & euidens, sed aduersarij multi.* Et multis alijs locis de hac aduersantium impugnatione non tacet, quas diabolus immittebat.

Cor. 16. b e ¶ *Contemnit pauorem, nec cedit gladio.* Quod ad imperium & inuocationem Dei diabolus effugeat, manifestum est: sed si ad contumaciam & voluntatem illius iniquissimam, ac proaciter impudentissimam attendamus, intrepidus non terretur, non erubescit etiam si gladio ferri Dei terribis fuerit & fugatus, reuertitur iterum, nec confutatus abscedit.

Phil. 10. a f ¶ *Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus.* Cur habet pharetram inimicus? vt videlicet sedentes in ea Iudaei, gentiles, haeretici, in quibus sunt sagittae mortis, errorum scilicet letalia dogmata, sagittet in obscuro rectos corde. Habet hastam vnde criminibus caeterisq; vitijs confodiat peccatores: sagittas, subtiliores dolos: hastam, delicta trabalia atque mortifera. Habet clypeum, quo malitiae plenitudine, totum militum suorum occupat pectus, quo ne telis verborum Dei compungantur, excutit ea, frustratur, expalmar: ex quo equo transfigurato in angelum lucis, splendore quodam terribili, vibrant hasta & clypeus, & mendacij eloquio abrupte haereticorum resonant prauitates: & hic propter indefinentem intentionem vsuque blandiendi vibrare dicuntur.

Phil. 12. b g ¶ *Feruens & fremens forbet terram.* Feruens est vitijs diabolus, inimicus sanctorū, & omnium criminū igne cōflagrans, atque in hominem furore inuidiae fremens, vt iam forbeat illecebris peccatorem, & deuoratum in corpus perditę congregationis suae trāserat, quo corpore propheta dixit se forte absorbendum, nisi dominus esset in eo, ita inquit. *Nisi dominus esset in nobis, forte viuos absorbuissent nos.* Hic ergo contrarius noster ipse est, cui Deus locutus est, dicens: *Terram manducabis omnibus diebus vite tuae.* Et idcirco ipse & locij eius, vt inimici domini terram lingent.

Eccl. 10. b h ¶ *Nec reputat tuba sonare clangorem.* Id est, Prophetarum, & Apostolorum increpationem audire derideat, quibus dicitur. *Sicut tuba exalta vocem tuam:* sed magis leuens, vnde vetus Pharaō dicit: *Persequens comprehendam,* de partibus spolia, & caetera. In his locis de quibus diximus, alij transtulerunt: super ipsum enim gaudet arcus & gladius, lancea, hasta, & timore & iracundia euertit terram: nec credit donec clanguerit buccina. vbi eundem sensum existimo contineri,

secundum quem nos exposuimus, in arcu & gladio, & caeteris armis inimici, omnes adinventiones eius intelligende sunt, quae in eo gaudeant, cum his modis, quasi armis interficiunt hominem.

i ¶ *Vbi audierit buccinam, dicit yah.* Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus. Quando audierit, inquit, aduersarius noster Dei buccinam, id est, vnumquemque doctorem Ecclesie adhortantem cōmilitones suos, secundum praecipitū imperiale, atq; diuinum, vt contra aduersarium suū stent fortes in praelio: stupenti animo & scrutabili, auribusque attonitis, ait, yah, tanquam si diceret: quid audio, hac quisquam praesumit audacia, vt contra me saltem cogitet bella constituere: Vbi ergo dictum est, yah, alij dixerunt euge, quod secundum vt consequentia loci fuerit, siue in bonum siue in malum capitur. Et in psalterio: *Confundantur & reuerentur, qui dicunt mihi euge euge.* Proinde in hoc loco irridentis animo, & subannantis vultu, euge dicitur. Subtilis enim & vigilantissimus inimicus, & nimium callidus, qui sollicitudinem perdendi omnem terram habet, cum fenferit aliqua initia siue signa quaedam in homine, quomodo ei, eiusq; vitijs resistendum sit, velut sagina aduersantes sibi praeuenire contendit, ne sumpta contra diabolū sanctitatis arma defendant, ne veneratione digni fiant, cum rex aternus aduenerit. Vlulatus verō siue sonitus, vt alij dixerunt, exercitus veri imperatoris ille est, quando se inuicem vno spiritu, vnaque charitate & fide cohortantes, conspiratis in vnum timoris domini viribus alloquuntur, vt donec transeat iniquitas, sint perseuerantes in praelio: quia charitate regis sui insula in se per Spiritum sanctum, qui datus est eis, pro alterutro sunt membra sollicita. *Nunquid suscitabis eum quasi locustas.* Quem de loco ad locum transilire feci, & de praesenti scilicet mundi delectatione ad desiderium futuri saeculi inflammani: sic vtiq; suscitatus est de corpore infidelitatis velut sol, cum calor aduenit. Has autem mutationes non locorum esse corporaliū nouerimus: nam affectus sunt animorum. *Gloria narium eius terror.* Vt terreat peccatores, odio habens quod sunt, & dicens eis de Deo: *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit,* & caetera, de gloria narium eius est, spiritus enim Dei est in naribus eius: quod & sanctus Iob dixit, Spiritus Dei est in naribus meis. Hoc vnguentum spiritus vtiq; Dei, perfusa est Ecclesia, sicut scribit Ioannes Apostolus. *Et vos vnctionem habetis à sancto.* Proinde hic de quo loquimur, hoc loco de bono flagrabat in interiore sensu hominis sui, in quo sensu secundum voluntatis arbitrium, alius odor mortis in mortem, alius odor vite in vitam: quoniam refuso super Christum, id est, mirae fidei à sancta Ecclesia repletus est mundus, omnes fidelium populi, eodem sacro Chrismate vncti sunt. Propter quod & ipsum vnguentum, quod ante Saluatoris notitiam intra alabastri vasi angustias tenebatur, pistici nomen inditum erat, vt nouerimus credentium populos, sicut dixi, chrisinate consecratos. Hac igitur gloria odoris huius, quasi terrore generantis perfunditur sensus interior. *Terram vngula fodit. Exultat audacter & in occursum pergunt armatis.* Quidquid in se fortissimum habet ad substantiae perseuerantiam, eo vtiq; bono virtutis terram scindit & commouet. Non enim patitur vt solum gradiatur incultum, sed studet vt ager fiat frugifer & opimus. Vnde & ante Deum audacter exultat vt audiat de se, sicut de caeteris dici. *Venientes autem venient, in exultatione tollentes manipulos suos.* Itemque audiat: *Serue bono, quia super pauca suisi fidelis, supra multa te constituam.* In occursum pergunt armatis, antequam telis vitiōrum siue persecutionum à spiritualibus hostibus obruatur, in acie virtutum consistens; irruentes in se praeuenit inimicos, ne aliquo ictu concupiscentiae, vel etiam diffidentiae vulneretur. Sic namque in occursum pergunt contra hostes armis vitiōrum, infectioneque munitos. Secundum hunc sensum sanctus Dauid ait. *Persequar inimicos meos, & comprehendam eos,* & caetera. *Contemnit pauorem, nec cedit gladio.*

G

Psal. 69. a

Psal. 7. c

1. Ioan. 2. d

2. Cor. 2. d

Mat. 26. & Marc. 14. & Ioan. 12.

Psal. 125. b

Mat. 25. b

Psal. 17. f

Quan-

A
Efal. 20. a

Quantaslibet ait minas cum grandi terrore, ita vt cum pa- uorem incutere cupiunt inimici, loquuntur. Dominus illumi- natio mea, & salus mea quem timebo. Dominus defensor vita mea, a nemine formidabo aduersantium, dum appropriant super me nocen- tes, vt edant carnes meas. Proinde quoniam in hac salute lumi-

Efal. 1. r. c

re in Euangelio Dominus ait ad discipulos suos. Si habueritis quidem fidem sicut granum sinapis, dicitis huic arbori: eradicare, & transplantare in mari, & obediet vobis, & nihil impossibile erit vobis. Vbi quidam intellexerunt: quia fides credentium eradicet inimicum, atque euellit de terra Ecclesie, terra scilicet Iudee atque confessionis, & in mare populorum, hominum videlicet impiorum transferat: & illi mali spiritus in Euange- lio hoc ipsum significare pos- sunt, qui cum hominibus im- mundis & peccatoribus por- corum nomine indicatis, in ma- re precipitati sunt. Vbi vero eandem arborum dominum si- gnificari voluerunt, ita interpretati sunt quod predicatione Apostolorum, qui gratiam Christi & virtutem hieci suscepe- runt, arbor Christus Dominus eradicetur quodammodo de illa gente Iudeorum, in qua velut stirpe generis teneba- tur, & transplantetur in mare gentium, sicut ipse Dominus eisdem Iudeis locutus est, dicens. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius.

Phil. 3. c

Vbi intelligitur, quod is recte psallat, & corripiat delinque- tes, cuius in anteriora quoti die profectus est sanctitatis: sic enim Apostolus magnus & potens equus Domini ait. Vnum autem quidem que retro sum obliuiscens, ad ea vero que in ante sunt extendens. Siue vt breuius & manifestius dicam. Pharetra hec, locus est cordis, in quo sermonum Dei sagitte condite sunt & repositae. Et signanter ait Dominus super ipsum, id est, equum sonare hanc pharetram, quod est super exteriorem homi- nem eius, pharetra cordis illius referta, diuinis eloquijs regnat, dum vt bellator domini, & fortis in prelio, euangeli- zat verbum virtute multa. Super hunc equum nihilomi- nus vibratur hasta & clypeus. Hasta est vigilans animi virtus, siue constantia, quae increpat peccatores, siue vitia in se con- fodienda mortificat. Clypeus vero scutum fidei est, in quo omnia tela nequissimi ignea possit extinguere. Et hac pro- pter indefinentem vsum bellandi vibrare dicitur, quae sint vtique in exercitatione preparata. Nam de talibus armis fulgentibus ita dicitur. In lucem iaculatus ibunt, in splendorem coruscationis amorum tuorum. Feruens & fremens sorbet terram. Feruens fide in spiritu, & fremens vt Saluator, qui quando in vitijs mortuum spiritualiter suscitatur, fremit in spiritu. Ita hic, inquam, fremit contra inimicos suos, siue vitia, siue etiam apertos persecutores: & ita sorbet terram suam, dum eam de carnali conuersatione in spiritualem conuertit. Sic itaque fremens sibiq; platum cum indignatione iras- cens, sorbet eam sicut dixi, vt illam in spiritus sui affecta- tionem transmittat, vbi est ille absconditus cordis homo in incorruptibilitate quieti & modelti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Nec reputat tuba sonare clangorem. Tanta animi virtute induitur, vt nullum terrorem aduersa- riorum formidet, quando ad omnem sonitum inimicorum prouocantium sit paratus. Vbi audierit buccinam, dicit, euge. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exerci- tus. Qui cum audierit alta voce Euangelium predicari, gaudet & exultat, quod euge significat. Omnium prepo- sitorum de scripturis dominicis fortissimorum virorum exem- pla profitentium, totius quoque Ecclesie congregatio- nem, quae exercitus Dei dicitur, vnam atque vnus fidei sonum cum audierit dicit, euge: & latus cum exhorta- tione ducum etia vlulatum audit exercitus. Vlulatus autem hoc loco ille significatus est, quando bellatores in acie stan- tes pugnaturi, se inuicem cohortantur. Sed dicit aliquis: que admodum fieri potest, vt vna eademq; res per figuram nuc in bonam partem, nunc in malam intelligatur, sicut hic nos fecimus, vt hunc equum per allegoriam diximus, & in ma- lum & bonum posse sentire. Ad hoc respondeo, vbi sine epi- taphi aliquod nomen ponitur in scripturis, vt puta mons tantum, & non additur ei, vt dicatur mons Sion, aut mons corruptus, non ab re existimo, quin expositio de eadem re in vtramque partem sit libera. Vbi vero cum epitali, vt leo de tribu Iuda, aut certe: sedet in insidijs sicut leo, ibi aut Chris- tus sine vlla cunctatione intelligitur, aut diabolus aduersa- rius noster. Et si placet, demus aliquod exemplum, vbi de ar-

B

borum in Euangelio Dominus ait ad discipulos suos. Si habueritis quidem fidem sicut granum sinapis, dicitis huic arbori: eradicare, & transplantare in mari, & obediet vobis, & nihil impossibile erit vobis. Vbi quidam intellexerunt: quia fides credentium eradicet inimicum, atque euellit de terra Ecclesie, terra scilicet Iudee atque confessionis, & in mare populorum, hominum videlicet impiorum transferat: & illi mali spiritus in Euange- lio hoc ipsum significare pos- sunt, qui cum hominibus im- mundis & peccatoribus por- corum nomine indicatis, in ma- re precipitati sunt. Vbi vero eandem arborum dominum si- gnificari voluerunt, ita interpretati sunt quod predicatione Apostolorum, qui gratiam Christi & virtutem hieci suscepe- runt, arbor Christus Dominus eradicetur quodammodo de illa gente Iudeorum, in qua velut stirpe generis teneba- tur, & transplantetur in mare gentium, sicut ipse Dominus eisdem Iudeis locutus est, dicens. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius.

bore in Euangelio Dominus ait ad discipulos suos. Si habueritis quidem fidem sicut granum sinapis, dicitis huic arbori: eradicare, & transplantare in mari, & obediet vobis, & nihil impossibile erit vobis. Vbi quidam intellexerunt: quia fides credentium eradicet inimicum, atque euellit de terra Ecclesie, terra scilicet Iudee atque confessionis, & in mare populorum, hominum videlicet impiorum transferat: & illi mali spiritus in Euange- lio hoc ipsum significare pos- sunt, qui cum hominibus im- mundis & peccatoribus por- corum nomine indicatis, in ma- re precipitati sunt. Vbi vero eandem arborum dominum si- gnificari voluerunt, ita interpretati sunt quod predicatione Apostolorum, qui gratiam Christi & virtutem hieci suscepe- runt, arbor Christus Dominus eradicetur quodammodo de illa gente Iudeorum, in qua velut stirpe generis teneba- tur, & transplantetur in mare gentium, sicut ipse Dominus eisdem Iudeis locutus est, dicens. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius.

a Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum? b Nunquid ad preceptum tuum eleuabitur aquila, c & in arduis ponet nidum suum? d In petris manet, e in praeceptis silicibus commoratur, f atq; inaccessis rupibus. g Inde con-

a Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum. Consequens est vt hunc accipitem in bonam partem intelligamus, sanctum scilicet, qui sapientiam per conuersionem accepit, vt praedari & rapere iam cesset, carnis etiam saecularium sensuum viuere desistat, & qui veteris hominis exuuias in baptismo deposuerit, plumescens, quodammodo renouatur sicut aquila iuuentus eius: maxime cum promissionem habens presentis vite & futurae, quae in alis significata est, ad austrum, vnde calor fidei est, se verterit, vnde Christum venisse cognouit: quod & propheta ita faciendum praedixerat dicens: Deus ab austro uenit, & sanctus de monte vmbroso & caligoso. Bethlehem namque ciuitatem Dominum respicientibus, in Hierusalem in meridie quod est in austro positam scimus. Et secundum tropicos intelle- ctus hunc calidum ventum, vt aromata gratiarum ferueant, sponfus inuitat, dicens. Exurge aquilo, & ueni auster, persila hortum meum, & persila aromata mea. Vbi ergo dictum est: expandens alas suas ad austrum: alij dixerunt: expansis pennis immobilis & respiciens austrum. Intentionem ergo perfe- uerantiae dicit eius, qui per calorem fidei duorum testamen- torum gubernaculis viuens, splendorem aeternae beatitudi- nis contempletur.

b Nunquid ad preceptum tuum eleuabitur aquila? Aliquando in bonam partem aquila dicitur, & pro ipso Deo, dicente Moyle. Sicut aquila prorexit nidum suum, & super pullos suos confudit, vt superius diximus. Hic vero a Deo potestas aduersaria aquila dicitur, quae ex permisso Dei elata in superbiam multum possit, sicut propheta ait. Et erit quasi aquila super domum Dei. Propheta quoque multis in locis scripturarum suarum eum superbissimum notant, id est, diabolum: & inde est quod eis & magnus dicitur, eo quod leuetur tumens super mon- tes aquilonis, & super altra caeli ponat sedem suam, cupiens se exaequare altissimo.

c In arduis ponet nidum suum. In magnis quibusque & eminentibus saeculi huius, ac malis hominibus sedem sibi co- stituit, vt in eis uelut durus dominus & rex trux, ac poten- tissimus commoretur.

d In petris manet. In excelsis videlicet duris, & in malitia fortibus manet & habitat.

e In praeceptis silicibus commoratur. Praecepta silices intel- liguntur blasphemii, qui sunt nimium duris & indomitis cor- dibus, atque in ruinam suam inclinatio peccatorum ponde- re dependentes.

f Atque inaccessis rupibus. Inaccessae uero rupes, sunt homi- nes porrecti in altum, nimia elatione cordis sui: ad quorum superbiam, quae eis supra caeteros quasi singulare ac pro- prium malum sit, nullus accedat.

g Inde contempletur escam. Per illos vtique quos superbia nimium elatos diximus, quos haereticos, aut Iudeos, siue sapientes saeculi, id est, philosophos, intelligimus, perditos quosque, dum eos erroribus suis in laqueos in escam suam capit, secundum prophetam, qui de eodem diabolo ita ait. Escam eius dedit.

C

Matt. 17. c

Matt. 2. d

Matt. 12. d

Abac. 3. a

Can. 4. d

D

Dom. 23. b

Os. 8. a

Efal. 17.

Abac. 1. d

a ¶ Et de

a ¶ *Et de longe oculi eius prospiciunt.* Sagacis valde atque per-
 uigilis aduersarij nostri animum, ad inquirendas vires san-
 ctorum dimicantium, nomine oculorum appellauit Deus.
 Quod autem ait, de longe, metis eius intuitus subtili inten-
 tione prospicit, eò quòd etiam in posterum exercitata mali-
 tiarum sagaci suspicione preuideat, nò locorum spatia intelligen-
 da sunt, sed initia dispositionis
 humane ad rectè viuendum.
 Hoc inquam, de longe prospici-
 cit, quòd est ab ipsis vtiq; ex-
 ordijs subtilis spiritus, & ad o-
 mne malum nimium mobilis
 intuitus, vt illic antequam co-
 natus hominis saltè in aliquo
 roborentur, pullulanti bona
 reprimat & extinguat, & inter-
 emptum hominem faciat fere-
 re peccato.

b ¶ *Pulli eius lambunt sanguinem,*
 &c. Pulli eius, sunt filij eius,
 vel focij eius, qui in conspira-
 tione tyrannidis cum eo ad-
 uersum Deum moliti sunt ini-
 quitatem. Hi igitur liuore in-
 uidia, sitientes sanguinem ho-
 minum lambunt. Et quod ait,
ubi fuerit cadauer statim adest, alij
 dixerunt: & *ubi fuerit cadauer*
statim reperitur: quod sine de
 auctore mali, siue de satelliti-
 bus eius dicatur, ubi affuerit,
 illic peccatum illicò gignitur:
 quod in anima ita fœreat, sicut
 vulnus in corpore.

c ¶ *Et aduocit Dominus & locutus*
est ad Iob. Nunquid qui contendit
 cum Deo, tam facile conuincitur?
 Vtique qui arguit Deum debet re-
 spondere ei.] Tota altercatio quæ in superioribus libri huius
 contextitur, in hoc loco à domino declaratur, cum ipse di-
 cit. Nunquid qui contendit cum Deo. Vnde apparet quia contra
 Deum, quadam præsumptionis audacia ex fiducia bonæ cõ-
 scientiæ sit locutus, non tamen blasphemauit Deum, sicut
 quibusdam videtur. Vbi & si asperius aliqua dixit, ad idem
 respiciens ad quod Deus, iustus est, tenorem iustitiæ Dei re-
 spiciens, locutus est non ad blasphemandum Deum: vnde
 illum secundum iustum iudiciũ eius requirendo, quasi con-
 stituit & dicit, vt parcat vel eum iniustum declaret. Qua re
 cum circa se iuxta iniustitiam iudicare sentiat, cum eum op-
 timè nouerit iustum. Accepta igitur Iob ratione à Deo in his
 sermonibus quos locutus est: quia omnia vtiq; quæ creaf-
 set, ipse gubernaret & regeret, à quo etiam omnino nihil in-
 iustum fieret, conuictus sicut hic apertè demonstratur sile-
 bat: sed admonetur à domino atq; compellitur, vt quia ad-
 uersus eum contendit, eumque arguere conatur, ipse ad in-
 terrogata respondeat. Et ait scriptor libri huius.

d ¶ *Respondens autem Iob Domino dixit.* Qui leuiter locutus sum,
 respondere quid possum?] Beatus autem Iob agnoscens se leui-
 ter & non contumacitè locutum, dicit omnino se Deo re-
 spondere non posse. Propter quod cupiat se silentio cohibe-
 re, sicut ait.

e ¶ *Manum meam ponam super os meum,* eò quòd vnum & aliud
 verbum dixerit, pro quibus potuerit ledere. Illa esse existi-
 mo, sicut superius comprehendi, quæ ita dixit. *Elegit suspen-
 diam anima mea, & mortem ossa mea: & si flagellat, occidat semel,
 & non de penis innocentium rideat.*

CAPVT XL.

Respondens autem Dominus Iob de turbine dixit. Id est, vel de
 increpationis impetu, vel de perturbati aeris ac nubi-
 bus obscuro.

g ¶ *Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te & indica mihi.*
 Sive vt alij dixerunt. Nequaquam, sed accinge sicut vir lumbos
 tuos, & cetera: quod est, nolo vt taceas, ait Deus, sicut ipse
 disponis, sed potius loquere, & quod interrogo te, respon-

de mihi. Quemadmodum autem Deus hominibus loqua-
 tur, cum sit ipse spiritus, multis significationibus diuinæ no-
 bis indicant literæ, vt pater de nube ad filium loquitur, &
 Moyli in flamma ignis, & Ezechiel sedenti cum senioribus
 Israel, sit sermo Domini, & solus audiebat quæ dicebantur
 à Domino.

h ¶ *Nunquid irritum facies iudi-
 cium meum, & condemnabis me vt
 tu iustificeris.* Quo sensu san-
 ctus Iob dixerit ea quæ supra
 conscripta sunt, in hoc loco
 dominus manifestat. Nam cū
 increpatione propter hoc ip-
 sum ab eo arguitur: quia in e-
 ius iniuriam & sugillationem
 se iustificare voluerit, dū eum
 ex ipsis cruciatibus suis, quos
 sibi iniquè inflictos asserit, ius-
 titiam iniustitiam vocat.

i ¶ *Et si habes brachium sicut Deus,
 & si voce simili tonas, circunda tibi
 decorem, & in sublime erigere, &
 esto gloriosus, & speciosis induere
 vestibus. Disperge superbos in furore
 tuo, & confunde eos, & respiciens
 omnem arrogantem humilia. Res-
 pice cunctos superbos & confunde
 eos, & contere impios in loco suo.
 Absconde eos in puluere simul, &
 facies eorum demerge in foueam:
 & ego confitebor quòd saluare te
 possit dextera tua. Hoc est dice-
 re. Nunquid potes hos ipsos
 demones, quorum tribulatio-
 nibus expugnatis & contere-
 ris, expugnare & dispergere?
 Nec sic contra Deum contende-
 re deberes, si tibi esset forti-
 tudo vt Deo est, & vox imperij*

tui in hoc mundo terribilis insonaret: circundares etiam tibi
 decorem æternitatis, honoris quoq; & sublimitatis esse glo-
 ria exaltatus, & omnibus sanctitatis virtutibus tanquã
 speciosis vestibus te munires: omnes nihilominus superbos ius-
 to iudicio tuo, velut indignationis iracundia dissipares, &
 eos in locum suum, id est, in carcerem inferorum detruces,
 conteres: quin etiam sanctorum lumine separatos, in pulue-
 rem simul absconderes, siue vt alij dixerunt, retruderes eos
 sub terra, simul & facies eorum, id est, animam cum intelle-
 ctibus suis tanquam oculorum luminibus in foueam infer-
 ni demergeres, id est, quàm impossibile est, vt hæc homo ha-
 beas, tam stultus est, vt quasi ex æquali, contra Deum loqua-
 ris, à quo humiliter sperare misericordiam debes, vt ex eius
 dextera, id est, virtute, contra eos, quos dixi superbos arro-
 gantes impiosq; salueris. Ecce hoc ipsum noueris fortè dia-
 bolum & potentissimum inimicum tuum, quem ob imma-
 nissimum trucis animi furorem, Behemoth nomine feralis
 bestia nuncupauit, apud te velut bouem, animal videlicet
 mansuetum fœnũ comedere faciam, non carnes vt leonem.
 Quia carnes quãdo comeduntur, nò sit sine viuientis interi-
 tu. Circa te verò nò ita est sicut iam dixi, cui iussione imperij
 mei, hoc modo præcepi, dicens. Ecce in manu tua est viuere,
 animã eius serua. Behemoth namque doctores Ecclesiæ, qui
 Hebræas literas cõtigerunt, in Latinũ quasi plures interpre-
 tati sunt. Proinde inimicus diabolus cū toto corpore satelli-
 tum suorum hoc loco à Deo describitur. Quæ propter plurali-
 tatè nominis ipsius antiqui ita interpretati sunt: sed ecce be-
 stiæ quas feci apud te, fœnũ sicut bos edunt. i. & hoc poten-
 tia dexterae meæ factum est, vt substantiam tuã & facultates,
 quæ ob pretiose mentis tuæ diuitias fœno comparantur, in
 potestatem acciperet deuorandas. Et ideo vilia quæque &
 temporalia tibi abstulit, quæ fœni nomine significata sunt,
 non quæ magna & grandia, id est, animæ ornamenta, quibus
 te spoliatum blasphemix ruina comprimeret, quali peccato
 totus homo à diabolo deuoratur. Ita ergo de eo dicit Deus.
k ¶ *Fortitudo, &c.* In lumbis & vmbilicis, vètris voluptas vel
 carnis

G
 Mat 9.
 Luc 9.
 Exod. 3.
 Eze. 3.

H

ברבית

A

carnis luxuria intelligitur, quae membris genitalibus post primi hominis lapsum inserta est, ut supra modum legis naturalis illa membra, & quando non vult homo in continentis libidinis titillatur: & ita voluptatum sectatores, diabolo fortitudinem proprijs vitijs ministrantes, de parte illius, & con-

bra eius, quorum tanquam corporis sui ipse est caput. a ¶ *Constringit caudam suam quasi cedrus.* Hoc mihi dicere videtur, quod nec in novissimis suis, quae in cauda significatur, sit ad Deum reuerturus, quod est, nunquam pro tyrannide sua superbus & impius poenitebit: sed exaltatus ut cedrus, voce domini iuste iudicatus est con-

fringendus & cominuendus. Constringitur enim ligno durissimo comparatus, duritia scilicet cordis, ne intelligat, stultus efficitur, & excaecatus, ne videat usque in finem. Siue constringit caudam suam, ita sentitur, propheta fallaciter loquitur, mendacium cauda est secundum Sanctorum prophetarum auctoritatem. Hos igitur Behemoth tanquam inimicos, tanquam socios, & ministros suos in copulam vnitatis sibi conspirationis astringit, de quibus antiqui dixerunt interpretes. Erexit caudam suam ut cypressum, ubi elationem mentis eorum in excelsum significauerunt hanc arborē nominando, quae sub vno stipite, procero fastigio in altum porrigitur.

b ¶ *Nervi testicularum eius, &c.* In nervis, vincula quadam fortissima acille cerebrosa voluptatum, quibus homines carnales implicat: dicere videtur mihi, de quibus vitijs, & Propheta culpans homines inter caetera ait, ita dicens. *Declinantes autem ad obligationes:* ubi simpliciter penē inextinguibilem voluptatem in membris humanis à propheta significari puto, cui voluptati caro nostra captiua succumberet, nisi iuxta Apostolum Dei gratia subueniret.

Psal. 103. e

B

c ¶ *Ossa eius velut fistula aëris, &c.* His membris nominibus indicatur, quod diabolus cum suis durus sit, rigidus, pertinax, & inflexibilis. In ossibus namque & cartilagine intus & foris, in cogitatione videlicet & opere, perfecta eius demonstratur malitia. Quod autem dictum est, cartilago eius quasi laminae ferreae, alij dixerunt, spinæ eius ferrum est fusile, ut intelligatur: quia nunquam se diabolus per poenitentiam Deo humiliaverit.

d ¶ *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, &c.* Hoc in loco hic esse mihi videtur sensus, quod ad vias Dei ambulandas, & per obedientiam precepta dominica observanda, hic inter caeteras creaturas primus à Deo sit conditus: & inde dictum sit, Ipse principium est viarum Domini. Nam in Ezechielē Propheta in capite lapidum ignitorum refertur, quod primus fuerit omnium angelorum, & corona in manu Domini. Siue ita dici potest, ut in illa eternitate sua, Deus semper manens, quasi egressus in facturam creaturam videatur: & haec sint viæ eius, ut inuisibilia ex visibilibus apparerent. Siue vnaquæque creatura via Dei est, per quam ad Deum cognitionem, dum cognita ab eo cognitur. Siue viæ Dei illæ sunt: quando cuilibet creaturae rationabili, Deus quasi ad eam veniens, innotescit. Proinde hic Behemoth principium viarum Dei dicitur, eo quod primus factus, Dei sui cognitionem à quo conditus est, accepit. Dominus autem Christus in principio viarum Dei creatus refertur: quia reconciliando mundum per sanguinem suum, viam mandatorum patris quasi opera eius graderetur, quod in principio predicationis Evangelij demonstravit. Quod autem Dominus ait, *Qui fecit eum, applicabit gladium eius,* id est, qui fecit Behemoth, applicabit ei gladium ipsius, id est, malo quo alios interemit, ipse puniatur: sicut & de eius similibus Spiritus sanctus in psalmo locutus est: *Gladium euaginauerunt peccatores, & gladius eorum intret in cor eorum.* Notanda tamen est in hoc loco commutatio personarum. Nam superius Dominus ait, quod Behemoth bestia ipse fecerit, & nunc dicit quod alius eum creauerit, ita dicendo. *Ipse est principium viarum Dei, qui fecit omnia:* quod ita exponi potest: quia pater in filio omnia fecit, sicut Propheta ait ad Deum. *Omnia in sapientia fecisti.* Alij dixerunt. *Ipse est initium figmenti Domini, quod illudatur ab an-*

Psal. 36. e

Psal. 103. e

gelis eius, id est, sanctis. Ab his ergo illuditur, quando per gratiam Sancti Spiritus, & meritum sanctitatis eius subditur: & inuocatione nominis Christi ab obsecris corporibus effugatur. Ab eis vti que qui deponentes omnem malitiam & omnem dolorem, & simulationem, secundum Esaiam, geniti infantes

C

in Christo sunt: de quibus propheta ait cum virtute gratiae Christi contra aduersarium eorum diabolum in spiritu proidentiae, dicens. *Et delictabitur infans ab vberibus, super foramina aspidis: & in cauernam regni, quasi ablatus fuerit, manum suam mitteret.* Et Dominus cum de eius toto corpore loqueretur, ait ad eos, quos innocentes & paruos fecerat, dicens. *Ece dedi*

Esai. 11. b

Luc. 10. e

Esai. 14. e

Psal. 71. d

Matt. 13. e

D

vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & nihil vobis nocebunt.

e ¶ *Huic montes herbas ferunt: omnes bestiae agri ludunt ibi.* Hi montes in climate aequilonis constituti sunt, ubi superbus diabolus sedere se dicit, iniquus. *Ascendam super altitudinem nubium, ero similis altissimo.* Quos montes, superbos quosque nimium elatos homines, ac tumorem cordis illius imitantes non absurdè sentimus. In his igitur habitans, temporariam incunditatem, quae herbarum vocabulo appellata est, in eis depascitur, & in malo virentis ac videntis in eis voluptatis noxiae delectatur: in quibus etiam montibus omnes bestiae agri ludunt. Bestiae istae, socij sunt & ministri dabolide quibus ait Propheta, orans ad Deum. *Ne tradas bestijs animam*

confitentem tibi. Ager verò hic mundus est, secundum auctoritatem domini, qua dicit in euangelio, *Ager autem est hic mundus.* In talibus igitur montibus, qui herbas luxuriae, non arbores fructiferas ferunt, haec bestiae, aduersariae videlicet potestates, non habentes rigorem virtutum, ludunt fluxu lasciuiaeque vitiorum, & in omnibus eorum montibus, in sceleribus ac nephandis criminibus videlicet gloriantur. Alij de hoc loco dixerunt. *Ascenderunt in montem praeruptum: fecit gaudium quadrupedibus in tartaro.* Montem praeruptum ipsius superbiae diabolicae verticem significatum puto, in quem nimium se exulerit, ita ut de eo usque in ima caderet inferorum. Fecit ergo gaudium, id est, dedit consolationem, vel his qui superbiae eius contentientes de caelis eiecit sunt tartaris deputandi: vel his peccatoribus, qui per eum in profunda inferi corruerunt, sub quorum persona ad ipsum demonum principem ita sermo propheticus loquitur. *Et tu vulneratus es sicut & nos, nostrig, similis factus es.* Detracta est ad inferos superbia tua, & concidit cadauer tuum, fecit gaudium quadrupedibus, ut dictum est, id est, peccatoribus, qui in terram proni, seu vergentes in tartara, caelum suspicere non possunt.

f ¶ *Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humentibus.* Quod vmbra corporum sunt, nemo dubitat: sed vmbra in scripturis diuinis aliquando requies & refrigerium intelligitur, aliquando poenae. Vnde dicitur vmbra mortis. Aliquando vmbra, peccata esse referuntur, quae tanquam vmbra corpori, ita morti vicina sunt. In peccatis ergo diabolus habitat, & requiescit in secreto cogitationum, siue etiam lumborum, vnde & loca humentia appellantur. Siue in secretis, id est, in absconditis Dei, quae Deus vti que non requirit, & velut se indigna non visitat: de quibus absconditis propheta ait ad Deum. *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* Peccata ergo tanquam tenebrae absconduntur à lumine veritatis. Siue ut iam diximus, loco remoto cordis, diabolus habitat: quod cor vacuum timore Dei, pater vanitati & luxui, atque omnium illecebris vitiorum. Haec enim vmbra solem nesciens, & calami secreta significat. Alij dixerunt, sub omnimodis arboribus dormit secus iuncum, & calamum, & caricem. Omnimodas arbores dicit, quae tamen omnes infructuosae sunt, non habentes medullam charitatis Dei, nec bonorum fructus.

Esai. 40. e

Psal. 65. d

g ¶ *Protegent vmbra vmbrae eius.* Peccata eius super omnium impiorum peccata & impietates eminent, quas protectione quadam malitiae suae defendit, & contegit. Alij ita dixerunt: *inumbantur in eo arbores magna,* ubi hoc mihi videtur

videtur

videtur dixisse, quod quamvis maligni spiritus vel homines ministri diaboli, superbia sint excelsi, tamen superet eos magnitudine delictorum diabolus: quia celestioris criminis inventor est, quam imitator peccati.

a ¶ *Circumdabunt eum salices torrentis.*] Sive stirpes & virgultum, vt alii dixerunt. Mundus iste mortalis propter velocem volubilitatem suam, torrentis nomine appellatur, sicut & Propheta ait, cum de passione Domini prophetaret. De torrente in via bibet. Dispensatione namque illa, qua ad nos venire dignatus est, in cruce mortis calicem bibit, de quo dixit ad patrem: Si fieri potest, transcat a me calix iste.

Huius ergo mundi hominibus, qui sunt sensibus peccatorum, & perfidia in fidelitatis amarissimi, tanquam folia, fructus bonorum operum mentientes, diabolus circumdatur, qui etiam in collegas confortique iunguntur.

b ¶ *Ece abforbebit fluium, & non mirabitur.* &c.] Multis in locis scripturarum, fluminis nomine, genus humanum significari nouimus, de quo & ipsa potestas aduersaria ait: Mens est fluius, & ego feci memetipsum. Huic ergo fluuiio, humano videlicet generi, in ima atque ad inferiora, more fluminis defluentis, desideria cupiditatum, delectationis, presentisque amorem mundi, ita insinuat, vt eum abforbere possit, & velut inferus deglutire: sic namque humanum genus preceps in supradicta vitia defluet, vt possit ab inimico facile deuorari. Quod autem ait, Habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius, Iordanis fluuius, baptismi continens sacramentum: dum in ipso Christus Dominus baptizatur, nostrum baptismum consecratum est. Cuius secundum mysticos intellectus, montes & colles, arietes & agni ouium exultant a facie Dei Iacob: qui iunior frater credendo, seniore fratre incredulum supplantauit. De cuius Iordanis terra, id est, Ecclesia, Propheta ex persona credentis se dicit Dominum recordari. A Christo vtiq; monte modico incipientis, qui propter passionem modicus factus est, minoratus est ab angelis, obediendo patri vsque ad mortem. Hic ergo Behemoth nimia elatus temeritate, fiduciam gerit vt predictum Iordanem, sacramenta videlicet Ecclesie figurantem, ore suo hauriat: & vorandi cupidus, suo eum ventre concludat. Id est, etiam eos quos sanguis Christi, per aquam regenerationis, quam Iordanis typice portendit, & ablutione spiritus sancti redemit, de illius potestate ac durissimo dominio querit, vt rursus suos faciat, seu occulta suasionem, seu oppugnationem manifesta.

c ¶ *In oculis eius quasi hamo capiet eum,* &c.] Verba hæc patris de filio sunt, secundum illam allocutionem, de qua superius diximus, vbi ait pater de eo, cum ei de diabolo sermo esset: Ipse est principium viarum Dei. Hunc igitur Behemoth, homo diuini numinis carne hominis assumpti vestitus, in oculis eius capiet eum, inquit, pater de filio quod diabolus esset capturus. In oculis, ait, id est, in ipso intelligentie lumine, vbi est visus sapientie, nature rationalis. Ibi, inquam, diuina sapientia captus, dum per calliditatem suam atque versutiam non videt, cuius carnem mors deuorandam apprehendit. Secundum igitur hunc modum captus est diabolus.

d ¶ *Et in sudibus perforabit naves eius.*] Id est, furentem seuitiam, atque in sanctorum interitum anhelantem, Christus Dominus noster conteret & prorurabit: sanctos vero propter lignum crucis non absurdè hic intelligendos puto. Sic itaq; humiliat & confringit Dominus inimicum, omnemque impetum inuidie seuitentis, dum eum per eosdem sanctos ligno suæ crucis retundit.

e ¶ *An extrahere poteris Leuiathan hamo.*] Commutauit figuram ænigmatis, vt diabolus, quem superius Behemoth translato nomine dixerat, eundem nunc Leuiathan appellet: sed illic eum quasi bestiam dicit, quæ terras inhabitet: hic verò ita illum nominat, qui velut in aquis maris consistat. Vnde & alii pro Leuiathan draconem dixerunt. Vnde videri potest, quod horrendum nescio quod genus draconum sit, quod Leuiathan dicatur, cuius motus atque potentie congruè

diabolus coaptetur. Behemoth autem, eo quod multi eum eo sint, appellatur. Nam Behemoth latinè, quasi plures sonare dicitur. Vnde ipse intelligi potest cum sociis & ministris: & rectè, quasi dicatur, qui à Deo non sunt. Leuiathan verò additamentum quidam aiunt interpretari. Quia ergo in veritate non stetit, & excedens præsumptionis modum, addit sibi superbiam, quasi supra naturam bonum in tumorem & morbum elationis excedit. Proinde additamentum dictus est: vocabulum enim factum de crimine operuit conditionem nature bonæ, quam Deus bonus creauerat. Et Elaias Propheta de eo vaticinatur dicens: In die illo, sicut

in aduentu iudicii eius. In die ergo illo visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi & forti, super Leuiathan serpentem veitem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet eum, qui in mari est: secundum hoc ipsum est, quod alius Propheta similiter ait ad Deum. Tu confregisti in virtute tua mare. Tu confregisti caput draconum super aquas. Hic ipse diabolus tanquam caput cum suis membris describitur, & corpus eius & squamæ indissolubili copula coniunctæ narrantur. Hunc ergo Leuiathan draconem typicum, ait Dominus ad Iob, ne in aquis gentium dominetur: tu forsitan de mari populorum extrahere potes, quem hamo virtutis meæ, vt supra dictum est, per fidem credentium extrahere & excicare disposui. Secundum hunc sensum est illud, quod & Dominus ait in Euangelio: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, que possidet, &c. In primo autem aduentu Christi factum est per gratiam redemptionis eius, vt de societate diaboli & dominatione populi eruerentur. In secundo verò aduentu eius, omnis diaboli potestas est auferenda: quando quidem mare, hoc est, seculum non erit: genusque sociorum illius de terra peribunt. Quando etiam quæretur delictum illius, & non inuenietur, domino regnante in æternum, & in seculum seculi, absorpta morte mortisque, inuentoribus in resurrectionis victoria. Quod autem in hoc libro ait Deus, quia hamo extrahet Leuiathan, per alium Prophetam illud loquitur, dicens: Expandam super te rete meum in multitudine populorum, & extraham te in sagena mea. Hanc verò & sagenæ differentiam hanc esse existimo, vt hamum ipsum Saluatorem filium Dei, carne vestitum intelligamus. Sagena autem dici potest missa prædicatio Euangelii, quæ à solis ortu vsque ad occasum latissimo spatio sit expansa: sicut & Propheta ait: Magnus Dominus, &c. Et deinceps ait: Dilatans exultationem vniuersæ terre. Quæ sagena prædicationis Christi, veteris Testamenti figuris, & significationum imaginibus, multisque eiusmodi scripturæ testimoniiis, veluti nodis illigatis est solidè roborata, quam ceti multi & dracones seculi mundi istius impii & potentes scindere & rumpere tentauerunt, idque non potuerunt efficere: quia firmum fundamentum Dei fecit, & conuelli nequaquam potest. Quia si Deus pro nobis, quis contra nos? Proinde secundum hanc expositionem, idem sensus in hamo & sagena dinoscitur. Cum ergo dixisset Dominus ad Iob, extrahere poteris Leuiathan hamo, ait ei:

f ¶ *Et fune ligabis linguam eius.*] Quomodo ex pluribus particulis subtegminis funis intexitur, vt fiat vinculum, quo possint aliqua colligari: ita & diabolus de multitudine peccatorum suorum, quasi de resticulorum particulis, vincula sibi facile legatur, velut fune blasphemis, & lingua illius colligatur: vt sit os obstructum atque oppilatum loquentis iniquitatem. Et in Proverbiis Salomonis, de similibus eius scriptum est: Vinculis peccatorum suorum unusquisque confringitur. Et inde est, quod & Dominus in Euangelio pigrum & inutilem seruum, ligatis manibus & pedibus, mittendum dicit in tenebras exteriores, id est, vinculis peccatorum suorum, quæ operatus est, secundum diuinum iudicium ligatus mittitur in pœnas: quod & ipse Dominus in quodam loco manifestissime demonstrat, quando flagellum de Iudæorum resticulis fecit, eosque inde flagellans de templo eiecit.

g ¶ *Nunquid pones circulum in naribus eius,* &c.] Sive captulum, vt alii dixerunt. Et armilla perforabis: siue vt alii dixerunt:

G

לויטן

Esai. 73. a

Psal. 73. e

Matth. 12. e

H

Psal. 47.

Rom. 8. f.

Prou. 5. a

Matth. 25. e

Matth. 2. e

A

runt: forcipe perundes labrum eius. Circuli captapuli, forcipis & armilla: nominibus, intelliguntur sermones diuinæ potentia, quibus superbus atque blasphemus humiliatus est à Deo & attritus.

a ¶ Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?]

Sive ut alii dixerunt: Aur loquetur tibi blandè. Soli Deo, cuius creaturam se esse cognoscit, est subditus, atque ei tantum quem ipsa conscientia pauet, animus eius superbus addicitur.

b ¶ Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum seruum sempiternum?] Licet sit rebellis & nimium tumidus: cogitur tamen atque compellitur ipsius naturæ bono, quod ei in testimonium iustæ damnationis eius ex parte non perit, vt Dominum creatorem suum, saltem vt seruum malus esse fateatur. Hoc est pactum siue testamentum, quod ei cum Deo inire præceptum est. Vnde & ipse Dominus ait: Et accipies eum seruum sempiternum. Hoc enim nulla voluntate animi facit, sed diuinæ potestatis imperio: & ideo à Deo seruus dicitur sempiternus, quia adoptionem filiorum Dei, siue primatum illum angelicæ dignitatis, nunquam sit recepturus.

c ¶ Nunquid illudes ei quasi ani, &c.] Intantum, ait Dominus, humiliabitur draconis istius fortitudo, & omnino pro nihilo erit, vt illudendus habeatur, & illudendus sanctis angelis deputetur: sicut & supra iam dictum est. Quod autem quasi auis illudi perhibetur, quasi res parua & minima ad potentiam Dei habeatur, auis nomine voluit demonstrare: quod quæ alligandus ancillis dicitur, illud est, quod ipse Dominus in Euangelio ait ad discipulos suos: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit. Sic itaque alligatur atque illuditur à sanctis animabus Dei, quæ sunt ancillæ Christi, dum ab eis ipsi & eius fociis imperatur, & de corporibus ab eo obfessis abire compellitur: cuique vt vniuersum mundum quotidie captiua aufertur captiuitas: quomodo & secundum Apocalypsim per mille annos alligatus dicitur, quod à parte totum intelligitur secundum Apostolum, qui ait: Fidei, nouissima hora est: ex tempore aduentus Domini in carne nostra. Itaque alligatus est, ne seducat Christi gratia & redemptione saluandos. Alii dixerunt: Alligabis eum sicut passerem in fantulo, quod est, ab infantulo teneatur præcepto imperii mei, & velut ligatus in potestatem tradetur. Hic est ille infans, de quo Elaias ait: infans ab vberè in foramine aspidum manum mittet: qui infans Propheta, quamuis sit centum annorum puer, per Christi gratiam morietur, id est, sanctus & innocens ad Deum de hoc seculo emigrabit. Hunc ergo infantem accipere debemus vnumquemque sanctorum, qui de fonte, id est, de vtero matris Ecclesiæ, tanquam infans Deo renatus est: & præcepta Domini, velut lacteos cibos de eius vberibus fugit.

d ¶ Concident eum amici, &c.] Amici & negotiatores isti, sancti intelligendi sunt, omnes etiam veritatis prædicatores, quibus Christus filius Dei ait: Vos amici mei estis. Itemque de eisdem per parabolam dicit: Simile est regnum calorum homini negotiatori, quærenti bonam margaritam, &c. Qui regnum Dei & æternæ vitæ præmium velut pretiosissimam margaritam in venalibus proposuerunt mundo, vt vnusquisque creditorum vendat, quæcunque habuerit, delectationem scilicet vitæ præsentis his mercedibus commutet, & emat eam. Igitur à supradictis amicis, & negotiatoribus corpus huius draconis conciditur atque diuiditur: dum per eosdem ad fidem Christi, perditorum eius multitudo quam plurima separatur. Nam multi de potentibus eius, & in malitia fortibus ab eius consortio, veluti membra illius secernuntur, sicut & Abacuc Propheta ait ad Dominum: Præcidisti in stupore mentis capita potentium: & de quibus rursum ait ad Dominum:

armilla perforabis maxillam eius? a Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? b Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum seruum sempiternum? c Nunquid illudes ei quasi auis, aut ligabis eum ancillis tuis? d Concident eum amici: diuident illum negotiatores. e Nunquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius? f Pones super eum manum tuam. Memento belli. Nec vltra addas loqui. g Ecce spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

CAPVT XLII.

Non quasi crudelis suscitabo eum. Quis n. resistere potest vultui meo, & quis ante dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. Nō parcam ei verbis potentibus, & ad

De his ergo dicit Dominus sagenas implendas esse.

f ¶ Pones super eum manum tuam, &c.] Sic mihi videtur dixisse, victo per me aduersario tuo, pones super eum manum tuam, vt possis ei & tu illudere. Vel pones super eum manum tuam: quasi dixerit, si eius potentia & virtutis te esse arbitraris, pones super eum manum tuam: quod est, si potes effice virtute potentia tuæ, vt te contremiscent & pauet sicut & me, cui soli hoc debet: sed quia id nequaquam facere potes, vt tibi araco hic magnus, & in malitia potens subiectus sit: memento in hac tribulatione pœnarum tuarum, contra quam ferum & trucem hostem bellum habueris: sufficiat tibi aduersum me verba aspera locutum, vbi nosse te volui: quoniam hunc fortissimum inimicum tuum superare ac vincere nequiuisses, nisi ex præcepto imperii mei accepta in ea potestate iussus fuisset, & tuam nihilominus animam custodiri à me. Igitur in ditionem illius ita datus es, vt non amplius te affligeret, quam vires tuæ paterentur.

g ¶ Ecce spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.] Cum in conspectu angelorum sanctorum, & innumerabilis multitudinis beatorum hominum præcipitatus fuerit in gehennam, ignemque æternum: ipem eius, quæ se fortem putat euadere, horrendum & iustum iudicium meum frustrabitur: & cassa atque inania cogitans, in irritum deducetur.

CAPVT XLII.

Non quasi crudelis suscitabo eum, &c.] Hunc igitur inimicum non vt crudelis suscitabit Deus, qui eum quasi punire desiderat: vel quoscumque sanctorum collocaione eius elidere, cuius naturæ luculentæ potius æterna bonitas competit: sed suscitare Deus nunc Leuiathan hoc modo dicitur, vt eum ceteris, qualis sit, manifestet: quem velut Pharaonem longæ impunitate diutius insultare permittit. Hoc enim iustissimo iudicio suo, Deus fieri finit, aut ad exercitacionem probationemque sanctorum: aut ad iniquorum pœnam. Quis enim resistere potest vultui meo? Vbi hoc videtur dixisse, quod soli aspectui maiestatis Dei omnis creatura cedit & tremat. Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. Non enim, ait, à quoquam potestatem accipi, quam aliquando forsitan non habuerim, vt ei quasi pro hoc beneficio gratias agam: aut aliquid ei retributionis impendam. Secundum hunc sensum & Apostolus loquitur. Aut quis, inquit, dedit illi, & retribuetur ei? Vbi in his verbis Deus assuisse semper monstratur.

i ¶ Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis, &c.] Hoc fortassis de diabolo, de cuius verbis hic loquitur, intelligere possumus: & si sit rebellis in Deum & contumax, suum tamè tremens sentiat creatorem: & quamuis immemor conditionis suæ, tamen tanquam seruus nequam.

saltem

B
Luc. 10. 6

Apor. 20. a
1. Ioan. 2. c

Esa. 12. a

Ioan. 15. b
Matth. 13. f

Abacuc. 9.
Sec. 70.
Ibidem.

D. HIEY
TOM. VI. 7

saltem coactus dominum suum obsecrare simulat.
 a ¶ *Quis reuelabit faciem indumenti eius?*] Hic indumento, velatam faciem diaboli Iob dicit, quia se transfiguratur in angelum lucis. Reuelatur autem facies à Domino, cum artes nequitiarum illius deteguntur.

b ¶ *Et in medium oris eius quis intrabit?*] Hic os diaboli, indefinens blasphemia eius potest intelligi, quod obstruendum à Deo est, atq; oppilandum, cum verbo Domini fuerit penetratum. Siue in medium oris eius quis intrabit: potest ita sentiri, vt os diaboli, infernus intelligatur: ad quem Saluator descendit, vt deuoratos à diabolo homines liberaret. Et ideo quod futurum erat temporis, dixit: In medium oris eius quis intrabit?

c ¶ *Portas vultus eius quis aperiet?*] Abditam & multo secreto absconditam fortitudinem hypocriticos diaboli, dicit Dominus se patefacturum, quam in passione & cruce sua aperte manifestauit: quando cum principibus suis & potestatibus traductus à filio Dei, parum fiducialiter triumphat.

d ¶ *Per gyrum dentium eius formido.*] Voratorem & insatiabilem hunc inimicum dicit, qui velut rapacissima bestia, deo in dentibus omnia consumat: & idcirco formido & timor in gyro dentium eius, quia ad deuorandum parati sunt.

e ¶ *Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus, &c.*] Tres hi verius continui, sub diuersorum sermonum repetitione, vnum idemque loquuntur, Corpus ergo diaboli, omnes consortes eius, & spiritus immundi intelligendi sunt, quos tanta consensione atque conspiratione Deus dicit illi adiunctos, vt indissociabili connexione sint eidem copulati: quos etiam sub Allegorica dictione, squamarum nomine appellauit, quia ita dentatae sunt & strictae sibi inimicem coherentes, vt nullum illis sit spiraculum respirandi ad Deum, eo quod ab illa sui connexione, nequaquam ad sanitatem penitentiae relaxentur. Quod autem demones impii ministri diaboli, scutis fusilibus comparantur, hoc nomine eorum significat Dominus, quod nimium pertinax & obstinate rebellans, & fortiter solida ac perennis sit eorum repugnatio contra Deum. Diabolum vetus editio smaragdi lapidi assimilauit, qui natura asper est, alia attritu leuificans: sed ipse asper esse non desinens, cuncta comminuit: diminutionem autem sui non sentiens.

f ¶ *Sternutatio eius vt splendor ignis, & oculi eius vt palpebrae diluculi.*] Siue vt alii dixerunt: In sternutamento eius illucescit Sol, & oculi eius vt species luciferi. Sternutatio fordes cerebri gerit, & vitia ex interno concepta depurgat. Diabolus ergo, qui totus fordidus & fetidus est, in hoc lumine se videtur ostendere, cum transfigurans se in angelum lucis, malitiae suae fordes in perniciem hominum cum delectatione operatur & effundit: & de inuidia, id est, de malorum omnium capite, venena sua commouet ac producit. Oculi enim diaboli falsi Prophetae intelligendi sunt: de qualibus sanctus Esaias ait, cum ad peccatorem populum loqueretur, dicens de Deo: *Claudet oculos vestros*, qui instigatione ab eo inspirati loquuntur, quae vicina videntur luminis veritatis. *Sicut palpebrae diluculi*, cum tamen nihil luminis DEI possideant. Nam etiam si videantur initium lucis in se ostendere, quae eis hypocriticos fermento exoritur, mendaciorum tamen tenebras specie veritatis obducunt.

g ¶ *De ore eius lampades eius procedunt sicut tede ignis accensae, &c.*] Quemadmodum os Domini locutum est: ita & omnes impii & sacrilegi & blasphemi, os diaboli recte dicuntur: ex quo tede ignis accensae, siue vt alii dixerunt, faculae ardentes procedunt, id est, ignis & poenae causa suggeritur: & in Apocalypsi, vbi sub eorum similitudine hi ministri

diaboli describuntur, ita de eis dicitur: De ore eorum exiit ignis, & fumus, & sulphur, non perspicue quidem, ita exeunt de ore eorum: sed verba blasphemia sunt ignis & fumus & sulphur: sicut ad eum Dominus per Prophetam ait: *Producam ignem de medio tui, qui comedat te.*

h ¶ *De naribus eius procedit fumus.*] Id est, superbia.
 i ¶ *Sicut olla succensa atq; feruentes.*] Quia vapor aut ipse se, aut obtemperantes generet causas ignis aeterni. Superbiae spiritus in anhelitu narium demonstratur, quibus animi sui tumorem exanhelare se gaudet, sed humiliari ac reprimi à Domino superius ita dicitur: *Nunquid ponas circulum in naribus, & armilla per forabis maxillam eius?*

k ¶ *Halitus eius prunas ardere facit.*] Hic est fumus eius, vt carbonibus suis ignem sibi aeternum, & fumandum subministret. Ita enim & similibus eius Dominus ait: *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis vobis.*
 l ¶ *Et flamma de ore eius egredietur.*] Siue vt alii dixerunt: Flamma verò de ore eius globatur:

ibi idem sensus, quod est, poenae blasphemiarum de ore diaboli globatae egrediuntur.

m ¶ *In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius praecedit, &c.*] Collinomine, id est, ceruicis, tumorem arrogantiae diaboli dicit. Cuique dicitur per Prophetam: *Neruus ferreus ceruix tua, in qua principalis peccati malum habitat. Haec igitur superbiae fortitudine, & Propheta verbis illius loquitur, dicens: fortitudinem faciam, quam ob hoc Dominus increpat & dicit ei: In sapientia tua fecisti tibi fortitudinem. Eterum ait ei: In negotiationibus tuis multiplicasti tibi fortitudinem. Itemque: Eleuatum est cor tuum in fortitudine tua. Quod verò ait: Faciem illius praecedet egestas, hoc est, quod vbi appropinquauerit diabolus, illico omnes ibi vitae atque animae vires exhauriantur, ac substantia consumatur.*

n ¶ *Membra carniū eius coherentia sibi.*] Membra diaboli sunt, quos supra in squama & scutis fusilibus nominauit. Carnium autem eius membra idcirco sunt dicta, quoniam carnalibus ac flagitiosis actibus dedita, ei velut auctori malorum cohaereant.

o ¶ *Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.*] Ordo dicentis DEI hoc loco obsecratus videtur, vbi cum de diabolo dicat, subito personam commutat, dicens: *Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.* Credendum est, quod haec fulmina à DEO mittantur contra diabolum: secundum illum sensum, vbi dicitur: *Pluit Dominus à Domino.* Quod ita hic dictum arbitramur: fecit DEVS. Fulminatur autem à Deo draco diabolus, quando igneis Dei eloquiis de sanctis nubibus increpatur: quae vtiq; fulmina in locum missa atque directa, non frustra iaciuntur, & ad locum non ferentur: nec se ab eis diabolus gloriabitur impunitum.

p ¶ *Cor eius indurabitur tanquam lapis, &c.*] Siue vt alii dixerunt: & stat sicut incus infatigabilis. Cor diaboli durum & inflexibile est, hebetudine quoque lapidis & rigore. Constringitur autem siue stat sicut incus, quae non producit. Incus namque caeditur, sed non producit, superiecta edomat: immobilitas autem ipsa consistit, talis diabolus est. Fidelium enim increpationibus tunditur, Prophetarum dictis caeditur, martyrum victoria eliditur: sed manens rigidus, durus, indomitus, aeternis additus est poenis.

q ¶ *Cum sublatus fuerit, &c.*] Hoc de primi seculi temporibus dictum accipi potest: quantum sit malum superbiae, iam tunc angeli sancti scire poterunt, quando praesumptor tyrannidis caelice deiectus est. Quando etiā pro eo merito quo in veritate, in qua ille non steterat, steterunt: & in hoc beati

G
Ecc. 28. 6

Iob. 14. d

Esa. 50. d

Esa. 48. a

H
Ecc. 28. a

Gen. 19.

A

facti esse credendi sunt, vt certissimi fierent, nullius vnquam peccati lapsum sibi esse metuendum. Igitur quod dictum est: quia sublato diabolo timebunt angeli, & terribi purgabuntur: non sic intelligendum est, quod ad cauendum peccatum superbia, emendatiores futuri sint, terribi tantæ damnationis exemplo: cum vtique perspicuum sit, minimè eos beatos fore, si studendum eis sit cura impensiore, ne peccent. Peccatum enim cauere, vel peccato resistere, ad pœnales huius mundi miserias pertinet, non ad futuri seculi gloriam. Hos autem arbitror intelligendum homines, qui ad consortium peruenerint angelorum, vt pote quasi noui angeli, damnato diabolo terribi purgabuntur: videntes qualem quantumque hostem, & huiusmodi pœnas horrendæ damnationis euaserunt. Purgabuntur autem, id est, puriores Deo reddentur, tanta diuini beneficii circa se consolatione perspecta. Id etiam quod dictum est terribi, vel quod scriptum est, timebunt: non abhorret a sensu, vt rationabilis videlicet creatura, omne beneficium atque omne iudicium creatoris sui, non cum pœnali, sed cum honorifico terrore miretur. Et reuera quæ maior purificatio, siue purgatio poterit esse ante Deum, sicut angelici hominis: quam vt semper cum exultatione, quia cui deferatur, pius est: & cum tremore, quia cui deferatur, Deus est: omne bonum certissimæ securitatis suæ gloriæque perpetuæ ad laudem sui referat conditoris.

a ¶ *Cum apprehenderit eum gladius, &c.* Alii verò manifestius transtulerunt dicentes: Si occurrerint ei lanceæ, nihil facient ei, id est, nullis metallis terrorum ac increpationibus poterit emendari. In hasta autem & thorace possunt intelligi: qui iustitiæ lorica induti, dextera operibus sanctis armati conantur resistere. Ipsum verò punire, siue expugnare non valent: quia tam fortis & malus est, vt aduersantia contemnat, & conuerti minimè velit. Proinde quicquid est fortitudinis animorum in sanctis, ferri vocabulo appellatur. Quicquid etiam virtutum est, æris splendore vel perennitate censetur.

b ¶ *Ille tanquam purgamenta, &c.* Tanta enim se virtute superbia induit, vt hæc omnia arma aduersum se suscepta pro nihili pendat: & ipse potius operetur opera, palearum acervus similia & lignis infructuosis, & vetustis carieque, fatiscentibus, quæ igne inextinguibili sunt vrenda.

c ¶ *Non fugabit eum vir sagittarius.* Cuiuslibet sanctorum quamuis pharetram cordis sui, increpationum sermonibus tanquam telis compungentem plenam habeat, ab eis tamè hic durus & nimium ferreus penetrari non poterit. Et ideo non sentiens vulnera compunctionum, ab hoc tali sagittario non fugatur. Alii verò ita dixerunt: non vulnerat eum sagittaria. Verbum Dei incorruptibile & permanens sagittariae comparatur, quo nunquam potuit diabolus ad penitentiam vulnerari: secundum duritiam cordis sui thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei.

d ¶ *In stipulam versi sunt, &c.* Funda potest intelligi quicumque sanctorum, qui manu Domini continentur. Per hos ergo sanctos suos, duos sermones, fortes & asperos velut lapides hunc impium validè iaculatur, vt eisdem percussus det honorem Deo: sed ille, cum singularis malitiæ sit, eosdem sermones sibi conuertit in stipulam: vt dum eos pro nihilo ducit, fiant ei velut stipula, quæ & fumandos globos tartarei ignis accendat. Quod & alii eodem sensu dixerunt: æstimat lapides funda iactatos vt fœnum.

e ¶ *Quasi stipulam æstimabit malleum.* Verbum nihilominus diuinum graue scilicet & forte contundens eum & atterens vastam duritiam impietatis eius, vt à sanctorum insectatione tenuetur, pro stipula æstimabit: malitia namque obrutus, non sentiet pondus rudentis desuper: quoniam cor eius factum est sicut lapis, & sicut incus indomabilis, quæ nunquam licet supra modum tusa, producitur.

f ¶ *Et deridebit vibrantem hastam.* Siue vt alii dixerunt ter-

mentem sermonem: Validum cuiuslibet sancti ad se vigore animi ac virtute emissum, non solum non verebitur, verum etiam deridebit, vel eundem sermonem, vel etiam iaculantiem. Hoc totum de diabolo, Deus de diuersis modis ac similitudinibus ideo dicit, vt demonstret hominibus, quantum mali sit, & quam potes, & quam sit omnino irreuocabilis.

g ¶ *Sub ipso erunt radii solis, &c.* Sol iustitiæ Christus Deus est: in cuius penis est sanitas. Higitur radii, id est, sancti, qui sunt filii lucis eius, ab hoc principe tenebrarum, in præuaricatione Adam, peccato illius detinentur obnoxii: dum iam redemptos per Christum capitalibus criminibus suos facit, sibi que vel captiuos & seruos subdit & subiugat. Possunt & illi angeli, quos secum diabolus traxit: de quibus in Apocalypsi dicitur: Et tra-

xit secum tertiam partem stellarum in terram, hi radii solis intelligi: qui recedentes à Deo vero lumine, factæ sunt tenebræ, & principes tenebrarum. Hi ergo sub ipso sunt, quibus diabolus est rex & dominus. Aurum verò secundum hunc sensum quem diximus, ipsi sunt radii solis: quia sub nomine auri pretiosi quique & magni intelliguntur: hos sibi sternit quasi lutum, cum eos sibi subditos peccatis, sordidos & viles efficit. Dicuntur autè dracones in eis locis secretis, & terrarum abditis sinibus, vel maximè commorati, vbi metallum auri sit. Et ob hoc sub spiritali intelligentia, puto hanc metaphoram conseruatam: eo quod hic draco rufus de auro bonorum quos deiecerat, sibi cubile sternat: quod est, omnes spirituales mundi huius diuitias, id est, bonorum hominum sanctitatem, iustitiam, cæterasque virtutes, velut aurum sub se habebit, cui eos obdormientes in fide in lutum immensum redegerit peccatorum.

h ¶ *Feruescere faciet quasi olla profundum maris, &c.* Mare hoc seculum secundum allegoricis intellectus esse didicimus, quod est obseuitate sua, & nimia stultitiæ cæcitate tenebrosum, quod ita diabolus carnali accendit cum cupiditate, vt ferueat ad amanda terrena. Si autem in bonam partem vnguentia intellexerimus, vt gratias sanctorum feruentes hoc loco interpretemur: a contrario diabolus maris istius habitator id agit, vt quo modo spiritualium gratiarum amore, in spiritu sancto feruescent: ita ad amorem mundi istius homines præsentis vitæ desiderio quasi quibusdam successioniibus flammeis ardeant. Alii dixerunt: feruescere facit abyssum, vt vas æneum æstimat sicut delictum, & tartarum abyssus sicut captiuum. Hoc in loco arbitror, quod ita diabolo Deus dixerit: quia de hoc mundo quasi abissi nomine dictus est ita diabolus: apud se definitis arbitratu sit, quod in recordationem omnino non veniat, quod de memoria diuina deletus sit. Cuius impossibilium sensum in nono Psalmo Propheta recolit, dicens: dixit n. in corde suo requiret. Itaque dixit. n. in corde suo: oblitus est Deus, auertit faciem suam, ne videat in finem. Tartarum quoque; abyssus, id est, infernum, in quo mundi istius peccatores tenebuntur in clusu: ille velut captiuum sub durissima videl. dominatione, detrusum in oculis infernalibus detinebat. Exultans igitur & lætaturus diabolus æstimabat, quod creaturam Dei sui, omnem vtique mundum, velut rex & Dominus esset perpetuo possessurus, nesciens à Domino Deo regi in æternum, & in seculum seculi: perditis impiis gentibus de terra eius, iudicatos pupillos & humiles defensos, vt non apponat ultra homo, id est, ipse diabolus, vt se magnificet super terram.

i ¶ *Post eum lucebit semita.* Jam tunc cresciscens quæret reuertit ad Deum, quando ei tempus penitentiae non erit. Et hanc puto conuersionis eius semitam dixerit, quæ obdurato corde & cæco sera penitentia illucescat, quando post acceptam ei minimè proderit.

k ¶ *Æstimabat abyssum quasi senescentem.* Siue vt alii dixerunt, quasi decambulacrum. Abyssum diximus superius istum mundum, quem senescentem & inueteratum, in peccatis vtique permanentem diabolus arbitratu, nesciens aduentu Domini à peccatis veteribus liberandum.

l ¶ *Non est super terram potestas, quæ comparetur ei.* Nulla creatura

creatura est tanta potentia, siue peccatrix creatura tanta malitia: & ideo in vtraq; te nullus ei poterit comparari.

a ¶ *Quis factus est, vt nullum timeret.*] Propria voluntate liberi arbitrii sui, in superbiam elatus factus est, id est, ita sui malitia deprauatus est, vt nullum timeret, nec ipsum Dominum Deum creatorem suum. Timeret quidem vt malus seruus & prauaricator: sed non habet in se dilectionis Dei timorem.

b ¶ *Omne sublime videt.*] In sublimi, inquit, atque in excelsum erigitur, id est, vsque ad ipsius inestimabilis superbiam suam apicem eleuatur, vt blasphemus ponat in celo os suum, dicens: *Ponam in celo thronum meum, & ero similis altissimo.*

c ¶ *Ipse est rex super omnes filios superbiam.*] Id est, caput & princeps omnium superbiorum, quem imitantes angeli & homines impii & prauaricatores, facti sunt filii superbiam eius.

CAPVT XLII.

R *espondens autem Iob Domino, dixit, &c.*] Id est, qui diabolus humilias, quomodo vis, & quando vis.

e ¶ *Et nulla te latet cogitatio.*] Scrutatore cordis & renium latere quis poterit? vnde apparet sanctum Iob ex his sermonibus, quos Deo poenitens confitetur, accusare cogitationes suas, quibus se meminit de iustitiam suam meritis sibi plurimum tribuisse: & Deo quasi rustico, notam iniquitatis obijcere tentasse.

f ¶ *Quis est iste, qui celat, &c.*] Id est, nemo potest abscondere consilium a conscientia tua. Iam in consequentibus manifestissime errorem suum demonstrat, & insipientiam confitetur, per quam ignorans ad Deum loquendi modum excesserit, ita dicens.

g ¶ *Ideo insipienter locutus sum, &c.*] Iam nunc deposita insipientia atque abiecta stultitiam presumptione, per notitiam increpationis diuinam ad emendationem correctus, & presentis castigationis purgatus examine, Deum nihilominus audeat interrogare dicendo: Audi, clementiam diuinam indignationis ostendit: & hoc loqui videtur, quod illam plagam longe alio modo circa eum Deus operatus fuerit, quam ipse antea iudicaret: & hinc est, quod se a Deo doceri cupit, sibi que hoc ipsum deposcit ostendi. Accepto ergo Iob, sicut ex sermonibus eius credendum est, diuinam visitationis oraculo ait ad Deum.

h ¶ *Auditu auris audiui te, &c.*] Post tentationis probationem, proximior factus diuinam cognitioni: dicit se iam Deum videre, quem ante dum examinaretur, audisse se dixit. Audire autem Deum vel videre, qui est inuisibilis & incomprehensibilis, non istorum est oculorum aurium, vel istarum aurium, sed potius mentis & cordis. Propter quod beati sunt mundo corde homines, quo Deus videtur.

i ¶ *Idcirco ipse me reprehendo, &c.*] Quem locum alii dixerunt: Ideo desepi memetipsum, & distabui, & aestimaui me terram & cinerem. Quod autem in iniuriam sancti Iob, amici eius non recte locuti fuerint, hic aperte domino eis impunitate monstratur: vnde ipse ait ad eos, quod peccatum illud exprobrationis eis remitti non possit, nisi beatus Iob pro illis orauerit, & holocaustum propitiationis obtulerit. Vbi aduertimus, quod sacerdotis officio, beatus Iob functus fuerit. Intelligatur hoc loco, quod nulli expediat cum exultatione & conuicio coarguere in Dei castigatione ac tribulationum laboribus constitutum. Ait namq; quod Iob ante pro eis sacrifici-

um offerentem, faciem eius ad exaudiendum libenter suscepit. *Et addit Dominus duplicia.* In sequentibus quaeritur sensus eius, qui quemadmodum fuerit duplicatus, libri huius scriptor diligenter enarrat. Fratres vero & sorores, qui ad beatum Iob post plagam castigationis eius conuenerant, omnes cogitationes & familie generis eius intelligenda sunt. Vniuersi etiam noti & amici eius, qui regalem potentiam eius singularemq; sapientiam prius nouerant, venientes ad eum comederunt cum eo in conuiuio honoris eius, in quo significatus est ab eo omnium sordium squallor absterfus. In motu vero capitulis indicatam conuenientiam ad eum laetitiam nouerimus: quique muneris gratia, velut inopi & penitus nihil habenti dederunt oues singulas, & in aures aureas singulas. In hac consolatione & si parua & priorum bonorum duplicatione, animaduerti potest, quod grandis multitudo ad illum conuenerit: qui cum a singulis paruum acceperit, subito tantarum dititiarum factus sit Dominus. Potuit hoc scriptor libri huius & per anticipationem dixisse, vt post tentationem illam per centum quadraginta annos vitae suae, benedicente domino, cumulas in duplum diuitias possideret: filiorum vero eius duplicatum numerum non legimus. Vnde arbitror, quod cum ea, quae omnino perierant, illa ei in duplum fuerint restituta, etiam filii ei viginti pro decem redditi sunt. Hi enim ipsi decem primi, quos ruina domus labentis oppresserat, apud Deum non putantur extincti. Propter ad-

paretur ei: a qui factus est, vt nullum timeret. b Omne sublime videt: c Ipse est rex super vniuersos filios superbiam.

CAPVT XLII.

R *espondens autem Iob Domino, dixit: Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. f Quis est iste, qui celat consilium absq; scientia? Ideo insipienter locutus sum, & quae vltra modum excedunt scientiam meam. Audi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi. h Auditu auris audiui te: nunc autem oculus meus videt te. i Idcirco ipse me reprehendo, & ago poenitentiam in fauilla & cinere. Postquam autem locutus est dominus verba haec ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos: quonia non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite ergo vobis septem tauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerite holocaustum pro vobis. Iob autem seruus meus orabit pro vobis. Faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia. Neque enim locuti estis coram me rectum: sicut seruus meus Iob. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suietes, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat dominus ad eos, & suscepit dominus faciem Iob. k Dominus quoque conuersus est ad poenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis. l Et addidit Dominus omnia quaecumq; fuerant Iob duplicia. m Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & vniuersae sorores suae, & cuncti qui nouerant eum prius*

ficationem itaq; fidei nostrae, tantos ei filios a Deo redditos quantos amiserat, sentiendum est: vt omni bonorum suorum substantia in duplum sibi a Domino reddita, etiam filios in duplum habere se crederet: qui vt potest fidelissimus Dei seruus, minimè dubitare deberet, eos quos ad Deum praemiserrat, non perisse. Sic vbi per totum hunc librum sanctum Iob, figuram habuisse Saluatoris prospeximus: donante gratia eius, vt nobis largiri dignatus est exposuimus: & in quibusdam locis, amicos eius significari haereticos intelleximus: sicut etiam & illum Helium gentilitatis habuisse imaginem, disseruimus. Sed quia per Christum impium atq; errantium reconciliatio est: Non est enim aliud nomen sub caelo, in quo oportet saluos fieri: ideo extincta nunc gentilitate atq; abolita, haeretici ad Christum a Deo patre mittuntur: vt per quem prius saluati fuerant, rursus lapsi per eundem mediatorem Deo reconciliantur. In holocausto vero septem taurorum & arietum: orationum atque elemosynarum satisfactio, superbia & irae emundatio plenaria, atq; perfecta per laborem atq; innocentiam poenitentia demonstratur. Quod autem ait.

k ¶ *Dominus autem, &c.*] Illud est, quod ait Apostolus: *Christus Iesus, qui est in dextera Dei: qui etiam interpellat pro nobis, secundum Ioannem Apostolum, aduocatus noster est, & propitiatio apud patrem.* Sic itaq; facies Saluatoris a patre suscipitur: dum & ipse exaudit, & exauditur.

l ¶ *Et addidit Dominus, &c.*] Illa igitur addita sunt Christo Domino & Deo nostro, cum populo Israel per fidem addita est gentium multitudo, & addetur in regno.

m ¶ *Venerunt autem, &c.*] Quod ait, venerunt, hoc est per fidem ei incorporati sunt: vt intra Ecclesiam in vno spiritu congregati, essent membra eius omnes credentes in eu. Fratres autem & sorores dicuntur, omnis illa cognatio Iudaeorum populi: de quorum familia natus est Christus. Siue fratres &

G

H

Act. 4. 6

Rom. 8 g
1. Ioan. 2. 4

A
Psal. 21. e
Marc. 3. d
Matt. 13. c
Ioan. 8. g
Matt. 16. i
Ioan. 6. e
B
Psal. 27. c
Lus. 20. f
Rom. 8. f
Rom. 12. a

forores, generaliter omnium nationum multitudines intel-
ligere possumus: eo quod de massa humani generis carnem
assumpsit, per quam sibi ceteros fratres dignatus est facere:
de quibus ait ad patrem: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in
medio Ecclesie laudabo te.* Et in Euangelio ait: *Qui enim fecerit
voluntatem Dei, hic mihi & frater &
soror & mater est.* Et cuncti, qui
eum prius nouerant, uenerunt
ad eum: ita & de eis sentiendum
est: quia nouerant eum prius om-
nes sancti & Prophetae, qui
eum utique uidebant in spiritu:
quem etiam in carne uenturum
annunciabant, sicut ipse Domi-
nus dicit: *Multi Prophetae, & iusti
cupierunt uideri, quae uos uidistis, &
non uiderunt: & audire quae uos au-
distis, & non audierunt.* Quem ui-
debant autem in spiritu, praesentiam
aduentus eius in carne ui-
dere desiderabant, sicut & san-
ctus Abraham, de quo ait Do-
minus: *Abraham concupiuit uideri
diem meum: & uidit, & gauisus est.*
Itaque praedicti sancti uenerunt:
quoniam habentes eundem spi-
ritum fidei, prophetauerunt uelut iusti ex fide uiuentes: &
sacramentum incarnationis Christi futurum prauidentes in
spiritu, in ipsam fidem Christi per eandem penitentiam uen-
erunt: id est, ex fide in fidem, ut essent sub Christo capite
unum, & ipsi in corpore Ecclesiae constituti, ubi iam resurre-
ctione glorificato Christo, & ex passionis contumelia in ho-
norem pristinum restitutum, nunc in domo eius Ecclesia, pa-
nem sacramentorum eius comedunt omnes per fidem ueni-
entes ad eum. Cum ipso autem panem ideo comedere di-
cuntur: quia ipse dixit: *Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque
ad consummationem saeculi.* Siue quia ipse eorum demysterio-
rum est consecrator, in quibus & ipsum benedicentem &
consecrantem accipimus: quia ipse dixit: *Ego sum panis uerus,
qui de caelo descendi: & uerbum scripturarum, panis est Christi,
quo in domo Saluatoris Ecclesia pascentur: & exhortatione
eorum reficiuntur quondam fide inopes, qui in hoc saeculo,
cum essent alieni a Deo, famem sermonis diuini patiebantur:
& cuncti, qui eum prius nouerant in terra, uenire ad eum
meruerunt in caelum. Et mouerunt, inquit scriptura, super eo
caput: exultantes uidelicet, quod spiritualibus & sacris Christi
conuiuuiis affecti essent participes: sicut Dominus ait in
Palmo: *Vota mea reddam coram uultu timentium eum: edent pau-
peres & saturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum.*
a ¶ *Et consolati sunt eum, &c.*] Saluatorem nostrum medio-
criter consolatur: qui passionem eius, quam pro redemptione
mundi suscepit, cum gaudio credit, & fideliter oculis fi-
dei contuetur: ipse enim tali consolatione repletus est, qui
cum uidisset turbam credentium, exultauit in spiritu, sicut
sancto Euangelista scribente didicimus. Intulisse autem filio
suo Deum patrem malum passionis & mortis: ita dicimus se-
cundum Apostolum: *Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis
omnibus tradidit eum.* Super quod magnam lumimus consola-
tionem, quod dabit nobis bona sua, qui mala nostra suscepit.
b ¶ *Et dederunt ei vnusquisque, ouem vnā, &c.*] Vnusquisque per
fidem ad Christum uenientium, offert ei innocentiam suam,
mentisque obedientiam. Quia & Apostolus ex peccatoribus
sanctos effectos, ita uiuere docet, dicens: *Obscuro uos fra-
tres, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, Deo placen-
tem.* Sicutaque uenientes ad Christum, efficiuntur oues do-
minicae, oues sanctae, oues illae rationabiles ascendentes de
lauacro, geminos fetus habentes, cum per obedientiam
mandatorum Dei renatae in Christo, innocentes & simplices
operarii fuerint & fideles.
c ¶ *Dominus autem benedixit nouissimis, &c.*] Principia Chri-
sti Dei & Domini nostri, legis Moyse exordia esse significan-
tur. Nouissima uero eius Euangelium esse monstratur. Vn-*

de Ecclesiastes ait: *Meliora sunt nouissima sermonis, quam initium
eius.* Proinde meliora sunt mysteria Euangelii reuelata in
Christo, legis significationibus & figuris: meliora sacrificia
cordium contritorum, quam holocaustomata pecudum.
Melior manifestatio ueritatis in Euangelio, quam allego-
riarum umbra in ueteri Testamento. Sic itaque benedixit Do-
minus nouissimis Iob magis
quam principio eius, ut in utro-
que populo, Iudaeorum & gen-
tium, gratia abundaret: quos po-
pulos secundum morum qualitates, quasi sub diuersorum a-
nimalium nominibus haec scri-
ptura uoluit appellare. Quam
uero significationem eadem a-
nimalium in se uocabula conti-
neant, in principio operis istius
dixisse me memini. Duplicatum
uero horum animalium nume-
rum, propter utrumque populum
puto, siue propter abundantio-
rem gratiam Euangelii, ut iam
diximus, de qua Apostolus ait:
*Sufficiencia nostra ex Deo est: qui &
idoneos nos fecit, & ministros noui
Testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus autem
uiuificat.*
d ¶ *Et fuerunt ei septem filii & tres filiae.*] Quod septem filios
& tres filias refertur habuisse: gratiarum septenarius nume-
rus indicatur, & legis prophetiae: & gratiae, ut in principio hu-
ius dixi. Quas pater earum moriens fecit cohaerere fratrum
suorum, id est, animas quas per spiritum gratiarum in Testa-
mento diuinarum scripturarum incorporat, eas utique prom-
issionum suarum fecit esse participes. Earum quoque filia-
rum significanter nomina posita, magnum in se continent sa-
cramentum.
e ¶ *Et uocauit nomen vnus diem, & nomen secunda castia, & no-
men tertia cornu sibi.* Non sunt autem inuentae mulieres spe-
ciosa, sicut filiae Iob in uniuersa terra. Deditque eis pater suus he-
reditatem inter fratres earum. *Vixit autem Iob post flagella haec cen-
tum quadraginta, &c.*] Dies ergo lex Dei est, quae ad cogniti-
onem ueritatis, humanae ignorantiae noctem illuminat, Castia
sanctae uocationis est donum, Cornu sibi competensissimè
Euangelicis copiis Ecclesiaeque diuitiis coaptatur, quae spiri-
tualium rerum thesaurus est. Cornu uero ad insigne regi-
um, & dignitatem Ecclesiae pertinet: sicut ait Propheta:
Exaltauit cornu Christi sui. Figuram ergo sanctus Iob manifestè
habuit Saluatoris: & in hoc quod ex ditissimo egens, & pau-
per factus est, ut nos locupletaremur. Circa corpus eius om-
nè potestatem suam diabolus exercuit: sed nihil profecit,
sicut ipse Dominus ait: *Veniet enim princeps mundi, & in me mi-
hil inueniet.* Quomodo etiam beatus Iob post damnum
filiorum infidelium ditatus in filiis est: ita & Saluator post
amissionem filiorum infidelium ditatus est in gentibus. Per
multa ergo sanctus Iob Domini nostri passionem quoque &
patientiam figurauit: numero filiorum, & filiarum nomi-
bus, septiformem gratiam spiritus sancti legis & Prophetarum
atque Euangelii in Saluatorem nostrum plenitudinem
portendebat futuram. *In quo requieuit spiritus sapientiae & intel-
lectus, spiritus consilii & uirtutis, spiritus scientiae & pietatis, repleuit
eum spiritus timoris Dei:* quod intelligendum est, plenus die-
rum. Tandem releuatus longae explanationis onere, uelut
exposito graui saepe respirans, ad te beatissime pater Vecteri,
clausulam sermonis mei dirigo: petens ut si quid in hoc ope-
re dignum probabili ueritate perpexeris, etiam circa meam
exiguitatem largissima Domini nostri dona mireris, obscuro
ne aut amico fauore permulceas: aut beneuola excusatione
defendas. Quia nolo eminentiam iudicii tui à suae dignitatis
sublimitate deicias: sed potius sic opusculum meum lauda-
bile facias, dum incondita eius corrigendo retractas, & per-
fecta emendatione castigas.

Commentariorum in Iob finis.